

.....
142.036 OSZK
.....

GULÁCSY IRÉN
FEKETE
VÓLEGÉNYEK

GULÁCSY IRÉN
FEKETE VŐLEGÉNYEK

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

GULÁCSY IRÉN

FEKETE VŐLEGÉNYEK

REGÉNY HÁROM KÖTETBEN

MÁSODIK KÖTET

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár
HUSZONNEGYEDIK KIADÁS

BUDAPEST
SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R.-T.
KIADÁSA

*Fenntartunk minden jogot, a fordítás, színpadra alkalmazás
és filmesítés jogát is.*

Copyright by Singer és Wolfner Irod. Int. Rt. Budapest, 1943.

142 036

Felclős kiadó: Hampó József igazgató

2487. — Krakauer és Várnai, V., Csáky-u. 32. Fel. vez. Várnai

SAS-SZÁRNYAK ALATT

I.

Az országuton, a virágba-bokrétázott fák alatt három lovas törtetett előre. Elöl egy fiatal dali, mögötte két katona. Várhuszárok. Az öregebbik káplár. Olyan csavaros a bajsza, mint a szőlőinda. A fiatalab-bikon nincs semmi szembeötlő, csak az, hogy fiatal. Meg idegen is talán ezen a vidéken. Nagyon nézdelődik. A dalia hasonlóképpen. Minduntalan kérdez valamit a káplártól. Az öreg magasakat huppan a ló hátán, mikor felel. Rázza a vasderes. Sietős az ut.

Medgyes alatt mégis meg kell állni. Megrekkent a sok vásáros nép. A szekerek mind összeakadtak egy gubancba.

— Hát ezekhez mi ütött?

Az öreg katona morog.

— Nem látja a hadnagy ur?

— Mit?

— Eddig ami szekér ment, az balra ment. Ami pedig gyött, az jobbra gyött. Most előretört valamelyik a sorból.

— Azám, — ágaskodott föl a dali a nyeregben. — Látom is már, hogy melyik!

Csakugyan, szétvált az eleven hangyaboly.

A nyüzsgés közepén hájas-köpcös ember állt az egyik kocsin. Csapkodott maga körül az ostorával.

— Utat, utat, takarodjatok!

— Hejnye, a seb egyen meg te pogány! — berzenkedett a kápláros vén legény.

De a rendbontónak segítsége is akadt. Négy lovas darabant. A lármára előugrattak a kocsi mögül. Kard-

lappal, fokossal kezdték borogatni az árokba a népet. Iszkolt is, ki merre látott. Az asszonyok sívalkodtak, a gyerekek visitottak. Amelyik kiborult, szitkozódott.

A galibás szekér mögött egy csapat kötéllel összefűzött ember haladt.

— Utat, utat!

— Ugyan ki lehet ez a beste cudar? — melegedett a hadnagy füle is.

A csavartbajszu a lovát rángatta.

— A kőhalmi ágilis.

— Micsoda?

— Hát a szász királybíró, érné el a bánati!

— No, derék birái vannak a királynak! Aztán azok meg ott török rabok a szekere mögött?

— Van eszükbe, uram! Jóraivaló magyarok. Csak parasztok.

— Akkor mért vannak megkötözve, mint a barmok?

— Jaj urfi, — kehhentett a káplár. — Azok alighanem tilosban találódtak.

— Miféle tilosban?

— A vásáron.

— Loptak talán?

— Ej, fenét. Halat-vadat árultak.

— Még az is bűn?

— Tiltja a törvény a jobbágnak.

A hadnagy meglepődve nézett.

— Nálunk Biharban más a rend, — mondta. — A mi parasztjaink gazdagok. Igaz, hogy meg is dolgoznak érte. Bajomy Feri bátyámnak van legalább száz olyan jobbágya, aki fejenként leszámolhat ezer-ezer aranyat. Ő maga tanítja a népét jószágtenyésztésre, gazdálkodásra, nemhogy a halat-vadat elsajnálná tőlük. Akár az apám, meg a többiek.

— Messze ide Bihar, urfi! Itt koldus a nép. Nem ari kedvtelésből vadászik, hanem hogy a földjét a

vadkártól megóvja. Ha meg már elejtett valamit, akkor eladja. Kell a pénz a sarcra, dézsmára! Urának a pars nona, papoknak a tized. Nagy a nyomoruság egész országszerte.

— Persze, mikor a paraszt halászik, madarászik, ahelyett hogy a földjét művelné! — dohogott a hadnagy.

A másik legyintett.

— Nem azért koldus a nép, uram, amért madarászik, hanem azért madarászik, mert koldus.

A hadnagy karikába emelte a szemöldökét. Csupdalkozott.

— Hát nincs ezeknek földesuruk, aki a szükségben segítene rajtuk?

A káplár a vállát vonogatta.

— Még csak itt van igazán! Külön udvart tart már mind. A paraszt bőre épp a versenyhez kell.

— Ugy! És most mi történik ezekkel?

— Mennek uram a porkoláb elé. Kinek a kezét csapják le, kinek az orrát, fülét. Kit meg egyéb módon hagynak helybe. Nem hiába éneklí a jobbágy, hogy: »Nincs boldogtalanabb az paraszt embernél, mert nyomorusága nagyobb az tengernél.«

A fiatal lovas előreugratott.

— Hej, gyerünk, előzködjünk! — kiáltotta.

De már elkéstek.

Mielőtt a nagy gubancon tul érhettek volna, szembe az uton nagy csengő-szóval egy sor szekér kanyarodott elő. Székely vásárosok igyekeztek Medgyes felé. Az élükön kibédi löcsös szekéren harmincéves-forma, szálas, izmos ember. Lefüggő fekete bajsza belefolyik a szakállába. Egyszínű a süvegével. Az orra nyerges sasorr. Fővege jókora darabon egyenesen meredezik. Látni, hogy fej van alatta végig. Gödrös héjja-szeme tisztást kémlel a fölborogatott szekerek között.

Az ágilis elébemegy hanggal.

— Hé ottan! Térj le az utról! Nem látod, hogy jövök?

— Hé ottan! Hát térj ki te, azebadta!

— Hej az istenfádat, hogy beszélsz te velem?

— Ugy, az istenfádat, ahogy te énvelem.

— Én beszélhetek, mert én királybiró vagyok.

— Én pedig lófő székely.

A szász birót végképp elöntötte a düh. Ráordított az izgága emberre.

— Coki paraszt!

— Paraszt az apád!

Az ostor nagyot kanyarodott. Éppen vakszemen érte a székelyt. Végigfutott az arcán a véres csikja.

A lófő szempillantás alatt toppant lenn a földön. Jött szekérlőcsöstől.

— Hej, aki duló mindenedet! Éngem vagdosol te?

A löcs már suhogott. Hadarta a csépet. Valaki ordított a járása nyomán. De hogy ki, azt nem lehetett látni többé. Lóhátról se. Csak annyit, hogy a levegőből véres eső esik. Haj-pamatok, csont-darabok, hus-foszlányok, ostorszilánkok vannak közétapadva.

Feje nélkül esett vissza a kőhalmi királybiró a kocsira, egész hosszában.

A darabantok egyik erre, másik arra. Lett itt hely egyszerre, hogy bálat lehetett volna járni! Csak a megkötözött jobbágyok guzsorodtak félénken őszszébb.

A löcsös lófő előttük termett. Egymásután hán totta róluk a szijjakat.

— Uccu te! Ki merre lát! Szabadok vagytok. — Kiáltotta.

A szekerek megindultak csörömpölve.

A káplár fölágaskodott a nyeregben. Két karral a levegőbe karolt. Mintha virágzó fákat, mezőt és várost, ezt az egész vérben-uszva is szép, bosszuló

kedvében is diadalmas kis országot roppantaná magához. Bárdal faragott képe fényes lett, mintha Napisten titkából olvasna, ahogy mondta:

— Itthon vagyunk, uram. Ez itten már Erdély!

II.

Mikor az ut letisztult és az utolsó fogoly is elmentette rongyos irháját, a fiatal hadnagy odaszöktetett a kibédi szekérhez.

— Bátyám, — emelte meg a süvegét a sasorru, esontos óriás előtt. — Volna egy kérésem.

— Hallom.

— Engedje, hogy megszorítsam a kezét.

A székely kurtán fölpillantott. Lesuhintotta a vért az ujjai hegyéről. Amaz beletette a nagyfészkű tenyérbe a magáét.

— Palotai Czibak Imre a nevem.

— Dózsa György, Dálnokról.

III.

Napok óta a kopár országutat járták a lovasok, rekkenő hőségben. Megörültek a hűvöst ígérő erdei ősvénynek. Pedig a bozotos őserdőben lassabban kellett haladniuk. A vén óriástölgyek összesátorozó sűrű lombzatán alig derengett át némi világosság.

Imre lova meg is botlott valamiben. Erre aztán megszegte magát és sehogyse akart továbbmenni.

— Gyer' ide Sebő, biztasd meg oldalról. Megcsökönyösödött ez a dög. — Bosszankodott a hadnagy.

A legény odaszöktetett.

De ebből csak az lett, hogy egy helyett ketten vesződtek most már.

Sebő megvakarta a füle tövét. Leugrott és harsányat füttyölt.

— Hadnagy uram! Ezek megorrontottak.

— Micsodát?

— Ezt itt ni.

A lovász lehajolt, fölemelt valami gömbölyűt.

Az a gömbölyű pedig alighanem süveget hordott valaha, mert az ember-arcából két fagyos szem dermedt ki. Nyilván az után csudálkozott, aki ilyen szépen helybehagyta. Ki volt az készítve, egész alaposan! A nyaka csonkján füles madzag lógott, jókora csimbókra kötve.

A káplár megnézte szigorú szakértelemmel, aztán felakasztotta a nyeregkápájára.

— A Benedek Huszár Istváné, — mondotta kurtán.

— Hát ösmerte szegényt?

— Nem láttam én a hordozóját soha. De a göröcsöt, azt ismerem. Nem tud ilyet kötni Benedek Huszár Istvánon kívül senki. Hej, káromkodik most tudom, amért elvesztette! Egy lengyel tallérral lett rövidebb. Ennyi a fejpénz nálunk. Az Isten tartsa meg Tomory kapitány uramat, ki is szokta adni becsülettel.

— Ni, a dereka, meg egy cimborája! — vágta ketté a lelkesedést Sebő, a fűben keresgélve.

— Fordítsd félre és gyerünk tovább!

— Ühümm, — dohogott a legény. — Nem olyan hamari munka az! Van itt egy egész rakás. Szálljon le kend apám! Ördög győzi így egymagában.

András lezökkent. Müértőleg csóváltatta a fejét.

— No, a teremtésit, erről a bálról lemaradtunk. Kár pedig. Derekas munka volt.

— Ugyan, kifélék lehettek?

— Tudja a szösz, uram. Hanem az bizonyos, hogy kéztől álltak, amíg álltak.

Az út szabaddá lett. A lovasok tovább haladtak.

De ezentul még jobban kellett ügyelniök. Hol itt, hol ott nyílt egy-egy furcsa csonka-nyakú embervirág a dus páfránylevelek közt.

— Akár kik voltak is, rossz idő járt rájuk, — vonogatta vállát a hadnagy.

András helybehagyta.

— Haj, Tomory Pál kapitány uram nem tréfáll! Akit ő megsimogat, az kurtább marad egy fejjel utána.

Mikor az erdőből kiértek, a vén katona előre mutatott a köves uton.

— Ahol-e! — Mondta örvendezve.

Távolabb valami szürkés folt haladozott. Előtte még egy, meg még egy. Nyüzsögnek, mint a galacsinhajtó bogarak.

A káplár biccentett.

— Tábori szekerek.

— Fogarásból?

— Alighanem. Közel járunk.

— Érjük be őket!

A három utas neki-rugtatott. Amazok ott elől éppen csak hogy kocogtak. Gyorsan fogyott a távolság közöttük.

A hadnagy odaugratott az utolsó szekérhez.

— Kik vagytok hékás?

Egy dagadtfejű katona a bakról előre dőött az ostorával.

— Várbeliek.

— Fogarásból?

— Hát.

Nem valami szívesen vallott a hadfi. A beszéde is furcsa, mintha gombócot nyelt volna. Nagyokat hemmegett minden szó után. Végre kisörcentett a meszes fehér porba. A sűrűre alvadt vérben egy jókora, agyarnak is beillő fog gubbaszkodott.

A katona szétfente a bajsát.

— Ráment, — mondta.

Imre csak most vette szemügyre a kocsin-ülőket. Vagyis hogy: ült, aki éppen tudott. De kettő is feküdt a kasban, szalmára ágyazva. A töreken a vér piros színe tarkállik.

Imre a kocsishoz fordult.

— Csatából? — kérdezte.

A legény a fejét lapogatta.

— Ühümm.

— Ezek a sebesültjeitek?

— Az, aki. Mert négy szekér amoda legelül a halott.

A hadnagy egyszerében megértette a különös erdei gombákat. Kérdezni akart még valamit, hanem az ember elfordult. Nyilván megint kikivánczozott egy foga.

Imre előbbre szöktetett egy szekérrel.

Annak már a kocsisán meglátszott, hogy nagyobb bajjal jár. A szalma közt, hátul vendégoldallal megtoldva csupa elnyult test. Kihólyagzó szemek, ziháló mellek, vicsorgó szájak.

A fekete kaszás szérűjét hordják ezek itten!

A kocsis-katonának nyakába kötve a félkarja, durva gyolcskendővel. Egykézre tartja a gyeplőt. A lovak meg-meghorkannak néha, mert rángatja a szárat.

Hiszen, nem ok nélkül esik!

A gyeplüszíj alatt bicskát szorongat a katona és azzal nagy ügyesen nyeseget a lelógó öregujján. Már csak egy bőrfoszlány, meg egy in tartja az ujjat. Egy kanyarintás, lent van az is. Röpül az árokba a cim-bora foga után.

Imre riadozott.

— Mit csinál kend?

— Látja! Kancsérolok. Eggyel több ujjam volt a köllöténél.

— Hát ez a másik?

A hadnagnak kezdett hirtelen igen rosszizű lenni a szája.

A szekérben kigyulladt fejű, majd meg viaszsárga arcu halódók közt egy deresedő öreg káplár ült peckesen. Mellében nyilvessző. Háta közepén áll ki a vége. Hegyes csucsáról lassan pergedeznek le a vércsöppek. A káplár két kézzel tartja a vesszőt, úgy illegeti a szekér döccenéseire. Ül, pedig nagyon a végét járja. Minduntalan lecsuklik a feje.

Imre önkéntelenül kapott a nyilvessző után.

De a peckes katona ráeszmélt.

— Odább, — förmedt el mérgesen.

— Hiszen, csak ki akartam huzni a sebből!

— Ohó!

A szót elfojtotta a felbuggyanó hab.

A kocsis magyarázkodott.

— Félti. Félti, mert addig él, míg a vessző benne van. Már pedig István bá'nak előbb beszéde van a kapitány urral. Igaz-e apám?

A káplár bólintott. Ugy maradt a feje a mellére horgadva. Szája sarkaiból két kis piros forrás folydogált csöndesen.

— Herbe... Herbe... — hördült rekedten.

— Mit mond?

— Azt, hogy ő maga vágta le Herbét, a vezért. Hanem, hogy meglőtték, elveszítette.

— A fejét ugye?

— Azt, azt! A bizonyosságot.

Imrének fölragyogott az arca.

— Sose busuljon kend!

Aztán visszakiáltott.

— Hé! Székely András! Ide hozzám!

A sebesült fölnesselt. Pókosodó szeme, a feltartott áll, mintha valahová messze hívásra figyelne.

Egyszerre nagyon szép, különös fölségű lett ez az örök-vártának rendelt, haldokló székely katona.

Imre megfogta a fagyódásában csak még keményebb kezét.

— Pajtás! — mondta. — Fogarasba készülök én is. Hadnagyotok leszek. Szólj, ha tehetek valamit érted a kapitánynál!

A vérző száj mozgott, de hang nem jött ki rajta. A tétova szemek elsiklottak Imre mellett és Székely Andrást keresték. A káplár most rugtatott a szekér mellé. Lehajolt a nyeregből. Kezét nyujtotta.

— Komám! Benedek Huszár István komám! Itt a kulacsom, huzzon kend egy kis lelket belőle.

A révedező szemek föl villantak. A két reszkető kéz eleresztette a nyilvesszőt. Előre nyult. De nem a kulacsot kereste, hanem a nyeregkápáról lecsüngő fejet.

Székely András megértette. Leakasztotta a csatló-szijjról öreg István tanubizonyságát és a kezébe adta.

Benedek Huszár István megragadta a levágott fejet. Kiegyenesedett, mint a nyárs. Magasra tartotta a prédát. Mintha tisztelgett volna a hadak láthatatlan urának.

Aztán végigzuhan a szalmán.

Hirtelen nagyon sürgős, nagyon parancsoló lett az a távoli hívás, ott a Nap szekérutján.

A katona elejtette az állát.

Imre keszkenőt vetett az arcára.

És most egyszerre észrevette, hogy a keszkenőjén virágkoszoru van, szép szironyos árnyékvarrással hímézve s a közepén elrepülő fehér galamb, fehér olajággal.

Jó meleget érzett belül és a keze összeszorult, bosszuló és oltalmazó férfiököllé.

IV.

A nap még szeretkezett föld-arcu kedvesével és az Olt partján a virágok még nyitott szemmel lesték az aranyló méhek raját, a láthatatlan fonálon le s felhintáló szunyog-dandárt, mikor a szekérsor a fogarasi uton lefordult.

A marcona falak sebmarta füstös lőréseikkel és tátottszájú mozsaraikkal sulyosan ülték meg a végvárat, Magyarország délkeleti kulcsát. A kazamatákban ünnepet ült a harci csönd. A sütők és szabadmáglyák tüzét kitombolt vitézi tettek mesélték fényesebbé.

A tábori szekereken sok jó székely vitéz örökre elnémult már. A katonák mogorván ösztökélték lovaikat. Csak a fiatal hadnagynak akadt egyre tudakolnivalója.

Ujjával a vár falára mutatott.

— Talán bizony gyümölcsöt aszaltok, hallod?

— Aszal ám az ördög! Hussal él a katona, meg szalonnával.

— De ott a bástyatetőn! — makacskodott Imre.

— Az madárhessentő? Ugy látom, mozog.

A káplár fölkapta a fejét, maga is kíváncsian a másik kíváncsiságától. Aztán megint le is biggyesztette.

— Nem madárkergető az, hanem szikkasztó.

— Micsoda?

— Hejnye! — sandított oda a katona. — Hadnagy uram se sok hadat láthatott eddig, ha így nem ösmeri a szokást!

— Én táborral jártam, nem várszolgálatban.

— Vagy úgy. — Nőtt meg egyszerre a katona. — Mink itt az ellenség fejét levegyük és kiteszük szikkasztóba. Hogy ott meg ne fázzék, hát kitömjük szalmával. Ami kiszikkadt, megyen egy renddel följebb. Ott is marad, míg szélnek ered a haja. Szikkasztani pedig kopja hegyin szokás, hogy jól járja a szél és a por ne nagyon érje.

— Ezeket mind tegnap kerítettétek?

— Alighanem, — bólintott a hadfi önérzetesen. — Épp csak imitt-amott van közte, ami régebbi. Megösmerszik arról, hogy azokat a madarak már lekopuzták. Meg hajuk sincsen. Elhordta a vihar.

A katona fölmutatott a kapura.

— Látja uram ott azt a szép cifra figurát? Tömeg Pő betű.

— Látom.

— No az a mi kapitány urunk dicsősége országvilág előtt. Ugy hívják, hogy: Fentő. Csupa levágott fej. A szikkasztóról kerültek. Akad köztük, amelyik három esztendő. De nem minden koponya állja addig. A hitványabb hamar elmállik.

Imre megköszönte szépen a felvilágosítást és nyelt hozzá egy nagyot. Nézte, hogy odább menjen. Hanem azok a nyelvükön forgó, emberarcot viselő szélkakasok megint magukhoz delejezték a szemét. A leburnult husból kiötlő nyelvek, fogak, mintha egyenesen rávigyorogtak volna, csufolkodva, hogy akadhat még a föld kerekén hadnagy, aki irtózik tőlük! Mikor pedig ők épp olyan elengedhetetlen velejárói a harcos életnek, mint amilyen a gyermekéveknek a labda és kócparipa, amilyen fontos keléke a szepesi kurtoáziának az udvarmester aranygombu pálcája és a politikának a lépesvessző!

Tudta jól Imre, hogy új sorsának ezek az utmutatói és igyekezett megszokni őket. Nagyjából sikerült is neki. Legalább már vesztég maradt a gyomra, ha a bástyafalra nézett. A többit majd meghozza magával az idő!

A szekér a sánc mellé kanyarodott.

Itt elevenebb világ járta. Katonák, meg közgunyás várjobbágyok jöttek-mentek, ki a várból, be a kapun. A bástya előtt vagy husz is dolgozott. Fűzfavenyigével szorgalmasan fonogattak körül valami négyszögű térséget.

Imrére megint ráérett a kérdezősködés.

— Mi készül itt emberek?

— Tetemvár.

— Micsoda?

De nem kellett ismételni a kérdést. Jött a felelet magától. Két ló huzta szekéren a várból.

Csupaszra vetkeztetett hullák. Karok, törzsek, lábak. A hozzájuk való fej a bástyafokról csudálkozhatik le a folytatására.

A pecérek egymás után billentgették lefele a tetemeiket a szekérről. A sövényfonók meg beemelgették őket a négyszögbe. Ott három rab szépen rétegbe rakta. A felsőket háttal egymásnak támogatva, hogy csucsá is legyen, ha már egyszer vár!

Legfölülre épp most nyuzott meg a kapuban egy kerek szőke fejet a cigány.

— Ez lesz a teteje, — sercintett ki oldalt az Inre tanítómestere. — Még ugyan megbecsülik őket, hogy körülsövényezik! Maradhattak volna a farkasoknak. Hanem hát a kapitány ur ilyen finnyás ember...

Végre megszakadt a »tetemvár« embertéglát hordó szekereinek sora. A sebesültszállítók lekanyarodhattak. Sebő a vén Andráshoz oldalgott.

— Apám, — mondta. — Miféle szerzet volt ez a Herba?

— Az, öcsém, rabló volt. Lesvető, száguldozó, kozároló, vásárütő, falvakat fölverő zshivány. Egész sereggel járt, mint a tatárok.

— Sereggel?

— Bezony.

Az öreg katona a bajsztát rágtá.

— Hozzá ritka jó sereggel! Csupa hajdu. Akik a marhával kereskedtek külföldön. Valamikor jó mesterség volt az. Harcos élet. Csak egész emberek kellett rá. De a törvény kiütötte a kezükből a kenyeret. Nem szabad a jószágot idegen országba kivinni. A sok hajtó pőrén maradt. Pedig annak is élnie kell valamiből.

— Mért nem szántanak, vetnek? Ott kapnának ma földet, ahol akarnának.

— Az. Hogy eladják testüket-lelküket érte! Eltaláltad. Szabad nép ez, fiam. Fegyverhez szokott. Vitéz nép, nem rögturó barom. A betyárságot is azért üzi, mert az fegyverre megy.

— No hiszen, szép sorsra jutottak, ha hősök! — keseredett közbe Imre és a tetemvár felé mutatott. András kimeresztette a szemét.

— Szép bizony, — esett rajta a szón. — Nem történt ezekkel semmi csufság, uram! Tisztességesen levágták a fejüket, mint harcos ellenfelekhez illő! Egyet se akasztatott közülük a kapitány ur. Nálunk megbecsülik ám az arravaló embert!

V.

A piacon a kapitány után kérdezett a hadnagy. Küldték a vice-várnagyhoz. Az továbbadta a várnagynak, onnan az őrparancsnoknak.

Öles szálu, marcona ember volt az. Majd keresztülnyársalta a jövevényt a szurós szemével.

— Kövessen kegyelmed, — brummogott.

Imre megindult a vezetője mögött.

Vajjon miféle ember-ordast fog még látni ez után a vad talpas után? Miféle emberevő pofát, vércsemszegő száját és vámpir-szemeket? Milyen lehet ugyan az olyan ház gazdája, amelyiknek ilyen a pitvara?

Megrántotta a vállát.

Mindegy, akármilyen. Hisz katona. Nem udvaronc, sem pedig szertartásmester. Olyan, amilyen a dolga.

Folyosókon, mohhal benőtt udvarokon, kőboltozatos esővizcsatornákon kanyarodtak keresztül.

A Vizi-kapunál letért a vezető.

A köves helyen, mintha kalapban hordták volna hozzá a földet, aprócska kert domborodott. Kúszánfűcsán nőtt nagy diófa vetell rá árnyékot.

A kertben, fehér kanavász gúnyában, mezitlára huzott varratlan sólyában, pőre-ingujjasan egy középmagasságu, karcsutestű fiatal férfi állt. Nem lehetett több harminc évesnél, bár a hullámos barna szakálla többnek mutatta. A kezei izmosak, de puhák és keskenyek. Mozgása eleven, mégis hajlékony, simuló. Virágserepet tart éppen és azon van, hogy valami frissen ültetett palántára ráborítsa. Mellette esővízes kanta.

Az őrparancsnok felébökött.

— Ott, — mondta és azzal sarkonfordult.

Imre körülnézett. Tanácstalanul mustrálgatta a hajladozó embert. Ugyan ki lehet ez? Kertésznek nagyon uras, urnak meg papos. Rajta kívül senki sincs a kertben.

Nem sok válogatnivalója maradt. Ráköszönt óvatosan az idegenre:

— Laudetur Jesus Christus!

Ez az üdvözlés mindenképpen megfelelőnek ígérkezett.

A kertész most apró hegyes fadarabkát szurt le a földbe. Aztán vigyázva, nehogy a feltámasztó kis pöcök félrebillenjen, lerakta a cserepet a dugványra. Odajött.

— In aeternum amen. — Felelt. — Éngem keres öcsémuram?

— .... azaz, hogy a várkapitány urat.

A kertész bólintott.

— Tomory Pál vagyok.

Két sor nagyon fehér fog csillant ki a lágy, völgyes, hullámos ajkak közül. És az Imre csudálkozására két sötétkék, gyermekesen tiszta szem csudálkozott vissza.

— Kit tisztelhetek kegyelmedben, öcsémuram?

Amaz csak a nevével ocsudott magához.

— Palotai Czibak Imre.

— Palotai Czibak... Palotai Czibak... Mintha

már hallottam volna valahol! Igen bizony, — örvendezett föl hirtelen a hang. — Nem Biharból jött, öcsém?

— Odavaló vagyok.

— Akkor helyes nyomon járok én is. Szerémi György barátom mesélt az édesapja-uráról. Valami conscolaris van ott a páternek. Székesfehérváry Fülöp, ha jól emlékszem.

— Az az!

Olyan csupa derű lett egyszerre Imre, mintha sohase látott volna levágott emberfejeket póznán forogni. Mintha véres fentő és tetemvár a világon se lettek volna.

Az otthoni drága arcok, nevek, másodszor harangoztak ma ünnepet a lelkébe. És valahogy harangszó nélkül is, folyvást ott lebegtek, mintha kárpótlást akarnának venni maguknak a hosszú időért, míg a távolszakadt lélek szinte meg is felejtkezett róluk.

Tomory barátságosan mustrálgatta a fiatalember földerült arcát.

— És mivel lehetnék szolgálatjára, öcsém?

— Kapitány uram, — csapta össze a bokáját Imre — inkább majd én szolgálom kegyelmedet, ha megengedi. Bornemissza János pozsonyi gróf ur küldött engem ide és ezt a küldetést hadnagyi rangommal együtt ebben a levélben, scripta manu, meg is erősíti.

Odatartotta a levelet.

De amaz nem nyult érte.

— Tegye csak el, uröcsém. Abban, amit a hadnagyom mond, nem kételkedhetek. Ahol már betű kell az igazság bizonyítgatására, ott a hitlevél se használ. Van itt az én számomra külön garancia, mint az írott malaszt!

Sáros ujjával Imre arcára mutatott.

— Ez engem meg nem csalt soha.

— Kapitány uram, hát befogad engem Fogarasba?

— Isten hozta, öcsém.

Két maszatos tenyér szépen kirajzolódott a hadnagy dolmánya hátán.

Hogy az alkonyat kezdett leszállni, a sáncok irányából friss szél kerekedett. A kettő lassan indult befelé a várfal átjáróján. Tárguló tüdővel szívták a völgyek illatos levegőjét.

A Vizi-kapunál Tomory megfordult. Szó nélkül visszasietett a gyerek-köténykényi kertbe. Mikor megint beérte Imrét, röstelkedve mentegetőzött:

— Majd elfelejtettem! Szegény kis palántáim ott maradtak leboritva. Egy cseppet se kaptak volna ebből az áldott harmatból!

VI.

Kisasszony hava szokottnál is forróbb volt az idén. A rekkenő hőségben még a levegőben táncoló porszemek is áttüzesedtek. Külön égetett mind. A szél járt ugyan, de hőmpölyögve, ólmosan. Nem volt köszönet benne. Valahányszor a Főkapu felől neki-kanyarodott, türhetetlen büzt terített a várra. A tik-kadt levegő megtelt a hangoskodó tetemvár orrfacsaró, dögletes szagával.

Négy ember betegedett meg az első zápor után a várban. Meg is halt mind a négy, irtózatos kinok között.

Tomory elzáratta a Vizi-kaput. A legénységnek külön parancsban tiltotta meg, hogy a kőbe vájt viz-tartó megszédett esővizén kívül egyebet igyék. Akit folyóvíz ivása közben értek, az lesétált három napra a kazamatákba, patkány-mulattatónak. Azt az épület-részt, ahol az ispotály volt, a négy katona után kén-virággal kifüstölték és lezárták. A kutakat befödtek.

A csonthalom megmérgezte a vár vizét.

Hála Tomory erélyes intézkedésének, a szörnyű nyavalya megszűnt pusztítani. Hanem az élet azért csak nehéz maradt Fogarasban, az égető kőfalak között.

Imre kihozatta a subáját, tábori bőrpárnáját a szabadba. Ott próbált aludni éjszakánként. De így se sikerült a dolog. A hollók és varjak olyan nagy seregben lepték meg éjjelente a vár környékét, hogy míg förtelmes munkájukkal el nem készültek, szó se lehetett itt a nyugodtatásról.

Pedig a hadnagynak alapos szüksége lett volna erre! Az öreg András, akit Tomory melléje adott, hogy a várszolgálat nehéz mesterségére kioktassa: egész nap futtatta. Legelőször a fegyvereit vette vizsgálat alá. A kopjára csak vállat vont. A buzogányt már lemustrálta. Hanem a kardra egyenesen nevetnie kellett.

— Ilyen pecsenyeforgatókkal akarna dolgozni a hadnagy ur? Aprítani kell a hust a háboruban, nem nyárson forgatni!

Imre büszkén vágta oda:

— Mit ért kend, András, ahhoz? Nem az a kérdés, hogy milyen a szablya, hanem az, hogy kinek a markában forog. Megugratok én ezekkel a tűzpiszkálókkal, akit akarok.

András a tenyerébe pökött.

— No uram, hadd lássuk hát azt az ugratást! Erre gamam is kíváncsi vagyok.

Elfuttatták Sebőt a bőrmellesért, rácsos sisakért. Összeereszkedtek.

De a beigért ugratás bizony elmaradt. Ugy kopogtak az ütések Imre páncélján, mint a zápor.

A hadnagy elmérgelődött. Bosszantotta a sok szájatáti, meg hogy Fanchaly hadnagy, Tomory ur öccse, olyan jóízűen kacagott minden ütésnél, amit ő kapott.

— Fene érti, — dohogott. — Ez még nem esett meg velem. Valami rontás van a kardomon.

— Megmondom én neked pajtás, mindjárt, hogy mi az a rontás! — vigasztalta a jókedvű bajtárs és Andrásra mutatott.

— Balkézre vivott veled a vén kötnivaló! Nem vetted észre? Kétkezes a betyár.

— Persze! — ütött homlokára a hadnagy. — Ez volt hát az a furcsaság, ami egyre zavart! Én nem szoktam meg a balkezes vivást.

Fanchaly elérte a bajtárs pirulását.

Kiállt Imre elé.

— Na komám, próbáljuk talán együtt. Én is jobbkezes vagyok.

— Örömet.

Fanchaly se hozott szégyent Fogarasra. Vivott biz az szépen. Nem volt könnyű munka fölé-kerülni. De Imre végül is csak kiverte a kardot a kezéből. Helyreköszörülte a csorbát.

Most meg ő kacagott.

— Se baj pajtás, azt mutatja ez, hogy tanulhatunk egymástól mind a hárman. Mától kezdve szívesen verekszem veled, ha úgy akarod.

— Hogyne akarnám!

— Páros napokon szolgálatodra állok. A páratlanokon meg, nem bánom, verjen el kend apám, amíg majd egyszer én verem el kendet.

— Ott leszünk, — sodorgatta dugóhuzóit a káplár.

A napok vigan teltek folytonos gyakorlatozás közepett. A többi emberek is kedvet kaptak. Végül már csörömpölt az egész váruddar a nagy csatazajtól.

Tomory örült a dolognak. Szerette, ha ébren maradt a tűz a legényeiben a békés napok alatt is. Hagyta, hogy a katonák egyre több páncélt, fokost, buzogányt hordjanak ki a tárházakból és csak azt kötötte ki, hogy az ócskáját pusztítsák.

Imre buzgón agyalta Fanchalyt és döngettette

magát Andrással. Mig egyszer aztán rákapott ő is a balogságra. Hiába kezdett táncolni körülte a mester, egyet se tudott rászózni. Végül két kardot fogtak mind a ketten és a nagy keringőzésben a hadnagy váratlanul olyan alaposat talált kólintani András bubjára, hogy menten beszakadt a sisakja.

— No a Pilátusát a hadnagy ur markának, hát kész vagyunk. — Jelentette ki a vén szittyá. És olyan büszkén tapogatta a cipóra nőtt kisebbik fejét, mintha legalább is ő osztotta volna magának, tükörből.

— Gyerünk megjelenten a kapitány urnak! Hadd örüljön!

Hanem ez az öröm elmaradt.

A várpiac felül fölarsant a rezes-kürt.

— Gyülekező, — kapta fel Fanchaly a fejét.

— Itt készül valami, — rikkantott András is, de már akkor futott.

A többiek utána! A tárházakból ujjabb rohanók vágódtak hozzájuk. A templom környéke is mozgott. Nyargalt, loholt az egész várnép. A főszakács arra se érkezett, hogy kitegye markából a vaskanalat. Azzal vágta ki a parádét a kapitány előtt.

Tomory most ért le a gyülekező helyre. Kezében írást tartott. Nyugodt és egykedvű volt az arca. Szemében ott mosolygott az örökös derű. Mintha a virágoskertje közepén állna. Végigpillantott a feszes sorokon, aztán azt mondta:

— Fiaim, fogarasi jó vitézek! Parancs érkezett, hogy a királyi biztos ur önagysága részére karhatalmat adjak és őt küldetésében megerősítem. Ezért hát minden ember szerelje föl magát, délebed végeztén pedig gyülekezzenek. A talpasok tized-aljankint vára-kozzanak, a hadnagyok kiki a maga századával. Oszolj!

A délelőtt készülődésekkel telt. Tomory a magára-maradó vár biztosításáról és a markotányos szekerek felől rendelkezett. Sorrajárta az udvarbírá-

kat és fegyvertárakat. Átvizsgált minden falat, minden ágyut, a puskapor-örlő malmokat, kapukat és vársáncot. A kulcsokat átadta az őrpapancsnoknak.

Odaszólt a mogorva dromedárra:

— Mire visszatérünk, az ispotályokat lássa el kegyelmed. Tépés, gyolcs, sinek, fűvek, pióca, zsin-dely, mézpor és pókháló legyen gyűjtve elég.

Hirtelen a mellette lebzselő Imréhez fordult.

— Hát te, fiam! Összeszedelköztél már?

— Én kész vagyok.

— Csak nem így akarsz jönni? Vért nélkül, sisak nélkül, meztelen karddal?

A hadnagy vállatvont. Kedvetlen arcán csalódás látszott.

— Parádés kíséretnek így is elég, — felelt.

Tomorynak egyet villant a szeme.

— Vasat mondtam! Lódulj és tedd a parancsot! Imre még a szobájában is hüledezett.

Ilyet!

El nem hitte, hogy ugyanaz a Tomory csördült rá, mint aki eddig ott a kertben a virágcserepekkel pancsolt.

Hogy tud vágni az a két szelid kék szem!

Vajjon hova lett belőle az a gyermek-nézés, az az ártatlan derű, amit beleszokott?

A gyülekezőre ott volt vasban. Ami öldöklő szer-számja, mind a tüszőjébe szurkálta. Kardot pedig kettőt is kötött.

Tomory tekintete megállt rajta.

Aztán, hogy kidübörögtek az emelcsős kapun, maga mellé intette a hadnagyot.

— Helyes, — biccentett. — Máskor első szóra fogadd a parancsot! Itt egy fej van és egy szó.

Imrének szurta a kérdés az oldalát.

— Kapitány uram!

— Nos.

— Talán a kremi tatárok táborába kísérik azt a királyi komiszáriust?

— Még annál is cefetebb helyre, fiam.

— Ugyan!

— De bizony. Székelyországba megyünk kommen-ciót behajtani.

— Miféle kommen-ciót?

— Azt magam se tudom. Majd meghalljuk annak idején és helyén.

— Köszönöm a közlését, bátyám.

Imre beljebb szorította a csatló szíjját.

A képeről egyszerre mintha lefújták volna a csalódottságot.

A székelyekből kapott már némi izelítőt Med-gyes alatt!

Kósa?

Józsa?

Hogy is hívták azt az öles embert?

Mindegy no! Találkozik még vele, ugy lehet, ez életben.

A legények vidám kurjongatásba fogtak körötte. Maga is velük fujta:

»Várj éngem galambom virágos kapunál,

Ha majd visszatérek, szép rózsabokornál...«

Nagyon szívéből jött most ez a nóta.

VII.

Az adószedők Székelyföldet járták. Minthogy királyfi született, a székely nemzet »önként és szívesen adott ősi ajándékára« sor került. Minden közrendű telkes székely előterelgette a maga jószágocskáit, hogy a király ökrét azok közül kiválasszák. Az ökör címére aztán a királyi ember rásütötte az udvarképesség billogát és elhajtotta az állatot.

A nagy »ökörsütésből« ilyenformán a gazdának

csak a szaga maradt. Nem is volt ez soha valami közkedvelt mulatság! Manapság legkevésbé. Maros-széket lepörkölte az aszály. A legelők mind kiszültek, a buza megszorult. Ami kicsi maradt volna, azt megverte a jég. Igyekezni kellett a behordásával. Szó ami szó, csontra-bőr volt itt bizony az egész jószág-választék.

A perceptor kiabált, fenyegetőzött és szitkozódott. Hanem az ökrök még ettől se hiztak meg. Sőt egyre soványabbak lettek, minél beljebb haladtak a Széken az adószedők. Öreg Uzon Mózes, pixidárius Dálnokon, meg éppen olyan rozoga pár marhával kocogott elő, hogy a két girhes jószág alig állt a lábán.

Ki is pukkant a dugó az izmaelitából.

— Hát ez mi? — förmedt a góbéra.

— Ökör, — bölintott az atyafi barátságosan.

— Talán bolond kend, hogy ilyen bőregerekkel hozakodik elő?

— Az a bolond, uram, aki jobbat ad, mint amilyen dukál.

— Hiszen ezeknek már foga sincsen?

— A királyfinak talán van?

A perceptor azonban nem nyugodott bele ebbe a megdönthetetlen igazságba. Parancsot adott a fogd-megeknek, hogy verjék föl a telket. Számba vett minden állatot, de csak nem talált egy fia ökröt se.

— Hová suvasztották kentek a jószágot? — fröccsent ki belőle az epe.

A góbé derüsen nézdegélt.

— Nem kellett azt suvasztani, uram. Suvad magától is ebben a fene aszályban. Ami meg bírós volt, azt kihajtottuk a hegyekbe még ősszel, hogy éhen ne vesszen. Ami kicsi fű itt akad, kell a tehénnek.

— Mind ezt mondják. kendtek, mint akik összetanultak. Hát akkor mi az Isten csodájával munkáltak eddig? Talán ezekkel a szunyogokkal?

— Azzal, amivel uram. Nem a kegyelmed baja volt, hanem a miénk. Sose fájlalja miatta a fejét!

Hanem a perceptornak tovább fáj a feje. Sehogy se fért bele, hogy így rásóznak az atyafiak minden szemét jószágot, ami már a pecérnek se való. Elkezdett szaglászni.

A falu a dálnoki patak völgyén virágoztatta piros cserépfödeleit. Hosszában szegte be a két partot. Uzon Mózes telke az északi domboldalon fekszik, a falu végén. Ugy ragad oda egy szélesen elfekvő öreg kuriához, mint fecskefészek az ereszhez. A porta közepén szép büszke udvarház. A telken végig hasítvány-kerítés. Lefut egész a hegy lábáig.

Salva guardia.

A perceptor mégis rászánta a fél szemét. Bekandikált a lécek között. Harsányat fűtyölt. Mert olyan cimeres ökörcsorda legelészett ott benn, amelyet álmában se sokat látott. Őles szarvu, fehér állatok. Reng és ring a hus rajtuk, amint lépkednek méltóságteljesen. Lehet belőlük vagy harminc bokor. Csupa öt-hat éves.

A perceptornak egyszerre kiderült az ábrázata. Kerül a kapura. Bezörget.

— Hé! Ki lakik itten?

Szemrevaló barna legény jődögél lefelé a pítvarból. Nyitja a kis ajtót. Megáll az urféle előtt és ráköszönti a jónapot tisztességtudóan. A tekintete békés, mosolygós, ahogy ránéz az izgága emberre. Szeli-den felel:

— Az én nevem Dózsa Gergely. Ez meg itt a Dózsa-kuria. Miben lehetnék szolgálatjára kegyelmednek?

— Az ökrökért jöttünk a király nevében.

— Akkor eltévesztették a kaput. Ez itt lőfő telke és nem közrendű porta. Miránk nem tartozik az ökörsütés.

Perceptor uram ráhökken a legényre.

— Ne papolj öcsém, hanem állj odább, azt ajánlom. Semmi bajom nekem a telketekkel. Nekem az ökrök kellene, amiket ide hajtottak a falubeliek a sütés elül. Vagy tagadod?

— Én uram csak azt tagadom, hogy kegyelmednek ide hozzánk bármi bejárata volna. A többi nem az én gondom.

Gergely átsapja a reteszt a kis ajtón. Szép csöndesen visszafelé indult. Faképnél hagyta a perceptor. Az vörös lett, mint a posztódolmánya és mint-hogy igazában is vélte magát, elkezdett ordítani.

— Kinyisd azt az ajtót! Én itt a király nevében parancsolok!

Gergely visszafordult a hangra. Azt felelte nyugodt komolyan:

— A király nem parancsolhat ökörsütést. A király legfeljebb kérhet. A székely nemzetgyűlés pedig megadhatja, ha akarja. A király nem kért, így hát örüljön, ha mégis kap valamit. Követelőzni nincs joga. Se neki, se kegyelmednek. Ez az igazság.

— Nyisd ki azt a kaput, míg szépszerével mondom!

— Ettől az ajtótól meg nyughassék kegyelmed!

A csetepatéra odabáméskodott már lassacskán az egész felvég.

Az atyafiak csöppet se csináltak titkot belőle, hogy örülnek a perceptor csufságának.

A királyi embernek egyéb se kellett. Végleg kiborult a kuncogásra. Összekiabálta a fogdmegeit és nagy zenebonával rajtamentek a kapun. Az ugyan becsületes tölgyfából készült, de hogy tizen is feszültek neki, végül is bezuhant.

— Karikást az ökröknek! Hajtsátok! — Dagadt a perceptor mája.

Gergely összefont karokkal állt az ámbituson. Nézte a hajszolódást. A székelyek meg Gergelyt nézték... Hogy az a kisujját se billentette, ők se moz-

dultak. Hagyták elhajtani az ökröket, végig a nagy uton, le a templom iránt. Mikorra odaértek, a szőlők felől csendes poroszkálással egy lovas kanyarodott le. Törülgeti az izzadt homlokát, szemlélődik. Az udvarház előtt hirtelen föl vágja az üstökös fejét.

— Hé, Gergely! Mi történt itt?

— Bizony bátyám, betörette a kaput a perceptor, a király nevében.

— A király? Az én kapumat?

Dózsa György kinyult a nyeregben, mint egy eleven lármafa. A szeme lobogott és recsegett a hangja.

— Fegyverre székely!

Estére már egy tűz-láng volt az egész Marosszék.

VIII.

A királyi biztos Székelyvásárhelyre várta a perceptorait. Tomorynak ide kellett jönnie. Meg is érkezett ötszáz lovasával és háromszáz talpassal. Tábort ütött a mezőn. Stafétával jelentette, hogy készen áll.

Déltájra aztán megszólaltak a kürtök a város felől. Cifrán kiagyusztált lovasok élén közeledett a királyi biztos.

Tomory félkörbe parancsolta az embereit. Ő maga a komiszárius elé ugratott.

Mikor a lovasok látóközelbe értek, Imre csak rámeredt a jövevényre. Akkorát dobbant a szive, mintha ki akarna ugrani a mente-kötő láncok közül.

A királyi biztosban Dóczy Jánosra ösmert.

Minden jókedve, földerült reménysége egyszerre hagyta cserbe. A napos térség árnyakkal lett népes.

Mit keres itt ez az ember, az ő oldalukon? Ez az ármánykodó, cselvető, akinek könnyek, pusztulás és szerencsétlenségek úgy jártak a nyomában, mintha az árnyékával együtt lennének hozzátartozói?

Megütközve nézett Tomoryra. De a kapitányon nem látszott semmi meglepődés. Szokott nyugalmával vezényelte tisztelegőre a fegyvereket.

Most a komiszárius lépett elő.

— Az urakkal volna beszédem, — mondta. — Parancsokat hoztam.

A tisztek leszálltak lovaikról és megindultak a főszátor felé. Elül a királyi biztos.

Bent a szátor közepén aztán megállt Dóczy, föltett süveggel. Jobbkeze a csipőjén, balja a kardon. Sarkáról a lábujjhegyére hintázott. Kegyesen elmosolyodott a marcona hadfiak feje fölött és az üdvözlő sarkantyupengetésekre elnézően biccentett.

Mikor a csengés-bongás megszűnt, bágyadt méltósággal csöndet intett. Pecsétes levelet vont ki a kebléből s elnyujtott orrhangan olvasni kezdte:

— Kedvelt hiveink, székelyek! Tudomásotokra adjuk a mi szerelmes atyai szívünk örömét. Ime, királyi jogarunknak utódja, trónunknak pedig örököse született Isten kegyelméből...

A fogarasiak összenéztek.

Őket bizony ott, a bagolyvárakban elfelejtették értesíteni erről az országos hírről.

No, sebj!

Azért őszinte öröm volt az a dörgő »éljen«, ami a torkukból szakadt és Imre is szívesen vette ki belőle a rácső részt. Mert hiszen ha valakinek, akkor neki igazán érdeme volt abban, hogy a kis királyka, a lilimos asszony fiacskája, lám, mégis a világra termett.

Dóczy ur tovább olvasott.

— Tudomásotokra adjuk rendelkezésünket, hogy az örvendetes esemény alkalmából telkenként egy-egy ökörben megállapított járandóságunkat Vásárhely alá terelni ne késlekedjete, ahol is azt megbizottunk, nagylucsei Dóczy János udvari kameráriusunk számba veszi és minékünk Budavárba meg-

felelő néppel fölhajtatja. Izenjük hát néktek széke-
lyek, hogy perceptoraink választásában megnyugod-
jatok és az ökörsütést ősi szokás szerint megejtsétek.
Egyebekben maradunk hozzátok mindenkor legke-
gyelmesebb atyai hajlandóságunkkal Budavárban,
1506. év Szent Jakab havának 2. napján rex Uladis-
laus m. p.

Dóczy ur összehajtotta a levelet és bedugta szé-
pen a nadrágzsebébe. Aztán vizenyős szemével bele-
szűrcsölve a felülről bevágódó világosságba, intett:

— Hallották a parancsot kegyelmetek?

— Hallottuk.

— Volna még a magam részéről is egy bizal-
mas természetű parancsom, amit hozzátennék. A sze-
beni tanács panasszal fordult önagsága héderfáji
Barlabássy Lénárd vajdához, a székelyek alispánjá-
hoz, hogy a medgyesi vásár alkalmával a kőhalmi
királybirót agyonverte nemes Dózsa György lófő
székely, aki Erdélyország nyilvánságos rablója. Ezért
őt olyan példaadással kell megbüntetni, hogy az or-
szág többi jó lakosa közt kötött szövetségi egyezség
és egyetértés inkább megerősödni és megizmosodni,
semmint felbomlani látszassék. Minthogy jelenleg fő-
lősszámú karhatalom áll itt rendelkezésemre, az eg-
zekucióhoz szükséges fegyveres erőt én a vajdának
készséggel följánlottam.

Tomory végighallgatta a cikornyás körmondatot,
a szeme se rebbent. Annyit felelt mindössze:

— Kár volt bizony.

— Mért lett volna kár? Apró szivességek nő-
velik a barátságot, — mosolyodott el amaz foghegy-
ről. — Mink itt igazán ráérünk. Jó lesz az a kis ki-
rándulás unaloműzőnek.

— No, ami a szórakozást illeti, azt hiszem, hogy
nem lesz oka panaszkodni. Csak az a baj, hogy ke-
vesen vagyunk hozzá. Mért nem fordult a vajda a
nemzetgyűléshez? Az annak a módja.

— Ej, de óvatosak az urak itt Erdélyben! Ennyi teketória egy renitens székeltyért!

A kamerárius ur legyintett, jelezve, hogy befejezte az előadnivalóját. Neki kaland kellett, amit aztán fölfujhasson Budán és aminek a hírében elsüt-kérezhessen egy kicsit. Ez meg itt épp kapóra jött.

Hogy a kölletlen Tomoryt megbékítse, maga fogta duzzogásra a dolgot.

— Kegyelmetek is mind akadékoskodnak! Az egész világ orrát lógatja. Pedig Budáról is azért menekültem el! Telisopánkodták a fülemet. Jó, jó, hogy a királyné meghalt, de hiszen senki se élhet örökké! De az már mégse kívánható, hogy az ember ki ne fogyjon a gyászból miatta.

— A királyné meghalt?

Tomory fölkapta a fejét. A fogarasiakon is átütött ugyanaz a rezdülés. Kérdőleg hökkentek az udvaroncra.

Az fanyarul bólogatott.

— Meg, meg.

— És kegyelmed ezt csak így mondja nekünk?

— Hát hogy mondjam?

A kapitány végigmérte Dóczyt tetőtől-talpig. Sarkonfordult és kiment a sátorból. A hadnagyok követték parancs nélkül is. Kisvártatva megszólaltak kívül a kürtök. Hosszan, sirós bugással.

— Imára!

— Azzal ugyan föl nem támasztjátok, — morgott a kamerárius és fölvonta a vállát.

Le is eresztette tüstént. A háta mögött léptek roppantak. Megütődve nézett a belépőre. Két villogó szem parázslott feléje a sátor félhomályából.

— Gondoskodott róla kegyelmed, ugy-e? — került előre a jövevény.

Dóczy urnak gunyosan legörbült a két szájaszéle.

— Lám, lám! Milyen váratlan szerencse! A kis dezentor!

— Czibak Imre hadnagy! — kapott a kardjához amaz.

A kamerárius gőgösen mustrálgatta.

— Farsangi maskara fiatalember. Én mondom ezt, aki kiösmérem magam az effélékben.

— Még gunyolódni mer?

— Nem ijedek meg orgyilkosoktól, ha mindjárt páncélban és csatabárddal törnek is rám, mikor én fődetlen vagyok. Nos, mi tetszik?

A gyávák vakmerősége használt. Különb védelem volt Dóczy számára, mint lett volna a vért, vagy a harci szablya.

Imre tokjába vágta a kardját.

— Néhány szóra elvárnám majd kegyelmedet a táborhelyen kívül.

— Ott leszek.

— Naphajlattal a vásárhelyi uton.

— Szolgák nélkül.

— Szolgák nélkül.

— Kardra.

— Amire tetszik.

A hadnagy kifordult a sátorból.

Kint megállította az emlékezés.

Röviddel előbb épp így állt egy másik sátornyílás előtt. Belül ugyancsak Dóczy árnyéka vetődött a ponyvára. Éppen, hogy akkor még élt a gránátvirágjku, szomorú nézésű, szépséges asszony. Magyarok királyasszonya.

— Elkőstem, — mormogta a hadnagy és a hűséges fiatal szeme teli lett könnyel.

IX.

Ember tervez, székely végez.

A sok ágba indult események váratlanul egy szálba futottak. És hozzá ugyan görcsös szálba! Nem

hiába, hogy Marosszék kezében pergett a rokkal Duellum, büntető hadjárat, ökörsütés, meg Dózsa György: mind egy bolyba nyüzsdült. Jöttek a székeltek, mint a viharveszedelem. A megszalasztott perceptorok alig lihegték ki rémületüket, már nyakukon is termett az előhad. Szerencse, hogy Tomory nem volt készületlen. Ötszáz lovasával rögtön talpon állott. Így legalább nem söpörték le a vásárhelyi rétről. Összecsaptak.

Dóczy János aztán elujságozhatta Budán, amit látott. Mire a nap nyugovóra hajolt, szétszóródott a királyi sereg, mint a pelyva. Menekült, aki menekülhetett. Alig egy maroknyi kis csapat küzdött még. Valami ötven ember. Azok közt sincs sértetlen egy se. A viaskodók élén egy fiatal lovag. Mind a két kezében kard. Mint a villám, sujt jobbra, balra. Nem hárít soha, csak támad. Öreg káplár van mellette. Két kézre verekedik az is, mint a hadnagya. Mind a kettő véres, a sarkantyú-kötő szíjjáig. A hadnagy homlokán jókora lék. A széléből piros patakok erednek. Megáll egy gondolatnyi időre, míg kitörüli a szeméből azt a forró nedvet, aztán megint beleront a sűrűjébe.

— Szorítsd, — kiáltja.

És a kimerült, véres emberek nekilendülnek újból.

Babonás hatalma van ennek a fiatal katonának a legényei fölött! A félholt is megmozdul a hangjára. Zug a szava, mint a harci kürt, tekintete gyújt, a kardja ront. Hatodszor tör már előre és amerre fordul, az útját elfeküdt hullák jelzik. Sisakja rég lehullt, hullámos fekete haja repdesve lobog a szélben a vas melledző csupa horpadás. Dolmánya foszlányokba szaggatva. Ugy lóg ki a vért nyilásán a posztó darabja, mint valami lihegő, véres nyelv.

— Ott az a fa, hadnagy uram! — vágódik mellé a vén legény csörömpölve.

A lovag megfordul, irányt vesz.

— Az a tölgy, András?

— Az. Ott állt, mikor utoljára láttam.

— Hé! Fogaras! Erre! Erre!

És a ziháló csapat nyomul utánuk. Néhány lehullt a nyeregből. Sebaj. Katonadolog. Nem ér itt rá egymással törödni senki. Törtetnek, akik megmaradtak, a hadnagy mögött. És dőng a páncél, dübörög a csákány, recseg a kopja. Halálordítás és diadalüvöltés, mint valami ördögi kórus, harsan föl a fiatal vezér körött.

A kis csapat eléri a tölgyet.

Jó helyt járnak csakugyan. Alighanem Tomory keze dolgozott itt! A bozótnál hulla-szérű. Még most is verekszik előtte egy lovag. Baljában a csákány. Jobb karja bénultan lóg ki a páncélból. A vaskesztyű ujjainak csatornáján csöpög a vér.

— Kapitány uram!

— Imre! Ide fiam, ide!

A hadnagy keresztülvágja magát. Oldalazza a lovát a béna vitéz mellé. Nyergében fölállva osztja a vágásokat helyette is. Egész testével védi Tomoryt.

Lekiált rekedt hangon.

— Mögém a nyeregbe!

Amaz megpróbálja. Kétszer is nekifohászkodik. De visszazuhan. A sok vérveszteségtől erőtlén a lába.

A székelyek ujult erővel támadnak. Körül-gyűrűzik a fiatal lovagot, mint az áradat a hid oszlopát. Az embereit lesodorják tőle.

Imre körülnéz és látja, hogy egyedül maradt. Tomory felé is egyre növekedik a távolság. Már alig hallja a szavát:

— Vágd ki magad! Menekülj.

Ebben a pillanatban, mintha a földből bujna ki, egy fiatal kopjás ugrat a kapitánya mellé. Ledobban lováról és nyeregbe emeli Tomoryt. Elrántja a paripa zabláját, rásuhint a kard lapjával. A megriadt

állat törtet előre, a szabad térségnek. A huszár ottmarad a helyén, gyalogosan. Nevetve int az elámult hadnagy után.

— Tiszteltetem Palotát minden bennevalóstól!

— Sebő!

Aligha érti már a nevét az a legény!...

Köröskörül harsog a székely riadó:

— »Korpázd a bestyét!«

X.

Azért mégls lecsendesült Marosszéke.

Czibak Imre hadnagy összeszedte a végvárak legénységét és visszafordult a felkelőkre. Ezuttal sikerült is kicsikarnia a győzelmet. Kár, hogy az ökrösütésből csak nem lett semmi. Mert a zenebonára az egész királyi komissió meglépett Székelyföldről. Nem maradt, aki az ökröket Budára hajtsa.

Pedig Fogaras drága árt fizetett értük! Fanchaly János vicekapitány meghalt a vár ispotályában. Tomory Pál husz sebet kapott és hetekig lebegett élethalál között.

Mikor végre fölépült. úgy, hogy elhagyhatta a betegszobát, Imrét hívatta. A vásárhelyi csatáról mindössze ennyit mondott:

— Látod fiam, hogy mért parancsoltam én rád vas-inget akkor? A szászokat meghajlithattam, de ezek a székelyek még mindig azt hiszik, hogy akit megölnék, az szolgájuk lesz a másvilágon. Hát most szolgálhatnánk nekik valamennyien, ha a Teremtő meg nem őriz.

Imre azon igyekezett, hogy kedvébe járjon a lábadozónak, amiben lehet. Fanchaly dolgát is neki kellett ellátnia.

Egy napon, mikor éppen a bástyafalokról tért

vissza, a kapu előtt egy rokkant hadfit talált. Az ábrázata cirmos, mint a jóféle muskotályi alma. A lábát alig huzza, karja felkötve. Hanem másegyéb-ként egész együtt van a fiu.

— Sebő! — csudálkozott el a hadnagy.

— Ühümm, — vigyorgott a legény.

Aztán odakacsintott Imrének:

— Ifiuram! Ezek ám a nekünkvaló népek! Isten ugyse, fölért egy palotai bucsuval!

•

Dóczy Jánosnak úgy inába szállt az »ökörsütés«, hogy meg se állt Váradig. Csak itt jutott eszébe, hogy valami elintézetlen lovagi ügye maradt a háta mögött.

Hátha még azt is nyélbeüthetné egyfüst alatt?

Egyet gondolt, betért Palotára.

XI.

— Tomory? Ugy értettem, mintha Tomoryt monddott volna öcsém?

— Azt, azt. Tomory Pál, a fogarasi végház kapitánya. Ösmeri talán bátyámuram?

Lőrinc bólintott. Betöltött a kupákba és egyiket a vendég elé tolta.

— Hallottam hírét, — felelt, mikor a borát ki-hörbölte. — Sótiszt volt őkegyelme a kincstári bányában. Jóravaló ember hírében állt. De mikor elkerült Mármarosból, fölcsapott polyák-párti bitangnak. Lássá, öcsém, az ilyenek teszik pocsékká a magyar becsületet! Ugyan mire ennek kard a kezébe?

Dóczy ur arrábbhuzta a széket, hogy az ablakzsindely közt bucsuzó nap a szemét ne sértse. Sietett tiltakozni.

— Oh, azt nem mondhatnám éppen! Mert a

stratagémája nem lett volna rossz, ha a székelyek időt engednek neki. Hanem azok bizony rajtaütöttek, mint az égiháború. A verekedést pedig, mi tagadás, csakugyan nem állta Tomory. Megfutott. Csudálja kegyelmed? Ennyi is elég szép volt egy sőtisztól?

— Ejnye, ejnye. Beh' röstellem! Ilyen pocsék szégyen! És öcsémuram mit mivel?

— Mit tehettem volna? Hiszen gálában voltam, — rántott Dóczy a vállán. — Mire én fegyverre kaphattam, már szétfutott az egész ármádia. Hanem most megyek vissza Budára és az orruk alá pörkölöm a magamét! Az én káromra ne hizzék senki, mikor asszonyok, meg papok dirigálják az országot.

Lőrinc ur a fejét csóválta rosszalólag.

— Azért van aztán, hogy csiszárok kezébe kerül a kard, öcsém!

— Nekem elég is belőlük. Ahogy lejelentkeztem Budán, otthagytam őket. Szedem a sátorfámat Thurzó Elek bátyámhoz. Fogjon Szathmáry uram magának más bolondot!

Palota ura a táncoló poharak közé vágott.

— Ejnye fikkomadta, de jól beszél öcsém! A nagylucsei Dóczyak közül való ugye?

— Az Orbán-nemzetségből.

— Mindjárt gondoltam. Nem esik messze alma a fájától. Isten hozta nálunk!

A kupák összecsendültek. Lőrinc fenéig üritette a magáét. Széttörülte a bajsztát, hunyorgatva mutrálta a vendéget.

— Egy valami van, amit még nem értek.

— Mit?

— Ilyen szép erkölcsökkel és dicső nemzetséggel, hogy is kerülhetett kegyelmed a polyák mellé?

— Ulászlót véli bátyám?

— Azt.

— Nagyon egyszerű.

Dóczy érzékenyen mosolygott.

— Tudja bátyám, öten maradtunk árván. Apánk katona-ember volt, nem sok aprítani való esett utána. Ugy nézték, hogy a kicsinyje elpusztuljon a háztól.

— Ki a világba! — bölintott a házigazda részvétellel. — Igy szokott az lenni.

— Ilyenformán. Szerencsére még elég jól jártam. A Zápolya-házhoz kerültem nemesi apródnak. Ott lettem főapród. Tőlük csalt el nagybátyám, Dóczy Ferenc konziliárius az udvarhoz. Bár sohase hallgattam volna a szavára!

Lőrinc ur belevágott a sopánkodásba.

— Kegyelmed a Zápolyáknál tanult?

— Ott.

— Hiszen akkor ösmerős is ottan?

— Persze.

— Szokott járni Szepesvárára?

— Sőt igenis gyakran.

Czibak Lőrincnek fölcsillant a szeme.

Végre egy ember, akit alaposan kikérdezhet az ő büszkesége felől!

Nagy ravaszkodva köhécselt.

— Nincs ott véletlenül valami Czibak nevű fiu? Ha jól emlékszem, Imrének hívják. Az no! Eltaláltam. Czibak Imre a betyár! Verekedő, nyugtalan vérű gyerek. Lehet vele baja a gazdájának!

Dóczy urnak ihatnékja támadt. Jót huzott a kupából és megnyalogatta a száját inyenckedve.

— Czibak... Czibak...

— Az, az.

— Ugy mondja bátyám, hogy verekedő, nyughatatlan vérű?

— Ugy hát.

Dóczy a fejét rázta.

— Ott bizony nincs ilyen.

— Hál!... — ejtette le Lőrinc az állát. — Nem lehet az öcsém! Gondolkozzék csak jobban.

— Azt teszem.

— No, akkor gondolkozzék még erősebben! Ott kell annak lennie! Főapród János ur mellett, amilyen kegyelmed volt valaha.

A vendég összehuzott szemmel bámult maga elé.
Hirtelen fölillant.

— Azám, — csapott a homlokára. — Rémlik is már, hogy kiről lehet szó!

— Ugy-e, lással

— Igen, igen. Czibak Imre. Tudom, hogyne tudnám! És ösmerem is. Hiszen alig pár napja, hogy beszéltem vele. Bátyámuram az oka, hogy rá nem jöttem mindjárt.

— Én?

— Persze. Vagy nem azt állította, hogy verekedő, pattogó a gyerek? Mellé találtam érteni a tréfának. Ó, dehogy is, dehogy! Nagyon igyekvő, szelid fiu az. Jámbor és illedelmes, mint valami dáma.

— Nono, — hökkent meg Palota ura a nagy dicséretre. — Gondolja öcsém, hogy beletört az udvari életbe?

— Mintha egyenesen arra született volna! Vétek is volt elszólitani a dámák közül. Hanem ez a vétek János ur lelkét terheli. Ő akart mindenáron katonát faragni belőle. Pedig: naturam expellat furca, tamen usque recurret. Nem szabad ilyesmit erőltetni soha. Otthon kellett volna hagyni a fiut, ahelyett, hogy a pozsonyi táborba erőltette. Ez öreg hiba volt Jánostól.

— Hogy háboruba vitte Czibak Imrét?

Lőrinc ur rámeredt a vendégére. A kezében, félutján, megállt a serleg.

— Mit akar ezzel mondani kegyelmed?

Dóczy elmosolygott a házigazda feje fölött.

— Ej édes Istenem, hát mit mondhatnék? Ami történt, az nem a gyerek hibájából esett. Hogy is találta volna helyét a durva katonák között, a kényel-

metlen tábori életben, a kemény földön hálásban? A mosdatlan tréfák sértették, a készülő verekedés incommodálta. Sokkal finomabb lélek, semmint hogy az ilyesmit hosszasan tűrni tudná. Fogta magát és...

A beszélő megállt egy pillanatra. Látszott rajta, hogy megfelelő szavak után keres. Aztán odavetette lanyhán:

— Elment. Eltávozott.

— Czibak Imre?

— Igen.

— Otthagyta a tábort?

Lőrinc urnak biborba borult az arca.

A vendég rácsudálkozott.

— És ugyan mi okosabbat tehetett volna, az istenadta? Nem mindenki születik ám oroszlán szívvvel, bátyám! Képzelve csak, mit érezhetett az a szelid gyermek, mikor meghallotta, hogy másnap reggel támadásba indul a sereg?

— Hátha nem hallotta? — kapott a szó után Lőrinc.

A másik a száját fintorgatta.

— Hallotta biz' az. Hiszen ott volt a hadi-tanácsban a gazdája mögött.

— Biztos benne kegyelmed?

— Nemesi hitemre! Csudálkozik bátyám ugye? Magam se különben. Mire gyerekeket vinni ilyen helyre? Persze, hogy megiramodott szegény kölyök. Vissza se nézett, ugy elment. Űtheti János bottal a nyomát. De mi az? Mi van kegyelmeddel?

Dóczy ijedten kapta föl a fejét.

Lőrinc ur kirugta maga alól a széket. Ráordított.

— Hej az istenfáját az urnak! Kiről beszél itten? Az én fiam nem futóbetyár, se gyáva nyul, aki megszabadjon a maga árnyékától! Ilyen Czibak még nem született erre a világra!

A két nehéz ököl lecsapott. Ugy vágott az asz-

talra, hogy kancsó, óntányérok és serleg, szanaszét repültek.

A vendég a zsebbe-járó kendőjével szárogatta magát. Szörnyen mentegetőzött.

— Mille grácia kedves bátyámuram! Honnan sejthettem volna, hogy a fiáról társalgunk? Egy szóval se árulta el nekem. Azt hittem, hogy csak névszerint rokonok. Oh, ha gyanítottam volna! Sajnálom ezt a félreértést. Annyival is inkább, mert hiszen azóta igyekezett a jó fiu helyreütni a csorbát. Nem lett se jokulátor, se igric, se reges, nem ment el se mimusnak, se vágánsnak, mint ezt a megtévelyedett ifjak teszik, mikor nem mernek hazakerülni a szülék elé. A kegyelmed fia hű maradt az ősapák tradícióihoz. Én bizonyíthatom, aki találkoztam vele azóta.

Lőrinc ur türelmetlenül intett. Hogy amaz szünetet tartott, közberivalt:

— Hol van a beste?

— De kedves bátyám! — édeskedett Dóczy. — Kegyelem szegény fejemnek! Már igazán mukkanni se merek. Hisz kegyelmed belébetegedik ebbe a diskurzusba. Lelkemre nem venném. Hagyjuk későbbre talán!

Hanem Lőrinc fogta a hátráló ember dolmányát.

— Hol a bitang? Hol látta? Tudni akarom.

Dóczy a vér-elfutott, ijesztő mód kidagadó szemekbe nézett. Mentegetőzve motyogott.

— Ha kényszerít kegyelmed, meg kell mondanom. A vásárhelyi futásnál. Beállt katonának Tomorhoz.

— A sőtiszthöz? A polyákpárti csiszárhoz?

A szederjes arc hirtelen elfehéredett. Lőrinc szeme szép csöndesen lecsukódott. Lassan és békésen visszaereszkedett a karosszékre. Az álla egy kicsit jobbra ütött, aztán átbillent balra. Szája hangtalan örölt. A szó ottmaradt a tüskös bajusz mögött. A szó a szájban, a sűrű Czibak vér a félrebicsaklott fejben,

Palota ura meg a gondolkozó székben. Ugy kellett elvinni onnan, karon. Be az ágyba, hogy próbálja most már ott tovább gondolni azt, aminél ugy elállt ez a dus, zakatoló nagy életgépezete.

Szerencse még, hogy a felcser épp odaát járt Csákyéknál. Át lehetett futtatni érte. Meg hogy kéznél voltak a friss palotai piócák a patikaládában. Így, ha nyikorogva, ha vizsologva is, megint csak megindultak a kis-kerekek, nagy-kerekek abban az öblös boltozatban, ott a nagyasszonyka galambpehelyből fosztott vánkosai közt.

Ilyen váratlan szerencsétlenség esetében illik, ha a vendég megoldja a kerékkötőt, akár mennyire marasztják. Hát még ha kitoló-kását főznek neki?

Elbucsuzásra se eresztette színe elé Czibakné a kameráriust. Ez a kis madár-asszony csudálatos eleven nyárssá tudott merevülni, az olyanokkal szemben, akik az ő fészkének védettjei ellen merészelnek törni.

Dóczy urnak visszaizent, hogy kész a fogat, amely tovább viheti, ha ugyan nem lovon akarna menni inkább, ahogy jött. Az ajánlatot Fülöp atya tolmácsolta, félreérthetetlenül.

Mikor a váradi ut elporzott a királyi biztos ur lova után, a pap visszatért Lőrinc ágyához.

De sok szép szőke hullám tarajzott el a Körös tükreán addig, míg jelekkel, szemjátékokkal és akadozó szavakkal eldadoghatta Palota ura azt a megbízatást, amit ezen az örökös ellenlábásán kívül senki jóbarátjára nem mert bízni az öreg pogány.

Székesfehérváry Fülöp aztán összecsomagolt két daróc-csuhát, egy melegebbet viszontagságos időre és egy másikat megmutatkozásra, hozzá két szőr-övet, gyolcsinget, egy iskátulyában kenyérmorzsát bővesen az uti madaraknak s ezzel a málhával elindult egy fődeles szekéren idegen világok felé, hogy beteljesítse a kapott parancsot.

XII.

A nyárra ősz borította avar köpenyegét. A nap arany-dárdákat vert a repkénnyel sűrűn benőtt vasrácsos ablak rostélyain át a fegyvertárba, ahol Imre a várnagy és az őrparancsnok segítségével éppen a fegyvereket vette lajstromba, hogy helyére rakassa, ami hibátlanul maradt.

Alig felényire jutottak még a munkának, mikor egy várjobbágy a hadnagyot kereste a kapitány izenetével. Jőjjön fel azonnal a lovagterembe, mert látogatója érkezett!

A fiatalember kezéből kifelejtkezett a lajstrom. Látogatója? Neki?

Nagyot ütött a szive pörölye. Nem is nyult a pa-pirosért, futott be a várba. Futtában egyre azt csöngetyüzte benne az öröm:

Ki lehet? Ki lehet?

Mióta megvált két otthontól, mióta az anyja kezéről, a kedvese melléről leszakadt, mint valami fületlen kőszötyű, nem látott ő többé viszont soha senkit abból a világból, ami egyszer mögötte becsukódott. Gyült, gyült, halmosodott benne az élő arcok temetője. Mintha különös, titokzatos nászra verődő lakadalmasok lettek volna mindazok, akiket szeretett s mintha sűrű ködfátyolon túl várnának rája, elérhetetlen messziségben.

Hármasával szökdelt fel a lépcsőn. Kurtán kopogtatott a lovagterem ajtaján. Nem jött felelet. Oda-bent nem hallották. Nem is hallhatták. Két ember hangosan beszélt. Bár veszekedésnek is beillett volna, úgy igyekeztek túlnőni egymást zajjal. Egy hang, melyben Imre a kapitányéra ismert, azt kiáltotta éppen:

— Ne tovább páter! Egy szót se higyj abból, amit mondott. Czibak Imre a leghüségesebb és legbátrabb katona, aki valaha megfordult a kezem alatt.

Nem hogy gyáva lenne! Míg én husz sebbel az ispotályban hevertem, úgy elnadrágolta a székely revolúciót, aminél különben magam se tehettem volna. Őcsémnek szerettem, mióta az igazi őcsém Vásárhely alatt elesett. Hát mit akarsz te akkor?

Az ősméretlen vitatkozó nem ért rá felelni.

Imre abba a veszedelmes korba érett már, mikor magától robban a puskapor. Elöntötte a harag, föl tépte a kilincset.

Ugyan miféle barát merészel itt rá agyarkodni? Ki ellen védi a gazdája? No, ha eddig nem tanult repülni, ő majd megtanítja!

De bizony a nagy szándék kutba esett. A dühös mozdulat a karjában, a nyütt fakilincs pedig a markában felejtkezett.

A csörtetőre szembefordulva, mintha a tanulószoba fóliánsai közül lépne ki, Fülöp atya állt a terem közepén. Soványabban és napszivottabban, mint valaha.

— Szentatyám!

Imrében bennemaradt még a lehelet is.

Ugy bámult a papra, mint valami hazajáró lélekre. Olyan kedves kísértetre, aki számára azért mindég nyitva maradt az ajtó ott, ahol minden nap bezárt egyet-kettőt.

Tomory közelebb jött. Érezte, hogy az ő nagyon is valóság személye nem alkalmas most, járható hidat verni a két csudára döbrent lélek közé.

Intett Imrének.

— Gyere, fiam, itt a papotok, védj te magad a vádjai ellen. A ti dolgotok. Ha megelégtették, várlak az ebédlő szálában. Fehér asztalnál majd jobban eligazítjuk a többi.

Ezzel otthagytá az egymásnak-valókat.

Az ajtócsapásra Imre is helyreocsudott. Azzal a föltett szándékkal toppant ide, hogy röpíti, akit bent talál. De végül maga volt az, aki repült. Ölelte,

kérdésekkel halmozta a szigorú embert, aki más, akinek minden szabad.

Hanem Fülöp olyanná fagyott egyszerre, mint egy bűnök barlangjába kövült jégoszlop.

— Csak semmi szincerizálás! — háritotta el magától a lelkendezőt. — Sok van a rovásodon, amivel Imrének lelohadt az ölelése.

— Jól hallottam hát? Kegyelmed igazán gyávnak tart? Hitvány asszony-embernek? — kérdezte bántódottan.

A pap elfordult. Nem válaszolt mindjárt. Kihuzott egy öblös gyontáros széket a kandalló mellett, arra leült. Ujjai megindították a malmot.

A mennyezetet bámulva, szólt.

— Ne firtatódj, hanem felelj: Ki tanított arra, hogy a nevelő-gazdát elhagyd? Elárulod?

— Én? Én?

— Igen, te. Szememmel látom, hogy Zápolya urtól, akihez apád adott és aki kegyesen befogadott, rutul elszegődtél. Ez a becsület? Erre oktattalak én téged?

— Nem. Hanem arra, hogy asszonyt megilletni még virággal se szabad. Annál kevésbé ölbetett kézzel nézni, hogy besurranó gaz bujnyikok törnek rá, mikor az az asszony gyermeket hord. — Lépett elő Imre.

A páter összerezzen. A malom hirtelen megállt. Két riadt szem hült rá a hadnagyra.

— Mi az? Miféle asszonnyal volt teneked dolgod?

— Higyjen bár szentatyám felőlem amit akar, nem mondhatok többet abból, ami nem az én titkom.

— Hallgass is, hallgass! Ne botránkoztass! Nem azért jöttem.

— Mit akar hát kegyelmed tőlem?

— Amit az apád. Gyere haza.

Imre kerekre nyitotta a szemét.

— Páter, ez nagy kívánság volt.

— Mit beszélsz?

— Azt, hogy nem tehetem.

— És ugyan miért nem?

— Mert egyébre szánt a sors.

— Nem sors, te pogány, hanem az Uristen!

Imre elfanyalodott az otthoni hangra.

— Jó. Legyen. Az Uristen másra teremtetten engem, mint hogy paraszt módjára a földet turjam.

— Azt hiszed?

— Tudom.

— Ez nagyralátás, — koppantott Fülöp a szék karfájára. — Bűnös felfuvalkodottság. Esztelen gőg. Üres kifogás, hogy megszegd a nyakad a szülei parancs ellen.

— Nem kifogás.

— Lári-fári. Gyere haza!

A hadnagy a fejét ingatta. Mélyet sóhajtott.

— Nem lehet, páter. Értse meg atyaságod! Akármennyire vágyom is a szüleim után, akármennyire huz is az otthoni küszöb, ki kell várnom azt az időt, míg Valaki módjára állithatok haza. Az életem kormányrudját kovácsolom én, hogy annál teljesebb öröm legyek azok számára, akiknek köszönöm.

Fülöp megint koppantott.

— Bolond beszéd. Sose okoskodj te abba bele, ami egyszer parancs! Ennyit legalább megtanulhatál volna itt. Ami pedig a szülőid örömét illeti, no, azt megcsináltad alaposan!

— Haragszanak rám talán?

— Csiba! Nem te kérdezel! Te itt számolsz és engedelmeskedel. És kotródsz haza.

Imre elnézte ezt a saját akarata mellé lehorogonyozott élő pergamen-hajót. Hogy ütődik vissza róla minden próbálkozás! Milyen kemény, milyen megvívhatatlan torony ez az ember az ész-argumentumok számára!

Kiédesegett szájára a gyermek-hizelgések kedves

ize. Most arról az oldaláról környékezte meg a zord férfiut, ahol őt magát is leggyöngébben virrasztották. Az érzések rejtett folyosóján kísérelt oda jutni, ahol a szív hét lakattal titkolt kamrája melengette forró aranyát.

— Fülöp atyus, — szólt meglágyítva a hangját. — Kegyelmed láthatja, hogy kinőttem a dajka-évekből. Férfi vagyok már és kopog az ajtómon a jövő. Szeretek valakit nagy-nagy szerelemmel. De az a valaki fölöttem áll rangban. Azt én a palotai szántásból el nem érhetem soha. Nekem, ha másképp nem lehet, hát karddal kell vágnom az utat föl, arra a polcra, ahol a kezét az enyéembe teszi.

— Elég, elég, egy mukkanást se tovább!

A pap úgy szökött fel, mintha a megnyíló földből maga a sátán toppant volna elé, azon lólábasan, kénkö-füstösen. A két kezét is maga elé tartotta pajzsnak.

— Még kérkedni mersz, te pokolszállott? És még azt hiszed, hogy fölfelé vezet az az út? Le, le, a gyehennába! Azt mondom, tarts bűnbánatot te esendő-veszendő lélek! Magadért meg a parázna vétkeért!

Ugy hadonászott, mintha ártó szellemekkel birkózott volna.

Imre sötét tekintettel nézte. A homlokán vörös Czibak-foltok gyulladtak. Szemét ködösre felhőzték a megsértett szüzi rajongás elfojtott könnyei.

— Péter, — válaszolt hangosan nyeldesve — lássa bennem atyaságod a kiszolgáltatottat. Aki gyöngébb, éppen mert erősebb és aki számára a tisztelet s a hála kemény törvény. Ha szabad ember volna, világi férfiu, most másképp felelnék. Így csak azt mondom, hogy nem bűnöm, amit kegyelmed »paráználkodásnak« gyaláz. Apámtól se volt bűn, hogy szerette anyámat. Tiszta volt az életük, mint a hóharmat. Ilyen életet akarok én is magamnak. És

magam körött is. Magas szikla-fészket, ahol sas lehessenek a károgó dögvarjak és a harácsoló szarkák fölött. Hallgassa atyaságod azt, amit gyónás-titok alatt kötök a lelkére! Zápolya Borbála az, akit én szeretek és aki engem szeret. Ezért nem foghatom én a dolgok könnyebbik végét. Ezért nem megyek haza, apám ölelésében megbujni, édes anyámasszony könnyein lágyulni. És most olyan valamit tud kegyelmed, amit rajtunk kívül senki.

— János ur huga...!

Csönd lett. A páter nem folytatta. Az arca ki-
enyhült és a homlokredői elsimultak. Haragnak nyoma se volt többé rajta. A pillátlan szemekben csak szomorúság uszkált.

— Akkor mégse voltál hitszegő, — motyogta. Aztán újból rábólintott.

— Ha ezt a te nagybeteg apád hallaná, fiam! A hadnagy felkapta a fejét.

Fölpattant, mint akire álmában törik rá az ajtót. Amilyen csöndes lett amaz, úgy megnőtt egyszerre az ő hangja.

— Apám beteg? — kiáltott riadtan.

És már indult is, hogy rohan, mint aki alatt ég az a föld, amit még meg nem járt.

Mint ahogy ő szokott.

Egyik tegnapból a másik holnapba, ármányok barlangjából cselvetők táborába, a táborból a trónig, a tróntól megint el. Sikságokon át, hegyeken át, vizeken, hidakon, vérpatakokon, csatamezőn, tetemváron keresztül megint tovább, mindig tovább, oda, ahol az élet nagy fentőjét rendezi az a szörnyű hatalmu kéz, mely úgy játszik vele, mintha vakon nem-látó, siketen nem-halló, önmaga célját nem is ösmerő pusztá eszköz volna.

Távrolról, az elszállt gyermekévek messzeségéből mintha Verbőczy ur sóhajtós hangját hallotta volna től egyszerre:

»Tudja a Teremtő, hogy mit is akar velünk! Csupa szomorúsággal vagyunk mind tele. Az is lakol, aki jobbra fordul, az se megy messze, aki balra tér. Mintha láthatatlan kezek rángatnának bennünket ide-oda.«

Oh, jól magába hallotta ezeket a komor szókat az az ajtórészhez tapadt, szomjas gyerekfül annak idején!

Az ajtónál a pap lefogta. Ujjai közül kifejtette a kilincset. Aztán a vállára tette egyik csontos kezét.

— Fiam, — szólt a szelid tűnődéséből megint Fehérváry Fülöppé szigorodva — megállj! Egy moccanást se mégy innen! Itt a helyed. Érted? Itt. Mert alantasak ugyan a te indulataid, földi nagyravágyást és a szerelem bujaságát kevered ugyan közējük, hanem a szived, az igaz. S az elhivatásod való, ha ezen át tűzött célt eléd a Teremtő. Tudom, hogy a nagyravágyásod egyszer még megalázkodik és a tisztatlanságod megtisztul abban a tűzben, amiben majd a földi dolgaid elhamvadnak. A magad célját talán soha el nem éred, de eléri benned a célját az, aki erre a világra indított, ne kutassuk, hogy milyen végre. Maradsz, fiam! Isten ujjszólása ellen apád parancsa is semmi.

Olyan különös fény gyulladt a pap homlokán és a hangja annyira távolabb valami volt, mint ő maga, hogy Imre önkéntelenül meghátrált.

Mintha tul a szobaajtón, sokkal nagyobb, ellenállóbb kapu csapódott volna be előtte annál, amin keresztül véréhez kíváncszott a vére, a fájdalom együttlétébe legalább, ha már az örömbe nem lehet.

A fiatalember végigsimította homlokát. Csupa veríték volt az. Ebben a félhomályosra boltozott szobában a káprázatok játszanak ma vele.

Hogy is?...

Az apja!

Hiszen azt se tudja még, hogy micsoda ostoba

véletlen nyavalya teritette hanyatt azt a lelkébe vert pompás ember-szobrot!

— Nagy veszedelem környékezi? — kérdezte tétován.

Fülöp a fejét ingatta.

— Attól élélhet. Talán némán, talán bénán, de mindenképpen úgy, ahogy felülről rendelték. Te nem segíthetsz rajta.

— Látni szeretném!

— Többet ér neki, ha visszamegyek a hirrel, hogy nem lett kóbor lator a fia. Hogy nem hozott szégyent a fejére. Én megteszem a magamét, tedd meg te is a tiéd. A többi az édes Üdvöztető gondja.

Imre lehajtotta a fejét, mint aki a legmagasabbat várja áldozatra. Egész vállával nyomta le a kilincset. Némán követte a papot az ebédlő szálába.

Asztalnál csendes volt és messzi tűnődő. Meg se hallotta Tomory szavát. Csak a kézmosás után fordult Fülöphöz.

— Meddig marad nálunk szentatyám? — kérdezte.

A pap lenézett a várudvarba.

— Indulok most mindjárt.

— Tengellyel utazik kegyelmed?

— Igen. Lőcsös szekérrel.

— Akkor lenne egy nagy kérésem.

— Hallom.

— Vigye magával kegyelmed a lovászsomat.

— Vid Sebestyént?

— Azt. Nagyon megzúzták Székelyvásárhelynél.

Jobb lesz neki otthon.

Fülöp bólintott.

— Helyes. Készüljön a legény, viszem.

És elindult a kasornyás szekér a várudvarról. Még kendőt lobogtatni se lehetett a leboruló gyékényfödél alul. Mikor a kapun kifordult, Imrének utána

mozdult a lába. De aztán csak visszahuzta szép csöndesen.

Épp olyan tilalom lett számára menni, mint amilyen volt kevéssel előbb a maradás. Mint minden, ami elkezdett a saját akarata lenni.

Tomory megérintette, nem érzett föl rá. Szólt is hozzá a kapitány. Arra se felelt.

Bámult a szekér után, míg az lekanyarodott a csont-halom mögött. Aztán elnyelte az ut pora.

XIII.

A fogarasi kemény élet erős marokkal gyurta Imrét. Az a másfél esztendő, amit ott töltött, egész meghuzta. Ugyancsak sok dolgot adott a szabóknak! Hol itt lett szűk a dolmánya, hol amott rövid. Minduntalan kifeslett egy-egy gunyájából. Megtelt és megemberesedett, felnyult öles magasra. A hangja lemélyült. Mint az orgonaszó, úgy zengett elő a széles mellkasból. Bajusza, szakálla gondot okozott a borbélyoknak. A járása is meghiggadt. Csöndesebb és nehezkesebb lett s a hirtelen cselekedetek, örömök és haragok tejláza is lehűvösödött róla.

Tomory kedvtelve nézegette a szárnyai alatt tolasodott, nagyhuzású fiatal sast. Egyre több és több dolgot bizott Imrére. Már valósággal helyettesének tekintette s a személyes ügyeit is megvitatta vele, egyenrangúak, barátok módjára.

Ilyenféle ügyesbaja pedig éppen elég akadt, kivált az utóbbi időben, mióta a fegyverek pihentek és egyelőre semmi veszedelem se zavarta a vár békéjét. A kapitány birtokra alkudozott jó távolasan, Borsod megyében, ahonnan származott.

— Aki katona, — mondotta gyakran, — az sohasem tudhatja, hogy mit hoz rá a holnap, mikor rokkann le, vagy mikor szabják kardra képtelenné. Jó, ha

van ilyenkor egy darabka föld, ahol meghúzódhatik, hogy pihenjen és fiaikat neveljen, új kardokat éltsítsen az, akinek markából kihullt a magáé. Neked könnyű, öcsém, a bihari dominiumotokkal a hátad mögött! De nekem, aki gyerekkorom óta idegen kenyéren éltem és a család melegét sohase ösmertem, előrelátónak kell lennem.

Még előző esztendőben megvásárolta Tomory Lorántffy Tamás ur fiaitól Abod és Boldva borsodmegyei falvakat, háromezer forinton, amit a takerős ember szinte dénárunkint rakott élre. Hanem a birtok-átadásnak nehézségei mutatkoztak. Ugy oldották meg hát a kérdést, hogy amíg Tomory elfoglalhatja új birtokait, időlegesen beéri Kazincz falu cseréjével.

De ezt az egyezséget se volt ajánlatos csak úgy láttatlanban leszerződni! A becsület gyöngé lábán állt világszerte. Az országban burjánzottak a pénzhamisítók, akiknek körme alá nézni se nagyon lehetett, mert könnyen az derült volna ki, hogy épp a legelőkelőbb helyekről, az udvar, főurak és országnagyok közül kerülnek ki a főcinkosok. Hanem ez a tényeken semmit se változtatott és Tomory aggodalmasságát mindenben indokolta.

A kapitány utra készült. Imrét is maga mellé vette, világlátni. A hadnagy örült a változatosságnak. Jó tréfák és egymás elé kiboruló beszélgetések rövidítették az Erdélyen át Felsőmagyarországig tett fáradságos utat. Velezden régi birtoka volt Tomorynak. Itt megálltak pihenni.

A kapitány fényesre csutakoltatta a lovakat. Újj, veretes szerszámmal parancsolt ki számukra és behordatta a szobába a málhás szekérre rakott ládákat. Udvarbiróné asszonyom alig győzte friss mosdóvízzel, szagos szappannal meg borbély-pomádéval. Olyan locskolódást és akkora agyusztálódást mivelt, hogy Imre csak elhült, mi lett a szürke, igénytelen kül-

sejü emberből! Szemrevaló levente gubózott ki bizony abból!

Tomory, hogy Imrét elbámulni látta, rászólt némi zavarral.

— Te is jobban tennéd, ha körülnéznéd magad! A hadnagy eloldalgott a szobájába.

Nagy meglepetések várták itt!

Nem talált a ládájában semmit abból, amit belelomolt Fogarason. A nyűtt, táborviselt és itt-ott megtoldott ruhák, amik helyébe röstelt hazulról ujakat kérni, nem voltak sehol. Vágott-ujju türkiskék atlaszdolmányt, sujtással meghányt és alakos csomókkal diszitett mályvaszinű bársonynadrágot lelt a ládatetejére készítve. Az aranybogláros, kaláris színű kvínéből rászabott, menyéttel megprémezett mente ott teregette ezüstcsipkés ujjait az ágyon. A medvebőrrel letakart heverőn vadonatujs, hattyubőrös süveg. Nagy bokréta kócsag lobog a csótáros forgóban. Salavári cipellős, csebeli csizma, fekete tubin-palást: minden uj és minden rászabott volt itt. Még az övek s a testi gyolcs-holmik is.

De már erre Imre is nekidült a mosdótálnak! A haját körülnyiratta kereken vállig-érőre, illatos olajjal megkenette a csigás fürtöket. Tett olyan hivságoskodást, hogy Fülöp atya szegény, dupla keresztet vetett volna, ha idelát!

Tomoryn volt aztán a sor, hogy csudálkozzék, mikor összekerültek. Tudta ő ugyan mindég, hogy csinos gyerek a hadnagya, hanem, hogy ilyen pompázatos lemosolygása az Uristennek és hogy ekkora darab élet, ilyen egész férfi, arra csak most hőkent rá.

— Na, aki asszony ennek ellen bir állni!

A kis-szolgáló is elejtette a cseréptálat nagy rá-rökönyödésében. És még azt a nyaklevest se vette szívére, amit kár fejében az asszonyától kapott. Ugy nyelte az eszemadta szép katonát.

Imrének valahogy jól esett ez a csudálat nagyon. Mórlikálva szökött nyeregbe. Megköszönte illendő módon az ajándékot. Egyedül az nem fért a fejébe, hogy ugyan mire is ez a csillogó parádé egyszerre?

Tomory ravaszul mosolygott.

— Majd megtudod hamarosan, öcsém!

Az ígéret nem puffant a levegőbe. A szomszédos birtok nagy udvarházánál a kapitány a teleknek igazította a lovát. Az udvaron, hangos örvendezéssel egy hajadon rebtent Tomory felé. Sugár, karcsunövésű jószág. Fényes barna szeme tágra kerekedik, ahogy összebámul a nagyszál, egészember hadnagygyal.

— Czibak Imre!

— Sáríka szentem!

Még Putnok urának öles személyében való jelenléte se akadályozhatta meg a kettőt abban, hogy összeölelkezzenek.

Tudta már Imre, hogy hol járnak!

Csak Tomory nem tudta mire vélni ezt a nagy egymáshoz lobbanást.

Mintha megnyult volna egy kicsit a kapitány mosolygós arca.

XIV.

— Fordulj már hékás!

— Fordulok.

— Nézz a szemembe!

— Nézek is.

— De furcsa vagy így hallod!

— Hogy: »így«?

— Hát: így. Ilyen póznára nőve. Kibajzasodva.

Te!

Sárikának le nem fogyott a szájáról az ezüst csengetyűszó.

— Te! Tudod milyen most a hangod?

— Nem én.

— Majd megmondom. Mikor szegény jó anyus meghalt, aztán apa hazahozatott engem Zápolyáéktól nagylánynak, az udvarbirónk feleségétől kaptam egy szép kis feketeszőrű bárányt, hogy ne sirjak. Mostanra megnőtt az a bárány. Nagybuta kos lett. Épp olyan a te hangod is, mint az övé.

— Na, köszönöm. Szébb hasonlatot nem találtál?

— Hja pajtás, kinek mi dukál.

— Szepesben bezzeg kedvedre valóbb voltam. Így nem tetszem neked?

Sárka a vállát rángatta selymán.

— Igaz, hogy a parádés gunyádban már benne van, hogy azt feszíteni kell mellben és emelni vállban a kezed is tudod hová rakni ott a cifra tokos kardodon. Hanem azért nekem csak az maradtál te, ami voltál.

— Micsoda?

— Buksi.

— Buksi?

— Az. Gyere, segíts összehajtani ezt a sahos abroszt. Nem érem be magam.

— Hogy is érnéd, te bikmakk! — adta vissza a vágást a hadnagy. — Mikor lehet az talán három rőf is, te meg jó, ha a könyökömig érsz! Na, azért bizony ki ne karmold a szemem! Inkább összehajtom az asztalkerületet is.

— Magam himeztem Szepesben, — dicsekedett a lány.

Erről a kérdésről megint eszébe jutott Imrének valami. Már nyitotta a száját, hogy kérdez. De meggondolta, ismét visszanyelte.

Nem illett volna »azt« a nevet itt az étekfogó, lebzselő szolgák közt kiejtenni!

Inkább azt kérdezte hát:

— Tomory bátyám még mindig a törvényt teszi édesapáddal?

— Persze. Rég tanakodtak utoljára együtt.

Bizony, aki úgy szerette a közügyek levét a politika kanálával keverni, mint az öreg Putnoky, az most talált magának anyagot a vitához bőven!

Anna királyasszony halálával egyszerre lerongyolódott az ország. A közügyek mind lejjebb züllettek. A török az egyre megalázóbb szerződések ellenére is, folyvást följebb húzódott a déli tartományokban. A pénztárak üresen kongtak és a végvárak katonái kezdték hiába várni a zsoldot. A magára maradt, nyomorúságában kapadozó Ulászló fölélte a pápa által küldött »törökbaj« pénzeket is, melyeket pedig a levegőben lógó, félholdas-lófarkas veszedelem elleni szervezkedésre kellett volna fordítani.

Mátyás udvarának pislákoló fény- emléke is kilobbant. A főurak elégedetlenkedtek, a nemesség lázadozott, a jobbagyság átkozódott és a fogát csikorgatta.

— Még csak egy gyermek-király hiányzik a trónra! — tört ki a keserűség Putnoky urból. — Hogy is gondolhat ilyen balfogást kapitány öcsém?

— Ugy bátyám, hogy épp ez a vékony kis szál tart már egyedül minket a végső veszedelem fölött. Ha Ulászló meghal, holnapra kész a polgárháború. Akkor aztán Isten se menti meg Magyarországot a széthullástól. Akármilyen gyermek az a király, fődolog, hogy: van. Meg kell koronázni minél előbb. Be kell látnia kegyelmednek, hogy a király személye maga a legitimizmus. Kettőre is jó. Egyrészt kizárja a belső viszályt, másrészt meg lehetővé teszi, hogy egy erélyes, jói gazdálkodó interregnum jöjjön, a legarravalóbb emberekből.

— Megint csak idegen király volna! — legyintett Putnoky.

A kapitány fejét ingatta.

— Téved kegyelmed. A gyermek magyar nevelésben részesül. A mi gondunk, hogy azzá is váljék.

A keménykötésű sziltyáról lemúlt már a vita forrója. Kíváncsi szemekkel nézegette a vendégét.

Kikből állna hát az a kormányzótanács?

— Bornemissza ur: a kard. Szathmáry ur: az ész.

— És Zápolya János?

— A népszerűség. Tekintély és minden, amit akar. Királyi hatalom a királyi árnyék mögött.

— Vivát! Ilyen formájában lehet beszélni a dologról. Itt a kezem öcsém. Magam is fölmegek a koronázásra.

A fogarasi főkapitány lesütötte a szemét. Egyszerre nagy ügye akadt a karos-szék rojtjaival.

— Sárikát is fölviszi kegyelmed Fehérvárra? Kár lenne elütni a látványosságtól. Nem minden nap koronázunk királyt.

Putnoky ur jólélekkel mosolygott bele a bajszába.

— Ha ugy gondolja öcsém, hogy nem unatkoznék tulságosan, debizony fölvinném én!

— Nem gondolom, tudom.

A két férfi kibujt a medvebarlangból.

Imrét meg Sárikát épp azon érték, hogy a tálás mellett rakosgatták az egybejáró ezüstpoharakat. A hadnagy, mint valami diadalmi jelvényt táncoltatta a maga ezüst tornyát Tomory elé. Szépen, soros rend szerint egybe volt igazítva mind a tizenkét pohara.

— Ni, hogy valamire mégis jó vagyok itt! — dicsekedett.

Hanem a kapitány csak legyintett a tréfára. Kedvetlenül pillantott át Imrén. Sárika hívó szava is elfutott a füle mellett. Hangtalanul ment ki az ajtón Putnoky ur után, aki az istállóival akart elbűszkélkedni.

A kettő összecsudálkozott.

Aztán szorgoskodtak tovább.

XV.

Mikor az ispányt, meg a kulcsárt leszámadol-tatta, Sárika maga is átment a kis toronyszobába, az ő külön galambduccába. Tréfás bókot csapott Imre előtt.

— Hát most kérdezd amit akartál.

— Nekem, — felelt a hadnagy fűlig vörösödve,
— tulajdonképpen csak egy kérdésem lenne.

— És ez?

— Mi van János bátyámmal?

Sárika jól hátbavágta az álorcáskodót.

— Nesze.

— Miért?

— Mert nem János ur tiszteletére kérted te tő-
lem ezt a külön kihallgatást pajtikám!

— Hanem?

— Szoknyát visel az a te Zápolyád. Tudom én
azt!

— Ha tudod, akkor meg mért kertelsz? Örölsz
talán a kinlódásomnak? Ejnye!... Hiszen te mindég
jószívvel voltál hozzám, hugocskám!

— Még megrikatsz, — komolyodott el a lány
és megsimogatta azt a lekonyult fekete fejet. — Kér-
dezz no, nem bánom.

— Te később jöttél el Szepesből, mint én. Mond-
d el, mi véleményed van rólam Borbála, mióta elma-
radtam a háztól? Gondol-e rám néha? Neheztel-e
rám nagyon? Mert én ezt mind nem tudom.

— Nem küldtél levelet Szepesre?

— Hármat is. Mind válasz nélkül maradt. Pedig
a kezébe került. Sebő útján küldtem. Bianca, a frájja,
odalopta neki. Ez biztos.

— Hát ami azt illeti, — csóválta Sárika a bölcs
fejecskejét, — gondolhatod, hogy nem esett jól sze-
génynek az a te furcsa megválásod! Hozzá az ur-
asszony előtt is titkolóznia kellett. Mert az anélkül

is igen ellened volt böszülve. Rajtam kívül senkinek se panaszkodhatott az árva.

— És neked panaszkodott?

Ugy itta most Imre a szót, mint forró homok a vizet.

A lány biccentett.

— Eleintén elnyelte a szomoruságát. Hisz emlékszel, hogy milyen büszke-dacos lélek? No. De nem soká birta magában. Egyszer csak kitört. Ó, te kamuti jószág! Be szidtalak akkor! Ugy sirt a kedves, hogy a pogánynak is megesett volna rajta a szive!

— Sirt?

A hadnagy olyan boldog arcot vágott egyszerre, mintha igazán pogány öröme telnék abban, hogy más anyaszülte a könnyeit hullatja szomoruságában.

— Mondd tovább! Mondd tovább édes hugocskám, ha Istent ösmersz!

— Mit: »tovább«! Nincs »tovább«. Vagy talán azt kívánnád, hogy éjt-napot és esztendőket egybe rijjon utánad?

— Hát megvigasztalódott?

— Nem tudom. Ettől fogva nem beszélt rólad többé. Mintha elszégyelte volna, hogy egyszer is engedett átlátni magán.

— Tudtam, — sóhajtott föl a hadnagy. — Elfelejtett.

— Semmit se tudtál.

— Mit mondassz?

— Azt, hogy buksi vagy. Nagy butuj kos vagy. És azt, hogy a toll-forgódat, amit Mars-isten sisakján viseltél, ott találtam egyszer az ölében, amint az ablakon át a várkertbe bámult. Mikor meg a szekrényét takarítottuk ketten, leltem egy csomagocskát is.

— Mi volt benne?

— Hamu.

— Hamu?

— Az. Ráírva: »A parazsas üstből való. Itt kezdődött az egész...«

— Te! — szökött fel Imre. — Te! Igaz ez, hugom?

— Talán nem gondolod, hogy a kedvedért majd hazudni fogok?

— Azt gondolom, hogy te vagy az Uristen legkedvesebb madara. Csak csicseregj!

— Kár a dicséretért. Nem sok folytatás van. Még valami pántlikák, meg egy tör. De azokon nincs írás. Így aztán nem is értem.

— Én igen, — szédült vissza a hadnagy a különös emlékbe. — Más egyéb nem volt?

— Pár leprésölt hajnalicska virág a trencsényi lugasból. Ott nő ilyen, ha ugyan el nem felejtetted.

— Én?

A hadnagy akkora szemeket meresztett, hogy Sárika elkacagta magát. Párnás ujjacskáival visszahuzigálta Imre szemére a fölrántott héjját.

— Na, most ezzel kész is a tudományom, — mondta. — A többinek járj utána magad pajtikám.

— Hogy gondolod?

— Nagy kérdés! Hát irjál neki.

— Mikor három levelemet válasz nélkül hagyta?

— Három! Irj neki tizszer! Huszszor! Százszor is, ha kell. Mink lányok szívesen vesszük azt, ha tőri magát utánunk valaki. Főleg az a valaki, aki leigérte nekünk a Fiastyukot is az égről. Háromszor!... Jól adod. Aki olyan könnyen belenyugszik abba, hogy: »háromszor«, hogy elveszítsen minket, az olyan nem is szeretett soha. Nem addig van, Imre! Te megszomorítottad Borbálát és ezért vezekléssel tartozol neki. Nem pedig hogy egy intésedre hanyatt-homlok várjad! Engeszteld ki! Járj a kedvébe! Ne hagyj neki nyugtot! Jobban meglágyítja ez a haragját, mint akármilyen más. Ott a kalamáris, ténna, fogj hozzá!

Imre már ment is. De a papiroson megint megállt a keze.

— Hogy juttatom el neki? — kérdezte aggodalmasan pislogva.

— Azt bizd rám. Elégszer fordul staféta köztünk.

— Magadra vállalnád?

— Nem valami nagyon érdemled ugyan, — kényeskedett a lány, — hanem azért Isten neki! Ne kelljen lovászokhoz és frájjokhoz fordulnod ezentul. Ami levelet szánsz, küldjed ide.

— Hozzád?

— Igen. Meddig időztök Boldvában?

— Egy hónapot biztosan eltarisznyázunk.

— Akkor továbbítom a választ egyenesen Fogarasba.

— Ó, te eleven szent! Hogy háláljam meg valaha? A szerénykedés elmaradt. Tiltakozás se jött. Sárika hallgatott. Hallgatott és pirult.

A hadnagy meglepődve nézte.

— Szólj hát, ha kedvedre lehetnék valamiben?

— Mostantól, majd mikor levelet küldessz hozzám Borbálának, tégy melléje valamit az én számomra is.

— Mit?

— Legalább egy cédulkát, — volt a zavart felelet.

Imre meghökkent.

— Neked?

— Valamiképp azt ne gondold, hogy beléd-gyönyörködtem!

— És mégis Fogarasból várod a levelet?

— Onnan.

— Ha száz évig élek, akkor se jövők a nyitjára ennek a rébusznak.

— Ó, de nagy is a te kevélységed! De elbizakodtál! Mintha egymagad volnál Fogarasban!

Imre nyitva felejtette a száját.

— Csak nem Tomory talán?

— Eltaláltad.

Hanem ezzel már futott is kifelé Sáríka! Az arca mint a láng. Kis hijján fölborította volna a boldog halandót az ajtóban, aki éppen visszaérkezett a gazdaság-nézésből.

A kapitány a menekülő után bámult. Mély ráncokba komorult a homloka.

Aztán belépett. Betette maga mögött az ajtót. Hidegen végigmérte a hadnagyot.

— Neheztel rám valamiért, bátyám? — szökött fel Imre.

Tomory elfordult.

— Mész a lovászokhoz. Azonnal nyergeltetsz.

— Igenis.

— A szekeresek befognak és fölmálháznak. Indulunk Boldvába.

— Ilyen hamar? — szaladt ki Imre száján a kérdés.

De a kapitány szemében csak egy kemény villanás volt a felelet.

A hadnagy álmélkodva ment a parancs után.

XVI.

A lovasok szótlanul kocogtak az uton. Amilyen nagy garral jöttek, épp olyan kelletlenül lődörögtek most a nyeregben. Egy elhagyatott cserép-égetőnél Tomory végre megrántotta a gyeplőt. Hirtelen szembe fordult a hadnaggal.

— Te, öcsém! — kérdezte. — Miféle seppegés-suttogás volt az ott Putnokon?

— Putnokon?

— Ej, ne add a tudatlant! Sáríkára értem.

Imre föllélegzett a megindult beszélgetésben.

— Az? — felelte vigan. — Jaj, bátyám, bizalmas ügy!

— Gondoltam.

Tomory úgy sarkantyuba kapta a lovát, hogy az kitört. Háromszor is megkeringélt lovasával a réten, míg a kapitány megint urrá lett fölötte. Akkor visszaugratott az utra. Egy darabig megint némán poroszkáltak egymás mellett.

De Imre érezte, hogy amannak fürkészve áll rajta a szeme. És ez a vizsgálódás kezdett kényelmetlenné válni.

Most meg ő kérdezett.

— Mit néz rajtam, bátyám?

— Nézem, hogy mekkora Adónisz vagy.

— Én?

Ezen már meg kellett ütközni.

— Adónisz?

— Bizony. Vagy hogy nevezed az olyat, aki egykettőre elcsavarja a hajadonok fejét?

— Bátyám!

— Eh! — tört ki a másiktól az ingerültség. — Elöttem ne szenteskedj! Azt képzeled talán, hogy vak vagyok? Hiszen verseket fabrikáltál, hallod-e? Vagy azt a levelet is le akarod tagadni, amit bucsuzóban loptál Sárikához?

Imrében egyszerre világos lett minden. A költetlen arc, a redőzött homlok és a gyors továbbindulás.

Ó, hogy ő erre nem gondolt előbb!

Szélesen bomlott ki belőle a kacagás.

— Bátyám! Kedves bátyám! Nem Sárikának íródott az a levél!

— Hát ugyan kit ismersz te hajadont rajta kívül erre?

— Még hozzá jó sokat! Volt ott néhány bokor, ahonnan őtet ismerem.

— Szepesváron?

— Ott.

A kapitánynak földerült az arca.

— Né, ezt el is felejtettem, lásd, hogy együtt inaskodtatok. Valamelyik palotás-kisasszony talán?

— Ó, dehogy! Sokkal följebb. — Csuszott ki Imre száján.

És föllángolt.

Érezte, hogy menthetetlenül elszólta magát.

A kapitány hátradült a nyeregben. Meghökkenve pillantott Imrére.

— Csak nem Zápolya...? — kérdezte.

A hadnagy gyorsan közbevágott.

— Kérem kegyelmedet, ne mondja végig!

És ez a hang több volt, mint tilalom. Fölért a valloomással.

Tomory átnyujtotta kezét a nyeregből.

— Ne neheztelj, öcsém, amért így beleavatkoztam a belső dolgaidba. Nem a te titkodat akartam én fölfedni.

— Bátyám! — röstelkedett Imre. — Kérem, ne szégyenítsen rám! Hiszen magam is azt tettem kegyelmeddel szemben.

— Nem »kegyelmed«, mától kezdve, öcsém! Egy-más életébe láttunk. És a barátság jól elfér a tisztelet mellett.

A két férfi erősen megszorította egymás kezét.

— Sok szerencsét Imre!

— Pál, legyél te is nagyon boldog!

— Ahogy a Teremtő parancsolja.

Elhallgattak.

Szembe rájuk, kerekedő vihar piros felhője ro-bogott az égen. A szél átnyargalt az üres téglaegetőn és utánuk süvitett, mint valami hosszúra elnyult bagolyhuhogás.

Az utasok igyekeztek földél alá jutni.

XVII.

Szent István havának koránkelő napja bekandikál a nyitott ablakon. Végigtáncol a vastag szőnyegen. Fölkuszik a selyem menyezetes nyoszolyán.

Az ágyban egy kis gyermek alszik. A fűrge aranytollseprő megcirógatja fehér-rózsaszín arcocskáját és a vánkoston elfolyó lenszőke haját, meg a piros karika szájacskát, mely nyitva felejtkezett az édes álomban. A kurta fitoska hegyén aztán megállapodik. Elkezd pajkosan csiklandozni.

A gyermek megmozdul.

Apró öklével megdörgöli a piszójét. Majd a szemét is. A hosszú pillák lassan fölváltnak gömbölyű rózsapárnáikról. Két nagy kék virág ámul bele a reggel csudájába.

A gyermek fölébredt.

— Dadi? — énekli hívó hangon.

És felül. Körülnéz.

A baldachinos, lépcsős ágy körülött: senki. A másik ágy is üres ott a sarokban. Összegyűrt lepedőjén egy súlyos test bemélyült fészke. A szobában egy lélek sincs.

A gyermek szája kezd lefelé görbülni.

— Dadus? — szólal megint, de már egy kicsit táncikál a hangja. És már rugja is le a paplant.

A takaró színes brokát. Zizegve hull le a berakott mivű, szőnyeges padlóra. A fiucska ottmarad kötésig mezitelen. Hátul-nyiló pendelykéje felgyűrközött a hóna alá. Az ing elkiált a vánkos színétől. Az ing szennyes és avitt.

— Dadus? — hallatszik újból.

Semmi válasz.

A gyermekből kitör a sirás. Kezdi fujni az angyalok trombitáját.

Valahol messzebb ajtók csapódnak.

— Dadihoóz, dadihoóz, dadihoóz!

Fényes cseppek gyöngyei gördülnek le az ázott pillákon. Az egész gyermek egy könny. Félő, könnyörgő sirás.

Most elhallgat.

Ha? Ki az?

Csakugyan, az ajtó csikorog. Nyilik és becsapódik.

Hosszu hálóköntösében bukdácsolva egy másik gyermek fut a szobába. Arcra hasonmása a rivó bubának, csak lányosabb és nagyobb. Amolyan hatéveske. Ugyanolyan szőke a haja is. Épp, hogy a köntöse nem szennyes. Az tiszta, fehér. De rongyos. Oldalt végighasadva térdig. Könyéknél lerepedt az egyik ujj. Kócmadzag tartja össze a vállal. Az ügyetlen csomó gyermek-kéz bogozására vall.

A kislány oda csetlik-botlik a mennyezetes ágyhoz. Föléhajol. A fiucska ránéz, aztán elbizsolyodik.

— Ana, — pöntyögi. — Ana!

— Anna bizony szentikéje! Mért sir Lajika? Mért sir? Szabad sirni Lajikának? Szabad? Mi? Te hun-cut!

Jaj, az a mutatóujjacska de borzasztó furcsán kezd iregni-forogni ott a nyakacsán, az ingbodor alatt! Jaj, hogy motoszkál!

Lajika védekeznék. Megpróbálja fölfujni a két kis rózsaszín pofácskáját. Leszegi a madárhusu állát.

Hasztalan.

Végül is elbuffan nevetve. A másik is nevet. Kacagnak édesen.

— Hej, te betyár! Hát ez kellett neked?

A pöttön ember hirtelen felül.

— Lajika éety, — mondja egyszerre kijelentészerű komolysággal.

— Nem kaptál még tejkót?

A buba a fejét rázza. Gyűrűs szőke haja seprí a napsugarakat.

— Nem taptál.

— A dadi hol van?

— Dadiii! — zokog fel a fiucska, újra kezdve, ahol elhagyta.

Hanem amaz a szájára teszi a kezét. Nagyos bölcsességgel dorgálja.

— Nem szabad rini! Lajika nem ri. Lajika kap szép aranykoronát. Ugyám! Meg aranyalmát is kap. Királykának nem szabad sirni. Megyünk dadihoz, kérünk kalácskát. Jó? No gyere.

— Ana ity gyön?

— Persze.

Az aprószent fölguborodott a párnára. A kislány megfogta a pendelykéje végét. Lepötytyentette az ágyról. Megpacskolta.

Ezen megint nevetni kellett.

Aztán elindultak. Anna kinyitotta az ajtót. A két gyermek kihussant a folyosóra.

Igen bizony! Csakhogy most nem Budavárában vagyunk! Itt nehezebb megtalálni a dada kamráját, mint otthon.

Vajjon melyik lehet az övé?

A kislány meghuzta az egyik kilincset. Benyitott.

— Dadi?

Senki se felelt.

Szembe az ajtóval, nagy tükör előtt egy kövér néni állt. A másik néni éppen a haját huzgálta ki a gyöngyös fejkötője alul. Szép cakkosra.

Anna ijedten csapta be az ajtót.

A második előtt már megtétovázott. Mintha sejtette volna, hogy ott sincs az, akit keres, hanem egy magas nyurga néni mereszt majd rá farkasszemet.

Huh, be csunyán nézett! Az ajtónyitás szele kikapta kezéből azt a lenge csipkefátylat, amit a kontyára készült tűzni. Még jó, hogy nagyobb baj nélkül elszaladhattak innen!

— Dadi?

Ugy lehet, hogy itt van. A kukucskáló nyíláson keresztül nem látni ugyan, hanem talán beljebb!

A kislány beütötte az orrocskáját.

— Dadus?

— Nézd már meg, hogy miféle kölykek lábatlanoknak itt! Kergesd el őket az ajtótól! — Hallatszott egy izgatott, idegen hang.

Kellett is azokat kergetni!

Futottak, ahogy az apró lábacskaik, meg a hosszú köntös épp megengedte. Vert a szívük, mint a lépen ragadt madárkáé. De annyit legalább megtanultak, hogy az ajtókat nyitogatni ott, ahol fényes udvari dámák parádéra öltözködnek, nem ajánlatos. Anna ezentul hát inkább csak kívülről hallgatózott be mindenüvé.

Ez se az! Ez se. Itt is pörölnek, ott is dula-
kodnak.

Na végre!

Ebből az ajtóból nem hallatszanak hangok. A kocogtatásra se válaszol senki. Itt meg lehet búni, ha már a dada elveszett és visszatalálni is nehéz oda, ahonnan jöttek.

A két gyerek beosont.

Micsoda öröm!

A kopott szoba közepén ott a dadi garabollya. Mellette egy láda. Kibontott tetejére odakészítve az építő-kockák és a rongybabák. Legfelül egy egészen új, amit nem is láttak eddig. A hosszú szál cérnán még rajta lóg a tű. A bábu fején nincs haj. Kopasz az egész. Hanem ehelyett a képéből két nagy kajla bajusz lóg le, lószőrből. Bő bugyogó van rajta, meg hosszú kaftány. A korommal huzgált fogait vicsor-
gatja.

— Ni, török baba! — Pilled meg Annus.

— Tőjök, — petyegi Lajika is és néz, néz ijedten.

Sirni már nem mer, szüpögni se nagyon, de az új babától elhuzódik azért. Egész a tulsó sarokba.

Ott aztán lehet játszani, éhséget felejtetni, vigan sikongatni két törött seprű meg egy csőbőr szemét között, míg a dada előkerül valahonnan.

Istenem, ugyan hol is járhat?

XVIII.

Holl

Merre kanyaroghat a palotai belső cseléd utja, mikor a legnagyobb szükség volna rá? Mikor Székesfehérvár, az ősi koronázó város utcái már lobogódiszben usznak és a királyszállásra is visszahaldokolt a régi pompából egy halavány mosolygás? Mikor kora reggel óta jönnek-mennek itt a főurak csörtetődizsben, ki a kapun, be az ajtón. Mikor az országnagyok hölgyei nem győznek elég ékszer, kősöntyű, násfát és boglárokat magukra aggatni.

Holl

A kedvesét látogatja talán? Vagy összeállt a felcsődült néppel nyelvet mérni? Piacot rőfölni? Vagy a föld nyelte el?

Nem a föld, csak egy rozoga ház ott a Templom-utcában. Emberséges szűrszabó lakik benne, meg a felesége. Egytestvér a két asszony. A szűrszabóéknak kislányuk is van. Négyesztendős forma. Ide kellett sietnie dadinak a reggel.

Uramfial

Hogy azok a himes-hámos asszonyságok milyen szélfejük! Raktak ezek Budán a ládába mindenféle hiábavalóságot, csak éppen azt nem, ami legjobban kellene.

Ingecskét készíteni bizony elfelejtettek.

Vagy talán nem is volt?

Meglehet!

Mindegy! Ami rajta van Lajoskán, az többnapos, maszatos. Abban nem lehet megkoronázni magyarok királyát.

Siet a dada, hanem mig visszatér, abba idő telik. Mert a jóasszonynak galamb ugyan a szive, de szárnyakat nem adott hozzá az Uristen neki!

XIX.

A ceremóniában résztvevő urak összesereglettek az ünnepi teremben. Az udvari dámák is elkészültek valahára külső ékességükkel. Körülállták tarka csoportokban a trónt, melynek vánkosain összetörten és szenvedéstől megviselve gubbasztott Ulászló.

Mióta Candalei Anna mögött becsapódott a sirbolt ajtaja, még a saját árnyékának is felére fogyott le ez a szomorú váz. Szeméből ki nem apadtak a könnyek s a vértelenné szikkadt ajkakon folyvást ott virrasztott a gyász az elköltözött után.

A koronázó templom harangjai első hívásra kondultak. Az udvarmester buzgón járt-kelt, szólitgatta a diszmenetben résztvevő párokat és főméltóságokat. Csak a kis király nem volt sehol. Elindultak hát, hogy utánanéznék.

A palota vendégszobái: üresek.

A gyermekszobákban: senki.

A keresők egyre nyugtalanabbak lettek. Perényi nádor jelentősegteljes pillantást váltott Dóczy Ferenc konziliárius urral és félhangon Zápolya János nevét suttogta. Merényletet emlegetett.

Szathmáry György már a testőrök kapitányát hívatta éppen, mikor a palota cseléd-folyosójának végéről, egy eldugott lom-kamra ajtaja előtt egyszerre megálltak a kutatók.

A kamarából csengő gyermekhangok hallatszotak ki.

Perényi ur benyitott.

Szörnyűség!

Az illusztris hölgyek szájáról megbotránkozott

kiáltás röppent el. A főmagasságu és nagyméltóságu uraknak is földbe gyökerezett a lábuk.

Magyarország leendő királya ott hancuzott a cselédkamrában. Törött seprünyével vezette rohamra a bábuít. A kis vezér pendelykéje hátul csomóba kötve, hogy a fölborult moslékkal még maszatosabbra ne kenje magát, mint amilyen anélkül is volt.

A királyka mosdatlan és öltözetlen! Mikor pedig a koronázó templomban, ime, másodszor kondul a harang!

Ki felel ezért?

És mi történjék most már?

Perényi ur találta föl magát elsőnek.

— Hamar vizet, szappant, fésűt! Nem hagyhatjuk ezt az országra szóló skandalumot!

Nossza, az egyik frájj fut szappanért, fésűért. A másik nyargal a diszruhácskákkal. A harmadik a kutról hoz vizet.

Hogy a víz jéghideg? Hogy tép a fésű? Hogy a gyermek fél a sok idegen arctól, idegen emberektől, akik kirángatják kezéből a »kardot«, akik mind cibálják, taszigálják, kézről-kézre adják?

Ki érne rá azzal itt törődni!

A harang kong-bong, a parádé várakozik. Nincs idő tétovázásra. A szennyes ingecskére ráhuzzák az aranyos diszruhákat, hermelingalléros biborpalástkát.

Mikor az egyik földáma erélyes keze talpraállítja a kapálódzó fiucskát, hirtelen berobban a kamara ajtaja. Termetes parasztasszony könyököződik át a fényes szájtatókon. Kezében tiszta, himes kis ing.

— Itt van, itt! — Lihegi a futástól veritékezve. De az urak félretolják.

Mire is volna az a sok babrálás, mikor tisztát és szennyest egyaránt eltakar az a királyi palást!

Csak mikor a palatinus karjára kapja a gyermeket és a diszes előkelőségek megindulnak mögöttük szaladvást, sivalkodik föl megint a jóasszony.

— Jaj, ne vigyék, ne vigyék! Hiszen még ma nem is evett az ártatlan!

— Vivát, vivát Ludovicus, magyarok királya! — Harsant föl rá feleletképpen.

A menet elérte a gyülekező termet.

XX.

A templomban kékesen felhőzött az áldozati füst. Bakács Tamás hercegérsek fényes segédletével az oltár előtt. Körül kápráztató pompa. A gyertyák fénye dominiumokat érő ékszerek, drágakövek, bársonyok és selymek tüzén törik meg.

Olyan ez itt, mint valami óriási kert, ahol ember-virágok nyílnak. Magyarhon disznővényei. A főurak táborá csupa égőszerelem, gránátalma, tulipán. A dámák tubarózsák, szegfűvek, mályvák. Az apródok mint a nefelejcsék. A főpapság aranytól-ezüsttől roskadozik.

A trónszék mögött peckes alabárdosok, körötte nemesi testőrök. A trón zsámolyánál balra egy szőke, jobbkézt egy barna levente. Szoborba lehetne faragni mind a kettőt. Főleg a jobboldalit. Még a királyka szeme is megakad rajta. Nézi hosszan, édes elbámulással. A barna lovag is néz. Nézi a királykát. A tekintete ráterülő puha bársonypalást. Egész betakarja vele a kis fiut. És büszkeség villódik a szája körül. Mintha azt mondaná, hogy ebben itt mindenben neki is része van. De nem mond semmit, csak mosolyog. Aztán tovább siklik a tekintete. Át, a szemközti táborba.

Ott, egy másik karosszék mellett, szőke lány támaszkodik. A ruhája nehéz vont-arany selyem, a köténye islógos, kéken szegélyezett fátyol. Fátyol van a fején is, a bogláros pártából hosszan hátrabocsátva. Coboly a menté-gallérja, petymeg-béléssel.

A karszékben ülő dáma piros palástot visel, hermelinszegéssel. Kupos koronka ül a szögfekete haján. A koronás az oltár felé néz, a lány a leventére. Összezsillan a szemük.

A mise ezalatt folyik tovább. Bakács primás megfordul és kezében a szent kenet edényével a király ölében kandikáló gyermekhez indul. A fiucska nézi a nagy kövér papot. Nézi a palástját, nézi a fővegét. Végül a kezét nézi és a parányi sziv hirtelen megdobbban.

A pap kezében edény van! Arany edény! Abban bizonyosan tejezske. Jó langyos tejezske Lajoskának!

Már tátja is a csőrét a gyerek. Kerekre nyitja, mint valami éhes galambfióka.

De nem!

A várakozó száj egyszerre legörbül. A pap nem nyújtja az edényt. Ott, a szöszke haj alatt, a homlokán babrál. Megkeni szent olajjal az Ur nevében.

Lajoska halkán nyöszörög.

Hanem a sutlogást elnyomja a kardok csörömpölése. Jönnek a főurak a trón elé. Perényi nádor szent István kardját hozza. Báthory a palástot. Bornemissza János az aranyalmát és jogart. Adnák őket sorba az apró kezekbe.

Nem, Lajoskának nem kell a kard! Nem kell a jogar. Nincs most kedve játszani. Csak az aranyalmát akarja. Az almát, amiről »Ana« beszélt a reggel. Kétmarokra fogja s a szájacskájához emeli. Kóstolgatja.

Thurzó uram megtaszítja a sánta Báthoryt.

— Láttá kegyelmed?

— Mit?

— A kis király megcsókolta a respectábilis symbolumot.

Báthory megnőtt egy fejjel.

— Én ennél többet láttam.

— Ugyan?

— A király sirt a boldogságtól.

— Mégis szép dolog az ilyesmi!

— Érdemünk van benne.

Az urak büszkén hordozták körül tekintetüket. Csupa hasonlóval találkoztak.

Az evangélium letelt. Bakács Tamás öblös hangja végiggurult a roppant templomon:

— Akarjátok-e, hogy Lajos herceg királlyá koronáztassék?

Vihar volt az, ami felörvénylett az ősi falakból. Terhes jövődök láncáról szabadult ítélet, mely élő torkokból zugott halott idők felé. Nagy események futárja: a végzet támadó szele.

— Akarjuk! Akarjuk!

Olyan ereje nőtt a hangnak, hogy szinte ütött.

A piros-palástos asszony lecsukta a szemét. Keszkenőjét az arcához emelte és úgy maradt előre görnyedve, míg az orkán át nem söpört rajta. Bizonyosan megszedült a zajban.

Lángszin palástos szőke férfi állt mellette. Hozzáhajolt.

— Fenséged szenved?

— Nagyon.

— Segíthetek valamit?

— Oh János, János! Hát nincs Isten az égben, hogy az én mindennapos miséim kárbavesztek?

— Anyám, a végzett ellen nem lehet harcolni. Még imádsággal se.

Most a fátyolos lány bókolta közéjük a pártás fejét.

— Asszonyom?

— Igen.

— Kérem, csöndesebben. A nádor és Báthory idefigyelnek.

A hölgy fölemelte elrejtett arcát. Mosolygott.

— Igazán pompás... A gyermek szép és erőteljes. Mondd nekik, hogy nagyon örülünk ennek.

De nem lehetett többé utat nyitni. Az ünneplők előre szorongtak. Egymás válla felett dugják ki a fejüket. A nádor elindult a trón irányába!

Minden szem a gyermek felé fordul. Lajoska megbuvik Ulászló palástjában, hogy alig látszik ki szösze feje a biborhullámból. Pillái nagyokat nyílnak és csukódnak. Gyanakodva tekintgél az újból közeledő papra, akiben egyszer már megcsalódott. Annak megint van a kezében valami! Nem edény, nem serleg, hanem egy aranykosár, lefelé borítva.

Vajjon kit akar azzal megfogni?

A kövér, szigorú pap pedig jön, jön, közelebb. A királyka egyre riadtabban nézi a koronát. És mikor Szent István ősi öröksége a homlokát éri, föl-sikolt élesen. A kiáltás végiglobban a templomon, mint a paradicsomot tiltó kerubim lángpallosa. Mintha térdre parancsolna minden bűnös lelket az Ur elborult arca előtt.

— Miserere nobis Domine!

Valami megmagyarázhatatlan iszonyat, valami névtelen rémület és lelkek mélyéig borzongató tiltakozás volt ebben a panaszos, tagolatlan gyermeki hangban, mely úgy verdesett a kékes tömjénfüstben, mint a szárnyaszegett galamb.

Az urak összenéztek.

— Mi ez?

— Rossz jel, — hökkent Drághffy ur a palatinusra.

Csak a hermelin-palástos asszony orcája pirult ki perzselő lánggal. Fölállt a székből és állt, állt, keményen, egyenesen, mint egy jövőbe emelt győzelmi obeliszk. Keze a szőke ifju kezét szorította.

— Él az Isten, János!

Szent Péter templomában megkondultak a harangok.

»Vivos voco, Mortuos plango, Fulgura frango...«

XXI.

A ragyogó menet elindult a hívó harangszó felé.

A kőkockákon elhalt az utolsó lépés is. A gertyák kialudtak. A koronázó templom kiürült. Az oldal-kápolnában, Nagy Lajos király katafalkjának fehér márvány oltárlépcsőjére borulva egy pap imádkozik.

Hogy ki lehet, nem látni. Homlokát a szőnyegbe temeti. Így volt az egész szertartás alatt. Nem mozdult a vivátra, nem mozdult a jajgatásra se. Imádkozott, csak imádkozott.

Mikor a szer-szolga megindult kulcs-csomójával a főkapu fele, a térdeplő feltekint végre. Az arca kísértetiesen fehér a környező fekete szakállban. Sötét szemében az Olajfák magános éjszakájának gyötrelme tágul. A szája hangtalan mozog.

— Patrona magna, Patrona incunda, Patrona nostra aeterna, Ora pro nobis...

A szerszolga kinyitja előtte az oldalajtót.

— Laudetur Jesus Christus!

— In aeternum amen.

És Szathmáry György alázatosan meghajtja a fejét.

XXII.

A menet a közeli Szent Péter templomba kísérte rex Ludovicust, a kétesztendő, éhes, szomoru magyar királyt.

Ut alatt a barna levente és a szőke lovag vitték feje fölött István koronáját. A templomban trónszékre ültették a gyermeket. Egy karosszékebe, melyről azt tartotta a hagyomány, hogy az még az első magyar királyé volt valaha.

Innen aranyos diszhintón, melyet Bakács Tamás esztergomi érsek ajándékozott leendő urának, a város

falain kívül, szent Miklós egyháza elé vonultak. Itt állt a királyhalom.

Perényi nádor lóra szöktetett. Őlébe vette a kis királyt és felugratott vele a dombra. A trónálló barna levente a selyempárnáról az apró tenyérkébe adta Szent István kardját. Perényi egybefogta a gyöngye kezét és a hatalmas pallost.

Lajos ránevetett, aztán a szablyára.

És az ember-fáktól fekete erdő zugása közepett úgy próbálták ketten a négy történelmi vágást az ég négy tája felé.

Két királya is volt már az országnak.

De kettő se birt el egy kardot.

XXIII.

A kis király több lovagot ütött aranysarkantyus vitézzé ezen a napon. Köztük elsőnek palotai Czibak Imrét, a legfiatalabb testőrkapitányát.

Alig várta Imre, hogy a szolgálatát letehesse. Futott a szállására, öltözetet váltott. Lemosta a forró nap veritékét, fölfrissítette magát. Mire elkészült, megjött Tomory is. Ledobta süvegét a székre, csizmáit lerugta az asztal-lábban, azzal végigvetette magát a heverőn.

— Főkapitány uram nem készülődik? — csudálkozott Imre.

Tomory kissé bosszusnak látszott.

— Hát igenis, nem megyek az udvari mulatságba, ha épp tudni akarod! Én a dolgom elvégeztem mára. Bornemissza bátyám szabadságolt.

— Miért?

— Mert én magam kértem.

— És ezt...?

— Ej!

A fekvő legyintett. Aztán mosolyra enyhült.

— Nem mindenkinek ringatták ám aranybölcsőben a szíve választottját, mint a tiédet!

— Pál!

— Azért ugyan sose nézz rám olyan sajnálkozva, mintha mindjárt tallért akarnál a kalapomba dobni!

— Putnoky bátyámék nincsenek meghijva az udvarhoz?

— Barátom, — felelt a komótizáló, — Putnoky ur nem főméltóság, csak afféle kurtanemes. Mink az ünnepet házonkívül üljük, az ő szállásukon. Egyet se busulj pajtás, nem járok én rosszul. Közelebbről nézve még örülök is, hogy így esett a dolog.

Imre karikába tágitotta a szemét.

Amaz egy kis zavarral nevetett.

— Elég ritkán gyöhetünk össze tudod. És ha már egyszer ilyen szépen egy kalap alá politizálódunk, szeretném ma dülőre vinni a kérdést az öreggel.

— Putnokyval?

— Persze. Vagy adja a lányát, vagy szöktetem. Választhat. Idáig tele volt kifogásokkal. Hogy fiatal még Sárika. Meg hogy nem szívesen engedné magától olyan messzi földre. No, én most rövidesen Budára kerülök. Meglátom, hogy mire jutok vele. Mink Sárikával egyek vagyunk.

Imre meglepődve nézett fel.

— Budára szándékozol? — kérdezte elképedve.

Pál kifordult a heverőn.

— Ami azt illeti komám, készülök én oda jó régecskén. De most reménységem van rá, hogy a munkácsi kasztellánusságot mihamarabb megkapom. Bornemissza János, a nevelő apám beajánlott. Így aztán udvari ember leszek magam is. Élelemszállító a királyi konyhára.

— Te?

— Én bizony. Mit álmélnokodsz? Hiszen voltam én már életemben sőtiszt is. Remélem, hogy ez a mesterség se fog ki rajtam. Majd beletanulok.

— Hát Fogarassal mi történik?

— Azt is elintéztem. Kap egy jó kapitányt. Kicsit fiatal ugyan, hanem ez a hiba minden nappal javul. Tetejébe egy ideig még a nyakán is maradok, amíg egész beletanul. Valami Czibak Imre nevű legény. Nem ösmered?

Imrével egyet fordult a világ.

Nagyot rikkantott és talpra-ölelte Tomoryt.

— Hogy köszönjem meg én ezt bátyám?

Pál tiltakozott.

— Jó, jó! Csak meg ne fojtsál! Ne énnekem köszöngess te, hanem elsősorban is Szathmáry uramnak. Ő volt a fő protektorod. Az én számomra nem maradt más, mint hogy örüljek a választásnak. Ennyi az egész.

Imre talpa alatt égni kezdett a föld.

Pál derülten figyelte a fészkelődését. Rászólt.

— De indulhatnál is talán, hallod! Téged várnak a nagy cécóra. El ne késs!

— Igaz.

Imre az ajtónál termett.

— Jó végzést, Pál! Isten áldjon!

— Téged is.

Az ujdonsült kapitány hármásával szedte a lépcsőket, lefelé a rendről. Rövidesen hallatszott is a lovának elnyargaló dobogása.

XXIV.

— Ez az a jó hivünk, eminentissime?

— Igenis felség.

— És hogy hijnak, fiam?

— Czibak Imre, felséged szolgálatára.

— Hmm, hmm, dusinkó...!

Ulászló nyugtalanul pillogott a ritkás szempiláival.

- Nem láttunk mi már valahol téged?
- Lehet, fölséges uram. Jártam az udvarnál.
- Mikor?
- Zápolya János gróf követségével.
- És te hoztad nekünk azt az izét... Dobzse!
- Bölintott a király. — Már emlékszünk. Tudjuk, hogy ki vagy. Felséges hitvesünk, a mi jó Ankánk, akit az Uristen... halóporában...

A dadogó hang megszakadt. Ulászlónak könnyek lepték el a szemét.

Szathmáry ur is elfordult. Sőt fel is kelt. Sietve ment ki a teremből.

Imre szorongó szívvel bámult a nyult árnyék után. Aztán ezt a siralmas embertorzót nézte, aki olyan semmi volt királynak, de aki olyan király volt szerelmesnek.

Megesett a lelke rajta.

Szólhatott hozzá nyugodtan, úgy se törődött velük senki. Az általános figyelmetlenség közepett az urak hátat forgattak a trónnak és csak a maguk mulatsága után szaladgáltak.

— Fölség, — emelte fel a hangját, — kérem, ne szomorkodjék! Hiszen a királyné magasztos lelke most vidám.

— Mit mondassz, fiam?

— Azt felség, hogy a mai napon öröme volt neki.

— Gondolod?

— Tudom.

— Óh, fiam, beszélj! Beszélj nekünk erről és mindenről! Beszélj nekünk róla! Ugy-se akar senki... Szathmáry ur, látod, mindjárt faképnél hagy. Isten bocsássa meg nekünk, de azt hisszük, hogy nem szerette szegényt. A királyné se valami nagyon. Minduntalan számkivetésbe akarta küldeni. Hanem te ismerted őt. Te láttad és szeretted. Ugye?

— Igen, felség.

— Ugye szép volt?

- Mint a Madonna.
- És jó is volt!
- Mint maga a jóság.
- És...

A hideg, reszkető kezek hirtelen kinyultak. Megragadták a fiatal férfi forró, teli kezét. Az élet, a trón és hatalom háromszoros hajótörötte a visszahozhatatlan tegnap szalmaszáláért esengett. Titokzatosan és gunytól rettegve hajolt a trónálló felé.

— És ugye, szeretett minket ő is? Ugye, ez így volt? Beszélj!

— Fölséged ma ezt a szerelmet megkoronázni látta, — fordult el Imre. — Fölséged az ölében tartja a bizonyosságot.

— Óh igen, igen, ez tagadhatatlan! És köszönjük neked, jó fiunk, hogy erre emlékeztettél. És köszönjük azt is, amit Ludovicusért tettél. Szathmáry ur tudja. Ő mondotta nekünk.

— Fölség, én tartozom köszönettel.

— Ne okoskodj, kérlek. Ezért neked jár valami, barátocskám. Jár. Kapnod kell valamit. Ilyenkor adni kell. Tudjuk mi azt. Hát...

A remegő ujjak belekotortak a zsebbe. Végigtapogatták a ruha varrásait. Aztán a sárga arcon megcsillant az öröm.

— Megvan. Nézd, itt... Ez kell? No, no dusinkól! Hiszen értjük. Katona vagy te. Könyv-csattot nem használhatsz. De látod, ez arany. El lehet adni. Mi is eladjuk. A könyvekről maradt. A Corvinusról, tudod! Ó, neki jól ment dolga! Neki még bibliotékára is tellett. Nekünk a konyhára se. Ezt a holmit is a mészárosoknak tartogattuk, ott Budán. Nem akarnak már nekünk hitelezni... Pedig a gyermekeknek hus kell! Nekünk? Nekünk már nem kell semmi. Na, tedd el hamar! Tedd el, hogy az urak meg ne lássák. Megint lármáznának.

Imre arca lángbaborult. Szive mélyéig megrendülve huzódott vissza az ajándék-osztó kéztől.

— Felség! Könyörgöm, ne kívánja.

— Elutasítod?

— Csak lemondok róla.

— Igazán?

— Ha fölséged kegyesen megengedi.

— Meg, meg! Óh igen, ez szép volt! Szent Prokopra...! Az első eset.

És a tétova kéz elindult megint a ruha ráncai felé. Zsebredugta az ajándékot.

Eppen idejében. Mert a trón előtt négy ur évődött. Egész közel verődtek. Bakács Tamás esztergomi érsek azon dicsekedett, hogy annyi az ezüstje, amennyit kétszáz pénzverő két esztendeig se birna földolgozni.

— Nagy dolog is ugyan, ezüstből pénzt verni, — vonogatta a vállát Kára ura, Báthory. — De nekem a »károm« düti az aranyat. Ezt csinálja utánam kegyelmed!

A gyöngyösi Országh jót kacagott a tréfán. Sietett ráduplázni.

— Az semmi! Nekem még a kutyáim is Gyöngyösen járnak!

— Én nem rakok kutyára bőrt, — kényeskedett Ujlaky herceg, Parasznya ura. — Inkább lehuzom róla. Csak a »Parasztyaim« filléreiből hatezer arany az évi jövedelmem.

Ezen aztán megint lehetett nevetni. Hanem Bakács ur se hagyta magát. Ha már éppen a dominiumaikat hánytorgatják az urak, hát hiszen neki is volt egypár! Alig néhány napja örökölte, mint fogadott fiu, a Hont vármegyében fekvő kemencei uradalmat. Az »Aranydominiumot«, amihez négyezer hektárnyi föld tartozott. Ez a birtok pedig nem azért kapta az »arany« jelzőt, mert igazán aranyat ért, hanem mert az ötvenedik pár örökbe-fogadó szülő

után maradt Bakács Tamásra, aki így, mint az ország legmegátalkodottabb árvája, aranyjubleumát ülte vele.

Ki is vágta most büszkén:

— No, nekem meg akkora »kemencém« van, hogy az urakat minden jobbágyostól és kutyástól együtt ropogósra süthetném benne.

Báthory odafordult a királyhoz.

— Felség, tegyen igazságot köztünk! Döntse el, hogy melyikőnk hát a nagyobb ur?

Ulászló szomoruan ingatta a fejét.

— Nem értünk mi ehhez, kedvelt hiveink! Kérdezzétek talán az esztergomi káptalant. Az mindent tud. Egy faluért nektek is ad a bölcsességéből.

Az urak kelletlenül álltak odább.

Két kamarás jött a királykáért. Le kellett fektetni a gyermekeket. Ulászló levágott egyet a fényes szőke fürtök közül. Imrének nyujtotta.

— Nesze dusinkó! A tiéd. Ne mondd, hogy nem fizettünk királyi arannyal! Fiam, szeresd mindég Ludovicust. Akkor is, ha mi már nem leszünk!

A kapitány térdelhajtott.

Mikor fölemelte a fejét, a szeme találkozott egy másik szempárral. Az a tekintet sötéten fénylett. Hívólag intett a kastély kertjére nyitott ajtó felé.

Imre sietve ment le a lépcsőn.

XXV.

A kertben megkezdődött a tűzijáték. A nagylombu fák alatt sűrűn hullámozott az ember. Itt-ott magános párok váltak külön, összesimulva imbolyogtak a zene ütemeire. A tánc örülete elharapózott az egész világon, mint valami ragadós betegség. Táncolt mindenki. Főúr és szolga, vallási őrző és városi szabadlány. Hát az udvar mért ne táncolt volna?

A rotundák körött, a főtérségen, ahol a főmél-tóságok lejtettek egymás hölgyeivel, megőrizték ugyan a konzervatív erkölcsök látszatát és csak »basse-dance«-okat jártak illedelmes fölvonulásban, etikett-szerű hajlongásokkal, de titokban unták is ezeket a semmitmondó sétákat, melyek kevés kilengést hagy-tak az elfojtott érzékiség számára. Inkább a szökő-kutak homályosabb vidékére vágytak, ahol néhai Beatrix királyné és bátyjának példamutatása után már a pajkosabb német »Zeunert« keringték a me-részebbek. Mióta Ferdinánd főherceg Florenceben, a színpadon, tizenkét mezitelen nimfától és ugyanannyi szatirtól eltanulta, a vérmesebb fiatalok nem tudtak lemondani róla.

Még távolabb, a tánchely szélein, már maga az udvari illem se tudott korlátokat rakni a kitörő szenvedélyességre. Itt szabadon loboghatott ismét a Zsigmond alatt behurcolt táncdüh. Annak idején épp úgy meg volt a járvány-jellege ennek is, mint akármi más betegségnek. Csakhogy, míg akkoriban valóságos örvöngéssé fajult és a hajadonlányok százainak bukásával végződött, most a tobzódók megelégedtek azzal, hogy táncosnőiket felborogassák. Ez az »Umbstossen« figura zajos lelkesedésre és sok nézőre talált. Borbála észrevétlen osonhatott el a bábász tömeg háta mögött a márvány-csarnokos kis gloriett felé.

Mikor belépett, visszanézett.

Imrét elfutotta az öröm borzongása. Követte.

Két éve mult, hogy nem látta ezt a hintáló és mégis biztos járást! Két éve, hogy nem fogódott el a szíve az izgatott várakozástól, hogy ezt a kezet, melyet valahára az övében tart, meg nem szoríthatta, meg nem csókolhatta.

— Borbála! — Szólt elfulladva és megkisérelte birtokába venni azt a telipiros száját is, mely után annyi lázforró éjszakán kívánczozott és amelynek ízét szüntelenül érezte és vágyta.

De a lány kisiklott az öleléséből. Az asztal mögé surrant és leült.

— Maradj csak ott, — mondta. — Semmi kedvem sincs az ilyesmire. Nekünk komoly számadásunk van egymással. Azért hivtalak.

Imre leforrázva lankadt a kőpadra. Kérdéssel próbálta elütni a zavarát.

— Megkaptad a Velezdről írott leveletem?

— Meg. Azt ígérted benne, hogy mindent megmagyarázol. Nos, itt vagyok, hallgatlak.

A hang csöndes volt és ellenséges.

Imre fájdalmas meglepődéssel nézett fel.

— Borbála, te azt gondolod, hogy én hűtlen lettem hozzád.

— Természetesen. Ó, kár ez ellen bizonykodnod! Ami történt, az megtörtént. Nem változtathat rajta semmi szépités. Hanem hiszen se baj! Fő, hogy hasznodra vált. Ne tiltakozz, ne! Nálunk tanultad meg, hogy mi a politika. Nem hibád, hogy tultettél a mestereiden.

— Én?

— Igen. Te hamarabb megérezted az időt, mint mi. Te nem akartál alá kerülni a felboruló szekérnek. Még idejében ugrottál le róla. És ügyesen ugrottál! A szürke apród ma, lám, arany-sarkantyus vitéz. Büszke gárdakapitány. Királyokkal társalog.

— És te képesnek tartassz engem ilyen hitvány-ságra?

A lány vállatvont.

— Képesnek tartalak olyan okosságra, hogy a magad sorsát jól megkovácsoljad. A siker téged igazolt. Igen, a mi dolgunk nagyon rosszra fordult.

— Mit beszélsz?

— Azt, hogy Corvinék fölbontották az eljegyzést a kis Erzsébet és Gyurka öcsém között. Hogy ezzel a vagyonunkat, a hatalmunkat, és a princ kilátásait felényire apasztották. Vagy nem látod, hogy

Frangepánék már itt orcátlankodnak a Jagelló körül? Nem tudod, hogy Corvin özvegye, Beatrix asszony a Hohenzollern Brandenburgi György gróf jegyese? Ulászló unokaöccseé, aki olyan szépen járta a lengyelt?

— Ezt igazán nem tudtam, — hökkent meg Imre. A lány a száját biggyesztette.

— Az özvegyet az örgróf ur, Gyurka volt mátkáját pedig Patócsy Mihály gyűrüzte el. Hja barátom, Szathmáry nem szundikál a kancellári székben! Bár hiszen minek magyarázzak én itt neked? Tudod te mindezt, nálam is jobban.

— Nem igaz! Borbála, esküszöm...

Imre felszökött. Hanem hogy egy fényes tűzsárkány épp rájuk világított, csak megint a helyére zökkent.

Borbála folytatta tovább mozdulatlan arccal.

— Bizony csöndes tanya lett Trencsén és Szepesvár! Olyan, amilyennek te szeretted volna valaha. A főnemesi vendégek, a bratinázó urak nagyon megritkultak. És mostanra oda jutottunk, hogy a princ örülhet, amiért meghívást kapott a más koronázásához. Ez az invitálás se Zápolya Jánosnak szólt, hanem az országos főkapitánynak, akit mégse lehet úgy egész zsebre tenni. De ki törődne azzal, hogy valami Borbála nevű lány is jött vele? Szerencsém, hogy olyan előkelő ismerőst találtam, mint te vagy, különben árulhatnám tovább a petrezselymet valamelyik sarokban, mint az anyám.

— A hercegnő körülött nincs senki? — pattant fel Imre megint.

Most a lány tartotta vissza.

— Ó, sose buzgólkodj! Mellette a princ. Mulatgatják egymást és nézhetik Corvinékat, ha épp kedvük tartja.

— Borbála! — csordult ki a fájdalom Imréből. — Hiszen az, amit te itt mondassz, mind, mind, csupa

politika! Mikor pedig nekünk két hosszú esztendő után egész másvalamiről kellene beszélnünk!

A lány odavillant. Kesernyés vonás jelent meg a szája körül.

— Igen, — szólt, — emlékszem, hogy közben egy kis szerelmet is játszottál Szepesen.

— Én nem játszottam.

— Hagyd csak. Velejár a mesterséggel.

— Borbála! Érts meg!

A fiatalember fölállt. Megpróbálta elfogni azt a legyintő fehér kezét. Hanem a lány még jobban elhúzódott. Tiltólag mutatott a padra.

— Maradj! Onnan is megértelek. És tudom, amit mondani akarsz. Azt, hogy két év óta lettél valaki. És hovatovább ennél is több leszel. Helyes. Így legalább majd könnyebben viseled azt az egy balsikert, amit nálam fogtál. Nem a princ hugánál, nem a Zápolyánál, hanem Borbálánál. Végeztünk Czibak Imre. Mehetünk, kiki a maga útjára.

Fölkelt és vontatott lépésekkel a gloriett kijáratára felé tartott.

Imre két karjával fogta el az ajtót.

— Borbála, nem engedlek innen, amíg meg nem hallgatsz. És meg kell hallgatnod, ha az életem árán is! Jó, ne legyen hát titkom előtted. Ha ez a titok köztünk áll, én magam oldom fel rajta a zárat. Akkor aztán a Zápolya-lány lesujthat, de az én Borbálám csak fölemelhet engem. Igen, én elhagytam a princ táborát, éppen mert szerettelek és mert akkor is téged szolgáltalak, meg Jánost. Akarod tudni, hogyan?

— Akarom.

— Nos, akkor tudd meg, hogy János palástja alatt a legocsmányabb összeesküvés készült, ami emberi észben megfogható.

A lány megrebbent.

— Ki ellen? — kérdezte fojtva.

— Egy gyermek ellen, aki még meg se szüle-

tett. Akinek az volt minden bűne, hogy koronát kellett volna viselnie, ha a világra jön. És ezért, Borbála, ezért, az anyára is ott várt a halálos mérreg! Óh, pokoli biztossággal volt előkészítve minden!

— És te megakadályoztad?

— Ugy van.

Borbála minden ízében reszketett. A fogai hallhatólag összeverődtek. Jéghideg ujjai megragadták azt a forró kezét.

— Hogy jöttél rá a dologra? — pihegte.

— Véletlenül, aranymadaram. Szolgálatban voltam a princ mellett és ott hallottam egy olyan beszélgetést, amit a princ nem érthetett meg, míg én megértettem. Mert nekem akkor már kezemben volt a titok kulcsa. Tudtam, hogy a királyné mellé méregkeverő vajákos asszonyt loptak.

— A nevét! A nevét!

— Ne kutasd, kedves.

— Van bátorságom szembenézni akárki arcával.

— Kivánod?

— Követelem.

Imre lehajtotta a fejét.

— Giovanna, — felelt halkan.

A halvány arcot egyszerre elfutotta a rózsaláng. Borbála megrázkódott.

— Az anyám! — kiáltotta.

Imre megkísérelte csöndesíteni a feltört lelket. De a lány ingerülten dobta el a simogató kezét.

— Ilyen gyalázat! — sziszegte.

— Csillapulj, kedves.

— Hagyj.

A fiatalember majd elnyelte szemmél ezt a fölháborodástól szilajjá lett arcot.

— Mégis, az anyád, lelkem! Nem szabad elfelejtened.

— Nem is felejtettem el soha. Az akarata törvény

volt előttem. Hanem, hogy így megkerült, így ki-játszottak...

Imre elhátrált meglepetésében.

De Borbála ügyet se vetett rá. Élesen nézett a szemébe.

— Egyre felelj még csak! Szóltál te erről vala-
kinek?

— Hogy is képzelhetsz ilyet! A szerelmünkre esküszöm, hogy a világon senkinek.

Imre váratlanul két kemény, fiús kart érzett a nyaka köré fonódni.

És az a tikkadt száj egész az arcához égve sugta:

— Akkor jól van. Szolgálj engem továbbra is hűségesen. A többi az én gondom.

Imre utánakapott a hintáló derékknak. Mint az életét, fogta magához, magának a lányt és tartotta vasmarokkal, míg az ellenállása el nem lankadt és az illatos, drága test ott pihent a karjai közt. Megmámorosodva hajolt fölé és eszeveszetten csókolta, ahol érte. A lefojtott szenvedélyek kétszeres ereje feszítette ezt a hirtelen rohamot. Az ösztönök érezték, hogy a nagy lobogású tűz átgyulladt a lányra is és hogy a megadása nem gyöngeség már többé, hanem kábult beleegyezés.

Imre rádöbbszent a veszedelemre. Egyszerre elbocsátotta a zsákmányát.

— Borbála! Borbála! — lihegte főlegyenessedve.
— Bocsáss meg, kérlek!

A lánynak tágra pattant a két szédült szeme. A pillákra könnyecseppek duzzadtak. A száj köré szenvedő vonás rajzolódott.

— Ostoba. — Mondta.

És a selymek, fátylak, futva suhogtak ki a márványoszlopok közül.

Imre megkövülten nézett a távozó után.

Ugy érezte, mintha egy kicsit megállt volna az esze. Ugy, mint Szepesváron, mikor az egrégus szalagjait keresték.

Mi volt ez megint?

XXVI.

Borbála futva ért föl a palotába. Megigazgatta a szétlazult haját és összegyűrte ruháit, aztán előállította a hintót s gyorsan elhajtatott. Mig a hercegnő hazajött, ráért lehülni.

Hedvig annál bosszusabbnak látszott.

— Mi dolog ez, — kérdezte, — hogy így előrejöttél minden híradás nélkül?

— El fogom mondani, de majd négyszemközt. Nem való férfi fülére.

A hercegnő csudálkozva állt meg.

— Borbála? Miféle hang?... Először is, János nem »egy férfi«, hanem a Zápolya ház feje. Másodszor pedig, ha te azt hiszed, hogy csak mutogatni vittelek az udvarhoz, akkor nagyon tévedsz. Az volt a parancsom, hogy ma puhatolózz Tomorynál, aki az udvari párt főkolomposa. Megtetted?

— Nem.

— És miért, ha szabad érdeklődnöm?

— A dolog roppant egyszerű. Putnokyék nem voltak meghijva és így Tomory se jelent meg.

— Akkor hát tétlenül lebzeltél mostanáig?

— Asszonyom téved. Czibak Imrével akadt igen fontos dolgom.

— Ah!

Hedvig fölélénkült.

János sietve tette be maga mögött az ajtót. Az ilyen élenkség sok mindent jelenthetett. Többek közt perpatvart is. Torkig lakott vele az utóbbi időkben.

A két nő egyedül maradt. Egy darabig némán

nézték egymást. Két esztendő alatt a hercegnő egy nálánál még szívósabb akaratu, még hajthatatlanabb fiók-Hedviget láthatott fölcseperedni maga mellett. Tudta, hogy Borbálát parancsokkal már nem, csak néhány rejtett rugó helyes kitapogatásával lehet kormányozni.

Óvatosabban mondta:

— Helyesen ítéled meg, hogy Tomory és Czibak, a kettő egyre megy. Szükséges látnunk, hogy mit forralnak még ellenünk, miután a princ párthiveit elidegenítették tőlünk. És az az áruló cenk is, milyen újabb árulásra készül.

— Kit tisztel meg anyám, ezzel a hizelgő jelzővel?

— Azt, akit illet. A házunktól elszökött kémet, Czibak Imrét.

— Ismét tévedés, — koppant le Borbála. — Czibak Imre nem kém és nem áruló. Ha ellenséges szándékkal lenne irántunk, rég keresztül-vihette volna. Olyan titkot tud, amivel összetörhetné Jánost.

— Ugyan! És mi az a titok?

Borbála élesen az anyja szemébe nézett.

— Lajos király születésének körülményei, — felelt nyomatékosan. — Az a dolog, amiről asszonyom elfelejtett engem tájékoztatni.

Hedvig leejtette a selyemkeztyűjét. Fehér lett, mint a nyakbodra.

— Mit ösmerhet Czibak erről az ügyről?

— Mindent. Parancsol még valamit asszonyom?

Hedvig igyekezett összeszedni magát. Kurtán biccentett.

— Köszönöm. Épp elég egy lélegzetre. És arra, hogy védekezzünk.

— Milyen irányban?

— A további árulások ellen. Amit Czibak tud, az nem titok Tomory előtt se. Bornemisszánál folytatódik a láncszem és bezárja Szathmáry György.

— Ma este a harmadik tévedés anyám.

— Mennyiben?

— Czibak nem beszélt.

— Megteheti holnap. Nincs veszteni való időnk.

— Ha nem titok ez az újabb terv, szabad talán hallanom, hogy mit határozott anyám a fogarasi kapitány felől? Vagy itt is vak eszköznek szánt?

— Ugyan ne bosszants kérlek! Megelégettem már ezt az ironikus hangot!

A hercegnő leült. Aztán megint fölkelte és gyors léptekkel kezdett föl-alá járni.

— Egy bizonyos, — mondta. — Ezt az embert el kell némitani. Bármilyen áron.

— Ugy, mint Giovannát?

— Eh! Itt nem kísérletezhetünk. Biztosra kell mennünk.

— A tör?

— Valószínűleg.

Borbála csöndesen ingatta a fejét.

— Asszonyom, helytelenül számít. Ez a terv rossz. Még a Lajos-féle tervnél is rosszabb.

— Miért?

— Mert kivihetetlen.

— Ugy találod?

— Igen. Tulságosan nagy akadálya van. Olyan, akit nem lehet átlépni.

— Kicsoda?

— Én magam.

A két nőnek összevillant sárgán a szeme, mint két ugrásra készülő macskának.

A hercegnő szökött elsőnek. Gunyosan elbiggyesztett szájjal vetette oda:

— Eddig elfelejtettem engedélyt kérni tőled, mikor a házunk érdekében cselekedtem.

Borbála hunyorítás nélkül felelt.

— Eggyel több ok arra, hogy ezt a végzetes hibát többé el ne kövesse anyám.

— Tehát úgy gondolod, hogy mostantól kezdve a tanácsodhoz kell folyamodnam?

— Több, mint kívánatos.

— És az adott esetben mi volna ez a bölcs utmutatás?

— Hogy hagyja asszonyom Czibak Imre fejét a nyakán. Nagyon jól ül az ott. Esztelenség is lenne bolygatni. Sokan keresnék. Elegen hátat fordítottak már nekünk, egyéb se hiányzik, mint hogy tetejébe magunkra vadítsuk Bihart.

Hedvig nem felelt mindjárt. Néhány pillanatig megütközve nézte az előtte álló lányát. A zöldesen fénylő szemekből a saját elszánt tekintete villogott rá, annyi éleslátással és értelemmel, hogy végül is mérlegelnie kellett azt, amit hallott.

Felvonta a vállát.

— ...pas faim de votre protégé. De hát akkor milyen módon gondolnád bekötni a száját? Ki biztosít róla, hogy csendben marad?

— Sőt mi több, a hívünk. Én, asszonyom.

Borbála fölvetette a fejét. A szőke fürtök hintáltak a bogláros pártla alatt.

A hercegnő a kandallóhoz támaszkodott. Szája köré gögös vonás rajzolódott. Meg is keményedett ott.

— No lám, — intett. — És mik lennének az eszközeid?

— Csak egy van. Én magam. Czibak Imre barátunk és szövetségesünk lesz egy életre.

— Te pedig az övé, ha nem csalódom.

Hedvig hüvösen mosolygott most már.

— Helyes, — szólott. — Fűzz lakatot Czibak Imre szájára és légy hozzá kedves.

— Asszonyom beleegyezik?

Borbála homlokán átfutó árnyék volt a gyanu. De a hercegnő negédes hangon felelt,

— Annyira, hogy magam is látni szeretném azt az imposztort. Meggyőztél egészen. Nincs értelme többé semmi feszültségnek köztünk.

A két nő széjjelvált.

Egyik se árulta el amit gondolt.

XXVII.

A história-rovók 1510-et irtak. Két esztendő szárnyalt át gyors suhanással a budai kastély fölött is. És Ulászló még mindég élt. Már a csudával volt határos, hogy mi tartja össze ezt a minden tagjában külön halódó testet. De a váz ellentállt. Az átutazó nemesek hiába keresték a fekete zászlót a palota ormán.

A király a várkert udvarán üldögélt a napon. A gyermekek távolabb a fűvön játszadoztak a dajkájukkal. Ulászló Landeresius Dezsővel próbálta elverni nyögös unalmát. A francia a megboldogult királynő kamarása volt, aki urnőjével került annak idején a Hétvezérek alkonyodó országába. Mióta a főurak és főpapok elhuzódtak a leszegényedett udvartól, a király el nem bocsátotta magától a franciát.

— Csak te maradtál már nekünk, — sopánkodott. — És te se tudom, hogy meddig. Napról-napra fogy a hiveink száma, mióta a morbus galecus megint felütötte a fejét. Ha ez igaz, itthagyjuk Budát és megyünk Pozsonyba. Kilencvenhatban is így tettünk. Akkor is »pestis« volt fiam! Borzasztó betegség! Zsámbékon vadászgattunk, mig kidühöngte magát a járvány. Nem hallottál valami új prognoszt, édes felünk?

— Nem.

A kamarás ur elvörösödött és gyorsan lehuzgálta bársony ujjasán a csipkét. Másik kezével homlokába nyomta a hajfűrtjeit.

Ulászló tovább siránkozott.

— Nagyon féltjük a gyermekeket. Inkább egyé-
ben huzzuk még összébb magunkat, de az orvosoknak
minden nap végig kell vizsgálniok őket. Nem tudsz
valamit Bakács urról?

— Nem.

— Mostanában nagyon ritkán látjuk. Talán csak
nem haragszik ránk valamiért?

— Nem tudom, sir.

— Eh, — legyintett a király türelmetlenül — Te
senkiről se tudsz semmit. Unalmas fráter vagy, Lan-
deresius. Hoztál legalább valami könyvet, amivel szó-
rakoználunk?

— Igen.

— Kitől való?

— Burckhauseni Grünspck József írta kilencven-
hatban, amint látom. Miután fölséged egyre a járvány-
miatt aggódik, gondoltam, hogy ez fogja érdekelni
legjobban.

— És ezt helyesen is gondoltad Desiderius! Na-
gyon okosan gondoltad. Az ember sohase tudhat eleget
ezekről a dolgokról. Hidd el!

Landeresius megvárta, míg a király megint el-
fordul egy örökös pillantást vetni a gyermekek felé.
Akkor hamar előbujt a csipkeujjasból és föllapozott
egy oldalt.

— Brant Sebestyén így ír a dologról felség:

»Hic Latium atque Italos invasit, ab Alpibus extra
Serpeus Germanos Istricolosque premit,
Grassatur mediis jam Thracibus atque Bohemis
Et morbi genus id Sarmata quisque timet.«

— Lásd, lásd! — riadoztak Ulászló vizenyős
szemei. — Mindég ebből az irányból kaszál! Akkor
talán nem is elég Pozsonyba vinnünk a kicsikéket?
Csak volna, akit megkérdezhetnénk ebben! Ó, ha mi
ezt sejtjük! Dehogy is eresztettük volna el Szathmáry
urat Kassára!

A király elhallgatott. Figyelve pislogott a virágágyat szegélyező tamariskusz sővény felé, ahonnan egy fiatal férfi bontakozott elő.

Ulászló aggodalma egyszerre örömmé változott.

— Nézd, nézd, ki jön itt! Éppen legjobbkor. Brandenburgi György hívünk és rokonunk járatos a világban és a legmegbízhatóbb tanácsot fogja nekünk adni. Űlj le kedves fiunk!

A magas, kövérkés arcu fiatal ember egész odaért. Meghajolt a király előtt, aki nyafogva kezdte rögtön örökös panaszát.

— Lásd, ez a Landeresius unalmas medve. Semmi híreस्कével se tudja felüdíteni a mi testi-lelki rabságunkat.

A két udvaronc vállat vont, összenézett.

Landeresius üdvözlésre nyújtotta a kezét.

— Isten hozta örgróf! Majd ha öfelsége nekem is annyi beneficiumot juttat, mint kegyelmednek, akkor talán én is vigabb fickó leszek.

A kéz még mindig ott állt a levegőben. Hanem a jövevény elmulasztott bele parolát adni. Hátratette a magáét. Korántse gőgösen, nem haragosan, csak egy kicsit még telibb szájjal mosolyogva. Hamisan kacintott.

— Szívesen üdvözlöm kiválóságodat, — sugta csintalanul, — de majd csupán ha a terápiáját lefolytatta... Ha egy szép madonna megprezentel, ez ellen nem tiltakozhatnék. Egymás közt azonban semmi értelme se volna.

A király nyugtalankodni kezdett.

— Mit suttogtok ottan? Tudjátok, hogy nem szeretjük a csendes beszédet. Kedves magyarjaink nagyönis megszoktattak a harsogáshoz.

Landeresius rohamosan bucsuzott.

— Sir, arra kértem az örgróft, hogy helyettesítsen néhány hétig felséged körül. Egy rokonom érkezik Zárán keresztül, annak szeretnék elébe menni.

— Megmondtam ugy-e, hogy te is itthagysz? — kapta föl a fejét Ulászló duzzogva. — Hát csak menj, rossz fiu. Mi nem marasztalunk. És üdvözlöd nevünkben a többi főurakat is, akikre mind ráért a mehetnék.

A kamarás köszönt és távozott.

A király folytatta a siránkozást.

— Egymás után forditanak hátat! Az egyik zárai vendéget vár, a másik a birtokát bogarássza, a harmadik pedig arról alkudozik, hogy megint örökre fogadtassa magát valami jó zsiros rokonnal...

— Bakács Tamás?

— Az. A primás.

György megmutatta a harminckét fehér fogát nevéttében.

— Jaj, felség, ez egyszer nem a birtokait szaporítja őeminenciája!

— Hát?

— Az invalidusok számát.

— Mit beszélsz? — riadt föl Ulászló, a szája-széléig fakulva. — A morbus galecus...?

György vigan halászgatott a zsebében.

— Felséged az elébb egy kis pletykára vágyott. Ne mondhasa, hogy szükében vagyok! Ime ez a kis levél, amit ma kaparintottam meg őeminenciájának írószeres asztaláról. Hallgassa csak felséged!

Kiteritette az összegyűrt papirost és fennhangon olvasta:

— »Őeminenciája a kardinális urnak leghivebb szolgálja bátorodik válaszolni a föltett kérdésekre és a morbus galecus ellen javasol némi vomitus-előidéző és laxativ szereket és guajacum mellett főképp kedves barátokkal vigadni, csevegni és örvendezni kell. Leginkább azonban minden délután, ugy a második étkezés után valamely alkalmas hajadonnal...« Szegény kardinális, — nevetett a látogató, — a maga hatvan esz-

tendejével ugyan jókora feladat elé állítja őt Montagnana Bertalan tudós professzor uram...!

A királynak reszketett minden ize.

— Hát már ő is! Már ő is! — tördelte a kezét kétségbeesetten. — Hol állunk meg kedves György, ha már a legszorosabb környezetünk is...!

— Felséged úgy találja, hogy elég friss volt a pletyka?

— Dobzse. Friss és rettenetes. Rettenetes, ha mondom!

— Parancsol fölséged még egy kis indiszkréciót ebből a süetből?

— Szent Szaniszlóra! György!

A látogató kuncogott, mint egy vásott kölyök.

— Tudja-e fölséged, hogy mért utazik Landere-sius Zárába az ángyikája elé?

De már erre felelni se ért rá Ulászló. A rémület csudával határos erőfeszítése talpra vetette.

— Ludovicus! Ludovicus! Anette! Hé szolgák! Füstölőket!

Még ugyanaz éjjel utnak eredt az egész udvar Pozsony felé. Oda is követték a riasztó hírek. A »pestis« nyomában járt. Akkor Ulászló bezárkozott és lefeküdt ágyba. Az ételt-italt is az ablakon keresztül adogatták be neki.

Tomiczky Péter épp Trencsén várában üdült, mikor a futamodás híre Hedvig asszonyhoz jutott. A családi tanács aztán úgy határozott, hogy János urtól illő lesz haladéktalanul részvétlátogatást tenni a királynál, aki most Szathmáry György hívétől is el van szakítva.

Meg is érkezett a princ hamarosan.

— Felség, halaszthatatlan államügy! dugta be mosolygó arcát György úr. — Hannibal ante portas!

— Hagyj békén kedves felünk! Hannibal meghalt már régen, szerencsére.

— Hannibal meghalt, de él Zápolya Jankó, és kétezer fegyveressel jött lánykérőbe!

— Ó, a Belzebub fia! — csordult ki a tehetetlenség az üldözöttből. — Be ne ereszd ide hozzánk édes jó hivünk!

— Akkor mit mondjak?

Ulászló befordult nyögve a párnái közé. Könnyek csorogtak végig az arcán.

— Mondd meg neki, hogy ezennel kinevezzük Erdély vajdájának. Hordja el magát és legyen átkozott! György ur kiszemeleskedett az ajtón.

A király tovább sirdogált.

— Ó, pan Szathmárycskó...! Mért is nem lehetsz te most itt velünk?

XXVIII.

Tomiczky ur nagyon meg volt elégedve az eredménnyel. Anna hercegnő kezét ugyan ez alkalommal se sikerült János számára megnyernie, hanem a kárpótlás, ami helyébe jött, maga is fölért egy kis királysággal. Az erdélyi vajda hadsereget tarthatott. Nagy szó volt ez, mikor a trónon egy haldokló ült, a trón árnyékában pedig egy gyermek gubbasztott, akinek gyöngé életfonálkáját akármelyik pillanatban elmetszheti a párkák ollója. Valami vak véletlen, vagy pusztító gyermekbetegség, himlő, gugavész. Csak a jó Isten tudja, hogy tiz esztendőös korukig, amíg a csontjaik megerősödnek és a tejfogaikat elhányják, mi minden veszedelem nem ronthat az uj sarjakra és velük együtt az országra is, ha a növendékpalánták véletlenül éppen koronás királyok.

János hát várt és egyelőre készült elfoglalni azt a magas méltóságot, amiből majd könnyebb lesz túrelmeznie a nagy aratásig.

Hetvenkét vár fegyveres küldöttségei gyülekeztek Várad várában. A kiválasztott bandériumok pedig elébe mentek az új nagyurnak egész a Tisza-révig.

János kiérett férfiasságában szebb volt, mint valaha. Még azok is, akiket egyszer már elforgatott tőle a balszerencse szele, megint fölfedezték és megint beleszerettek.

A fiatal vajda jó gazdának ígérkezett. Elfogadta a hódolatot és elfelejtette, amit elfelejteni illik. Finom mosolygással a száján egyforma kedves volt úgy a hü, mint a megtérő juhokhoz.

Ő is kísérettel jött. Borbála, akit a két eseménytelen esztendő egész elunatkoztatott, kapva kapott a kínálkozó alkalmon, hogy egy kicsit megmutogassa magát a világnak. Imrével is találkozni akart.

A fiatalok többször látták ugyan egymást a koronázás óta, Hedvig asszony magas engedelmével leveztek is sűrűn, de mind ez nagyon kevés volt a gyermekből kifeszlett lobogó vérű lánynak. Neki élő száj kellett, nem papiros-csókok. Ölelésre égett, nem írott malasztra. És siettetten volna egyre följebb, mindég ragyogóbb magaslatra a fiatal embert. Olyan méltóságba, ahonnét majd Tescheni Hedvig is észreveheti.

Csak ezen a ponton különböztek össze Imrével néha. A férfinak sehogyse fért a fejébe, hogy mit követelőzik rajta a szerelmese, mikor neki egy öltő gúnyában és mezitláb, hajadonfővel is ugyanaz volna Borbála, mint aki most feszes diszben táncoltatja mellette az arabs csikóját.

— Csacsi vagy, — feddette a lány. — Hiszen nem magamért kívánom én, amit kívánok. Olyan valamivel kell az anyám elé állnunk, hogy örömmel mondhasson igent. Éppen azért ösztökéllek én, mert minél előbb akarok a tiéd lenni.

— Szeretsz?

— Szeretlek.

— És ami téged illet, eljönnél hozzám így is, aki most vagyok?

— Ha nem lennék Zápolya-lány.

— El?

— El. Még papot se várnék, hogy összeadjon. Ejnye...!

Ez egy kicsit messzebb talált szaladni, mint ahogy Imre kívánta volna. De mindegy. A seb-verő játéktól kezdve ezer apró furcsaságon keresztül rég meg-edződött már ő az ilyen elvetett szókhöz, melyek utóvégre is csak a boldogságát tulozták. Tisztában volt jó előre azzal, hogy az ő szerelmesét más lenből szőtték, mint a többi halandók lányait. Hanem hiszen ott volt az a mesterkélt környezet, a rang és vagyon fullasztó, minden szeszélyt megmagyarázó beteg légköre, ami a különösségeket egyszerre olyan érthetőkké tette!

— Majd kinevelem belőle a rigolyákat, ha egyszer jogom lesz hozzá! — Gondolta Imre. És annál sugárzóbb volt a szeretete, mert olyan valamit is talált, amit megbocsáthatott.

XXIX.

A küldöttséghez a Tisza-réven tul is minduntalan csatlakoztak újabbak. Az egyik előtt egy java-korbeli, izmos szőke lovag szépelgett Jánosnak, szorba önteni való vasderesén.

Imre a szemöldökét ráncolta, Borbála mellé terelte a lovát.

A lány bevárta.

— Mit néztél úgy az előbb?

— Bolond dolog! — Derült vissza a kapitány.

— Egy percig azt hittem, hogy a te régi gavallérodát látom.

— Miféle gavalléromat?

- Hát Zsigmondot.
- A lengyel királyt?
- Azt.

Borbála az ajkába harapott.

— No az ugyan nem egyhamar fog elénk lovalgni!

- Hallottál felőle azóta?
- A lovagnak kicsit tágabbra kerekedett a szeme.
A lány vállatvont.

— Hogyne. — Felelt elkedvetlenedve.

— Irt nektek?

— Még ne is irt volna?

— Hányszor?

— Háromszor.

— És te válaszoltál?

— Hallod, — vált ingerültté az elébb vidáman csengő hang. — De rádjött a kérdezősködés!

— Hiszen talán nincs titkod előttem?

— Semmi titok sincs abban, ha az ember felel udvarias levelekre.

— Szóval feleltél.

— Természetesen.

— És hányszor?

— Ötször, ha éppen tudni akarod. Hanem abból két levelet az anyám diktált.

Imre csak nem akart letérni a kellemetlen tárgyról. És a tekintetében most már megdöbbenés felhőzött.

— Eszerint, — makacskodott, — Zsigmond irt háromszor, tik meg ötször irtatok.

— Igen.

— Hiszen akkor két leveletek válasz nélkül maradt?

— Nem nyughattál ugye, míg kivallattad!

— Bocsáss meg kedves, nem arra vagyok én kíváncsi, amire te gondolsz. Azt szeretném tudni, hogy miért volt olyan fontos anyádasszonynak a

dolog. Nem szokott ő kétszer irni olyan helyre, ahol egyszer válaszolatlan hagyták a levelét!

Borbálának megkeményedett a gödröcskés álla.

— Zsigmond, király. — Mondta kurtán. — Neki sok minden szabad. Olyan hatalom és olyan összeköttetés, akit nem ejthetünk el könnyen. Ő valaki.

— Vagyis az, ami én nem vagyok.

— Olyan, amilyenné emelkedned kell. Ha a trónon nem is lehet, találkozik rá más mód.

Itt voltak hát megint a mindenkori surlódásuknál!

A kemény szók álltak Imre szívében, mint a késpengék.

Ez fájt.

— Te! — mordult ki belőle a féltés. — Azt a polyákot én megölöm, ha még egyszer szemtől kapom!

— Tedd.

— És te hagynád?

— Nem érdekel. Téged szeretlek.

Imre arcáról egyszerre lemultak a láva-hullámok.

Ez meg jól esett.

Olyan jól, hogy el lehetett benne felejteni minden rosszat.

Lehajolt és megcsókolta azt az erős kezét ott az arabs ló nyakán.

— Tomoryt a vajda mellé választották konzi-liáriusnak. Én leszek most a fogarasi főkapitány, — mondta nagyon alázatosan.

A két csikó vigan szöktetett tovább az uton.

XXX.

Ihráz alatt Borbála János mellé szegődött. Valamit suttogtak félhangon. A lány mosolyogva magyarázott, János bólogatott. Jókedvűeknek látszottak mind a ketten.

— Helyes, biccentett végre a vajda. — Ezt meg is csinálhatjuk. Előre küldök mindjárt egy stafétát az izenettel.

— Nem jobb lenne váratlanul?

János körülnézett a hullámozó tömegen.

— Nem, — felelt aztán. — A meglepetéshez sokan volnánk.

— Én se úgy gondoltam, hogy valamennyien menjünk. Csak mi, meg páran az urak közül.

— Jó.

A vajda előre ugratott. Külön hívta a maga embereit. A többi lekanyarodott a szentandrási uton.

— Hát ezek miért váltak el? — kérdezte Imre, mikor Borbála megint visszajött.

— Előre igyekeznek szállást csinálni.

— És mink?

— Megyünk utánuk.

A lánynak ragyogott az arca. A szeme zavartalan kék volt. Nem látszott most benne egyetlen sárga cirom se. Egész gyermekké fiatalodott így.

Imre kedvtelve nézte. Megfürdött a lelke Borbála napsugaras örömében. Fel is fért rá! Mióta Várad felé közeledtek, egyre nagyobb nyomottság lett fölötte urrá. Ez az évek előtt elhagyott táj, az ismerős ég, a szelid halmos lankák és a Körös szökén fodrozódó vize, mind az otthon drága emlékeit muzsikálta a lelkébe. Az otthont, amit azóta se látott, hogy kiszárnyalt belőle. A kastélyt, ahol gyermek-örömeit élte, gyermek-háboruit vívta és ahol két kedves öreg szüle biztonnal nem is sejti, hogy milyen közel hozzájuk visz el a világba kirepült fiu utja!

Ha tudta volna, hogy erre kerülnek, akkor engedelmet kér, hogy beszökhessen. Így már nem illenék rendet bontani.

Majd, majd! Ha egész a saját ura lesz! Ha függetlenül intézheti a maga sorsát! Szabad egyszer

örülnie neki is. Fogaras ura nagyobb ajtót is nyithat a vén szittyá neheztelő szívébe, mint így. Nem-sokára eljön az ideje, hogy az új tisztségét elfoglalhatja és akkor büszkeséggel toldhatja meg a betoppanást!

Lassankint elszűnt a háborgása, de azért szontyolódott maradt. Borbála hát elővette minden tudományát, hogy a maradék felhőt is elűzhesse arról a szép sugárzó homlokról, mely úgy világított és ragyogott a szelid ősz-reggeli napban! Beszélt neki az emlékeikről, terveikről és mindenről, amiről tudta, hogy amannak kedves. Sikerült is lassacskán magába felejtkeztetnie az előreszaladt lelket.

Imre csak akkor vette észre magát, mikor a jobb-kézt eső kis erdő felül hirtelen fegyveres csapat kanyarodott rájuk szembe.

Egy pillanatra elakadt a lélegzete is.

A palotai uton jártak, nem messze a Körös-gázlótól. És azok a villogó kardu darabantok a Czi-bak-színeket viselték.

És az a hang...!

Alom játszik vele, hogy az apjáéra vél ösmerni benne?

Az urak előttük tolongtak, nem láthatott semmit. Hanem a szíve, az nagy oda-ütésekkel harangozott valami édesbus sejtelemre.

Hallotta, amint ott elől János mondta:

— Ez itt Erdély nemességének legjava, bátyám. Sokan vannak, így nem ismerheti mindet. De egyre emlékszik közülük talán.

— Már öcsém, akár ösmerem, akár se őket, a kapum nyitva áll előttük. Hozott Isten mindőteteket, — szólalt megint az a hang, mely úgy átjárta Imrét, mintha a vére hullámain futna tovább.

A kapitány Borbálára tekintett. A lány sugár-

zott. Intett, hogy menjen előre. Hanem akkorra már szembejött János.

— Fogaras főkapitányát hadd prezentálhassam kegyelmednek! — kiáltott vigan.

Egy pillanat és Imre lova odahorkant a kis tisztás közepére. Táncos kedvű mén kapálta ott a porondot. A nyergében vállba-zokkant emberóriás. Mintha fehér lantornán keresztül csillantotta volna elő a multból a fogarasi főkapitány emlékezete. Már talán nem is tudna medvét ölni többé az a medve-ölő! Lődörög a karja a dolmányujjban. Jobbkeze fonnyadtan csüng le mellette. A szárát a balban tartja. Jobb oldalára kötve a kard.

Az a heved-öv...! Fele annak, ami volt valaha. A feszes derék megpőtyedt, lazán bukik előre. A vállak kicsucsosodnak. Ütközik belőlük a csont. A domboru mellkas behorpadva, mint besüppedt sirja nótás tegnapoknak. Az élet tulbőségének szeder-virágai lesárgultak a megfogyott arcról. Csak az a két kiülő, vérelyfutott barna szem tekint még elő régi csillogással a szakáll, haj és bajusz egybeömlő fehérségéből.

A régi csillogással, új csodálkozással. Nézi, bámulja egymást a két férfi. A medve-ölőnek elnyilik a szája. A vendégváró és a látogató összerebbennek, mint két csókolózó sas.

— Apám!

— Imre!

Az urak most vették észre, hogy meghültek az utban. Sürgősen elforgolódtak. Itt-ott előkerültek a keszkenők is.

A vén szittyából rekedten próbálkozott ki a régi harsogás.

— A ragyabunkóját! Talán csak nem maradunk idekint az uton?

XXXI.

Imre ott állt az apja, anyja, meg a Péter fiu közt.

— Hadd lám, te! Mutasd magad! Nagyobb lennél nálam?

— Jó ujjnyival, apám.

— És ez a dolmány itt, végig te vagy?

— Végig bizony, édes anyámasszony! Megtapogathatja. Mink Czibakok nem tömjük ronggyal a kebelünket. Ugye apám?

— De nem ám, kutyafékom!

— Aztán igazán főkapitány lettél?

— Itt a donációs levél a zsebemben. Megmutassam?

— Hagyd. Majd odabent. Előbb ezt a kölyket nézd itt! Derék legény a Petykó. Mi? Hozzád hasonlít.

— Bizony öcskös, mintha magamat látnám a te korodban. Talán valamivel kisebb a körtehajigálód.

— Nem is nőlkök akkorára, mint bátyám!

— Sose busulj. Legalább kevesebbel beéred fölöstökre, mint én.

— Hogyhogy?

Imre büszkén törülte félre a csinos mokány bajuszkáját.

— Hát, — kevélykedett, — én nem adom egy sódaron alul.

— Együltödben?

— Együltömben.

— No ez már beszéd. Tulteszel apádon. Früstökre én csak egy lud erejéig tudtam fölvenni.

A nagyasszony belecsipogott.

— Mióta a baj elérte szegényt, alig egy gyöngepulykafit fogyaszt reggelire!

A hang sóhajtos volt. Egy kicsit megfeküdte Imrét. Elbuslakodva ballagott az apja után a másik

szobába, ahol a vendégség ugyan derekas buzgalommal kezelte a savanyu érmellékit. A kis Csáky Cili ott forgolódott köztük tálakkal és poharakkal. Hol itt kínálkozott, hol ott.

Megnyult a csöppség alaposan. Nem kellett többé kinyitni előtte az ajtót. Maga is fölérte a kilincset. Egész ügyesen adta már a kisegítő házikisasszonyt. A rokolyácskája is megnőtt vele együtt. Bokáig takarta a csitri hajadonkát. Egyébként olyan volt, mint régen. Éppen, hogy a piszéje köré verődött ki néhány apró szeplő. Hanem azért szerette itt mindenki, a szeplőivel együtt.

Csak Borbála huzódott hátra tőle, mikor a nyálksággal hozzá ért. Szepesen nem szoktak ilyentájt vastag-étellel kollációzni. Itt-ott csipkedtek egy kicsit, azt is állva, futva.

Valahogy nem tetszett most a lánynak ez a nagy körbetelepülés, ez a szipogás és hörbölés. Mintha csupa félholtra éhezettet akarnának egyszerre helyre-étetni!

Bántotta Lőrinc ur nyers hangja is. Minduntalan félrekapta a fejét, valahányszor az öreg kiszalajtott valami nem tulságosan szelid tréfát a bajusza mögül.

Ez lesz az ő ipa?

Ennek a lármás vénembernek fog ő kezét csókolni? És az majd épp úgy lapockán veregetheti őt, mint a bemutatkozásnál?

Erre a gondolatra elpárolgott minden magával hozott vigsága. Már Imrét se látta olyan sugárzó szépnek, olyan kíváncsnak, mint ott kívül, a tarlóvirágos, aranyzáporos mezőn.

Egyre több és több hasonlatosságot fedezett föl benne az apjával.

Ha az a kis mokány bajusz egyszer megered, épp úgy fog a szakállba fonnyadni, mint Palota uránál. A szemek ugyan még bent csillognak a tö-

mőtt huspárnákban, de egy-két esztendő, meg a hires Czibak-étvágy, a bőven forgatott kupa és azok is kidüllednek majd. A tiszta szemfehérjét be fogják futkározni azok a csuf piros erek.

Borbála elfordult és próbált elfordulni a saját gondolataitól is. Hanem az igyekezete kárbaveszett. Egyre rosszabbul érezte magát ebben az olajos vászonnal beragasztott ablaku házban, ebben az avitt posztós házóltözékű, egyszerű szobában, ahol a Boldogasszonylevél édeskés illata terjengett, és ahol a pompának, a műkincseknek sehol semmi nyoma.

Idegenül feszengett a poharazó vendégek között.

Szembe vele megint recsegett Czibak ur hangja.

— Most aztán még arra felelj, hogy fogarasi főkapitány léttedre kit uralsz gazdádnek, fiam? Hogy kerültél megint Jánoshoz? Talán otthagytad Tomory bátyádat?

A hangban eluszott neheztelés vibrált.

János megérezte és ő sietett felelni.

— A kegyelmed fia Fogaras végházának főkapitánya és legfőbb erőssége az erdélyi vajdának is. A mi legjobb hivünket becsülje benne bátyám!

Lőrinc ur hátraejtette a fejét. Szakállsörtéi vízszintesen álltak a levegőben.

— Üssön belém a menykő, édes öcsém, ha egy mukkot is értek ebből a furcsa állapotból, ami köztetek van. De ha te mondod, hogy nincs semmi vádad a fiam ellen, akkor nem is vagyok kíváncsi többre. Igaz, hogy a mi időnkben csak egy urat szolgálunk, a másiknak pedig bevertük a fejét, hanem az más világ volt.

Senki se felelt, a szobában csönd lett. Nyilott az ajtó. Imre mintha a vén Mátyást ismerte volna meg abban a fehér szőrgombolyagban, aki most az apja elé állt.

Lőrinc rávakkant a vén hajdura.

— No te kötnivaló! Hát elintézted?

— Igenis igen.

— Az ut?

— Fölszórattam cseréppel. Azon keresztül ugyan lovas el nem kepickéll! Mind lesántul.

— Helyes. A kötél?

— Meghuzattam átlósan. A Lőrinc-kaputól a nagy szilfáig. Keresztül bukik rajta minden szekér, ami az uton jár.

— Jól van.

— Miben töri a fejét kegyelmed, Lőrinc bátyám?

— kíváncsiszkodott a vajda.

Palota ura vigan sodorgatta a bajsát.

— Nem nagy dolog, öcsém. Csak vendéget fogunk. Mióta rájöttem a módjára, tizen alul sohase ülünk asztalhoz. Vigyázzatok, hé, — kiáltott a hajdu után.

— Nehogy a papot fogjátok meg! Jön az anélkül is, ha ugyan oda nem tartja Miklós deák Csáky uraméknál.

— Fülöp pátert?

— Azt.

— Miklós deák?

— Persze. A Szent Katalin-béli rektor. Rájuk jött ujabban, hogy a parasztokat dajkálják. Még a végén szarvat növesztenek a buta fejökre!

XXXII.

Czibakné nemzetes asszony nagyon meg akarta becsülni Zápolya urék kisasszony lányát. Éjszakára bevitte magához az ágyasházába alunni, hogy denevér el ne ijessze, bagolyhuhogás föl ne rémissze álmából a távoli vendégszobában. Mert bizony a szakállszáritókban fészket ver a levegőnek ez a vágáns népe és aki meg nem szokta, könnyen megretten tőle.

A lány huzódzott. De hogy János szigoruan ráintett a szemével, csak utána költetlenkedett mégis

a szövétneket tartó, fejkötős kis öregasszonynak. Hagyta magát megfésülni, vánkosok közé babuskálni, pedig a bőre borsódzott annak az aszaltszilva módjára összeráncosodott öreg kéznek minden érintésétől.

Mikor aztán a szövétnek elaludt, egyszerre rohanta meg ennek az egész keserves napnak minden rossz emléke. A hátha-puffantások fölsajogtak. A szörbölések és a harsány nevetések kihozták a sodrából. A nagyasszonyka rá-ráfelejtkező tekintete felbőszítette. De legfőképpen Imre.

Milyen nevetséges pulyává gyerekült itthon! Hogy járt-kelt az a nagy ember ezekben az alacsony szobákban! Mintha valami fejedelmi kastélyban kevélykednék! A két ökle folyvást zsebbegyűrve. Majd szét-feszíti az ajtókat a nagy büszkeséggel.

Ugyan mire olyan büszke? Erre a bagolyfészekre? Tízszor belefért volna az egy Szepesvárába, minden bőregerestől. És a szeme szüntelenül kérdezte: Ugy-e szép nálunk? Ugy-e jó minálunk?

Érezte Borbála, hogy még egy éjszakát se bírna ki többé ebben a levendulaillatu ágyban, ezek közt az ósdi szagot lélegző falak, megrokkant öregek közt, nemhogy örökösen!

Igen, de hát akkor mi lesz? Hogy lesz majd velük? És mit kezdjen Imrével, akinek csak ma reggel is úgy elkötelezte magát szépszókkal, szerelemmel és akinek két erős karját jobban érezte, jobban vágyta ebben a gyöngé órában, mint valaha?

Ó, akárhogy fog is hasonlítani esztendőök multán az apjához, ma még hegyesen áll a csókos bajsza, a szemek is tisztán ragyognak a sűrű pillák alatt és az egész fiatal férfi egyetlen nagy ígéret, vérgyújtó öröm, ölelkező beteljesedés.

Retlegi és irtózza a későbbi énjét, hanem a maít, azt kívánja. Az kell neki!

Miért is jött ő ide, hogy homályossá zavarja magának a pohár tiszta vizet?

Átkozta a percet, ami erre vetette. Gyötrődve dobálózott a tulságosan puha és tulmeleg párnák közt. Mind nehezebben nyelegette azt a gombócot, ami folyást feltolakodott a torkán.

A könny ellepte a szemét. Egyszerre fuldokló zokogásban tört ki. A hangok visongálva szakadtak ki a száján, visszafojthatatlanul.

A nemzetes asszony egy pillanat alatt kint volt az ágyból. Már égett is a szövétnek. Jó Czibak Lőrincné ott állt a nyoszolya mellett. Próbálta helyresimogatni, megnyugtatni a vergődő lányt, hanem az ökölbe szorított kéz csapkodott, az a két smaragdszem forgott, a fehér fogak csikorogtak, mintha harapni akartak volna.

Palota nagyasszonyának hirtelen rideggé fagyott az aggódó arca. Leült az ágya szélére s onnan várta, míg elmulik ez a különös vihar. Aztán eloltotta a szövétneket és keresztet vetett.

— Ments meg Uram minket a gonosztól, ámen...
Hajnalig se jött álom a szemére.

XXXIII.

Hasztalan szedte ki a Lőrinc ur a hintó-kerekeket és hiába istenkedett a nagyasszony. Másnap tovább kellett menniök a vendégeknak.

Borbála hátrahuzódott a parolázó uraktól. Nem látszott már semmi baja. Csak sápadt volt egy kicsit és a szeme körött felhőzött könnyű kékes árnyék. A bucsuzásnál megkisérelt még mosolyogni is. Megkönnyebbülten, mint aki nagy veszedelemből szabadul. Szerencsére, a hátbadöccentések ezuttal elmaradtak. Lőrinc ur épp hogy a két ujját nyujtotta oda. Elég volt abból a lánynak egy is!

A nemzetes asszony se engedte megcsókolni a kezét. Hát azt se erőltette valami tulságosan. Hagyta

Imrének az édeskedést. Az annál derekasabban kivette a részét mindenből.

Lőrinc ur háromszor is visszakiáltotta a fiát a kapuból. Mintha nem győzné eléggé megnézni. És mintha nagyon féltő aggodalommal nézné. Anyókának is gond barázdálta az arcát. Reszkető öreg szája szüntelenül morzsol, mint egy szürke kis egérnek. Minduntalan kikiváncozott rajta valami. De az a szép óriás-gyermek olyan napsütéses, olyan boldog volt, hogy mégse mondott neki semmit. Hagyta menni háborítatlanul a maga útján.

Mikor a hid eldübörgött utána, a két öreg visszatopogott a házba. Lőrinc megfogta az asszonya két kezét és mélyen egymás szemébe néztek.

Egyik se szólt egy szót se, mégis egymásba láttak.

Aztán a nagyasszony dolgai után nézett. A hálóházban vetetlenül maradtak az ágyak. A magáét feltornyozt, a másik előtt megállt. Hosszasan eltűnődött mellette. Majd gyorsan lehántotta a meggyűrt lepedőt, vánkostokot, diktahéjjakat. Két ujjal sarokba hajította a holmit s odaintette a szolgálót.

— Eregy fiam, vesd a szapulóba!

XXXIV.

János ünnepélyes erdélyi bevonulása megtörtént. Fábián napján, a gyergyói havasokban, megtartotta a hagyományos bölényvadászatot is. Most már körülnézhetett a vajdaságban. Csak itt világlott rá egészen, hogy micsoda nagy hatalom az ő hatalma! Micsoda nagy szó: Erdély.

Ez a nép a maga ezer veszedelemben tűzállóra égett lelkével, zsarát közt melengetett hűségével, önálló gondolkozásmódjával és megpróbált türelmével, nem is hasonlított a fölvidék lassuvérű népéhez. De nem hasonlított az anyaország beteglelkű, ezer pártra sza-

kadt és már csak gyűlölködni, zsidót kergetni és harácsot sóvárogni tudó magyarságához sem. Itt a tekintélyt nem a születés, nem a vagyon és nem a vallás mérte, hanem a kard.

A harc állandóan a levegőben lógott. A béke fölszine alatt felelősségérzéssel nőtt még a buza-szár is. Csöndes és kemény fiakat nevelt, de szigorú és jogos bírakat is, a magyar holnapnak. Ez a föld a maga havasprémű palástjával egyetlen nagy vártaköpeny, egyetlen dus lelki éléstár volt, mely biztosságot ígért, meleget fűlt és új életet gyűjtögetett a hanyatló Turánnak.

János hamar átlátta, hogy mekkora királyság neki Erdély. Hanem a szétkölletlenkedett Nemzeti Párt is ráeszmélt, hogy neki pedig mekkora erőlendülés a Zápolya vajdasága! Az elbosszankodott urak egymásután találtak vissza János kilincsére és a fiatal vajda valósággal megnőtt ebben a jóleső udvarlásban.

Hosszan elnézte szobája falán Corvin Mátyás képét.

Mennyi hasonlóság közte és a dicsőségben országló nagy nemzeti király közt! Archan és külsőségekre ugyan épp ellentéte a marcona fekete embernek, hanem a sorsuk és az életkörülményeik szinte csudálatos analógiát rejtettek.

Nem volt-e ő is a Nemzeti Párt vezére, mint annak idején Mátyás? Nem származott-e ő is, apai ágon a népből? S az anyja, ha keményebb és abszolutisztikusabb formában is, de nem volt-e mégis a nagy Szilágyi Örsébetnek élő hasonmása? Az a szívósság, ahogy hitt a fia királlyá hivatottságában, ahogy érte küzdött és imádkozott, nem megismétlődő parancsa-e a magyar jövődönnek?

Akadtak percek, mikor a fiatal ember a vér vak sodródásával kíváncszott az anyja után. Mikor megbánta, hogy távoltartotta Erdélytől Hedvig asszonyt és

Borbálán, meg a fekete lovászán kívül senkit se hozott magával ide, az uj sasfészekbe. Ilyenkor már-már bemártotta ludtollát a bodzalébe, hogy ír az anyjának és hívja. Hanem a levél végül is csak elküldetlen maradt. János kezét megfogta az emlékezés. Az a gunynév, mely miatt Hedvig asszonyt Szepesváron hagyta és amit olyan szívesen ragasztottak volna rá az ellenfelei.

»Katalin vajda...«

Ebből a címből nem kért. Az ő holnapjának kard a jelképe és nem a fejkötő. Elsőbb dolog itt minden családi érzékenykedésnél és politikai cselszövéseknél egy fegyelmezett, állandó hadsereg. Ez legyen a támasza, meg a hetvenkét vára! Jobban politizálnak azok, a világ legagyafurtabb politikusainál is.

Igy gondolkozott János.

Hja, Hedvig asszony helyén Tomory Pál állott!

Ez az izig-vérig katonaember maga volt a szelidség és bölcs mérséklet, amint letette kezéből a kardot. Egyszerre átvedlett szorgalmas hivatalnokká. Bámulatos pénzügyi szakismeretei, melyeket még kincstári sőtiszt korában szerzett, azonkívül széleskörű kereskedelmi összeköttetései, megvesztegethetlen becsületessége és törvényismerete megannyi megfizethetetlen kincsesbánya volt az uj vajda számára. Tomoryt magyarok és szászok egyformán szerették és ügyes-bajos dolgaikban birájukká tették.

A konziliárius tudott takarékoskodni az idővel. Hajszálnyi pontossággal beállított munkarendje számolt minden kötelességgel. Rohantak a napok, de minden elhullatott perc végzett cselekedetet érlett.

A vérázott ősi földből gomba módjára kezdtek kisarjadni az uj katonák és rövidesen készen álltak a várak.

Egy napon aztán nyugodtan jelenthette Tomory a vajdának:

— No, uram, mostantól kezdve jobban ráérünk

aprólékoskodni. A nagyján szerencsésen átestünk. Nem kell többé a holnap miatt aggódnunk.

János az ablakhoz karolta a tanácsosát. Belemosolygott a Királyhágón tul leáldozó napba. Messze, a betegvizü Tisza-Duna, a senyvedő testü Pannon világ fele.

— Nézze kegyelmed! Mig mi a vártán állunk, mig Erdély karja és szive a helyén van, addig odaát sincs mit félniök. Hódolhatják és ehetik egymást, ahogy kedvük tartja. Majd mikor eljön a nagy világvomitusz, amely kiveti magából az utálatot, leszünk mink nekik friss falat, tisztult hus és csontok. Egészséges jövőendő.

— Erdélyből indul a megújulás, — vont vállat amaz és tünődve kémlelte az eget.

A nap lebukott.

Nyugat felé kigyultak a felhők fehér szélei.

XXXV.

A história-írók átfordítottak az 1511-ik lapra.

Böjtmás hava előcsalta a fakadó bokrok alul a kékszemü ibolyát. Az ibolya ugyan még megbujhatott a jó meleg moha-takaróban, de a história-rovók nem dughatták tokjába a kalamárisukat. Azoknak most lett épp a legfőbb keletük.

Erkező követek nyugtalanító híreket kezdtek hordani a Vajdaságba. A népek végzetének örök bölcsője, Kelet, megmozdult. A békességes II. Bajazid szultán alatt megingott a porta selyem trónvánkosa. A harcos párt Szulejmán köré csoportosult, a janicsárok fészkelődtek. Összeesküvések és orgyilkosságok kerültek napirendre és munkába lépett a selyemzsinór.

A levegő egyszerre megtelt feszültséggel.

Az európai népek török elleni szövetsége, amivel már rég senki se foglalkozott komolyan, hirtelen

sürgető szükségé vált. A lengyel udvar is fegyverbarátok után nézett.

Zsigmond, amilyen könnyelmű szélkakas volt lovagnak, éppen olyan erőskezű és tisztalátású lett királynak. Ismerte a saját hiveit, de ismerte a magyar nemzetet is. Érezte, hogy ez az erényeiben és bűneiben is rokon nép rászületett a természetes szövetségre. Mindkét trónon Jagellók ülnek. A határokon ugyanazok az ellenségek. A két nemzet szövetségéhez érkezett a legkedvezőbb pillanat. Szokott élénkségével azonnal terve kiviteléhez fogott. Követei megjelentek Budán. A tárgyalások megindultak és eredményre is vezettek. A szerződés elkészült.

Hanem a megalkotóját, Szathmáry Györgyöt, furcsa meglepetés érte! Azt tapasztalta, hogy a Nemzeti Párt urai egyhangu örömmel veszik tudomásul a dolgot. A kancellár előtt rögtön gyanussá lett ez a nagy loyális. Kezdte huzni-halasztani az egyezség ratifikálását. Az események rövidesen igazolták is az óvatosságát. A szeg kibujt a zsákból.

Mikor Miksa császár követei megérkeztek, magukkal hozva a két dinasztia összeházasításának tervét, úgy a kis Anna, mint Lajos trónörökös számára, ezuttal már nemcsak a Nemzeti Párt urai tiltakoztak a házassági terv ellen, hanem hathatós segítségül megjelentek Zsigmond követei is.

Most tisztán látott Szathmáry!

A magyar trónöröklés kérdése épp úgy nem közömbös Zsigmond király előtt, mint ahogy a Nemzeti Pártra nézve se közömbös a lengyel király szövetsége! Zsigmond magához akarja ragadni a vezérpálcát!

A szerződés, amit a lengyel követek egyoldaluan aláírva magukkal hoztak Krakóból, rögtön teli lett hibákkal. Többek közt — szörnyűség! — egyik mondatból hiányzott egy egész »és«! Csak természetes, hogy Ulászló nem hagyhatta jóvá és a lengyel követek üres kézzel térhettek haza!

Nem így Miksa követei! Ők sikerrel dolgoztak a Ulászló beleegyezését és királyi szavát vitték tarso-lyukban, hazafelé.

A sok huzavona közepén egyedül János állt nyugodtan. Neki nem kellett kapadoznia. Készen volt minden eshetőségre. Az erdélyi vajda megnőtt, Transsylvania politikai jelentőségét pedig gyorsan fölfedezték még azok a hatalmak is, melyek a békés napok alatt szívesen elnéztek az egész magyar egyetemesség feje fölött.

Tomorynak sietnie kellett a tanácsaival. Erdélyi napjai meg voltak számlálva. Végre megkapta a munkácsi kasztellánusságot! Ezen fölül a »törökbaj« beköszöntésével Budán is szükség támadt a jókardu és jóeszű emberre. Követséget kellett küldeni a Portára. Már pedig erre a csiklandós tisztségre nem sok vállalkozó kínálkozott.

János mindent elkövetett, hogy Tomoryt maradásra bírja. Hanem azt ugyan le se láncolhatta volna többel!

Pünkösd havának utolsó hetében hát ütött a bucsuzás órája.

— Nem szívesen megyek, — mondta Tomory, — de látja nagyságod, hogy teli a világ gyávákkal és árulókkal. Nem hagyhatom cserbe a királyt, akár-milyen nehezemre essék is magamnak a dolog. Hiszen házasodás előtt álltam. Mit csináljak? Katonásors ez.

— Igen fogom nélkülözni kegyelmed böles utmutatásait és a kipróbált hűségét.

Tomorynak megállt a szeme a fiatal emberen.

— Gondoltam én erre is, — szólt. — És mielőtt végleg elmennék, szeretném, ha nem hagylám egész magára nagyságodat. Ajánlanék valakit helyettem, aki-ben épp úgy megbízhatik, mint bennem.

— Kire céloz kegyelmed?

— Fogaras főkapitányára, Czibak Imrére. Tudja

nagyságod, hogy öcsémnek szerettem. Mindenben jóállók érte.

— Tudom.

Tomory lesöpört egy csomó pergament a medvebőrös padról és leült. Halkan folytatta.

— Akkor az se kerülhette el a figyelmét, hogy Czibak Imre és nagyságtok Borbála huga már régen értik egymást. Javasolom, hogy kösse hozzá és sajátmagához ezt a kiváló kardot. Nem csak a leányasszony járna jól vele, hanem nagyságod is. Az új erdélyi vajda mellett elkél egy régi kipróbált katona. Czibak Imre azonkívül hogy megbízható ember, még nagy mértékben népszerű is. Olyan idők jönnek, mikor az ilyen összetartó erő szerfölött becses. Nem tudjuk vajda, hogy mit hoz a holnap. A vihar szele föltámadt és a föld reng a talpunk alatt. Ne felejtse el nagyságod, azt, amit most mondtam! Helyettem hübb és igazabb férfiut, Zápolya Borbála hugom számára pedig különb támaszt keresve se találhat mint a fogarasi főkapitány.

János meglepődve hallgatta a kevésbeszédű Tomory nekiíradását.

— Leánykérés akar ez lenni konziliárius uram? — kérdezte.

— Olyanformán. Volna ellene kifogása nagyságodnak?

A vajda fölkel. Mind a két kezét nyujtotta.

— Dehogy is van, dehogy! Félre ne értsen kegyelmed. Észrevettem én azt, hogy a két fiatal közt szövődik valami. Hanem, hogy ennyire érett a dolog, azt nem sejtettem. A hugom nem beszélt erről nekem.

— És erre jó oka volt, — mosolygott Tomory. — Én ugyanis elfelejtettem mandátumot kérni erre a föllépésemre. Magam szakállára cselekszem, abban a tudatban, hogy a legjobbat teszem. No meg aztán egy kis önzés is vezet.

— Mennyiben?

— Szeretném, ha Imre lagziját egy időben ülhetnénk az enyémmel. Nem volna egész az örömem, ha az ő dolga még a levegőben lógna, mikor az én sor-som révbe hajókázik.

— Adna a Teremtő sok ilyen »önzést« konziliárius uram!

Tomory sugárzott.

— Így hát »bene«, amit válaszol nagyságod?

János átölelte.

— Nézze kegyelmed! Én előttem ugyan nem kell fölszámolnia Czibak Imre érdemeit. Atyámfia és a családját is nagyra tartom. Nyers, de igaz emberek. Hanem itt nem énrólam van szó. Leánykérés: asszonykérdés. Az anyjára tartozik elsősorban. Hirt kell adnom neki.

— Természetesen! Megelégszem azzal, ha nagyságod pártoló hangon terjeszti elébe a dolgot és ha mellette áll a kívánságnak.

— Ezt egész szívvvel ígérhetem kegyelmednek.

János kezet nyújtott. Tomory beletette a magáét.

— Nagyságod protekciója nyert úgy a herceg-asszony előtt. A többi csak formáság.

— Higyjük a legjobbat. És reméljük, hogy a szép tery minél előbb valóra válik.

A két férfi elbucsuzott.

Tomory sietett Imréhez, jelenteni a végzést.

XXXVI.

A fiatalokat együtt találta. Fogaras vitéz főkapitánya épp azzal foglalatосkodott, hogy »példát« rajzolt az ő nehézkes kezével egy Jánosnak himzendő uti bőrpárnára »férfi-izlés« szerint, mikor Tomory belépett.

Borbála a hirre azt mondta, hogy: »ah!« És ki-ejtette ujjai közül az irószenet. Imre ennyit se val-

lott. Hanem előbb kimeresztette a szemét, aztán pedig felugrott és Tomoryt jobb karjával, Borbálát a bal karjával magához ölelve, kettejükön csókolta le azt az örömet, amit beszéddel kifejezni ugyis szegény lett volna.

Az a csók olyan forró volt, hogy beleégett a tiltakozásnak még a megszülető gondolata is és olyan tavaszi fürgetege az életnek, ami egyszerre becsapta a rossz emlékeknek valamennyi nyitott ablakát.

Borbála ebben a percben könnyűnek és megoldhatónak látott egyszerre megint mindent és az Imre csillogó tiszta szép szemén át elképzelni se tudta, hogy is láthatott valaha másképpen.

— Anyámnak engednie kell, — szólta. — És ha volnának is ellenvetései, nekem meg olyan eszközök vannak a kezemben, amikkel leküzdhetem őket. Egy a fontos. Hagyjanak zavartalanul cselekedni és amig anyámmal a kérdést dülőre nem vittem, Imre menjen el innen minél messzebbre. Nem szabad úgy tűnnie, mintha az ő megkerülésével döntenénk és őt már végleges határozat elé állítanánk. Kimélnünk kell a látszatot és az ő érzékenységét. Az okosság parancsolja ezt.

— Igaz, — válaszolt Imre helyett Tomory. — A kegyelmed előrelátásával, hugom, mindenben egyetértek. Annyira, hogy a szükséges garanciáról én gondoskodom.

— Mi volna ez?

Tomory a keblébe nyult és egy négyrét hajtott levelet vett ki belőle.

— Királyi parancs, — mondta. — A Portához induló követségben magam mellé kell vennem valakit.

Imre vállára tette a kezét.

— Velem jössz Istambulba, pajtás! Így kettős célt érünk. Engem két erős kar biztosít a nyaktörő utban, te pedig nem fogsz itt lábatlankodni, ahol most semmi szükség sincs rád. No, mi a felelet?

Fogaras főkapitánya sugárzott az örömtől. Átölelte a boldogság hirhozóját és keményen megszorította a kezét.

— Isten és apám után neked köszönök mindent. Csak természetes, hogy amit tik ketten jónak tarttok, abban én legyek a harmadik.

— Velem jössz?

— Küldöm a stafétát Fogarasba. Egy órán belül szekéren a málhám.

— Elvárlak.

— Ott leszek.

Tomory előre sietett, hogy ne zavarja a fiatalok bucsuzását.

XXXVII.

Hedvig asszony se pihent ezalatt. Szepesváron ugyan megnyüzsdült az élet. Itt a lengyel követség urai gyülekeztek. A vendégek közül Tomiczky Péter részesült abban a különös kegyben, hogy a hercegnő négyszemközt fogadta. Zsigmond király teljes hatalmu megbízottja simán és fölényes biztossággal beszélt.

— Óh, asszonyom, a korán érett gyümölcs nélkülözi az ízt és illatot. Az igazi epikureus tud várni a kellő pillanatra. A vágy fokozza az élvezetet. Ez az életművészet titka.

A karakói főesperes elégedetten nézett Hedvig asszonyra. Az izgatottnak és türelmetlennek látszott. Bosszantotta a vendég kedélyeskedése.

— Ugy veszem észre, hogy pályát tévesztett, uram. — Fordult el köletlenül. — Kitűnő gyümölcs-kertész lett volna. Kár a veszteségért.

— Gondolja, fenséged?

— Annál sokkal több. Tapasztalom. Mint érdekelt fél, aki bizott és csalatkozott.

— Miben, asszonyom?

— Inkább úgy kérdezné talán, hogy miben nem? Mindenben Comes, ami önnel függ össze. A lovagban, a férfiben és a politikusban.

— Fenséged az erdélyi vajdaságra céloz?

— Igen, arra. Ez az ön terve volt. És mi az eredmény? János ül, mint medve a barlangjában. Én pedig összetett kezekkel nézem, hogy mint kopik ki lassan mindenből, míg majd elfelejtik azt is, hogy egyáltalában élt.

— A princ nagyon helyesen viselkedik, — bólogatott Tomiczky. — Tökéletesen megértett engem. Fegyverkezik és vár. Vár és hallgat. Ez a fő. A hallgatás erő és művészet. Hallgatni nem könnyű és sohase volt olyan nehéz, mint éppen most.

Szünetet tartott és várakozólag nézett Hedvigre.

A hercegnő topogott türelmetlenségében.

— Kétségbeejtő ez a makacsság! — mondta. — Ulászló Boroszlóban üdül, mint valami cézár, fogadja a küldöttségeket, szövetségesekkel tárgyal, királyok közt válogat és Szathmáry György nyugat politikájának tengelye. Csak ön hallgat és vár. Miksa császár szövetségi szerződéssel könyököz s kölcsönös házassági tervet sző Ulászló fia meg a lánya közt. Ön pedig hallgat és vár. A tárgyalások be is fejeződnek, a kölcsönös szerződések elkészülnek, az egész úgy a lezárás előtt áll, de ön még mindég vár s azt akarná, hogy én is várjak.

Tomiczky megrezegtette a háromrétűre gömbölyödött tokáját.

— Azt óhajtanám, asszonyom.

Hedvig nem birta tovább ülő helyzetben. Rohanó vére mozgásra kergette. Le s föl járkálva vetette oda:

— Comes, ön vagy beteg, vagy...

— Ne mondja ki, fenséged, — tiltakozott amaz.

— Félek, hogy később megbánná. Tomiczky Péter az ön tántorithatatlan lovagja, aki el nem árulná

soha. Minden ügye szent nekem. Az első mindenek fölött. Ha eddig folyvást csak a vak bizalmát kértem, erre is megvolt az okom. Nagy küzdelem, amit én vivok, asszonyom! Nehéz és időt igénylő. Itt sulya van a legparányibb mozdulatnak is. Mind egyszerre állunk itt szemben egymással. Jagellók és Zápolyák, Miksa császár és Zsigmond király, magyarok és lengyelek. És igen, hogy el ne felejtsem, Szathmáry György, meg az ön legkisebb szolgája. Igen. Mi ketten. S hozzá nem is éppen az utolsó sorban! Asszonyom, mi nem felejtünk olyan könnyen, mint a világi emberek!

Tomiczky szeméből fojtott láng lobbant. Előrehajolva fűzte hozzá:

— Fenség, én kaptam egy leckét bizonyos nyereg alatt puhított diplomáciából, amit én a magas iskola eszközeivel akarok viszonzni. Eddig csak kevergettük a mártást a pecsenyéhez. Most aztán rövidesen tálalni fogunk.

Hedvig ingerülten állt meg a nagy velencei tükör előtt.

Abból intett a vendégére.

— Elkésett, Comes. Az udvar Budára vonul a szentgyörgynapi országgyűlésre.

— De a király Boroszlóban marad!

— Mit akar ezzel mondani?

— Azt, hogy Szathmáry ur zavartalanul játszhatta el a maga játékát és én is zavartalanul akarok dolgozni. Így egyenlők a fegyverek.

— Nem értem.

Ezuttal Tomiczky kelt föl. Egész közel lépett és meghajolt.

— A lengyel-magyar szövetségről van szó, asszonyom.

— És ezt a szövetséget Zsigmond a Dobzsénál keresi?

— Nem. Zsigmond bölcsen tudja, hogy a kard

Zápolya Jánosé. Azt sem felejtí el, hogy mit jelent a magyar nemesség és mennyit ér Erdély. Zsigmond a Zápolya János szövetségét keresi, de úgy, hogy ezáltal a magyar nemzet egységét még jobban szét ne zilálja, hanem ellenkezőleg, hogy eggyé álljon az egész magyar nép.

— Lehetetlen földadat.

— Az én kezemben van, asszonyom! — sudárodott ki Tomiczky a zsirpárnái közül. — Biztosítom, hogy az udvar nem fog ellenkezni. Sőt! Ulászló lesz a terv legbiztosabb pártfogója és sajátkezűleg segíti trónra az első Zápolyát, föltéve, hogy fenséged utját nem állja.

— Én?

Hedvig szeme nagyot-látóan villogott.

— Mit óhajt tőlem Zsigmond király?

A főesperes fejhosszal nőtt meg ebben a pillanatásban. Kurtán válaszolt:

— Zápolya Borbála kezét, asszonyom.

XXXVIII.

Tomiczky ur beköszöntött Boroszlóba.

Ulászló nagy szivességgel fogadta öccse követét, aki magával hozta a lengyel-magyar szövetség kész szerződését, úgy kiigazítva, amint azt a magyar udvar kívánta. A lengyel király minden óhajlás előtt meghajolt és testvéri jóindulatának legteljesebb bizonyosságát adta. Közölte, hogy a maga részéről is rajta lesz a törökkel kötött fegyverszünet meghosszabbításán és ugyanakkor kéri bátyja támogatását a moldvai vajda számára, a tatárok ellen. Végül, hogy országaik közt a jövőben minden határvillongásnak elejét vegye, egy közös lengyel-magyar bizottság kiküldését javasolja, mely ezentúl békésen rendezze azokat a

kérdéseket, amik egyenetlenséget szíthathnának a két testvér-nemzet között.

— Most, — írta Zsigmond — az erők egyesítése a fontos. Épp ezért a testvéri szeretet aggodalmával kéri őfelségét a magyar királyt, hogy saját népének megosztását kerülje s mondjon le a Miksa császárral való kölcsönös szerződés tervéről a nagy és szent cél érdekében. Ez a terv a magyar nemzet mai torzalkodásának és minden egyenetlenkedésének alapoka. De az volna még inkább a magyar és lengyel nemzetek között, mert a német állandó veszedelem Lengyelország feje fölött is. Már pedig ne szövetkezzék a testvére ellenségével az, aki a testvéreire támaszkodhatik.

Ulászló nagyon meg volt elégedve Zsigmonddal, Tomiczkyval és az egész világgal, ami ilyen szép előzékenységgel forog az ő személye körül. Olyan régen nem hederített rá senki, hogy szinte bele-szédült a maga fontosságába. Egy kicsit ugyan gondolkozóba esett azon, hogy alig néhány napja ígérte meg a császári követeknek a kettős házassági ügy szorgalmazását, körül is nézett Szathmáry György után, hanem az urak már mind elutaztak Budára. Mellette csak Hammel Mihály prépost, a gyóntató papja maradt. Az pedig, amilyen német nevű, épp olyan karakán érzésű magyar ember volt.

Lelkesen bólogatott a lengyel javaslatra.

Ulászló hát szintén rábólintott.

— Dobzse, kedves hivünk. Jó lesz az így nagyon. Tomiczky olvadozni kezdett a sikerben.

— Felséges földim, engedje meg, hogy Zsigmond király még egy bizalmas kéréssel háborgassa országos gondjai közepett! De a fölséged tapasztalt bölcsessége az egyetlen, amihez az én uram szorongatott helyzetében folyamodhatik.

A király pislogott.

— Beszélj, pan Tomiczky, beszélj! A dolog igazán érdekes.

— Nem csak érdekes, fölség, hanem fölöttébb veszedelmes is.

— Óh, óh! Talán valami asszony van a dologban?

— Ugy van, uram. Zsigmond király házasodni akar.

— Dobzse. Azt ugyan rég megtehetette volna. De édes hivünk, mire kell neki ehhez a mi segítségünk? Világ életében jobban értett ilyesmihez nálunk a lurkó!

Tomiczky mély tisztelettel tiltakozott.

— Óh, felséges uram, a tapasztalatok bölcsességét nehéz pótolni!

— Nono. Hiszen a tapasztalat, az valóban megmaradt. Mit akarsz hát akkor?

A követ kétségbeesett arcot vágott.

— Jaj, felség, nehéz dolog itt dönteni nagyon. Lengyel nővel nem léphet házasságra a király.

— Mért ne?

— Mert ezzel vetélkedést támasztana a főuraink közt. Így két eshetőség marad számára. Vagy egy magyar, vagy egy olasz összeköttetés. Országos szempontból ma a magyar volna kívánatosabb.

Ulászló elmosolyodott. Hamiskásan kacsintott.

— Dobzse, pan Tomiczky. Te is nagy lurkó vagy. Játszod itt az áldozati bárányt. Azt hiszed talán, hogy nem hallottunk még semmit a szép Sforza Bónáról?

— Bizony felség, mi tagadás, ha az én uram szabadon követhetné a szive sugallatát...!

— Ugy, ugy! Szóval mi kaparjuk ki nektek a gesztenyét, hogy legyen kire hivatkozni, ha az uraitok belekapcáskodnának ebbe a kis ügybe.

Tomiczky úgy lapult a szőnyegvánkoston, mint a lud-leső róka. Tagadólag ingatta a fejét.

— Nem egészen, fölség! Hiszen, amint mondani bátorkodtam, a fő cél ma az, hogy a lengyel-magyar szövetségben az én királyom egységes és erős fegyvertársat kapjon, nem pedig egy pártokra szakadt népet. Ennek meg az a legbiztosabb módja, ha a Zápolya-házat a Jagelló-házhoz kötjük.

— Zápolya?

Ulászló nyugtalanul dörzsölgette a tömpe orrát. Körülnézett segítség után. De a szobában csak Hammel Mihály breviáriumbozgatott.

Az se figyelt oda.

A főesperes szorosabbra huzta hát a kört a prédája körött.

— Mi a legmélyebb hálával örvendezünk felséged nagylelkű döntésén, melynek értelmében most már az én uram, Zsigmond király elveheti a szép Sforza Bónát. Mert valóban nem utolsó áldozat, hogy felséged öccse boldogságáért magára vette Zápolyáék gondját!

Ulászlónak leesett az álla.

— Én? Saprísti...! Csak nem akarod talán, hogy mi meg vegyük el Hedvig asszonyt?

— Óh, szükségtelen, hogy felséged személyesen incommodálja magát. Az is jó, ha János megkapja Anna hercegnő kezét.

— Mi az? Dusinkó! Te bolond vagy! — hült el a megriadt Ulászló. — Eriggy, feküdj le, vagy rakjál piócát és majd gyere vissza, ha jobban lettél. Vagy vissza se gyere, hanem eriggy a felcserekhez. Azoktól kérj tanácsot, ne mitőlünk. A mi lánykánk még mindig nem nőtt meg a házasságra, meg a Jankó se nőtt még meg a házasságra. Én pedig már rég kinőttem belőle. Mért nem keresgéltek a magatok portáján? Hiszen van a Zápolyáknak lányuk is?

— Felséged Borbálát gondolja? — Hökkent meg Tomiczky és kerek szemmel bámult a királyra.

Az izgatottan pislogott.

— Hát mért ne gondolnám, barátocskám? Mért ne? A Borbála, látod, az éppen abban a korban van. Szép is, gazdag is, Zápolya is. Hát mit akartok még, kérlek?

— Igen, igen, fölség. Ez mind igaz. Hanem akkor mi legyen Sforza Bónával?

— Ej, ej, pan Tomiczky! — duzzogott Ulászló. — Mi legyen, mi legyen! Az lesz vele, ami eddig volt vele. A királyoknak megvannak a kötelességeik, de kérlek szépen, megvannak a szabadságaik is. Hiszen értessz te minket...

A követ savanyu arcot vágott.

— Felség, erre a megoldásra én nem hívhatom fel a királyom figyelmét. Gyöngé is vagyok én akkora viharhoz, ami otthon kitörne, ha ezzel 'az ajánlattal előállok. Pedig belátom, hogy felséged böles tanácsa fején találta a szöveget. Hanem, ha felséged talán egy külön követtel, saját levelével jelentené ki ezt a kívánságát, mint megmásíthatatlan akaratát, ez a teljes sikert jelentené.

— Dobzse, dobzse. — Nyugtatta Ulászló jólelkűen az ijedt embert. — Majd mi megvédünk léged, pan Tomiczky. Ne félj. Ne félj te csak semmit!

A sarokban gunnyasztó préposthoz fordult.

— Eriggy fiam, Hammel Mihály, ird meg szépen a levelünket és légy Krakkóban a mi külön követünk! De siess dusinkó, mert láthatod, hogy sürgős!

Hammel Mihály még el se indult Krakóból, mikor megérkezett oda Kázmér tescheni herceg, Hedvig asszony bátyja a kész házassági szerződéssel.

Szathmáry urral fordult egyet a világ, mikor a történetekről értesült. Sietve kereste föl Ulászlót, hogy rábirja az ajánlat visszavonására. Volt neki ehhez egy biztos eszköze: az emlékeztetés. Az el-

hunyt királyasszony akarására való hivatkozás, az az idegenkedés, amivel a Zápolyák iránt viseltetett.

Ulászló megtört. Sirva szánta-bánta, amiért erre előbb nem gondolt. Hanem hiszen jobb későn, mint soha! Nosza, sürgősen elküldte Procek Jánost Zsigmondhoz, újabb levéllel. Abban visszavont mindent, sőt a beleegyezését is megtagadta az eljegyzéshez.

Procek János azonban még el se járhatta a megbízatását, mikor Zsigmond levele beköszöntött Budára, Szathmáry György kancellárhoz. A lengyel király értesítette benne kedves hivét arról a megérlelődött szándékáról, hogy Zápolya Borbálát nőül fogja venni.

György ur megmozgatott eget-földet. Proceket a második, majd a harmadik futár követte, de Zsigmond hajthatatlan maradt. Amit ő egyszer kimondott, azt meg nem másítja. Az ő szava nem gyerekjáték. Gondolták volna meg Budán előbb, hogy mibe ugratják!

A nagy kancellár végleg elvesztette a csatát. Nem maradt más hátra, mint hogy elvonuljon a küzdő térről és jó képet mutasson a gonosz játékhoz, mely ilyen simán trónra juttatja az első Zápolyát.

Tomiczky sietve csomagolt és utazott Szepesbe. Egyetlen szál liliomot vitt ajándékba a tescheni sasnak.

— Ha késve is, fenség, ime prezentálom. — Mondta.

Hedvig asszony mind a két kezét nyújtotta.

És míg a két boldog vőlegény a nótázó fegyveres néppel Szendrő környékén fogyasztotta az istámbuli utat, a hercegnő elindult Erdélybe a szép menyasszonyért.

XXXIX.

Az ut porát leverni se ért rá. Először is a fiát kapta elő.

— Mi dolog az, — kérdezte, — hogy mióta Erdélybe jöttél, már tudomást se veszsz rólam? Bebörtönöztél Szepesre, a hugoddal ultimátumot küldesz, te pedig a kiskirályt játszod.

— Minthogy az is vagyok, anyám. Erdély a mi erőnk. Erdély a hatalom. — Válaszolt János kissé hűvösen.

A hercegnő ingerülten vetette magát egy karosszékre.

— És neked ez elég, ez a kiskirályság? — lobbogott. — Nem akarsz tullátni a palánkon? Ezen az istenverte Királyhágón, ami eltakarja előled a tágabb horizontot?

— Anyám, én látok és várok. Nem a Királyhágó ver palánkot elé, hanem a legitimizmus. A magyar trón nem üres. Ketten is ülnek benne.

— Egy élő halott.

— És Ludovicus!

— Egy gyermek! Kettejük kardja se kard. A kettejük elete sincs egy egész. Maholnap üthet az órád.

— Az ébren talál.

— Köszönöm, — dobolt az ujjával Hedvig. — Ezt nevezed te ébrenlétnek! Az egész világ talpon, mindenki a holnap horoszkopja előtt tülekedik, mindenki mozog, szövetkezik, te meg itt gunnyasztasz tétlen.

— Asszonyom téved. Ki s be járnak hozzám a követek. Annyi barátom lehetne, amennyit akarnék.

— És talán nem akarsz?

János vállat vont.

— Bizonyos, hogy nem minddel állok szóba. Tomorynak igaza volt. Meg kell rostálnom őket.

— Tomoryt kérdezed te? Bornemissza emberét? Az udvar ágensét? Ulászló fellajtárját?

Ezen már igazán nevetnie kellett Hedvignek. És ez a nevetés, ami természetes volt és a meggyőződésből loccsant, jobban meg is fogta az önállóságára féltékeny vajdát, mint a parancsoló despota-hangok.

Figyelve emelte föl fejét.

Vajjon nem tulozott-e csakugyan a bizalommal? Tescheni Hedvig nem mindég hasonlít ugyan Szi-lági Orzsébetre, de vajjon benne is megvan-e hát ugyanaz az éleslátás, aminek segítségével a Corvin példakép mindég ki tudta szemelni magának az embereit és eszközeit s amivel olyan csalhatalatlanul ismerte föl minden szükségben a célravezető utat?

Kicsit alábbhagyott a magabiztossága.

Hedvig éles szeme rögtön észrevette a rést és támadott.

— A te érdekeid ellenkeznek Ulászlóéval. Az ő emberei nem lehetnek hűségesek hozzád és hozzá egyszerre. Tanácsuk hamis pénz, az utmutatásuk pedig képmutatás.

— Anyám, Tomory jóbarátnak bizonyult, amig mellettem volt.

— Eh, — legyintett a látogató. — Neked nem barátokra, hanem szövetségesekre lesz szükséged. A legmagasabb allianszokra. Világ életedben az volt a bajod, hogy fölkapaszkodott szerencse-vadásznak tartottak. Az őseidet nem korrigálhatod. Mért nem korrigálsz legalább sajátmagadat?

— És ezt hogy gondolná, anyám?

— Szerezz koronás szövetségeseket. Fejedelmi rokonságot!

— Elégszer próbáltam. Méltatlanul ér a szemrehányás. Mert asszonyom se jutott messzebbre nálam. Emlékezzék csak a Tomiczky küldetésére!

A hercegnő szeme sötéten csillant.

— Emlékezem is, — mondta. — Ne félj, egy

pillanatra se felejtettem el, hogy válasszal tartozunk. És mostanra az alkalom is megérkezett.

— Anyámnak van valami terve?

János érdeklődve hajolt közelebb.

Amaz gunyosan nézegette a félig csukott pillái alul.

— Nem szoktam üres kézzel látogatóba járni, — felelt.

— És ez a terv?

— Mit terv! Aláírt okmány. Kész házassági szerződés!

János keze ottmaradt a dolmánya gombján, amivel babrált.

— Anna? — kérdezte elhűlve.

— Óh nem. Borbála.

— Hiszen őt én már odaigértem Czibak Imrének? Hedvig elsőprő mozdulatot tett.

— Semmit se ígértél. Legföljebb nem tiltakoztál. Ez kettő. És nélkülem különben se ígérgethetsz te a hugod felől. Ebben a kérdésben először is nekem van szavam.

— Tudom. Meg is mondtam Tomorynak, hogy asszonyom határozata dönt. De remélem, tekintettel lesz az én közbejárásomra. Mert...

Hedvig közbevágot.

— Nos, az én határozatom pedig az, hogy nem adom Zápolya Borbálát egy kurta nemeshez!

— Anyám!

— Kérlek, ne opponálj és ne makacskodj! Lásd be az igazamat. Ugyan ki az a Czibak? Mi az a Czibak? Egy ember? Tíz? Száz? Neked ezrekre és tizezrekre van szükséged. Seregekre és királyok rokoni szövetségére. Mit akarsz te Czibak Imrévei? Fog az neked erőt, vagy hatalmat adni, ha egyszer majd föl akarsz lépni oda, ahol a helyed?

A szók hulltak, mint az esőcseppek. És az egyforma kemény hullásuk lassankint mélyedést vájt

János szilárdságába. A hangja már csak kérdezett, mikor a szava még állított.

— Asszonyom, én a családunk érdekét se tévesztettem szem elől, a választásommal.

Hedvig nevetésében győzedelmi zászló bomlott.

— Óh, óh! Családi érdek! Czibak Imre, Zápolya Borbálának! Ha tizezer Czibak állna is a hátad mögött, akkor se érne föl egy király tiz csatlósával, tiz erdélyi vajda egy király sógorával.

János fölneszelt.

— Király? — kérdezte. — De hát kiről beszél itt anyám tulajdonképpen?

— A lengyel trónról, kedves fiamuram.

— Zsigmond?

— És Borbála. Megmondtam.

János elfordult. Hangtalanul mérte föl a szobát.

Aztán hirtelen megállt a háts-szék előtt.

— A hugom szereti Czibak Imrét, — szólott.

Hedvig megint nevetett.

— Ennyi az egész?

És fölkelte. Megveregette a fia vállát.

— János, attól tartok, hogy e téren nincs sok tapasztalatod.

— Én pedig attól, hogy Borbála szenvedni fog.

— Sose féltsd te őt! Az én vérem folyik benne.

Fejedelmi vér. Semmitől se szenved annyira, mint a középszerűségektől és senkit se szeret úgy, mint a hatalmat. A királyi korona, az udvari élet, a hódolói, a frájjai és az ékszerei majd megvigasztalják.

— Bizonyos ebben, asszonyom?

— Tökéletesen.

— És ha garanciát kérek?

A hercegnő jóindulattal nézte ezt a belső köpenykeresést. Tisztán olvasott a fia homloka mögött. Hagyta, hogy amaz akarjon. És minthogy biztosnak érezte a saját sikerét, maga sietett a zsámollyal a védekező önérzet elé.

— Tudod, hogy végeredményében mégis az történik, amit te kívánsz. Tőled teszem függővé a házunk minden ügyét. — Mondta. — Így hát kérdelem, megelégszel-e vele, ha a hugod személyesen fogja itt neked kijelenteni, hogy minden kényszer nélkül örömmel kész a Zsigmonddal való házasságra?

— Ez az, amit óhajtok, — hajolt meg János és kezét csókolt.

Aztán csillogó szemmel tekintett föl az anyjára, akit a kiharcolt nyugalomnak ebben a derűs ráhajlásában már megint nagyon Szilágyi Örzsébetesnek látott.

— Hogy csinálta ezt meg, asszonyom? — kérdezte felszabadult jókedvvel.

Hedvig megvesztegető anyai lágysággal bólintott.

— Azért, amiért nektek eszetekbe se jutottam, talán mégse olyan egészen hiábavaló lom az anyátok, János. Mig te itt a kiskirályságoddal játszadoztál, azalatt én egyengettem az utadat a te nagykirályságod felé. Nem volt könnyű munka. De értetek semmi se sok nekem. Hozom a szövetséget és viszem a menyasszonyt. Korona van mind a két kezemben. Egyikőtök se panaszkodhatik.

János a Corvin-képre nézett.

A VELEZDI NÁSZ

I.

Szent Mihály havának elején, mire az égi világitó állatok eljutottak a Mérleg jegyébe, visszaérkezett Putnokra a két vőlegény is. Nagy nyüzsgés fogadta őket. A háznál már erősen készülődtek a lakodalomra.

— Nem tudod, Sárika, — vonta félre Imre a piruló hajadont, — megérkezett-e azóta a lagzitok főgazdája Szepesbe?

— János urat érted?

— Ugyan ki mást!

A lány arcáról egyszerre lesápadt a sugaras mosolygás. Ugy lelohadt az öröme, mintha valami tilos dolgon érték volna.

— Megjött, — mondta elfordulva.

Imre a levegőbe hajította a süvegét. Bolond jókedvében észre se vette Sárika elszontyolodását.

— No hiszen akkor a nászoló kisasszonyodnak is Szepesben kell lennie!

— Ott is van.

— Nem tudod, hogy készülődnek-e?

— Mire?

— Ó, te csacska bogara a jóistennek! Hát ugyan mire készülnének? A mi kézfogónkra, hékás! Odatik már gazdának, gazdasszonynak gyösztok. Vagy olyan kurta az eszecske, hogy elfelejtetted a megállapodásunkat?

— Nem felejtettem én.

— Akkor mi ütött hozzád? Mért lógatod a fitoskádát?

Csak most neszelt rá Imre, amire a maga zajában nem is ügyelt eddig. Hogy Sárika olyan, amilyen különben sohasem szokott lenni. Gyanusan csöndes.

Nil... A szája széle rángatózni kezd! A homloka redőkbe vonul az elfátyolosodó szeme fölött!

Imrének nagyot koccant a szive. Különös, névtelen rosszérzés fogta el. Szinte megsulyosodott tőle.

Elkapta csuklónál a kis menyasszony kezét. Megrázta.

— Valami baja esett Borbálának? — kérdezte riadtan.

— Semmi annak.

— Egészséges?

— Egészséges.

— Hát akkor?

De a lány hirtelen kiszabadította magát a marasztaló kézről. Futásnak eredt.

— Eriggy, nézd meg magad! — kiáltott a küszöbről.

S azzal kint is termett az ajtón.

Imre szaladt volna utána. Hanem a lába sehogy se akart elválni a padlótól.

Igy nyitott rá Putnoky ur.

Mi volt ez megint?

A széles szavu, nagyölelésű ember visszarebbent. Elhátrált az ajtótól.

Imre ráesengett.

— Bátyám! Kérem kegyelmedet, ha türelmezne egy kurta percre!

— No!

Putnoky beszánakozott félvállal.

— Mi kell, édes öcsém?

— Csak arra kérem kegyelmedet, hogy feleljen őszintén. Nincs valami baj Szepesváron?

— Nem beszéltél még a leányommal?

— Beszéltem volna, ha faképnél nem hágy. De úgy eliramodott, hogy szinte megijedtem tőle.

— Nekünk, férfiaknak semmitől sem szabad megijednünk, öcsém.

Imrén megint végigfutott az előbbi borzongás. Mit hivatkoznak előtte az ő férfiúi bátorságára? Ez meg már éppen különös volt!

Belenézett a házigazda tétovázó szemébe.

— Bátyám, — szólt elfogódva. — Sárika azt tanácsolta nekem, hogy menjek magam Szepesre. Mit jelentsen ez?

— Ej, öcsém! Nem vagyok én orákulum.

— Kegyelmed is ugy gondolja, hogy jó lesz Szepesre mennem?

— Ha akarsz, mész. Vehetsz rá időt, amíg mink itt rendre vergődünk. Meg is járhatod az utat.

— Így hát bátyám is azt tanácsolja, hogy menjek. Köszönöm. Indulok azonnal.

Imre a kilincsre tette a kezét.

Putnoky ránézett az elborult arcu fiatalemberre. Zavar felhőzött az arcán. Szája hangtalan tünődésben mozgott.

Hogy amaz átlépte a küszöböt, hirtelen utána fordult.

— Te öcsém! — mondta. — Mégis azt gondolnám inkább, hogy ne menj te sehova. Mert miért is mennél, ugy-e? Örömmel áldotta meg az Uristen a fődelemet, maradj csak köztünk. Nagyon hiányoznál.

— Hiszen visszajövünk a lakodalomra mindnyájan. János, a főgazda, itt lesz a helye neki!

— Itt volna, ha jönne.

— Hát nem jön?

Putnoky ur a körmeit vizsgálgatta roppant figyelmesen.

— Az bizony felköszönt, pajtás. Nem mondta a lányom?

— Hiszen hallja kegyelmed, hogy elszaladt tőlem?

— Persze, persze. Igaz. Majd elfelejtettem.

Olyan zavaros és olyan határozatlan volt ez a beszéd, hogy Imrét most már kötéllel se köthették volna Putnokra. Világosan látta, hogy titkolnak itt előtte valamit, amiről sejtelve sincs, hogy micsoda, de ami egész bizonyosan csak rossz dolog lehet.

Futott az istállókhöz, nyergeltetett. Ő maga uti-ruhát váltott, aztán sietett a toronyszobába, leköszönni Sárikától.

A kis menyasszonyt egyedül találta, mert Tomory átszöktetett haza Velezdre, rendbe tételni a házát a vőlegény-siratásra. Sárika éppen az esküvős fátyolára varrta a himes pillangókat, mikor a bucsuzó rányitott. Ujjacskái fűrgén jártak a lenge holmin. Hanem a szeme, az ki volt sirva.

— Mégis elmegy tőlünk? — kérdezte, gyorsan felszárítva a könnyeit.

— Megyek. Hiszen te tanácsoltad, hogy menjek!

— Azóta meggondoltam.

— Ej, — szaladt ki a türelmetlenség izgalma amabból. — Nem győzöm én ezt a találgatást. Ahányan vagytok, annyi-féleképp beszéltek, mondani meg senki se akar semmit. Nem hiszek többé egyikőtöknek se. Indulok, az lesz a legjobb.

Sárika fölkelte a varrása mellől. Megsimogatta az ő óriás-pajtásának fénylő fekete haját.

— Ahogy akarod, lelkem. — Felelt szokatlan szelidséggel. — Csak egyet ígérj meg a te kis hugodnak!

— Neked?

— Nem az voltam mindig?

— Igaz.

— Na látod! Nem is olyan nagy a kérésem. Csak annyi, hogy akárminthess is, visszagyössz Putnokra.

— Sárika!

Hanem most már Imre se kérdezősködött tovább! A nyugtalanság és a névtelen rossz sejtelmek

ugy előmőlték, hogy beleizzadt, még mielőtt a nyeregbe szállt volna. Az a hajsza pedig, ami ezután következett, árkon át, bokron át, végig a meleg őszi napban tikkadó országutakon, lehervasztotta arcáról is az élet pipacsvirágait.

Testben leromlott és porban-záporban megviselt vándor volt az, aki Szepesváron, Kisasszony napján leszökött a habtajtékos lova hátáról.

II.

A bástyatornyon fönt lobogott a kettős zászló. Zápolyáék hát csakugyan Szepesen vannak!

Imre legelőször is az urak házába futott. Ugy gondolta, hogy ha valami baj van, ott előbb megtudja.

Jánost kereste.

Az ajtónálló elébe fektette az alabárdot.

— Nincs itthon, — mondta.

— Hisz a tornyon fönt a zászló!

— Azért még sincs itthon.

— Hazudsz!

A darabant jónak látta kérlelőre fogni a dolgot.

— Nekem az a parancsom, uram, hogy ne ereszszek be senkit.

— De itthon a gazdád!

— Hát itthon van, uram.

— Beteg?

— Nem.

— Alszik?

— Nem.

— Vendégeket lát?

— Igen.

— Kicsodát?

— A tescheni Kázmér herceg ur, meg valami lovagok érkeztek hozzá. Azokkal tanácskozik.

— Honnan jöttek azok a lovagok?

- Lengyelből.
- Lengyelből?
- Onnan.

Imre sarkon fordult, mint akit a maga sulya hajít el. Botorkáló lábbal és neki-neki támolyogva a folyosó redves, csepegős falának, haladt a felső rendre, az apródok szállása felé.

Uristen, mi van itt!

Micsoda sötét titok jár előtte lépésről-lépésre? Mi ez a sok rejtelem és szokatlanság? Mi ez mind?

A szolga, aki elnyargal mellette, hátrahőköl, mint a kísértetlátó. Csupa zavart arc, ijedt elrebbenés! Aki idejében észreveszi, az menekül előre. Hány perc vajjon még az örökkévalóság, míg a kérdésére értelmes feleletet kaphat valakitől? Amig föl'ebbentheti a bizonytalanság fekete takaróját?

Reszketett a keze, mikor a vivó-szoba kilincsét lenyomta.

A teremben most is ott nyüzsögtek a nemesi apródok, éppen, mint az ő idejében. De most nem hancuroztak és nem dulakodtak, mint az ebben a délutáni szabad órában lenni szokott. Egyiknél se volt kard vagy kopja. A vivómesterről is hiányzott a bivalybőr-vértezet. Ehelyett valami kiterített nagy bársony leplet vizsgálgattak mind, összetolongva, egymás hegyén-hátán lökdösődve.

Imre jó fejfel magasabb volt a legmagasabbnál is. Átlátott a vállak fölött. Szeme önkéntelen tapadt a bársony lepelre, mintha abból akarna kiolvasni valami magyarázatot.

Himzett nyeregtakaró volt a diszes holmi, se-lyemszélű, ráncos fodorral. Szögletes sarkaiból aranyfonállal varrott koronák villantak elő. A lengyel korona. Oldalt, a célba nyilazó emberformájú bőrsajba vállán egy másik takaró. A hátán is egy. Körül a teremben mindenütt. Nyilván ugyanannyi, amennyi az apród.

A jövevény lépését senki se hallotta a zajban. Csak mikor utat söpört magának a bámész kölykek közt, nyikkantak rá, hogy ott áll.

A szemek még kerekerebbre tágultak és a szájak is karikára felejtkeztek. Aztán egy kis köpcös legény elsivalkodott hegyesen, mint a kést érző malac.

— Jaj, beeresztették!

És azzal uccu, neki az ajtónak! A himes takarót kirántotta a mester kezéből. A többi utána, mint a farkast orrolt nyáj. A mester is ugy kisodródott kézen-közön, hogy abból se maradt több egy gazdátlan lőtakarónál.

Imrének megcsikorodott a foga a dühtől. Szemeit elfutotta a vér. Körülnézett valami-valaki után, akin kitombolhassa ökléből a csomót és a karjaiból a feszülést. De a szobában csak a felnyargalt por szálldosott. Üres, élettelen és rejtelmes maradt itt minden.

Maga se tudta, hogy jutott ki az ajtón.

A folyosó végében, ahol az ut az asszonyok házába torkolt, hirtelen egy árnyék hussant rá szembe. Olyan gyors volt ez a mozdulat és olyan váratlan, hogy a botorkáló meglódult tőle.

A derengő félhomályból egy villogó fekete szem parázslott felé. Egyetlen egy. És az arc is, amiből előlobogott, fekete volt, mintha sirból kikelt hulláé lenne, amelyik ezen az oldalán feküdte magát a rothadásba.

Imre vállonragadta a látomást.

— Megállj! Ki vagy? — rivallt rá.

Az ördögpofo magasra szökkent.

— Ma szolga, holnap ur, holnapután cár.

— Cserni Jovan!

A felemás ember odafordította az üres szemgödrt.

És ez mind ugy beleillett ebbe a bomlott napba, ebbe a bomlott révületbe, mint egy fantasztikus mozaikba a kőszemek.

Imre ellökte magától az élő akadályt.

— Eriggy a pokolba!

És botorkált tovább.

A belső frájok ajtaja nyitva lebegett. Belülről két halkra tompított hang szűrődött ki. Bianca cívakodott egy palotás szolgálóval.

— Én megyek a kisasszonnyal, ha mondom!

— Hallotta Imre.

Aztán a frájj hangja felelt.

— Jól is illenél a karika-lábaddal királyi udvarba!

— Jól bizony! Szolgáltam én már királyi helyen.

— Hogy is ne! Ischia szigete nem Krakó! A koldus királyné odva nem a lengyel udvar. Zsigmond király majd jobban megválogatja, hogy ki ögyelegjen a lába alatt, míg a felesége szobája felé kopatja a szőnyeget!

A két lány elhallgatott.

A »karikalábu« kiejtette kezéből a fehér gyöngyöket, hogy azok szétperdültek, mint a megkövült könnyek.

Valami bödült az ajtón kívül.

Nem lehetett »valaki«, mert nem emberi volt az a hang.

A letaglózott bölény ordulhat így, mielőtt a fejét befurná a porba.

III.

Allva maradt és nem érezte, hogy áll. Elindult és nem érezte, hogy jár. Valaminek nekiütődött homlokkal és nem sejtette, hogy mi az a valami. Csak zihált. Csak harapta a levegőt s mert az olyan sűrű és olyan rágós volt, mint a szíjj, az állával is őrlöni kezdte.

A füle ébredt elsőnek.

Vékonyan, mint az enyhülés kristálypatakja, ezüstösen csengő hangokat muzsikált bele.

Borbála ajtaja előtt állt. A hang is az övé. A nőtát együtt tanulták még valamikor régen, vándorló regesektől.

Imrénél betelt a szenvedés pohara. Vad fájdalom rohanta meg. Odatántorodott a félfának és mintha a legkedvesebb valakijének sirkeresztjét ölelné, kicsobbant belőle a könnytelen zokogás. Zakatoló homlokát a két keze közé szorítva maradt ott sokáig. A nóta már rég elhangzott, mikor fölemelte a fejét. A mozdulattal meglódult láncövén a kardja. Hozzákoccant a tölgyfadeszkhöz.

Belülről emelt hang kérdezett rá:

— Ki az?

Nem tudott felelni. A feje lehanyatlott, mint a hervadt virág. A torka összeszorult.

Az ajtó felől sietős léptek közeledtek. A kilincs lenyomódott. Borbála állt a küszöbön, szebben, szőkábban, mint valaha.

Fölkiáltott.

— Imre!

Az csak a fejével bólintott, hogy: igen.

A lány megfogta azt a rángatózó nagy öklöt. Gyorsan bevonta a szobába. A vasnyelv a zárba csatlant.

Imrébe különös éles részletességgel zörgött mind ez a sok apró nesz. A léptek tompa dobbanása, a vascsikorgás, a deszkák recsegése. Mintha ravataloznának itt most valakit! Itt, ebben a délutáni napban aranyló szobában, ahová annyiszor tekintett föl az udvarból vágyó szemmel, valamikor régen, mikor elindult szembe az élettel, az első célok frissen-kovácsolt vértjét tartva maga előtt. Valaha, mikor a saját szeme tisztásán keresztül még szépnek, égígérő örömerdőnek nézte ezt az egész hazugságrengeteget, mely ma súlylyedő világgá bontakozik benne és száll, száll, le, a

lelke parttalan fenekére, hogy a könnyek és a vér áradata összecsapjon felette visszahozhatatlanul, — örökre...

Lám, az ablak mellett ott áll még a varróasztalka, ami mellől annyiszor világított le a havas téli udvarra egy büszke, szép gyermekleány aureolás feje. Ott a szekrény, ahonnan a piros pántlikák repültek. A karszék, amiben ő áldozott egyszer a szerelem-próbáló vérkereszttségnek.

Oh, igen! Ott van változatlanul minden.

Csak ő nincs ott és Borbála nincs ott többé.

Ők ketten szétfoszlottak az elkacagott gyermek-években, elvesztek a fiatalság rügybontó pitymallatában. Kihulltak az élet laza ujjai közül valahol, valamelyik utfordulónál. Ők ketten nem Borbála és nem Imre ezentul. A lengyel királyné, meg egy szürke magyar. Idegen nő és idegen férfi, a sorsuk külön robogó plánétájain.

Lehet ez? Lehet?

Fölnézett és a szeme belehullt abba a két ultramarin-vizű tóba, mint két sulyos, fekete vasgolyó. Már nyugalom volt ebben a nézésben és csönd. S az értelem halkán felfodrosodó hullámaiban valami különös, önmagán tulesodálkozó, önmagától elfüggetlenült érdeklődés is.

— Hát felséged nem zárkózik el? Nem utasít ki? Nem ijed meg tőlem?

A lány tekintete szokatlan fényben lobogott. Kurta ivben, mintha sugarakat szórt volna maga elé a szőke pillák alul, melyek fölgyultak és megaranylottak ebben a belülről támadt tűzben.

— Nem vagyok »felség« és nem ijedek meg tőled, mert vártalak. Ha nem jöttél volna, akkor én indulnék most utánad, hogy előhozzalak akárhonnán is.

Imrével hátrább döccent a lába.

— Borbála! Igaz?

— Igaz.

Nem lehetett ezt olyan könnyen hinni!

A látogató állt egyhelybe kövülve.

— Te, — kérdezte. — Te, a büszke, a nagyralátó?

— En.

— Te, akiben legkevésbé mertem volna bízni?

— Akkor pirulhatsz érte.

— Te megmaradtál volna nekem hűségnek és erősnek?

Borbála lesüppedt a heverőre.

— Látod.

Imre úgy érezte, hogy le kell térdelnie hamar. Nem bírja lábon ekkora ajándékát a reménységnek.

Válasz helyett befurta fejét a ruha lágy redői közé. És csak didergett, mint akit forró láz emészt.

A másik rátűnődött arra az odahajtott fejre, az erős-izmos nyakra.

Megsimogatta hegyeskörmű ujjaival.

— Ó, te nagy bölény! No, kelj fel szépen onnan. Beszélünk kell egymással világosan.

— Ne kívánd, hogy nagyobb világosságot lássak annál a reménynél, amit nekem adsz, az után, hogy mindennek végét hittem. Így hát nincs még veszve semmi?

— Nincs.

— És te az enyém vagy?

— Az leszek.

— Borbála! Te! Te, aki a királynők királynőjének születél, félre tudnád lökni értem a koronát?

A lány arcán könnyű kis zavar suhant át. Apró hegyes fogai megmerültek az ajkában.

— A korona? — kérdezte huzódózva. — Hagyjuk azt Imre. A korona a politikához tartozik.

Imre fölemelte az arcát.

— Mit akarsz ezzel mondani?

Borbála lehajolt és belenézett mélyen abba a két fekete kutba. Szája követelőn és forrón kezdte keresni azt a másik száját. Ráégett hosszan, kábitóan.

A szavai úgy permeteztek közbe, mintha csak kísérlenéje lennének annak az egyedül fontos dallamnak, ami a fellobbant érzékekből, a sistergő vérből és összefonódott karokból hirdette az egyetlen szerelem egyetlen diadalát.

— A te Borbálád királynőnek született, igen. Te pedig az ő királyának. A korona az enyém, én meg a tiéd. A királynők sorsa, hogy politikából házasodjanak, de a szívük szerint szeressenek.

A lány magához vonta, egész átfonta a fölébe hajlót.

Imre érezte, hogy süllyed, süpped, zuhan bele a lágy heverőszőnyegekbe, a saját szédületébe. Valahová, ahol értelmüket veszti a szavak és ahol fölöslegessé is válik minden hang, minden mozdulat, ami nem ezt a csudálatos alámerülést teszi még teljesebbé.

— Zsigmond lehet társam a trónon, hanem a szerelemben csak te lehetsz. — Hallotta a füle mellett elbuborékolni a szókat.

Percekig tartott, míg az elnyargalt értelem visszatudott fordulni utánuk, hogy fölpattantsa a titkok apró gyöngy-hólyagocskáit.

Akkor hirtelen felszökött, mint aki önmagát akarja elkapni zuhantában.

— Borbála! Mi történik velünk?

A lány ott hevert a szőnyegen, mint a virágai terhétől kiborult rózsatő. A száján szédült mosolygás nyílt. Szemét csudaváró álmra függönyözte.

— Ne gondold rá. Ne törődj semmivel. El ne rontsd, ami szép! Tedd igazzá, amit elképzeltem. Tégy a legboldogabbá. Asszonyoddá.

— Borbála!

A férfi visszadöbbszent.

Két kar nyúlt utána, mint a fölébredt vágyak sikos indái.

— Ne beszéld át ezt a percet!

Imrének elállt a lélegzete is. Az arca halottszürkére fakult.

A ködfátyol szétvált.

Egyszerre lepte meg a látás.

És minden hang, minden mozdulat mintha távolabb meg távolabb lökné a lánytól, akit Madonnának glóriázott a szerelmes gyermek-áhitatában és akinek álomban nyíló száján most magdolnás csábítás csordul, blaszfémiás bűnök sikamlós kigyói sziszegnek.

Odaszökött a heverő mellé. Egyetlen riadalommal állította lábra a szenvedély holdas megszállottját.

— Borbála! Jól értettem? Te Zsigmond felesége akarsz lenni?

A lány szeméből is elröppent a bódulat felhő-
uszálya. Szőke pillái közül hideg fény hullt a lelken-
dezőre.

— Vigyázz, — felelt. — És élj a pillanattal! Ne várd, míg elereszt a vonzás. Kapcsolódj bele és soha többé le nem hullhatsz róla. Igérem. Nem lesz panaszod, amért a nevem nem a tiéd után irom. Az a másvalaki, jól tudod, király egy nagy nép felett. De amit meg én ajánlok neked: királyság egy nagy király fölött. Mit akarsz hát ennél többet tőlem?

Nem jött válasz.

Imre a kandalló párkányára könyökölt és onnan nézte a lányt, mintha először látná.

Az folytatta tovább, unszoló hangon.

— Ott lesz a helyed mindig mellettem. Érted? Mindég. Beláthatod, hogy ezt a szerencsét nem volt jogom visszautasítani a sorsnak. Gondom lesz rá, hogy te is kivedd belőle a részed. A királyné kegyence sokszor több a históriában, mint maga a király.

— A férjed.

— Igen. Jól értettél. Nem az »uram«, hanem csak a férjem. És ha igazságos vagy, akkor be kell ösmerned, hogy amiért a házunk érdekét szolgálom, érted is megleszek mindent, ami asszonytól telik.

Nem mondtam le rólad! Kellesz nekem. Semmivel se kevésbbé, mint a hatalom. Mért nem felelsz hát? Mért bámulsz rám? Hiszen nem szólhatok hozzád úgy, mint egy libapásztor-lány? A mi világunkban nincs helye a vakságnak, se a holdvilágos képmutatásnak. És én ezt így becsületesebbnek is tartom.

A sárga cirmocskák kezdtek megsokasodni Borbála szemében. A szelid nefelejcek most éles taraju sarkantyuvirágok lettek.

A lány folytatta.

— Mért ébresztettél volna bennem kívánságot, ha nem azért, hogy a magadévá tégy? Esztendők óta ígéret volt minden kézszorításod. Azt hiszed, hogy ez semmire se kötelez? Nem Imre. Jogom van hozzád és velem kell jönnöd Krakóba.

— Mint a királyné...

— Kedvese! Mondd csak ki! Ne szégyeld, ha én büszke vagyok rá.

Borbála már állt. Megrázta vállban azt a me-revre kövült testet.

Dac és harag lett egyszerre a nézése.

— Keveselled talán? — Toppantott. — Annak kellesz! Annak! Királyasszony kegyeltjének. Akit nem nyügöz hozzám semmi eskü kolonca, se a megszokás unalma, ez a muszáj-börtön. Játéknak kellesz, akin országok nyernek, vagy vesztenek. Aki törvényeket diktál még nekem magamnak is. Mert akarom. Mert nem engedem ki a szerelmet az életemből! Nem engedlek Imre!

Amaz állt tovább mozdulatlanul. Az ajka fölcsuszott az inyéig.

— És te ezt a feneketlen förtelmet szerelemnek mered gunyolni? A nevem nem kell, a kezem nem kell, uradnak kevés vagyok, de bűntársadnak, annak elég lennék?

— Nem bűn, amit a természet olt belénk.

— Borbála! Térj magadhoz kérlek! Lehetetlen,

hogy ezek a szennyes, hulladékos szók benned fogantak volna meg! Kegyetlen próba az egész. Mondd hogy így van! Mondd hamar!

— Nem mondok semmit. Érts meg Imre! Hozzám akarlak kötni, hogy soha többé elhagyni ne birj. Most már kell is, hogy magadévá szeress! Zápolya Borbála nem engedheti, hogy visszautasítsák.

Imre egy-rántással szabadította ki kezét a rákulcsolódó kézből.

— Eressz, — kiáltotta egész idegen, nyers hangon. És az arca merev lett, mint a bronz-szobornak.

— Ez a csuda, ez a lehetetlen, mégis megtörténik látod. Zápolya Borbálát visszautasítja a porszem, a senki. Nem kell a dézsma! Nem kell a szerelmed! Nem kellesz, nem, te magad se kellesz!

A sulyos léptek elindultak.

— Imre! Megállj! Ez örültség. Gondold meg mit teszel!

A férfi hátrafordult. Hullámos fekete haja az arcába patakzott.

— Meggondoltam, — válaszolt rekedten. — A senki elmegy és a királyné boldogtalan lesz.

Az ajtó becsapódott tompa dobbanással, mint első rög a bezárt koporsón.

Belülről vijjgó hang tört ki szakadozottan:

— Bölény! A bölény!

IV.

Velezden, a völegényes háznál már javában állt a sirató este, mikorra Imre beért. Ideje volt. A násznép kezdte tudakolni a vőfélyt. Attól tartott mindenki, hogy az is felköszön, mint Zápolya János. A tizenkettedik órában pedig bajos dolog lett volna helyette másvalakit keríteni.

Egyedül Tomory nem félt a hoppon-maradástól. Még ő biztatta a vendégeit.

— Azt ígérte, hogy visszajön. Czibak Imre nem másítja meg a baráti szavát.

Csak akkor hökkent meg, mikor Imre igazán beállított. Ki volt ugyan teremtetézve a vőfély szépen, a szakállát is megeresztette az alkalomra illő módon, de az arca olyan sárga és olyan élettelen, amilyennek sohase látta.

— Valami bajod esett talán? — kérdezte, megszorítva a fiatal ember kezét.

Imre a fejét rázta.

— A fogam fájdukt meg az utban. Ennyi az egész, — felelt és megpróbált egy kényszeredett mosolygást.

Hanem ez a mosolygás lerítt róla. És a hangja recsegett, mintha fűrészfogak közül dörzsölődnék elő.

Tomory megcsappant kedvvel mutogatta be a vőfélyt az összesereglett vendégeinek.

Itt nyüzsgöttek már a Tomoryval rokon felvidéki családok mind. A Csetnekyek, Kellemesyek, Kövérek, Balitiak, Fanchalyak és Tornallyayak elhozták minden ija-fiukat és még egyre érkeztek örömlátók.

A szász városok küldöttségei nagy kísérettel és ajándékokkal megrakodva jöttek. Eperjes, Szeben, Brassó, Fogaras, Kolozsvár és Vásárhely igyekeztek fényben tultenni egymáson. Tekintettel Tomory országos rangjára, a káptalanok, konventek, vármegyék és városok is képviseltették magukat. A moldvai és havasalföldi vajdák pompázó követségei se hiányoztak. Olyan lett tőlük a velezdi legényház, mint valami tábor. A szolgák és lovak számára külön színeket kellett huzatni a konyhaudvaron.

A násznagyi méltóságot Bornemissza ur viselte. Saját ajándékait az udvar prezentjeivel megtoldva hozta. Diszköntösöket — Mátyás ruhatárából...

Másnap reggel, hogy Putnokon is lezajlott a lány-

síratás, Verbőczy ur, aki János helyén töltötte be a főgazdai tisztelet, átízent Velezdre, a lakodalmasoknak.

— Elkészültünk és várjuk az érdeemes vendégeket!

Megindult hát a menet ünnepi rendben. Elöl, hatlovas leeresztő hintón a vőlegény, Bornemissza násznagy urral. A lovakon diszruhás fellajtárok. Az első ülésben Imre vőfélykedett. A szokásos mókákat mind végigcsinálta, de talán még sápadtabb volt, mint előző napon.

— Nem szünik a fogad, pajtás? — érdeklődött Tomory részvétellel.

Imre csak legyintett.

— Ennél nagyobb bajom ne essék!

Mikor a Putnoky-kuria körvonalai kezdtek kibontakozni, két kacagányos nászoló urfi előre ugrott megjelenteni a menyasszonyos háznál a menyegyzős nép közeledtét. Maradt belőlük elég. A menet előtt és Tornallyayné nász-asszony hintaja mellett is ficánkolt egypár. Nyomon követték őket a siposok, dobosok és a trombitások. Diszruhás szolgák és felhámozott, rokolyás vezetékparipák zárták be a hosszú sort.

Az előköszöntő ifjak tisztelegtek Putnokon Verbőczy ur előtt a násznagy nevében. A főgazda feláldotta őket egy nagy serleg borral és három táncot osztott nekik. Visszaizent, hogy immár igen nagy várakozásban volnának mindenek a diszes vendégség után.

Sugaras kedvben tértek vissza a kacagányos örömondók. Nem győzték dicsérni Verbőczy urat, aki lám, a móka-bohóságok közepett is ilyen emberül állja meg a helyét!

A menet újból elindult. Hanem a kastély előtt volt még egy stációzása. Mert mikor a csimpolyázó és kurjogató nép illő közelségbe ért, be kellett várni a putnoki főgazda küldöttjeit. Azok pedig nem jöttek

üres kézzel! Szép rubinköves aranygyűrűt hoztak. Fölmutatva a nászoló legényeknek, távolosabban kihelyezték egy nagy kivágott fatörzsre.

— Izeni a putnoki ház főgazdája, hogy azé a gyűrű, aki előbb éri!

Nosza, a menyasszony és vőlegény nyoszolyólegényei nekirugaszkodtak. Lett itt lóverseny olyan, hogy a vendégek nem győztek tapsolni. A nyertes aztán ujjára huzta a gyűrűt.

Most már Imrének is le kellett szállnia a hintóról. A menyasszonynak és örömapának szánt ajándékok ott várakoztak rá a rokolyás paripákra terhelve. Azokat neki kellett átadni bent a főgazdának.

Verbőczy ur öleléssel köszönte a bőkezűséget. De mintha egy fokkal még a szokottnál is szivesebb lett volna. A komoly barna szemek gyöngéden simogatták ezt a virágos vőfélyt, akinek olyan vig a szava és olyan halott a hangja, mintha negyednapos Lázár-álomból jönne ide örömet jelenteni.

Szerét ejtette, hogy külön intse egy percre.

— Miért vállalkoztál erre a bohóskodásra, főkapitány öcsém? Ez most keserves lehet neked.

— Barátja csak egy van az embernek, bátyám, — felelt Imre csöndesen. — Tomorynak nem szabad megtudnia ma semmit az én bajomból. Ezt nagyon szívére kötöm kegyelmednek.

— Szép önfeláldozás. Becsüllek érte. De azért azt hiszem, hogy nem haragszol meg, ha a három táncodat mégis elfelejtem odaosztani neked?

— Megköszönöm bátyám.

Szavukat fülsiketítő dörgés vágta ketté. A kapu előtt mozsarak és tarackok dördültek a násznép elé.

Legelől Bornemissza és Tomory jöttek. Imre mögük csatlakozott. Sorba kezeltek az örömapával. A násznagy szép beszédben áldotta föl a diszes gyülekezetet, amire Verbőczy ur olyan ékes orációval felelt, hogy attól szem szárazon nem maradhatott.

Imre a kapunak támaszkodva hallgatta a köszöntőt. Csak most érezte, hogy milyen súlyos minden tagja. Milyen összetört! A feje kábu' és a vállát mintha ólomterhes zsákok nyomnák. Eddig semmit se érzett, azt se, hogy van. A testéről egész megfélemedkezett, olyan tengerré nőtt a lelke fájdalma. Jól esett, hogy megtámaszkodhatott. Így könnyebben várta végét Bornemissza ur hivatalos lánykérésének.

Verbőczy aztán intett az egyik nyoszolyólegényüknek.

— Ne mondhassák, hogy nem teszünk eleget készséggel a tisztos kívánságnak! Hozzátok hát fiam azt a szép menyasszonyt!

Hozni se kellett! Oda készítették azt jóelőre. Singszámra röpködött a pántlika a pártájáról. Épp hogy szalmából volt az a koszoru. A »menyasszony« meg olyan vén, hogy már igazán megillette a fehér ruha, mert végképp elhagyta a bűn az ártatlant.

El kellett érteni a tréfát és hasonlóval viszonzni. Ezért Bornemissza a kiadott vászoncselédet szépen a násznép közé penderítette és azt mondta Verbőczynek:

— Olyanigen meg vagyunk elégedve a menyasszonykával, hogy egy percig se hagyjuk tovább a kelmetek házánál, hanem magunkkal vigyük, ahová azt a mi felünk kívánni fogja.

A násznép nevetett, indultak kifelé vidám zene szóval a kapun.

Bezzeg lett erre marasztás! Tüstént előkerült Sárka és Verbőczy nem győzte visszatessékelni a kötekedőket.

— Enni kellene ezt a két embert, hogy ezek a tréfát is milyen komolyan csinálják! — Lökte oldalba Imrét a kövér Tornallyayné.

De a vőfély nem felelt. Valami mészpor hullhatott a szemébe a falról, ahova támaszkodott. Azt próbálta onnan kidörgölni.

A kis menyasszony odaadta neki a csipkés keszkenőjét, hogy az puhább legyen. Es mikor ebéd előtt rendet álltak a kézmosásnál, titkon megszorította a vőfélye kezét.

— Az én jó Istenem könnyitse meg neked, ami nehéz, — sugta oda halkan.

— És adja mind nektek, amit tőlem elvett, kedves kis hugom, — válaszolt Imre és sietve tűnt el a tömegben.

Reggelig járta a lengyel változó, az egeres, süveges, és lapockás táncok. Papok is voltak szépszámmal a vendégek közt. Ezek is kedvet kaptak. De mivelhogy a táncos párjukat átfogniok botránkozás lett volna, így csak kendővégről élhetetlenkedtek a lakadalmasok tarka seregében.

V.

Már hajnalban talpra serdült az egész háznép. Igazabban szólva, le se feküdtek bizony azok. A habverők motolláztak, a kemencék dohogtak, a szabad tüzeknél csapatszám sürgölődtek szakácsok és kukták. Nagy átlós-gerendán aranyozott szarvu fehér ökör forgolódott. Aki elment mellette, hiven a szokáshoz, belevágott egy kést. Olyan lett az ökör, mintha acéltüskéi nőttek volna.

A máglyányi tüzrakás mellett cipó-osztók készgeskedtek. Teknőszám adogatták szét a rózsásra pirult kenyérféket, vendég és házhoz tartozó szolgáltnak egyformán. Csatornákon keresztül öblös kádakba folyt ki a bor a pincéből és a zöldpálcás algazdák ügyeltek rá, hogy a csobogása el ne szűnjék egy pillanatra se.

Mulasson a nép is, mikor az urak vigadnak!

Senki se kínálta magát! A konyhaudvarban egyik tréfa a másikat kergette. A lehántott héjju, sza-

lonnával megkent fenyűszál körött hempergett mindenki a nevetéstől. A legények sorba próbálták megmászni a sikos póznát, hogy elérjék azt a szép rendrázsaposztó gunyát, ami a hozzájáró telekes bocskorral, süveggel, egy palack jó borral, meg három arannyal együtt kínálkozott annak, aki előbb éri.

Főnt ezalatt a nyoszolyólányok Sárikát öltöztették. Habfehér ruhájában, köves koszorujáról lehulló fátyolai közt olyan volt a kis menyasszony, mint valami hóba esett halovány rózsa. Mig az esküt a pap előtt elmondta, világért se emelte volna fel a szemét. Csak mikor gyöngyös koszoruját levették és szokás szerint kibontva a haját, élővirág koszorut tettek a fejére, mert a vendégek elé lépni. Arcocskája lassankint átszinesedett és a hegedősök felujjongó muzsikáján megvidámodva mosolygott rá az örömlázban sugárzó emberére.

— Be meg is könnyebbültem kedves! — sóhajtott.

— Hát eddig talán nehezelted?

A menyecske tágranyitotta két kárbunkulus szemét.

— Ugy féltem, mig a pap össze nem adott minket! — felelt.

— Attól tartottál, hogy megszököm tőled?

— Nem tudnám én azt elmagyarázni, hogy min is aggóskodtam, csak rettegtem, hogy sose érhetném meg ezt a percet, mikor édes uramnak nevezhetem kegyelmedet!

Megtétovázott egy kicsit.

Első eset volt, hogy úgy szólitotta ezt a lelkének-szívének egyaránt drága embert, ahogy asszony szokta az ő hitestársát.

Pál a szemével cirógatta.

— Gyermek vagy te szentem! Nincs mitől félned.

— Hiszen most már nem is nyulszivüsködök! Tudom, hogy többé senki-semmi el nem választhat kegyelmedtől. De addig...! Mikor a pap összefonta a

kezünket, szinte megszedültem. Pedig nem szoktam én kényeskedni, ugye?

— No, igazán senki se foghatná rád. Hanem az-zal még mindég adósom vagy, hogy min is aggódtál tulajdonképpen?

— Megmondjam?

— Meg.

— Egész?

Pál megszorította a hideg ujjacskákat.

— Mától kezdve mindent »egészen« el kell mon-danunk egymásnak szívem. Nem lehet titkunk egy-más előtt.

— Akkor se, ha az a valami szomorú?

— Akkor kell csak igazán közölnöd velem!

— Hát...

Sárka egy kicsit megszeppenve nézett maga elé. Aztán nagy elhatározással szólt.

— Álmodtam valamit édes uram.

— Azt ugyan én is megteszem gyakran.

— Én nem. Mert ahogy leteszem a fejem a pár-nára, reggel azon helyről emelem föl mindég. Nem is láttam én eddig jelenést soha.

— És ma láttál?

— Igen. Szegény boldogult anyámat. Jött felém lángpiros palástban. Jött és kitarva tartotta a köpenye szárnyát. Hivott fenhangon is. Olyan volt a szava, mint a hegedű. Sohase hallottam hozzá hasonlót. Féltem. Futottam. Utólért és rámterítette a piros palást-ját. Elvitt.

— Megborzongtál kincsem!

— Meg.

— Pedig látod, hogy nem igaz az álmod.

— Igen.

— És azt is tudod, hogy nem engednék elvinni mellőlem.

— Ó, — csillant föl Sárka szeme, — kegyelmedről én mást álmodtam.

— Ugyan mit?

Sárika habozott. A keze még hidegebb lett ott az ura ölelő tenyerében.

— Ostobaság, gyerekség csakugyan, — válaszolt. tétovázva. — Ma éjjel úgy láttam, barát-köntösben.

— Engem?

— Kegyelmedet. A derekán szőröv. A fején hamu. Kard volt a kezében és irtózatosan sok fegyveres nép körötte. A lába alatt vér. Tengernyi vér. Mink oda-repültünk a pirosszélű fekete felhőben. De későre. Kegyelmednek akkor már nem volt feje. Aranytálcán mutogatták. A szeméből véres könnyek hulltak a hosszú fehér szakállára. És messze, messze, borzasztó jajgatás jajgatta a halotti énekét.

Pál elnevette magát.

— Megfogtalak most, csalfa beszédű rigó! Ugyan mit keresne kard a barát kezében, akinek szőröv a derekán és hamu a fején? Mire volna a körött fegyveres?

Sárika a fejét ingatta.

— Emlékezzék kegyelmed Kapisztrán Jánosra!

A másik megállt, mintha a szive dobbantotta volna egyhelybe. Hanem aztán gyorsan kiszabadította magát a különös, futó rosszérzésből. Tulkacagott rajta.

— Gyere már Imre, hallgasd ezt a kis plánétás madarat! Akár hiszed, akár se, barátnak álmodta az urát, az esküvője napján. Olyan tréfa ez, ami fogfájás ellen is jó.

Imre megpróbálta, hogy ugyan tud-e még valami mosolygás-félét erőszakolni az elgyötört arcára. Sárika mellé lépett.

— Rólam nem álmodtál, gyöngyöm?

— Álmodtam bizony.

— Mit?

A kis menyasszony hosszan a kérdező szemébe nézett.

— Azt, hogy te is csuhába jársz, egy uton Pállal.

Ahol ő elhagyja, te folytatod, csillaghullás jegyében, egy fényes sátorig.

— És aztán?

Sáríka elfordult.

— Nem tudom. Egy kutya ugatott. Almomban-e, vagy ébren? Arra se emlékszem. Fölriadtam.

Pál érezte, hogy az a puha kar reszket az övében.

Meg akarta szorítani, de a lány gyorsan elfutott.

A csimpolyások rázendítettek a menyasszony tancára.

A két férfi megütközve bámult egymásra.

VI.

A délebed estebédig tartott. Akkor újból kellett öltözniök a nyoszolyólányoknak. Olyan volt már a ruhájuk, mint az öntött saláta. Asztalnál se vége, se hossza a pohárköszöntőknek. A fortélyos ételek is sok nevetést okoztak. Főképp a nászasszony bélese. Hogy Imre, tisztségéhez hiven megszegte, egymásután hullt ki abból rézvessző, vasszőgek, törött patkó, sarkantyú-pengő, bajuszkenőcs és pocegér. Még egy kócábu is lappangott benne.

— Rajta! Hadd lássuk, hogy adja vissza a vőfély a csufot! — kiabálták a vendégek a vidám zsivajban.

Hanem Verbőczy ur utját szegte a tréfának.

— Megálljunk, feleim! — szólt elkomolyodva. — Azt a fogafájós vőfélyt hagyják csak kelmetek békén. Van itt valami egyéb is, amire gondolnunk szükséges. A magától hulló fát én ugyan rázogatni nem akarom, de az idő sürget, éjfél mindjárt ránk ejti a szárnyát. Illik, hogy az új menyecskét apjauratól rendben elköszöntsük.

Sáríkára nézett és intett neki.

— Gyere ide lányom, Tomoryné asszony! Magad kötelmét vedd az elmédre és melyre Isten kötelez kemény parancs alatt, a születiszteletnek eleget

tegyél. Hajts térdet az előtt, akit ime rövid percek múltán árván hagysz itt a régi házban és meggondolva, hogy valameddig valami jó ért az életben, az mind tőle jött és valamennyi szeretetre szükséged volt, abból ő anyád helyett is felesen osztott neked, nem lesz nehezedre a kezét megcsókolnod és megköszönnöd neki, amit érted mivelt. Hogy szeretett és fölnevelt és a mai napon arra az ultra bocsát, amit a Mindenható akarata és végzése számodra örökösén kijelölt. Végy búcsut mindazoktól, akik szerettek és akiket szerettél, mert más világ lesz az, ahová most közülünk indulsz!

Az asztal körül tiszteletteltjes csend lett. A netvgelés elhalt. Minden tekintet a kis menyasszony felé fordult.

Sárika fölkelte Tomory mellől és az apja székéhez tartott. Elfogultnak látszott nagyon. A járása imbolygott. Az arca szokatlanul sápadt és az ajka szélei remegtek. Alig tudta elsuttogni a köszönő szokat, amikkel pedig olyan csordultig telt a lelke.

Hanem az a csók, a föláldó apai kézre, beszéd volt a leghangzatosabb beszéd helyett is.

Az érzékenykedésnek — tisztségéhez hiven — Imre vetett véget. Felintett a felső rend karzatán várakozó zenészeknek és apjától az asztal elé lendítette a kis menyecskét.

— Sose volt lánytestvérem, — mondta halkan. — Pedig mindig kíváncsoztam utána. Most hát megértem benned, kedves. Csak legalább tik legyetek boldogok, ha már nekem nem lehetett!

— Ahogy az Isten akarja, Imré. — Felelt Sárika a Pál szavával.

Nem beszélhettek többet.

A toronyban mélyen, bugva, megkondult a hang. Lassan, méltóságteljes zöngéssel verni kezdett. Tizenkettőt ütött egymás után.

Mikor az utolsó kondulás is elrezgett, fölpat-

tant a folyosóra nyíló ajtó. Szilaj szöktetéssel tizenkét egyforma, kalárisvörös selyem diszruhába öltözött levente rontott be rajta. Mindnek a kezében szövétnek, virágos tokba téve. Táncolva az oldalasztalokon álló karos gyertyatartókhoz futnak, sorbagyujtják rajta a fáklyáikat.

A levegő fojtó. Egyszerre megtelik az égő gyanta kesernyés szagával. A násznép az asztal körött lélekzet-visszafojtva várja a lagzi főpontját, a »koszorú-üzést«, mikor tánc után a szövétnekes ifjak elröpitik majd az új asszonyt nászszobájába.

Hogy a harmadik fordulónak is vége, Imre érzi, hogy vállon érinti valaki. Föltekint a maga messzi elszaladt gondolataiból. A vendégek illedelmesen az asztal körött ülnek, csak Bornemissza állt fel. Oda-hunyorít.

— Fiam, ne felejtkezz meg a tisztségedről!

— Köszönöm bátyám. Már megyek.

És a vőfély a hosszú asztal előtt hagyott kör közepébe lép, a menyasszony elé.

Csuda, hogy annak milyen fakó ma a mindég piros arca! A szeme körött kékes árnyék.

Imre kirántja a kardját. A fényes penge süvit. Egy csapásra vágja ketté a kibontott haj fölött hervadozó élővirág koszorút. A fátylak röpködnek a suhintás szelétől.

Ugyane percben fölsivalkodnak a kürtök. A szövétnekes ifjak köre összecsap.

Imre emelt hangon kiált.

— Tomory Pál, kövesd a te asszonyodat!

A menyecske most már az uráé.

A nyoszolyólegények sebes iramban sodorják az ajtó felé, hogy tüzes kísérete legyen a nász-szobáig, ahol két ember megírt sorsa beteljesedik.

Olyan szép ez a szilaj, pogányos figura, ez az ősidőktől visszafelejtkezett régi szer-tipratás, hogy

minden szem rácsudálkozik, amint az ifjak piros felhőbe gomolyodva hullámszanak a fehér menyasszony körül.

Az asztalnál ülő vendégek felszökdöstek a székekre, hogy még jobban lássanak, míg a csillaghullásos menet végiglejt az egybenyitott szobákon keresztül.

Kinek lenne most figyelme arra a percenő kicsi szikrára, mely az egyik fáklyáról pajkosan a fátylak közé pattan?

Senki se gondol rá, senki se veszi észre.

Csak egy rettenetes, elnyújtott sikoltásra dermed meg a vér az örvendező szívekben.

A sipok hirtelen elhallgatnak, mintha beléjük tört volna a hang.

Egy pillanat és a nászágyas ház küszöbén, a táncos kör közepéből valami furcsa, palástforma tűzsugár lobban a mennyezet felé. Libeg-lobog, aztán szétterül.

Az ifjak elhátrálnak a nyoszolyólányok közé. A nézők leugrálnak a székekről. A hegedűsök dörömbözve vágatnak le a karzatokról. Mindenki tolong, mindenki kiáltozik, mindenki rohan. A belső cselédek ki, a külsők be a szálába. Senki se tudja, hogy mi történt. Senki se tudja: hova és merre. Azt se, hogy mit akar. Jajgatással, égési szaggal, vágni-való füsttel telnek meg a szobák. A feldöntött székek és asztalok dörgő robajjal zuhannak a földre. Tálak csörömpölnek, üveg pattan, hasító, dermesztő csilingeléssel.

— Mi ez itt?

Imre megrázta Putnoky urat vállban.

Az öregnek csak harangoz a sörényes ősz üstöke az elernyedő nyakon. Kezében még ott az asztalkendő. Szorongatja, gyüri, mintha jó és rossz, minden attól függne. Szorítja, hogy a szeme kidülled tőle.

— Sáríka! Lányom! — hebegi.

És mikor a rázó kéz elereszti, a hatalmas test tovább harangozza a viasz-szinűre sápadt fejet. Aztán végigvágódik a földön, mint a kidőlt szálfá.

Imre ökölrel tört magának utat a tömegben.

Törtetett oda, ahol a táncosok álltak.

Egy iszonyattal teli ordításban ráösmert Tomory hangjára:

— Vízet, pokrócokat! Vízet, hamar, vizet!

De mire a szolgák szétfutnak, mire visszalihegnek és míg a sikoltozó, fejvesztett népet a szőnyegről le lehet rázni, késő már minden.

Szállongó fekete pernye-fátyolban ott fekszik a kis menyasszony, mint egy máglyára vetett virág. Karjai összefonódtak a gyötrelmes kinban. Pillátlan szemei fölakadtak, mintha valami távozó árnyék után révülne a mennyezetten.

Pál szoritja magához eszelős fájdalommal a drága kis teremtest, ahogy lefüggő fejjel halódik a karjai közt. Olyan ez a vasember most, mint a háborodott. A foga csikorog. Szájáról tajték habzik és szó helyett csak valami tördelt riongás az, ami utat lel belőle.

Verbőczy lélekzik élővé elsőnek az elrettenésből. Int Bornemisszának. Sietve lépegetnek át az egymást legázolt, ájult asszonyok testén.

— Térj magadhoz, fiam! — Öleli át Bornemissza a rángatózó vállat. — A kétségbeesés nem férfihez és nem katonához illő.

— Add át a szenvedőt azoknak, akik enyhülést tudnak nyújtani neki, nem úgy, mint te, aki halálra szoritod.

Az eskető pap is ott állt már akkor.

— Egy Istent mindnyájan ismerünk. Az ő rendelésén zugolódnunk nem szabad. — Mondta és megindult előre a nász-szoba felé.

Imre nem lelt hangot. Csak átkarolta a tántorgó embert erősen, erősen, hogy össze ne roskadjon.

A nyitva futott ajtón sűrű tömegekben gomolygott ki a füst a fekete éjféli égre.

VII.

A nászszoba fel volt virágozva szépen. A nászágy puhán megvetve. De boldogságot váró ujjasszony helyett egy élő rémület az, akit Pál a vánkosoakra fektet.

A hullámos barna haj leperzselődve tövig. A borostás torzsák közül szívfacsaró sebek tátonganak elő. Oh, mi lett a kedves, üde arcocskából! A mindég mosolygó száj szögletéből hová lettek a rózsák?

Az égett test nem tűr magán ruhát. Fölfedi a fiatalságnak minden duzzadó szépségét, biborban tüzelő teli halmát. Az egész életre-szóló örömigéretet.

Az ujember leül az ágy szélére.

Ahoz a leplezetlenséghez egyedül neki van joga ezen a világon.

Mereven, a tébolyodás együgyűségével bámul maga elé. Mint aki a végzet titkát gyóntatja.

Hajnal felé elcsitul az észvesztő nyögés.

Csend lesz a szobában. Olyan csönd, amiben még a ki nem mondott szók is meghallatszanak.

Pál akkor az ágy fejéhez lép. Megfogja azt a lecsüggő kis kezét. Az összerándult ujjról némán levonja a karikagyűrűt és az ujjára huzza, a sajátja fölé.

Aztán halkán, sulyos nyugalommal kimegy és bezárja maga mögött az ajtót.

Lent a nagy kert fölött pitymallik a nász hajnala.

VIII.

A fák sűrűje még nem bocsátotta be a hajnali derengést. Itt, a fekete uton megnyujtotta uralmát az éjjel.

A kuszó indákban meg-megbotlott néha. Hanem azért csak ment tovább. Hirtelen belezökkent valakibe.

Mintha a saját kihunyt szeme nézne rá vissza a homályból.

— Ki vagy?

Megösmerte a hangot.

— Én, Imre.

— Mit keresel itt?

— Amit te. A magányt.

— Neked még van, akihez tartozz.

— Nincs énnekem többé senkim.

— Pál!

A nehéz léptek megtorpantak a zizegő avarban.

Ez a kurta szó egyszerre nagyon világos lett a sötétben. Nem lehetett felelni rája.

A két férfi némán állt az uton. Mintha az elvágatott életük után hallgatóznának.

Aztán Imre hangtalanul kezét nyujtott. És benne is hagyta azt a másik kezében.

Nyugodt és biztosfogású volt már az a tenyér.

Tomory halkan kérdezte.

— Hát te?

— Mint jómagad.

— Nem értelek.

A fiatalembernek nagy sóhajtás szakadt ki a száján.

— Vége, — mondta ugyanolyan kurtán, mint előbb a másik.

Most meg Tomory volt, aki megállt.

— Borbála?

— Igen.

— Meghalt?

— Bár meghalt volna inkább!

Pál vontatottan felelt.

— Nem tudod, hogy mit beszélsz.

— Ne félj. Mérlegeltem a szavam.

— Akkor sötét titkod lehet.

— Az.

A két barát tovább indult, mint az alvajárók. Tomory szólalt elsőnek. Hűvös és szenvedélytelen volt a hangja.

— Pajtás, az élet tulél mindent. Pajtás, ha az öklünkkel verjük is szét a fejünket, itt ebben az órában, egy betűt se váltóztathatunk meg abból, ami történt. Mert annak így kellett történnie. Mit tudjuk, hogy miért?

— Te még birsch hinni célokban?

— Én nem »hiszek«. Tudom, hogy vannak.

— Pál!

Imre elfogta a sötétben Tomory karját.

— Megrémitessz ezzel a nyugalommal!

— Ne félj. Igaz, hogy láttál háborogni és az észvesztéshez közel. De ez már elmúlt. Az én nyugalomban értelem van. Nagyon soká találtam nézni ott, ahol voltam, a falon a keresztet. És az az én elpusztult családomon túl egy nagyobb családot mutatott nekem. Minden magyarok családját.

— Téged ez megvigasztal?

— Nem. — Fodrozódott Pál hangja. — A fájdalom bennem van, mint földben a gyökér. De rajta kívül van még egyéb is.

— Micsoda?

— A kötelesség. Itt, az oldalamon. Az asszonyom helyén.

— A kardod!

— Igen, Imre. Szükség van arra. Talán több is, mint egy boldog emberre volna. A boldog ember elégedett, fiam. És az elégedett ember tétlen.

— Ha tudnék tőled irigyelni valamit is, — állt meg a másik, — akkor most irigyelném ezt a megváltó bölcsességet.

Pál megszorította a fiatalember kezét.

— Nagy árt fizettem érte. — Válaszolt. — Mig azt a szörnyű tusát ott fenn végignézttem, egyre erő-

sebb és parancsolóbb bizonyosság lett bennem, hogy itt nem a véletlen keze dolgozik, hanem valami tervszerű hatalom, ami nagyobb és szörnyűbb nála. A lehetetlenre is képes, hogy magának tépje és térdre kényszerítse éppen a tiszta-homlokuakat az ő kifürkészhetetlen célja előtt. Nem engedi az egyéni boldogulást a hozzánk hasonlóknak. Ha kell, akkor az örömek nyíló kapujában taglózza fejbe és teszi földönfutókká. Mert földönfutó és nyomorult életekre van szüksége, pajtás. Elégedetlenekre, belülről égőkre, poklot hordozókra és komorakra. Eszközökre.

— Honnan vetted ezt a szörnyű filozófiát, Pál?
— Űtődött meg Imre.

A másik apásan tette vállára a kezét.

— Egy ártatlan teremtés fizette az iskolapénzemet nagyobbik részét. Ha még erre se kapnék észbe, akkor nem lennék gondolkozó lény és nem volna férfi a nevem.

— Mindég szerettelek, de most csudállak.

Pál tovább indult.

— Nincs miért, — mondta. — Hiszen az első jelt épp te adtad nekem.

— Én?

— Igen. Vagy nem karddal vágtad-e le az én halott kis asszonyom fejéről a nászkoszorút? Hát most rajtam a sor. Karddal vágom le én is a gyászkoszorút az én nagyobbik asszonyom fejéről.

Imre sötét csudálkozással meredt a homályos utra.

— Te ösmersz ilyet? — kérdezte.

— Igen, — bólintott Tomory. — Veled együtt, pajtás. A neve: Hungaria. Titokban már rég bűnökből fonják a pártáját. A tiszta köntösét áruló kezek gyujtogatják. Elérkezik majd az óra, mikor itt köröttünk lángot fog minden. Elérkezik még a mi időnk, a fekete vőlegények ideje!

Imre a fejét ingatta.

— Én a te magasságodat föl nem érem. Én csak azt érzem, hogy elvesztettem mindent, ami szép volt az életemben. Neked legalább megmaradt a fájdalom, ami fölnemesít. Nekem ennyi se jutott. Az én részem a csömör és utálat, ami lealacsonyít. Ezt nem lehet túlélni.

— Már tul is élted. Hiszen itt vagy.

— Egyedül miattad történt.

— Köszönöm, fiam. — Szólt Tomory megindultan.

Aztán csöndes, lehulló hangon folytatta tovább.

— Ez is az én igazam mellett bizonyít. Alig, hogy az első célod összedült, jött egy másik. Ha kicsi is, de: cél. Másvalakinek a nyugalma. Nem veszed észre, hogy itt már tisztult és nemesedett is az életed értelme? Többé nem te állsz a középpontban. Rajtam kívül pedig vannak, akik még közelebb is tartoznak hozzád. A szüleid. Mernéd-e ugyan Putnoky bátyánk sorsát mérni a te béna apádra? És vajjon, mit felelnél a nagy birónak, ha számonkérné tőled az ő leáldozó napjaik békességét? Meg az életedet, amit nem te vettél magadnak és így nincs is jogod magadtól elvetni? Azt válaszolnád, hogy csalódtál egy kacér lány szépelgésében? Nem érzed itt, a nagy szerencsétlenségnek ebben a nehéz levegőjében, hogy milyen elégtelen volna a végső kérdésre ez a felelet? Milyen bűnös, milyen önző és milyen nevetséges?

Imre hallgatott.

Lecsüggedt fejjel, mélyen magába fordulva haladt a kerti uton. A nyárfa-sikátor végén beszűrődött az őszi hajnal derengő rózsaszínje. Egyszerre világossá lobbantotta az ágbogas ösvényt. A fákon ébredő madarak kezdtek csipogni.

A két völegény a ház felé tartott.

A pagony szélénél Imre megállt. Megszorította Tomory kezét.

— Ez hát az élet. Másokért. — Mondta.
Pál igenlően intett.

— Ez, fiam. Ez legyen az új törvényed a nagy templombontás után.

— Köszönöm, hogy megvilágosítottad előttem.

— Szóval hazamégy?

— Nem. Még most melletted van a helyem.

— Elfogadom.

Pál Imre vállára támaszkodott. Haladtak tovább.

A kastély udvaráról valami nagy feketeség táblázódott eléjük. Széles posztódarab volt az, kiterítve egy lapos kőre. Mellette csöbör, jóféle arannyal és borz-szőr ecsetekkel.

A képiró festette a temető-zászlót.

A leveles diák halkán morzsolta az epitáfium latin szövegét.

»In Paradisum deducant te Angeli...«

A két vőlegény leemelte a süvegét.

IX.

Verbőczyt és Bornemisszát Putnoky mellett találták, virrasztva az égő szövétnek körül.

A lesujtott ember már az ő nyugalmukkal nézett rájuk. Csak a fejét vetette hol a bal, hol a jobb vállára. Ugy, mint az este és azóta folyvást, percnyi szünet nélkül. Mintha egyre köszöngene.

Pál elfujta a szövétneket. Az ablak-kosárhoz lépett. Kinyitotta a táblákat a rózsaszín virradatba.

Putnoky rekedten kérdezte.

— Te, aki ura voltál, mit kívánsz? Rendelkezz a cimer-vetőim, a szabók, ácsok, sáfárok és a kőszegőim felett. Küldhetsz jelentőleveleket, hijhatsz, akit akarsz. Jövő ilyenkorra talán temethetjük is.

Pál tagadólag intett.

— Nem apám. Én rutnak és kegyetlennek tar-

tom ezt a nálunk divó szokást. Két esztendő is bele telnék, amig elkészülnénk.

— Hát akit tizenkét évig tartanak fönn?

— Mi ne marasszuk erőszakkal azt, akinek el kellett mennie közülünk. Itt a nászkiséret, össze kell hívni őket. Elég lesz gyászkiséretnek. Temessünk a legrövidebb idő alatt.

— Mikor?

— Holnapután.

Putnoky a bal válláról átvette fejét a jobb vállára.

— Ahogy akarod.

Senki se szólt többé.

És Imre ugy érezte, hogy nagyon jól beillik most a kettő közé harmadiknak.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

ÉS MEGMOZDUL A FÖLD...

I.

A szobában vágni lehetett volna már a port. De Lőrinc ur csak folytatta tovább a dulást. Egymás után vert le a falakról minden Zápolya képet. Némi-lyiket meg is ontotta a balkézre fogott rezes szab-lyájával.

— Ebanyád cudar! Nesze neked!

Ügyelhetett a két szolga, hogy a vén szittya ki ne dühöngje magát a hordozószékből, ahová most meg a köszvény szíjjazta a beteg csontokat.

Mióta a szél elérte, Palota ura nem járhatott ki többé a váradi Hévizekhez fürdőzni. Őszire mindég jobban meg jobban elővette a baj. Sokat szenvedett. Hanem a fiáért még a nyomoruságáról is elfelejtke-zett. Tört, zuzott tehetetlen dühében.

A nagy csörömpölésre befutottak a házbeliék is. Imre aggódva karolta vissza a lihegő apját.

— Az Isten szerelmére, mit mivel kegyelmed?

Lőrinc ur azonban büszkén szabadkozott az öle-lésből. Mély árkokkal szántott arcából szinte kísér-teties fénnnyel tüzeltek ki azok a barna szemek. A viasz-szinű ököl a beomlott mellet döngette.

— Próbálgatom fiu, hogy fog-e még ez a fene-fringia? Meglékeltem a bestye tótját!

— Ugyan-ugyan! Hisz János nem oka az én bajomnak. Ő ártatlan.

— Csöndesedjék kegyelmed! — esdekelt közbe a nagyasszony is.

De Lőrinc csak harsogott.

— Nekem ugyan be nem fogjátok a számat! Min-

dég mondtam én, hogy tűzrevaló nép ez a Zápolya! Az apja is az volt. Ezt meg tetejébe rá németbe ottották! Hát még a cifra donnájuk! Első perctől keresztbe akadt a begyemben. Most aztán elbántam minddel! Itt van!

— Itt ám, hogy kegyelmed holtra izgatja magát, meg ez a sok kárbaveszett portéka. A kép semmit se vétett.

— Talán sajnálsz? — böszült fel Lőrinc. — Had ugrom ki ebből a székből, hogy összetapossam a maradékát is! Ne félj fiu! Megfizet érted az apád!

Olyan szomorú látvány volt ez a hetvenkedés, hogy Imrének elszorult a szíve tőle. Hanem a váz annál tüzeesebben folytatta:

— Megbántottak? Visszabántjuk gyerekeim! Keveseltek? Majd én megmutatom nekik, hogy kicsodák a Czibakok! Kiállunk a gyöpre!

Imre tagadólag ingatta a fejét.

— Nem mozdulok én el innen egy tapodtat se többé! Ahol jó az apámnak, jó lesz nekem is. Elgazdálkodok itthon.

Lőrinc meghökkenve nézett a fiára. De hogy annak nyugodt egykedvű volt az arca, csak ráhagyta.

— Ugy lesz minden, amint te akarod. A gazdálkodás ugyan Péter dolga, hanem ha gondolod, vedd át tőle. Én azt se bánom. Ott a dominium, azt csinálsz vele, amit kedved tartja.

Ez volt az a szó, amit Imre várt!

Belevetette magát a munkába, hogy ne lásson, ne halljon tőle. Maga is nekihajolt az ekeszarvának, ha szerét tehetné. A szántásból dusan ömlött az ősi föld szaga. Az elszórt magvak vágyó odabujással temetkeztek a televényes hantok alá. A tarló kenyérré zsendült és kendert, lent ígértek a végeláthatatlan táblák, mások fázására, mások szükségére.

Igy volt ez jól. Igy kellett lennie. És így volt egyedül lehetséges.

Lőrinc hagyta különcködni a fiát. Magáén különcködik! Nem marasztotta akkor se, ha vendégek verték föl a házat. Engedte, had szökjék. Megértette, hogy ez a feltört lélek idegenkedik minden kívülről jött dologtól. Menekül ösmerős és ösmeretlen arcoktól, minden hirhozástól.

Imre ugy érezte, hogy a nyomoruságát a homlokára írva hordja és leolvashatja azt onnan akárki. Rettegett, hogy a tegnapiját kérdezhetnék tőle, azt a verőfényes, vidám tegnapot, amit a volt-magával együtt ő már befalazott a velezdi kriptába, örökösen.

Mikor az őszi szántás-vetés lemult és a megereedt csirák puha angyaldunna alatt várták a kenyérré létel titokzatos metamorfozsisát, Palotán is megszűnt a külső munka. A kényszerű tétlenség és saját gondolataitól való menekülés vágya átverte Imrét Körösszegre. Előbb csak megmutatkozott s figyelt, mint a veszedelmet fürkésző vad, hogy nem kérdezősködnék-e Csákyék? Nem próbálják-e vigasztalgatni?

Nem. Senki se háborgatta. Csáky ur meleg kézszorítással fogadta, mintha két napja váltak volna el egymástól. A korán értelmessé fejlődött Cilike mellett pedig nem lehetett unatkozni. Imre megnyugodva tért haza s ettől kezdve egyre gyakoribb vendég lett a körösszegi várban.

A kislány mindég talált számára valami hasznos munkát. Most a patika-ládát szedték rendbe és a nyáron gyűjtött gyógyító füveket osztályozgatták.

— Mire neked ez a sok giz-gaz hugom? — jutott eszébe Imrének a kérdés.

A hajadonka elpirult.

— Elárulom, ha nem nevet ki érte.

— Mért tenném? Nem vagyok én olyan nevetős legény!

Cilike huzódozott.

— Van néhány szegényem, — felelt. — Sok köztük a beteg. A paraszt, míg fiatal, nem ér rá magával

törődni. Mikor aztán előregszik, ugyan ki gondolna vele? A tisztátlanságban, meg az egészségtelen házaikban tanyát ütnek a nyavalyák és pusztitanak közöttük.

— Te parasztot dajkálsz?

— Nem dajkálom én őket, csak könnyíték a terhükön, ahol tudok. Azok is Istentől lettek, bátyám. Nincs kétféle lélek, higgye el kegyelmed! Akit a Teremtő egyforma embertestbe teremtett, annak a lelkében se tehetett különbséget. Én legalább így képzelem. Arra is sokszor gondolok, hogy értünk dolgoznak, amíg egészségesek. Akkor nekünk kell a bajukban segitenünk.

— Különös!

Imre meglepődve nézett fel.

— Kitől tanultad te ezt a furcsa beszédet?

— Miklós deáktól.

— A Szentkatalin-beli magisztertől?

— Attól. Meg Fülöp atyustól. Mire is mennék egymagam, mikor hármónk se elég ahhoz, hogy segíthessünk úgy, amint kellene. De igazán nem nevet ki? — kérdezte Cilike, hirtelen visszafordulva egy nagy nyaláb székfű-avartól.

A nagy komoly ember nem nevetett, bár az arca szokatlanul meglevenedett. Nem látta ilyen élénknek és étellel telinek Cilike, mióta visszavetődött Palotára.

— Te hugom, — mondta. — Én ugyan nem egészen értem az eszedjárását, mert a jobbágy csak jobbágy. Arra való, hogy dolgozzék. Aki meg többre termett közülük, az tanuljon, vagy legyen katona. Nyitva előtte a világ. Hanem abban igazad van, hogy a nyomoruság minden halandónak egyformán nehéz. Ajánlanék neked valamit.

— Hallom, — fülelt a kislány.

— Ha azt hiszed, hogy hasznatokra lehetek, akkor fogadj be magatok közé társnak.

Cilike úgy megörült, hogy a hosszú szoknya mál-

tóságáról is elfelejtkezett. Odaszökött és átkarolta vékony karjaival a szörnyen tekintélyes nagy ember vállát. Hozzádörzsölte az orrocskája szeplőit a bronzbarna archoz.

— Nem tréfál?

— Egy csöppet se én! És hogy lásd a jámborságomat, meg is kérdezlek, hogy mit tehetnék? Valami mást, többet, mint eddig tettek. Valami maradandót értek tudod, ami ne máról holnapra tartson.

— Oh, — szontyolodott el a kislány, — járt ilyesmi már az én eszemben is sokszor! Váradon bezzeg van Betegedő Ház, poklasok háza, meg a vakoknak teleke. De itt nálunk hiába próbálkozok. Az apám utját szegi.

— Miért?

— Tudja Isten! Ő azt tartja, hogy nem jó a parasztnak kinyitni a szemét, mert hamar elragadják a lovak. Ha a kisujját mutatja valaki, mindjárt a keze után kap. Bölcs szigorúság kell a parasztnak! Így szokta mondani apa, ha kérlelem.

— Sose busulj kicsim — vigasztalta Imre a hajadonkát. — Mind így gondolkoznak ezek a régi vágású emberek. Aztán még itt Biharban csakugyan nincs is mit panaszkodnia a jobbágnak. Ur ahoz képest, amit országszerte láttam. Legalább is, míg egészséges. Hanem a beteg, az mindenféleképpen szánalomra méltó. Arról gondoskodjunk. Kitervelünk valami okosat. És ha nálatok nem is sáfárkodhatunk, hát akkor kipróbáljuk Palotán. Majd enged István bátyám is, mikor a hasznát belátja!

— Nagyon okos tekegyelmed.

— Az, — háritotta el magától Imre a dicséretet. — Olyan bölcs, hogy még azt se ösmerem, amit a markomban tartok. Miféle burján ez, te Cilike?

— »Áldottfü«, bátyám. Gyomorbetegeknek való. Amaz mellette »Álomhozó«. Nagy fájások ellen.

— És ez?

— »Csaba írja.« Sebet forrasztó. Tul rajta »Lépfü«. Zsiger kisebbítő. »Arannyal versengő.« Ez szümölcsre meg viszketéstől ajánlatos.

— Hát ez a furcsa?

— »Borbála füve.« Erysmiumnak is hívják. Mindennél többet érő.

Imre kiejtette kezéből a herbariumot.

— Majd legközelebb folytatjuk a leckét, — mondta. És sietve kiment. Lóhalálban nyargalt Palota felé.

Cilike csudálkozva bámult utána.

Ugyan mit vétett ennek az a száraz kóró...?

II.

Két álló hétig nem mutatkozott Imre Köröszegezen. Mire megint előkerült, Cilike már rendbe is rakta és föl is cédulázta a füveit.

A kislány nem kérdezte, hogy hol járt, mit csinált, mitől orrontott úgy meg. Amaz pedig nem beszélt róla. Folytatták ott, ahol abbahagyták.

— Te, — szólalt meg Imre, a gyolccsal és medicinnákkal teletömött szekrények közt lézengve. — Valami eszembe jut most, hogy ezt a nagy patikát látom.

— Micsoda?

— Elég volna ez a sok holmi egy egész Lazaretumnak.

— Hát aztán?

— Épitenünk kellene.

— Esetteknek való házat?

— Azt. Tavasszal nekifoghatnánk. Őszire tető alá is huzhatnánk.

— Fülöp atyus! Fülöp atyus!

A kislány kiszaladt az ajtón. Hozta a mindentudóját. Ragyogott a szeme, mint a kárbunkulus.

Összeültek tervezgetni, eszeskedni. Mindenkinek egyszerre ötlete támadt. A nekivaló mulatságra, mintha megérezte volna, Miklós deák is előkóricált.

Cilike kórházat javasolt, Miklós deák oskolát, a pap meg egyházat.

Imrén állt a döntés.

— No, — mosolyodott el Palota fiatal ura, uj kedvre kapva a csillogó szemek közt, — én majd döntök is. Elfogadom Cilike tanácsát, építünk ispotályt. A szegényházat megkonstituálom a magam kedvére. Hogy pedig Miklós deák se kopjon ki a mesterségéből, kap oskolát. Tisztelendőséged aztán misézhet érettünk az uj templomában.

— Megépítjük mind a négyet?

— Talán elég lesz két esztendőre, — vonogatta Imre a vállát, álorcáskodó szerénységgel.

Belül azonban nem kendőzte a lelkét látszatokkal. Hagyta, hogy átjárja az a jó melegség, ami ugy elömlte itt a felzsivajló ujongásban, hogy az már majdnem örömnem volt mondható.

— »Ez hát az élet: másokért.« — Hallotta fölcsendülni a saját hangját, valahonnan messzis-messziről.

Rábólintott és meghajtotta a fejét.

— Ez.

III.

De az ötlet nem volt elég. Ide tervek kellettek. Komoly és szakszerű elaborátumok, anyagjegyzékek, rajzok, sőt a leendő intézmények számára szigorú és bölcs, emberséges szabályzatok is.

Csak most szorult egyszer igazán Cilikére Imre. Egész hozzánőtt a gondok nagy közösségében. Valami csöndes, egyforma melegség kezdett langyoskodni a szívében, mint az éledő parázs a rég nem fűtött, vén kemencében. Fényes lobogások szelid zsarátnoka. Hanem azért melegség volt az.

Ezen a kislányon nem kellett észrevennie a szok-

nyát. Azt, hogy más nemhez tartozik, mint ő. Azok közé, akik neki eddig merő csalódást, vagy mély fájdalmu gyászt hoztak.

Cilike elütött minden eddig látott asszonyfélétől. Leginkább még Czibakné nemzetes asszonyhoz hasonlított természetre, akit anyja helyett nevelő szülejének tisztelt, mióta félárván maradt. Mosolygós volt, mint a nefelejts. Hanem mikor kellett, talpraesett, mint a macska. Ha akart valamit, akkor olyan szivós lett, mint a szíjj. Körültekintőbb és eszesebb a kalmárnál. Amellett tapintatos, mint a felcser, aki megszokta folyvást sebesültek közt járni, fájdalmakkal bánni. Imre minden utmutatásának hasznát látta. De azért Lőrinc urat is megpróbálta belevonni a tervezetésükbe.

A beteg nagyot ámult.

— Mióta ember a jobbágy, te?

Aztán, hogy árnyékot látott a fia homlokán, csak ráhagyott mindent.

— Csinálj gyerekem, amit akarsz. Itt te vagy az ur, te vagy a király. Ha éppen kedved tartja bolondokat tenni, hát akkor megteszed. Punktum. Ami pénz kell, ott az udvarbíró. Adjon korlát nélkül. Ha szükséged lesz rá, hajttasd fel a kőszegőket, ácsokat, vasverőket. Fölforgathatod azt is, ami még lábon áll. Nem kérdezem. A tiéd.

— Igazán megengedné kegyelmed? — sugárzott Imre.

A vén medveölő a lábához kapott. Oda, ahová a saját nyomorusága nyilalt.

— Meg, meg. — Bólintott. — Az minden, amit kívánok, hogy a köszvényesekről se felejtkezzetek meg. Elkelné egy hajlék a Hévizek mellé!

Megindult az építkezés, nem is négy helyt, mint azt előre tervezték, hanem ötfelé egyszerre. A Várad melletti »bányákat« csakugyan az Uristen is a min-

denféle csuzos-zsábás bajok ellen teremtetten. Ott verték a vályogot hozzá.

Imre most már egész kisajátította a hórihorgas Miklós deákokat.

— Jaj, hugom, — mondta, — a regulák is szükségesek ám! Ki kell azokat dolgozni előrelátóan.

— Hogy a nép vigabban cipelje a kutyasor igáját! — morgott a diák.

— Hogy megtanuljon Istent félni és a gazdáját tisztelni! — pattant vissza Fülöp.

Amazok ketten nem elegyedtek a vitába. Megszokták kis koruktól az egyik izgágaságát épp úgy, mint a másik kegyes szigorát.

IV.

A termés szokatlanul rossz és a tél szokatlanul kemény volt. A környék zsellérnépét éhínség fenyegette.

Imre hát megnyitatta a magtárakat és gabonát osztatott a jobbágyok közt. Arra se nagyon nézett, hogy kőrösszegiek is találtak témferedni a palotai szekerek közé. Mindegy! A szenvedés egyforma.

Jó megelégedéssel lehetett aztán résztvenni a közös örömeiből. Fülöp atya és Miklós deák nagyra voltak a végzett dolgukkal. A pap lenyomta Imrét egy székbe és mialatt Cilike az olajmécs mellé ült kötőzőkendőket szegni, diadalmasan olvasni kezdte:

— »Az ispotályban épp úgy, mint egyebütt, Isten fölségét dicsérni kötelesek mindenek. Aki nem imádkoznék, ilyen pogányt egyet se tartsanak közöttük. Ha valaki elfelejtette volna a keresztényi parancsolatokat, napot kell számára hagyni, hogy fölokosodjék. Ha nem akar okulni: el-kiüzessék!«

A diák belevágott.

— Ez itt fontosabb! Meghagyja, hogy: »Az udvarbíró fekete szabásu posztót köteles csináltasson

minden férfinak és asszonyi állatnak, akik a házakat és oskolákat lakják.»

— Köteles?

— Persze. Ne szakítson félbe tisztelendőséged, mert még egyéb is van itten! Hogy azt mondja: »Egy hosszú szoknyát, kétszer cipellőst, fehérgunyát emberségeset, azonkívül süveget, szijövet, asszonynak és leánynak két előkötőt az ő módjuk szerint, továbbá két pénzes fedelet fejre, leányoknak hajfonót és egy paraszt pártát köteles adni az ur.«

— Köteles? Kö-te-les?

Imre legyintett.

— Hagyja atyaságod. Megadom. Regulánál nem a szó a fontos.

A deák folytatta.

— »Aki meghal, annak csináltatni fognak inget bokáig, abba temessék, ne mint kutyákat szokás, pőrén. Hanem emberjog szerint! Aki koldul ezentul, az uraság szégyene. De valamikor ünnep, vagy módos vendég gyön a palotába, minden azilum két bentvalót persellyel odaküldjön, hogy az urnak alkalom adassék tartozását a sanyaru néppel és a nép gyermekeivel szemben pénzben is megadózni.«

Fülöp páter tüsszentett is, köhögött is egyszerre, úgy torkára szaladt a méreg.

— Hallja-e kend!...

— Megálljon reverendisszime! — háritotta félre amaz. — Még nem tartok a végén. Itt van az is, hogy: »Ünnepekkor és szent Imre, meg szent Cecilia napján minden napra minden hajléknak három rend ételt tartoznak osztani és ezenkívül is bárányt, tyukot, hat-hat icce bort, valamint tiz-tiz icce sert, szalonnát, zsirravalót bővesen. És az ételek mindenestől savasak-borsosak légyenek.«

— Hát egy kis sáfrány nem kéne, amice?

Most már lecsapott Fülöp atya ökle az asztalra. A pergamen-ember lángot fogott szent haragjában.

— »Köteles?« »Tartozik?« »Emberjog?« »Megadóztatni?« Miféle szavak ezek itten, diák? Kinek parancsolgat itt kend? A kutyájának! Meg aztán micsoda hivság ez, hogy mind csak a bendővel és a külsővel van a regula tele?

— Gondoskodott atyaságod a szent kenetről helyettem is. Mert az mindég kéztől találkozik, ha a népet inkább jóllakolni kéne!

— Kéznel bizony! — villámlott a páter. — Be is redigáltam ide ebbe az írásba! Hogy azt mondja: »Az udvarbirák gondot viseljenek a kegyelemben alapított hajlékokra! Valamikor bemegyen oda az udvarbíró, mindég szembe legyen a főgondozóval és megértse tőle, hogy a népek és az ő gyermekeik vasárnap oltárhoz eljárnak-e? Aki nem jár, kézi kalodába köttessék láncon, ami a hajlék előtt van, ha aki oda el nem fér, az köréje istenesen. Két napokig is tartsa ottan és egzaminálja a keresztyénységből és aki nem jobbul, mindenestől el-kiüzessék minden jóból és rendből. Ezért kaloda legyen minden hajlék előtt tizenkét pogányra való és azon vasreteszek legyenek és lakatok tizenketten, erőben. Aki a paptól az ur hire nélkül bucsut venne, az fejének vesztésével menjen a kárhozatba.«

Fülöp atya büszkén nézett körül.

Imre meg nem állta, hogy el ne mosolyodjék a két ember buzgólkodásán. Bár valami furcsa kis keserű iz visszafanyarodott a szájára. Maga se tudta, hogy miért.

De Miklós deákat elfelejtette megmarasztani azon este.

V.

Rövidesen elmúlt aztán ez a rossz érzése is. A munka megkezdődött. Imre naponta kijárt a szikladó épületfalakhoz és a készülő dolgok megelégedett-

sége kisodort belőle minden visszás gondolatot. Nézte a cseréptetőnek támasztott és már készre faragott kapubálványokat.

»Anno Domini 1514. Szent István havában

Isten dicsőségére«,

igérték a rézből kivet, mives címádák.

Husvét táján majd helyükre kerülnek azok is és előbbre egy lépéssel az új cél.

Imre lassu léptekkel poroszkált vissza a kastély felé vezető uton. A langyos tavaszi szél körülsimogatta, megborzosolta a haját. Ez jól esett, mint a gyöngéd cirógatás.

Egyszer csak hirtelen megállt.

Arra eszmélt, hogy fűtyörészik.

Nem valami harsogva ugyan, nem kitörő kedvvel, mint hajdanában, de azért mégis fűtty volt az fűtty! Önmagától jött és önmagáért való.

Meghökken.

Gyorsan, egyfutással végignézett, befelé.

Mi történt vele?

Hova lett a nagy fájdalma, ami egy párnán hált, egy pohárból ivott, egy tányérből evett eddig vele?

Nem érezte.

Erre nekibátorodott és becsukta a szemét. Kimerészkedett egy próbatevő szót. Azt a szót, ami az életénél is többet jelentett számára valamikor:

— »Borbála!«

Valami fölsajdult benne tompán, halkan. Aztán csönd lett.

Imre elgondolkozva ingatta a fejét. Igen, hordja még a sebet. De ez nem tüzel, nem tombol és nem követelőzik többé, mint mikor hazajött. Ide, az öreg szülőkhöz, a népe, az ő dolgos és józan parasztjai közé, maga is parasztnak.

Paraszt!...

Ez a szó most egyszerre nagy és tág értelemre nyílt benne. És világított, mint a fölvirradt horizont.

— Az én népem, — mormolta megindultan.

S a szeme messzire bámult.

Ezen az éjjelen úgy aludt, mint azóta se, hogy hazulról elkerült.

VI.

Lőrinc ur szavának állt. Az egész építkezés alatt egyszer se kérdezte meg, hogy mennyi pénzt fizetett ki az udvarbíró, micsoda irtást műveltek az erdőn, mi követ hordtak el a kőszegők a bányából, mi vasat dolgoztak fel a kovácsok a tárházakból és hogy hány jobbágyot von ki Imre a mezei munkából.

A falak gyorsan nőttek és 1514 husvét vasárnapján Fülöp atya ünnepélyesen feláldhatta a föltámadt Jézus nevében a kész hajlékokat.

A Lazaretum nyomorultjai már az ősszel beköltöztek a nekik épített fészekbe. Az ispotályba is felvettek minden jelentkezőt, senkitől se kérdezve, hogy kifia és honnan került. Elég ajánlás volt a nyomorúság.

Hogy Miklós deák meg a páter házi törvényei egyaránt érvényesüljenek, Imre a maga is rokkant Sebőt tette meg a Lazaretum főgondozójának. A legény ugyan eleintén vonakodott az új hivatalától, de csakhamar rájött, hogy jó oldala is van a mesterségének. Kommandirozhatta a gondjára bizott »legénységet«, katonás fegyelemmel.

Akadtt dolga elég. A szigorú jobbágytörvények nem sok különbséget tettek bűn és büntetés közt. Legföljebb a deres meg a cigány hóhér közt engedtek válogatást. Az ítélet olyan volt, mint a földesur, aki gyakorolta.

Biharban ugyan általában jól ment dolga a parasztnak a tulnyomóan liberális gondolkozású főurak dominiumain, hanem azért itt, a jobbágyság Eldorádójában is akadtak kivételek, akik siettek ki-

pótolni, amit a többiek elmulasztottak. A Zólyomy urak kemény marka messze híressé tette Székelyhidat. És Kőrösszegen se panaszkozhatott unalomról a hóhér. Ami mulasztást Czibakéknál észre se vettek, azért odaát már puffogott a deres. Főképp mióta Miklós püspök kivonult a dominiumból.

Aldhatta Cilike az Imre ötletét! Mert a Laza-
retumba épp az ő birtokukról került a legtöbb csonka-
béna. István ur nem sokat tréfált, ha a népét valami
rendellenességen érte. Kérlelhetetlen szigorában egy-
kettőre kész volt a véres ítélettel.

— Bizony bátyám, — mondta a lány, mikor egy
délután éppen a menházak látogatásából jődögéltek
vissza Palotára — néha rá se ösmerek az én jó
apámra. Hozzánk olyan szelid, mint a kezes bárány,
de a parasztra a legkisebb moccanásért is rábőszül.

Imre igyekezett megnyugtatni a hajadonkát.

— Te meg, látod, jóváteszed az ő szigoruságát.
Ami sebet Csáky-kéz ütött, Csáky-kéz gyógyítja helyre.
Hálásak is neked érte a szerencsétlenek.

— Igen, — hagyta helybe Cilike, a karján tartott
bokrétát nézegetve. — Még virágot is adtak szegé-
nyek! Pedig nehezükre eshetett a hajlongás. Annak,
aki az ibolyát szedte, fél lába volt. A másik meg a
fogával kötötte a háncsot a csokorra.

— Fogával?

— Igen. Egy keze sincs. Csak mint a dobverő
a két karja. Az kétszer szökött el tőlünk Kőrösszegről.
Mikor apus visszahozatta, én épp a donjon ablaká-
ban álltam. Hallottam, amint hóhérolták. Álmomban
is fölriadok néha arra a szörnyü hangra!

Imre adós maradt a válasszal. A kislány se szólt,
csak sóhajtozott. Jó darab utat tettek meg így némán,
mire megint felemelte a fejét.

— Félttem, hogy egyszer még valami baja lesz
ebből a nagy szigoruságból!

Már alig egy kőhajításnyira jártak Palotától. Az emelcsős kapun éppen most lovagolt be Csáky István.

— Bizonyosan a Budáról való ajándékokkal siet — derült fel Cilike és élénken tette hozzá:

— Igyekezzünk mink is, bátyám! Látni szeretném, hogy kinek mit hozott.

Imre elől engedte a hajadont. A kastélyban előbb himes csuprot kerestek a virágoknak. Bevitték a kápolnába, Szent Cecilia ezüst-hárfát pengető szobra alá. Péter örvendeztette meg vele a Czibak-ház eleven szentjét, a Lazaretum fölavatása napján.

VII.

Csáky ur lelomolt ezalatt. Szét is osztogatta az ajándékait. A nagyasszonykának tizenkét rőf gubás tafota került, egy uj nyári subára tellő. Lőrinc számára egy menyecskeformájú ezüst bilikom akadt a tarsolyban.

A vén szittyá nagyot nevetett a csintalan holmin. Azt bizony a régi virtusához találta szabni az ördögös szomszéd! Teli állapotban nem lehetett kitenni a kézből, mert a kerek ezüstrokolya volt a pohár öble, talpa meg semmi. A rubin-szemű asszonyság csak foggantyúnak szolgált, mint a csengő nyele.

Imre egy szép abroncsgyűrűt kapott, táblás gyémánttal, meg zománccal ékeset, kisujjra valót. Hozzá ugyanolyan mákfej forma mentegombokat, tizenketőt. Péter egy módos és evőeszközökkel, hajfésülő szerszámokkal ellátott kocsiládát, kordoványbőrrel szépen bevonva s rézpántokkal megveretezve. Ezüst kulcs járt hozzá.

Mikor már mindenki előrűlte a maga örülnivalóját és a fiatalok levonultak a kertbe labdázni, Lőrinc a medvebőrös padon ülő szomszédhoz fordult.

— Hát aztán mi hir Budán? — tért a velejére.

Csáky ur vállat vont.

— Megbolondultak. — Felelt kölletlenül. — Hus-hagyóra keresztet hirdetett Bakács, azóta hemzseg a sok kolduló barát, bocskoros nemes, hajdu és paraszt. Még a polgárok is megmozdultak. Az egész világ kruciátus lett. Olyan gyülevész népség, amelyik a nevét se tudja becsületesen kimondani.

— Nono! — érdeklődött Lőrinc.

István rábólintott.

— Pedig ez így van. A »crux«-ot »kuruc«-nak ejti. Rajta is ragadt, hogy »kuruc«.

— Hejnye az istenfáját! — nevetett Lőrinc. — Ugyan mire kell a »kuruc« Bakácsnak?

— Kapisztrán Jánost játszik. Ugy gondolja, hogy ez majd jobban sikerül, mint a pápaság.

— Már meg pápa akart lenni a rotipár? No nél De kinyílt a pislája! Nem elég a biboros herceg-primásság?

— Nem annak semmi. És hozzá kishijján be is ütött a dolog. A cambrai ligához huzó biborosok le akarták tenni Gyula pápát a pisai zsinaton. Bakács volt a főcsahos.

— És letették?

— Várjon csak kegyelmed! — intett Csáky. — A biborosok hajbakaptak időközben, Bakács erre fogta magát, otthagytott csapot-papot és átszegődött dühös Gyula-pártinak. Bevonult Rómába olyan fény-nyel, hogy beleszédült az egész lateráni zsinat. Mert ott meg az gyűlésezett.

— No — dörögött Lőrinc. — Ugyan mit szolt Öszentsége ehhez a Pálfordulásához?

— Nem sok ideje maradt a diskurálásra. Elpatkolt hamarosan. Képzelteri kegyelmed, hogy Bakács se volt rest! Dologhoz látott azonnal. Megoldotta a zacskót és hullatott olyan aranyesőt, amelyet még nem látott pápaválasztó conclave! Tiszta csuda, hogy ennek ellenére is alul maradt. X. Leó legyúrte.

— Ejha! Derék legény lehet az a tallján!

— Emberére akadt ezegyszer a rotipár, annyi bizonyos. — Mosolyodott el Csáky. — Amellett észben se marad mögötte. Ugy elbánt Bakáccsal, mint a pinty! Kinevezte konstantinápolyi patriarkának és adott mellé egy nagy ménkü ólompecsés bullát, hogy hirdessen keresztet és foglalja el magának az új méltóságát: a töröktől... Így sikerült Őszentségének lerázni egy csapásra mind a két ellenségét!

— A mi nyakunkba!

Lőrinc ur nyugtalanul kezdett fészkelődni.

— Na, gondolom, hogy a polyákot azonmód kilelte a hideg a háboru szelére!

— Sose lelte biz' azt. Sőt a bokáját is összeverte. Mert neki meg vezéri kardot, süveget küldött a pápa.

— Vezéri kardot? Annak a turós zacskónak?

Lőrinc ur bosszusan dörgölgette az orrát.

— Mégis bolond a digó!

— Dehogy bolond, dehogy! Tudta az jól, mit csinál.

— És a polyáknak volt képe elfogadni?

— Eszébe se jutott, hogy két kínálást várjon. Hiszen a vezéri méltóság mellé kétezzer aranyat is küldött Őszentsége! Meg ötezer font salétromot, ezer font ként és ezer font puskaport. Azonfelül ágyukat, buzát, árpát. Kézzelfogható dolgok ezek mind, bátyám! És Ulászló meg is fogta őket. Lezabolt, mint rendesen. Mikor aztán zsebreavágta, ami vágható, akkor egyszerre eszébe jutott, hogy ő épp a minapában kötötte meg öt esztendőre a fegyverszünetet a törökkel. Így hát ő nem csinálhat semmit.

— Nem ám, mert neki kellett volna kiállitania a sereget!

— Persze! — bólintott Csáky. — A rotipár sietett is megvigasztalni a királyt, hogy egyet se busuljon a zsoldosok miatt! Eligazítja ő az egészet, csak rá

kell bizni. Ugyis tele az ország a sok akasztófa elől bujdosó jobbággyal, hajduval és szegénylegénnyel. Itt a bulla, ki kell hirdetni nekik a szent keresztet általános bűnbocsánattal. Majd jönnek arra! A polyáknak megtetszett az ötlet. Ni, hogy ő erre nem gondolt! Hamarosan dobzsét kurjantott, Bakács pedig meghirdette a keresztet.

De már erre meghökkent Lőrinc.

— Fegyvert? A zshiványok kezébe? — mordult el dühösen. — Megveszett ez a Bakács? És az urak mit szoltak rá?

— Sejtheti kegyelmed, hogy nem nyelték le szárazon. Telegdy, a kincstartó meg is mondta, hogy könnyű ezt a csürhét Isten nevében összecsődíteni, hanem ha az egyszer fegyvert érez a markában, szétverni annál nehezebb lesz! Csáky Miklós püspök bátyám meg nekiment a polyáknak. Mi dolog, hogy magyar sereget vigyenek a törökre, mikor békeszerződés van köztünk? Gyalázat! Ne kötötte volna meg az egyezséget, ha támadni akar!

— Ez az igazság! — ütött a combjára Lőrinc. — Az adott szó nem játék, még akkor se, ha a kontyosnak adtuk. Erre tudjon valamit őeminenciája!

— Hát tudott.

— Mit?

Csáky kölletlenül legyintett.

— Jót nevetett rajta és mindenkinek igazat adott. Hogy a pápa fején találta a szöveget, rá kell menni a törökre, addig, amig lehet, mert különben majd ő jön ránk. Itt a legjobb alkalom most, mikor Szelim megölette Bajazidot, aztán a két testvérét, Korkudot és Achmedet. Forrong az egész Törökország. Ugyan mire várnánk még? De amellet Telegdy urnak is igaza van, hogy a kruciátusok féken-tartandók. Azon képpen Miklós bátyámnak is, hogy szerződést szegni nem szabad. Ezt a sok igazságot mind teljes mértékben érvényesíteni pedig nincs csak egy expediens.

— Micsoda?

— Az, amit ő csinált. Hogy meghirdette a keresztet. Így az ország nem tör egyezséget, hiszen a keresztes had nem magyar, hanem pápai katonaság!

— És Ulászló?

— Egyszerűen leteszi a vezéri süveget, kardot. Bakács majd kerít helyette egy alkalmas embert, aki erős kézzel fékentartja a sereget. Ennyi az egész. És mind jóljárunk. Ha a keresztesek győznek, megszabadultunk a török bajtól.

— Aztán ha fordítva esnék?

— Akkor megszabadultunk a vágáns népüktől. Lőrinc fejcsóválva dűnnyögött maga elé.

— A bagoly rugja meg a csavaros eszejárását! Ezt ugyan kitalálta!

István szomszéd a vállát vonogatta.

— Ki bizony. Neki is látott Bakács vezért keresni!

— És talált?

— De még milyet! Ezt hallgassa kegyelmed, mert ilyet nem evett! — Mérgelődött Csáky s a megoldott majc-övét kardostól az asztalra csapta. — Az ember maga se tudja, hogy nevensen-e, vagy dühöngjön rajta. Képzeld, valami székely katonát fogott a rotpár a végházakból! Dózsa György a neve.

— Dózsa? — majsolt Lőrinc a különös néven. — Dózsa!...

— Az.

— Sohase hallottam hírét.

— Én igen. Miklós bátyám beszélt róla. Tizenhárom nyarán, mikor Zápolya Szerbiában elverte a törököt, vele járt ez is. Közönséges hadnagy volt akkoriban a székely lovasságnál. A harctéren kapott kapitányi rangot és úgy maradt vissza Nándorfehérvárban, zsoldos szolgálatra. Na, most mit szól ehhez?

— Mihez?

— Hát hogy ilyen szedett-vedett népre biznak nálunk vezéri süveget!

Lőrinc rosszalólag sodorgatta a bajsát.

— Azt öcsém, hogy elfajzottunk egész. Nem értem, hogy került ez az ember Budára?

— Ugy, — felelt Csáky, — hogy Szendrő átellenes Nándorfehérvárral. Az meg török kézen van, mint kegyelmed tudja.

— Tudom.

— Egy idő óta lovas szpáhik táboroznak benne. Legutóbb Erded bég volt a vezérük. Fene kötekedő firma. Ez azzal mulatott, hogy ki-kilovagolt a két vár közti mezőre és párbajra hívta a magyarokat. Hanem a vállalkozókból kifogyott lassacskán, mert minden ellenfelét sorba levagdosta. Hushagyó kedden is, mint rendesen, kiállt a török. Ott hetvenkedett. Böcsmérelte a »gyáva gyaurokat«, amért egy farsangi táncból is elbujnak féltükben.

— Hogyazistenfáját! — vakkant el Lőrinc. — És nem akadt, aki betömje a száját?

— Várjon kegyelmed. — Emelte fel István a mutatóujját. — Még nem értem a végére. Hogy a kontyos ott acsarkodik, ez a Dózsa épp a várfalon áll. Nézi a le- s felnyargalászo törököt. A bég is meglátja ötet. Ráhörken.

— »Hallod-e, Gyurka néni! Aztán te mért nem huzol szoknyát?«

Dózsát elfutotta a tűz.

»Meksugom, ha bevársz«. — Mondja.

A török nevetett. Megáll a lóval.

»De akkor nagyot ugass ám, kutya gyaúr, mert én kicsit nem hallok!«

»Már pedig ezt meghallgasd, kontyos! Mohamed apádnak üzenem a paradicsomba!«

»Ebanyád! Gyere no!«

— A székelly nem kérette magát. Egy-kettő ott termett. Tagbaszakadt óriás a bég, amaz gyerekeknek

látszik mellette. A pallosa akkora, hogy más sokallanán két kézre. Amellett talpig páncélban. Ennél a Dózsánál egy görbe huszárkard. A sisakját is a hóna alatt viszi, hányaveti módon.

— Ejnye! — izgult Palota ura.

Csáky csak az ajkát biggyesztette.

— Ugyan, ugyan! Sose féltse azért kegyelmed. Nem virág-házban nőtt az, hanem a parlagon. Ő maga is feldöntött a vállával egy faistállót, amit hat legény feszítővasakkal se birt megemelni.

— Akkor jó, — biccentett Lőrinc. — Folytassa öcsém, mert pogányul érdekel a dolog.

Csáky a pohár után nyult, nagyot huzott belőle, aztán visszatért a históriára.

— A török bámulja a fedetlen fejű székeleyt. Vigyorog. Látja, hogy egy csigafürt kanyarodik a Dózsa homlokára. Rábök az ujjával:

»Azt a malac-farkat meg lenyesem a fejedről, hogy legyen mit szopjál odaát!« Azzal emeli is a pallost. De a székey se röst. Elébe vág. Egy szemvillanás és repül a török páncélos karja, bennevalóstul. Jó Erded bégnek az álla is leesett meglepődésében. Sehogyse értette a dolgot.

— A seb egye meg! — pattogott Lőrinc. — Pedig elég értelmesen megmagyarázta neki Dózsa!

— Bizony, — rázta a fejét Csáky. — Nem sokat tanácskozott ökelme! Rábizta az illő felvilágosítást a hetedik paradicsom hurijaira. Ott több ideje lesz a töröknek társalogni.

— Levágta?

— Le azt. A második csapás már a bég kopasz fejének szólt, és az szép engedelmesen el is indult a fentőre, a levágott kar meg Budára. Ulászló örömében rögtön bele is hirtelenkedte a Dózsa-cimerbe. Az embert sarkantyus vitézzé ütötte, aranylánccal, biborruhával fölékesítette, lovagi rendbe emelte és

megajándékozta egy negyven kapuból álló faluval. Szép, hogy ráadásul szentté nem avatta.

Lőrinc kézzel-lábbal helyeselt.

— Dejszen öcsém! Rászolgált, amint hallom! Meg kell becsülni az ilyen embert. Mátyás is így tett, azért dicsekedhetett Kinizsy Pállal!

— Nono! — fanyarodott el István. — Sohase volt jó az a hamari munka! Nem szabad a szerencselovagok számát oktanul szaporítani a tradicionális rend sérelmére. Hagyni kell mindenkit a maga-szörűek közt, mert ranggal nem mindég jön meg a méltóság!

— Aki egyszer megállta a sarat, megállja más-kor is! — vette pártul Lőrinc a török-ölőt. — Én azt gondolom, hogy nyugodtan befogadhatja a rend Dózsát. Nem fog ránk szégyent hozni.

— Nem ám, mert már rég megtette.

— Mennyiben?

Csáky rosszkedvűen babrált a medvebőrtakaró puha szálaival. Szája szeglete lefelé görbült.

— Miklós bátyám ösmeri az atyafit. Azt is tudja, ami hir Budára nem hallatszott el.

— Micsodát?

— Hogy Erdély nyilvánóságos rablója ez a jöttment. Medgyesen kirabolta a szász vásárosokat, egy csomót meg agyonvert közülük. Ahány rebellió, abban mind benne uszott fülig. Lázította a székelyeket, más-kor pedig a szászokat. Amerre járt, ott fű nem nőtt egyhamar. Miklós bátyám le is pocskolta szemtől-szembe, azon aranyláncosan, sarkantyusan, országvilág előtt. De mit ért az már?

Az ujságolás félbeszakadt. Égő szövétnekkal a nagyasszony lépett a szobába. Mögötte Imre, Cilikével. Tere-fere közben egész besötétedett odakint.

Lőrinc kölletlenül csóváltgatta a fejét.

— Kár. — szólt befejezésképpen. — Elfajzot-tunk, no! Elfajzottunk. A hősökből dúlók lesznek és

a haramiákból lovagok. Nem ismertél te Erdélyben valami Dózsa Györgyöt? — fordult a fiához.

Imre meglepődve tekintett föl.

— Hogyne ismertem volna! — felelt. — Mért kérdezi apám?

— Szeretném tudni, hogy igazán olyan nagy zshivány fajzat-e?

— Zshivány...!

A fiatalember méltatlankodva ráncolta a homlokát.

— Ember az bizony a legjavából. Mustrának való székel!

A két ur egymásra csudálkozott. Elnémultak.

A nagy csöndességben csak a nászukat tartó varjak rekedt káromogása hallatszott.

VIII.

Imre siettette most már a többi épületek befejezését is. A váradhévi fürdőház, a templom és az iskola még felében-harmadában állt.

Hanem az emberek egyszerre mintha immel-ámmal kezdtek volna dolgozni. Miklós deáknak is alábbhagyott a tüze. Morgolódva és szimatolva járt-kelt a kórákások közt. Ha beszélt hozzá Imre, türelmetlenül felelgetett, s ha szerét tehette, úgy intézte hogy a süvegét megbillentenie se nagyon kelljen, köszönésre.

A fiatal ember nem sok ügyet vetett rá. Hagyta, hogy kölletlenkedjék a parasztjai közt. Ő maga inkább azzal törődött, hogy újabb csapat jobbágyot szabadítson a mezei munkától az építkezéshez.

A parasztok elő is kerültek. De ebből a segítségből se lett sok köszönet. Miklós deák addig-addig ügyelgett a munkások közt, míg egyszer csak megálltak a dolgozó kezek. A jobbágyok összedugták a fejő-

ket és sugtak, bugtak. Aztán elkezdődött a szivárgás a köleséri gyülekező tábor felé.

Imre senkit se marasztott. Ő a palotai szántásból csak a mozgalom jelvényét látta. A keresztet. Sokkal szentebb volt előtte, semhogy ellene szegülhetett volna. Pedig a legjava munkásait vesztette.

Maradt a maradék néppel és folytatta lassabban, amit annyi tüzzel kezdett.

Mikorra a falak vállmagasságba nőttek, hirtelen megmozdultak a telkes jobbágyok is. Napokon át lehetett látni, amint kisebb-nagyobb foltokban vonultak, dudaszó mellett, kurjongatva a palotai uton.

Mostanra már Kőrösszeg alatt is volt kuruc-gyülekező tábor.

Csáky ur bosszankodott is eleget.

— Lenézni se esik jól az ablakomból, — pattogott Imrének. — Addig, hogy egy nap elunom a komédiát és szétverem az egész hordát.

A fiatal ember a vállát vonogatta.

— Had menjenek bátyám, én nem ellenzem. Harcos nép ez. Kell a vérenek a mozgás, meg a veszedelem játéka.

— Vagy a deres öcsém. Mig nem késő az is!

De a kurucok egyre gyűltek. Dózsa meg, egyre növekedő hadával, a Rákoson gyakorlatozott.

Kezdték az országban különös hírek keringeni. Hogy a sereg nem is akar a törökre menni. Hogy a barátok a főpapok ellen lázítják a népet. Hogy az udvarnál se nézik már jószemmel a sok összeröffenő parasztot, bocskoros nemest és az elégedetlen alsópap-ságot. Küldenék őket haza, kápsálni, meg a földet munkálni. Mert így mind éhen vesznek. A katonák zsoldjára nem telik. Pedig a tarisznyákból kifogyott a »hazai«.

A sereg éhezik. Dózsa rekvirálással próbál segíteni a bajon. A fegyveresek hol itt, hol ott csapnak

le egy-egy főuri birtokra. Szedik a dézsmát. Ahol nem adnak szépszerével, onnan erőszakkal viszik.

Az országnagyok persze tiltakoznak. Feloszlátják Dózsa seregét. Bakács visszahirdeti a keresztet, sőt egyházi átokkal fenyegeti meg azokat, akik ezután is fegyver alatt maradnának.

Csakhogy Dózsa fűtyül most már a »felső« parancsra. Ő a seregét kiképezte, elrendezte, fölszerelte. Eb ura fakó! Vele ugyan nem járatják a bolondját. Ha egyszer a seregek élére rendelték, akkor ő vezér, az emberei meg katonák, akiknek rajta kívül más nem parancsol. Ha éhesek az urak, hát fogják meg az eke szarvát maguk!

Az urak megdühödtek erre a kurta-furcsa válaszra. Feleletképp hazarendelték a jobbágyaikat. De hiszen beszélhettek már azoknak! Senki se hederített rájuk.

No, aki nem jön a hívásra, majd jön fenytetésre!

A nemesi kastélyok udvarán munkába állt a deres, meg a hóhér. Elkezdődött az otthonmaradtak kinzása, sanyargatása és az indulni akarók bebörtönözése.

Erre aztán csakugyan megmozdult a paraszt-tábor. Az otthoni botütésekben hirtelen sajdukt fel évszázadok keserves szenvedése, jajja.

— Ha ti így, mink még igyebben!

A kuruc sereg dulni, rabolni kezdett. Ráébredt, hogy valahára fegyver van a kezében s hogy az a fegyver: hatalom. Élet, halál, minden.

A békés Palotára kevés hír jutott el a távoli borzalmakból. Ami eljutott is, azt se igen hitték.

Mesebeszéd!

Folytafták a munkát, hogy az aratás be ne érje.

Hanem mikorra épp az ácsok felhuzták volna a kész földélszéket, egyszerre vándorló papok lepték el a környéket.

Kőrösszeg határába is vetődött belőlük egy.

— Mihály, a köleséri pap! — magyarázta Miklós deák és a parasztnak megvillant a szeme.

Hogyne villant volna! Mikor olyan igazságokat hirdetett ez a pap, hogy a föld a népé, aki megmunkálja. Hogy szabad hazának szabadok a fiai. Nincs ur és nincs jobbágyság. Csak emberek vannak.

Meg hogy Dózsa György a nép vezére.

Föld! Szabadság!

Ebből megértett a paraszt mindent, amit eddig szavakba önteni se tudott. Hosszu századok gyötrelem-öröksége, fojtott ösztönössége rádöbben, hogy él s hogy ennek az életnek minden lehetősége Dózsa György.

És egy napon Biharban is felharsant a jelszó:

— Fegyverre kurucok!

A földmunkások vállukra vetették a kaszát, a kőszegők a csákányt, vasasok a pőrölyt és megmozdult az ősi föld.

IX.

Palotára lovas érkezett. Imre hallotta az emelcsős kapu láncainak csörömpölését, mikor leeresztették. Csáky volt a jövevény.

A komoly, megfontolt és mindig egyforma kedvű főurnak szokatlan tűzben égett az arca. Alig vett annyi időt, hogy parolát nyújtson az üdvözlésre, szökött le a nyeregből.

— Na, öcsém, — szólt, — hát igazam volt-e, mikor az öklöm szorongattam, ahelyett, hogy mint te, a mennyei mannat lestem volna?

Imre elcsudálkozott.

— Nem értem, mire céloz kegyelmed.

Csáky egy négyrét hajtott levelet terített a lugasasztalra.

— Sokszor rágtátok a fületem Cilával együtt, hogy mért vagyok olyan kemény a bitang paraszt-

jaival! Most aztán itt van ni! Kellett nektek szarvat növeszteni a buta fejökre! Fegyvert a kezükbe! A hires Dózsád ütközetre vitte a hordáját bent az országban, még mielőtt egy irmagja törököt szagolhatott volna! Ne, ha nem hiszed!

Oda fricskázta a levelet Imrének.

De az nem nyult utána. Egy kicsit megpilledve nézett a vendégre.

— Belső háboru? — kérdezte.

A szomszéd elmosolyodott. Hideg megvetés gnyolódott a szája szélén.

— Ördögöt! — felelt. — Csak egzekució. A sánta Báthory meg Miklós bátyám szétrugták a nagylaki Maros-gázlónál az egész szemétdombot.

— A csanádi püspök?

— Igen.

— Dózsa seregét?

— Ej! Sereg! Horda az őcsém. Kóborol, mint esikasz a lápon. Megugrott az első puskatüzre. A többit pedig, ami maradt, majd elintézi a deres, meg a cigány. Kár a becsületes kard az ilyen munkára.

Fölényes és biztos csengésű volt ez a hang, hanem azért Imre sehogyse tudott belenyugodni. Egyre a kastély nyitott ablakai felé révedezett a szeme, ahol az anyja épp a betegszoba faggyas kendőit szárogatta.

Az a gyenge kis öregasszony és az ő székbe szögezett nagybeteg apja, meg a többi bárányai, nagyon is a felelősségére súlyosodtak.

Elborultan fordult István urhoz.

— Mikor kapta bátyám ezt a levelet?

— Alig egy órája. Kata hugom küldte. Jaksics Péterné, Nagylakról. Staféta hozta, staféta vitte a gratulációmát is. Csak azt irtam meg, aztán jöttem hozzád. Gondoltam, jó szomszédok közt sohase elég sürgős a jó hir. De ugy látom, hogy magam marad-

tam az örömmel. Mi bajod? Talán vackorba haraptál?

Imre a vállát vonogatta.

— Az, bátyám, hogy kár volt olyan nagyon sietni a gratulációval! Közelebbről ismerem én Dózsát, mint kegyelmed! Ha ővele egyszer ennyire haladtak a dolgok, akkor aligha is fognak azok megállni a nagylaki gázlónál.

— Hanem!

— Én a második, a tizedik, a huszadik póstát várom. Mig a fölvetett alma leesik, idők változhatnak és velük a szerencse.

— Eh! — legyintett a látogató s a kezét bucsuzásra nyújtotta.

Hiába marasztotta Imre, elment a kedve. Zsém-belődve lovagolt vissza, amerről jött.

A fiatal ember tűnődve bámult utána, mig csak el nem nyelte a körösszegi ut felnyargalt pora. Akkor megfordult s fölment az apjához.

Lőrinc urnak rossz napja járt. Az éjszakája se ígérkezett különbnek. Imre maga akart virrasztani mellette. S mig a beteg nehéz lélegzetvételét hallgatta, kibámult a csendes tavaszi éjszakába.

Tul a Körösön, elnyult, hosszú sorban apró tűzek lobbanását látta. Világítottak, mint a Szentjános-bogarak. Vörös fényükben ide-oda nyüzsgő árnyékok imbolyogtak. Mikor a szél meglebbent nyugat felől, különös, morajló hangokat hozott magával.

Nem vegyült abba lárma, se kiáltozás.

A tömegek csöndje volt ez a tompa zaj.

X.

Csáky ur nem soká állta a duzzogást. Sokkal jobban összeszoktak az ő vén szomszédjával, semhogy hosszú időn át nélkülözhatték volna egymást. Még az eseménytelen napok alatt se győzték kibeszélni magukat, nem hogy most birták volna a szótlanko-

dást, mikor nyüzsgött-mozgott köröttük a világ. István rövidesen megint beköszöntött. Czibakékat papostól az árnyékos szilfa alatt találta. Imre számadásokkal vesződt, a nagyasszony Péter hacokáját foldozta, Lőrinc pedig a pappal csatázott.

Mikor a vendég betopogott a hidon, örömmel fogadták. Lőrinc a karszékből nyújtotta a kezét.

— Már épp azon voltam, hogy átvitetem magam gyaloghintón, ha ma se került volna elő! — zsörtölt a szomszédra.

Az Imre felé sandított.

— Ökelme az oka! Alaposan megrontotta multkor a szájam ízét.

— Hogy-hogy?

— Olyan nagyra van a Dózsa Györgyével, mintha legalább is sárkányölő Szent György lenne a rabló himpellérje! Én bizony nem hallgatom.

Elérkeztek hát végre a mindennapos beszélgetésük tárgyához!

A két ur mohón kapott a szón. Fülöp is közbe koppant néha, csak Imre, meg a nagyasszony hallgattak. A fiatal ember örült a vendég jobb kedvének. Dehogy is akarta volna ismét elrontani a maga bagolyhuhogásával! Hagyta, had tegye a törvényt a kettő.

Mikor a számadás elkészült, fölvitte az írószobába és elrakta szépen a leveles ládába. Nem is szándékozott lemenni addig, míg a kényes társalgás tart. Valahogy akaratlanul is bele ne ártakozzék!

Nagyon elcsudálkozott, hogy utána küldtek. Hivatták, még pedig sürgősen.

Igyekezett lefelé a garádicson.

Már messziről látta, hogy a társaság megszapodott. A fának támaszkodva idegen katona állt. A lovát ott abrakolták a kastélyudvaron. Két palotai legény szalmával csutakolta. Merő tajték volt a szegény pára.

No, ez alighanem postát hozott valahonnan!

Lám, ott a levél Csáky ur kezében, csakugyan! Olvassa fennhangon. Lőrinc pedig odaüti a bal öklét minden mondat után az asztalhoz.

Imre hallja a keserű kifakadását.

— Hát ez is megeshet! És ez is nélkülem! Hej, semmit-érő rongy élet már az ilyen.

S rázza a galambfehér sörényét busan.

Ugyan miféle hír lehet, ami így elalkonyította azt a drága homlokot?

Imre öles lépéssel termett az apja mellett. Csáky szomszéd épp végére ért a levelének. Odanyújtotta neki.

— Nesze öcsém, olvasd el te is. Mindnyájunkat érdeklő dolog.

A fiatal ember elvette az írást és belenézett. A szemöldöke ráncokba futott.

Bizony, furcsa híradás volt ez! Várad várából keltezték. Alul Pöstyéni Gergely uram manupropriája éktelenkedett, két kövér tintafolt között. Látszott, hogy hevenyébe karmizsálták a betüket. Sürgősnél sürgősebben invitálják az urakat, hogy nemesi bandériumaikkal prezentálódni ne késlekedjenek Várad várában, ahol is minden nélkülözhető erő gyülekezzék a sánta Báthory megsegítésére, akit Dózsa György ugy szétvert seregestől, hogy a nagyur maga is csak csudával határos módon birt épp bőrrel menekülni. Pöstyéni uram nem küldheti a várbeli embereit, mert szintén fülíg uszik a bajban s az ő dolga elsősorban is a vár védelmezése.

— Az a kérdés, — emelte föl Lőrinc az öregujját szigoruan, — hogy quo jure rendelkezik ez az ipse a bandériumok fölött? Martonosi Pöstyéni Gergely uram a püspök sáfárja, nem a vármegyéé. Sőt még a püspöké se, hiszen özsentsége meghalálozott. Aki pedig meghalt, az nincs és aki nincs, annak sáfárja se lehet. Mit szólsz hozzá páter?

— Azt, hogy nem igaz. A mindenkori váradi püspök egyben a megye örökös főispánja. A püspök sáfárja tehát egyben a főispáné is. Idem: A püspök lévén mindenkori, így jogában áll meghalálozni. A főispán ellenben lévén örökös, ugyanez részére de facto nem concedálható. Ergo: meghalván a püspök, az valóban nincsen és így sáfárja sincsen. De minthogy sáfár mégis vagyon, ergo az a főispáné. Annak pedig jogában áll a bandériumokat hívni.

Lőrinc ur előbb elképedt erre a papos érvelésre. Aztán verni kezdte félököllel az asztalt mérgében.

— Összetarttok csuhások, mint mindég! Hanem mink is megmutatjuk! Nem megyünk egy moccanást se. Bandérium kéne Pöstyéni komának? Fenét neki! Ugy-e sógor?

Csáky le s föl sétált a kis térségen, majd hirtelen megállt az asztal előtt.

— Én bizony megyek, — mondta. — Mert nem az itt a kérdés, hogy van-e joga vagy sincs Pöstyéninek, hanem az, hogy mi lett Csáky Miklóssal?

— A csanádi püspökkel?

— Igen. A bátyámmal. A sánta Báthory meg ő együtt harcoltak.

Czibak urnak mintha elvágták volna a harsozását. A nagyasszony is kiejtette kezéből a varrást.

— Csak talán nem esett baja? — hökkent a szomszédra.

— Baj! Csáky Miklóssal! — rágott vissza István a szóra megvetően. — Az nem. De a dolog mégse tiszta. Valami zavar lehet itt. És minthogy nem értem, magam fogok utána nézni.

— Kegyelmed személyesen akarja vezetni a körösszegi bandériumot? — Szólalt meg Imre.

— Nem is várom, míg a fiam hazaszállingózik Göttingából!

Amaz a fejét rázta.

— Bátyám, nem ajánlom.

— Mit?

— Azt, hogy itthagyja Kőrösszeget. Szükségtelen kegyelmednek Csanádig menni ahhoz, hogy kurucot lásson. Elég kinézni az ablakból. Ha rám hallgat bátyám, akkor inkább ezeket tartsa itt szemmel.

— És a bandériumokkal mi lesz?

— Elvezetem én. Péter ugyanis itthon marad nálunk, házat őrizni. Én meg nem hozok szégyent a kegyelmed fejére, azt elhiheti.

— Köszönöm öcsém, — intett Csáky. — El is hiszem. De el nem fogadhatom.

— Miért ne?

— Ami az én dolgom, az az enyém. Nem akasztom más nyakába.

— S ha a kurucok kedvet kapnának belátogatni a kőrösszei várba, míg bátyám Csanádot járja? A bosszu nagyon közel esik. Miklós püspök volt az első, aki tengelyt akasztott Dózsával. Az pedig nem felejt.

— Már megint Dózsa?

Csáky urnak hirtelen összeszorult a foga. Elfutotta a láng.

— Hát ha semmi egyébért, elmennék csak azért, hogy annak a te híres Dózsádnak kifordítva hozzam haza a bőrét! Elkel ott a cimer-teremben, a többi dıvadak közt.

Imre nem vitázott tovább.

Várta, míg a vendég lekezel az övéitől. Akkor az apjához fordult.

— A hidat huzassa föl édesapám utánunk. A várjobbágyok pedig fegyverkezzenek.

— Te elmégy?

Imre Csáky felé hunyorított.

— Elkisérném István bátyámat Kőrösszegre, — mondta csöndesen.

— Értem! — bólintott Lőrinc és a pap egyszerre. S a nagyasszony mélyen a varrása fölé hajolt.

XI.

Kőrösszegen ugyan különös dolgok vártak a kastély urára!

Az udvar teli málhás szekerekkel, idegen szolgálakkal, vezetékllovakkal. Láda láda hátán. A löcshöz barmok kötve, a kasornyában pulyka vertyog, csibe, réce sivalkodik ijedten.

Az uraság elkomorult.

— Hát ez mi? — kérdezte ingerült hangon.

De mielőtt a lekantározással vesződő idegen kocsis válaszolhatott volna, a kastély felől egy férfi biceg a csoportnak. Lassan jődögél, a lábát minduntalan megtapogatja. Közbe sziszeg és káromkodik. A dolmánya szakadt, poros, az arca fakó.

— István! — kiált Csákyra.

Csak most ösmert rá Imre.

— Toldy bátyám!

Szalonta ura volt a sáros, véres vándor. Jobb karja a nyakába kötve.

Csáky megdöbbenve nézett a különös vendégre.

— Hogy kerül ide, kegyelmed?

— És hozzá ilyen sommásan, ugye? Barmostól, szekerestől. — Biccentett a szálas, őszes ember s keserűen legyintett utána.

— Ne féljen szomszéd, hogy szükében lesz a látogatóknak! Vagyunk szépecskén. Itt a familiám, itt a szalontaiak, kölesérik, meg a sarkadiak mind, aki még mozog. A Fekete-Kőrösön innen kegyelmedhez invitálta magát, aki megmenekült. Délebbre már lángban a világ! Békés ég. Csanád egy tüztenger.

— De hát mi történt?

Toldy elkarolta Istvánt, az épen maradt bal karjával.

— Nézze meg kegyelmed a saját szemével.

A felső renden aztán beszélnie se nagyon kellett Toldy urnak. Beszélt helyette a sok halomba

hányt bugyor, kendőbe kötött dunnák, párnák, meg a rivó gyermekeket dajkáló cselédek ijedt arca.

Az asszonyokon a kiállott rémület viaszlárvája, a férfiak közt egy sincs ép, egy sincs kardforgató állapotban. A kőrösszegi borbélyok sorba járnak köztük árnikával és sebforrasztó Csaba-ir főzettel.

Füstben, vérben fürdött arcok ezek. Borzalom és fogcsikorgató düh valamennyi.

Imre úgy olvasott róluk, mint a nyitott könyvből. Csak ennyit kérdezett.

— Dózsa?

Toldy vállat vont.

— Egyéb se hiányzott volna! Akkor ugyan nem kellene itt alkalmatlankodnunk. A mi emberünk más volt.

— Kicsoda?

— Az egyik sáfárja. A köleséri pap. Szinte hozzátehetném, hogy: hál Istennek. Pedig úgy rontottak rá nek idején, mint a vadak. A kastélyom prédának esett. Felgyújtották a latrok! A többi se járt különben. Az irataikat elperzselték, amit értek, elrabolták, a jószágot elhajtották. A borom csatornán folyik az udvaromra. Az én híres borom!

Csáky ur az öklét szorongatta dühében. A sok éles mély redőtől alig lehetett az arcára ismerni.

— Mi hír Miklós bátyámról? — kérdezte.

— Kegyelmed nem tudná?

— Mit?

Amaz köhécselni kezdett. Zavartan motyogta.

— Bizony, másodszorra kevesebb szerencséje volt a harcban. Dózsával került szembe. Szét is verték a seregét, hogy irmag alig maradt belőle.

— Dózsa? — csikordult el Csáky.

Toldy igent intett.

— Nagylaknál volt az összezsapás. De itt azért még meguszta volna valahogy Miklós püspök. Báthoryval együtt Csanád várába menekültek. Hanem ezt

meg rájuk gyujtották a zshiványok. A sánta Báthory az ablakon ugrott ki, úgy futott el egy ingben, meztitláb.

— És Miklós bátyám?

A sebesült elfordult.

— Ő a viz felől próbálkozott.

— A Maroson?

— Ott. Csak valamelyik cudar észrevette a fölfelé iparkodó csónakot és utána eredt.

— Elfogták?

— Sajna! Aztán Dózsa elé hurcolták. Ugyanigy járt Ravazdy Péter alispán, nagylucsei Dóczy György, Torpay Miklós, meg Telegdy István kinctartó uram is. Toldy felsóhajtott.

— Hogy mi lett belőlük, azt nem tudom. Alig vettem a hirt, máris ránk jöttek. De úgy mondják, hogy aki Dózsa kezébe kerül, az nem menekül. Keréketöreti, vagy karóba huzatja mind az elfogott nemest. A kincsüket szét harácsoltatja, a hordája pedig meggyalázza a leányaikat, feleségüket, bosszúból, amiért a Turnál elfogott kereszteseit megnyuzatták és megsüttették Budán. Nekünk az volt a szerencsénk, hogy a paraszt a levéltárakon kezdi a dulást, ahol a jobbágyok hitleveleit tudják. Hanem Dózsának más a gondja. Ő király akar lenni. Parasztkirály. Amerre megfordul, irmagja urat nem hágy. A falvakban hordják a véres kardot. Halállal fenyeget mindenkit, aki nem áll mellé. Bizony szomszéd, nyomunkban a veszedelem.

Csáky nem tüzelt már. Nem is felelt. Mereven bámult maga elé. Csak az Imre hangja rezdítte élővé.

A fiatalember kezét nyujtotta.

— Mikorra várhatom a kőrösszegi bandériumot? Mert az enyém felkészül reggelig, — kérdezte csöndesen.

Csáky most már elfogadta a feléje nyújtott jobbot. Rekedten mondta:

— Virradattal ott lesz a gázló alatt.

Imre vágtában igyekezett vissza Palotára.

XII.

Czibak ur ott ült akkor is a nagy szilfa alatt a gondolkozó székekben, ahol hagyta. De a többiek szétrebbentek, kiki dolga után. Lőrinc egyedül gubbasztott.

Borus volt az a megfonnyadt, sápadt arc és a homályos tükrü barna szemekben mély szomorúság felhőzött, amint a sürgő-forgó fegyvereseit nézte.

A vén Mátyás, mint a nyárs, posztolt a háta mögött. Néha egyet-egyet rántott a hegyesre kifent cincér-bajuszán, majd meg nagyokat szitkozódott a szótlan gazdája helyett. »Pallérozta« az embereit.

— Huzd ki magad, ebugatta! Ugy áll rajtad az a gúnya, hogy idesanyád három hétig bőjtől kinjába, ha meglát benne! Czibak legény volnál, vagy mi a seb?

Imre leült az apja mellé. A hüvös ujjakat belekapcsolta a maga forró fiatal kezébe, úgy fütötte azt az alvadó drága életet és úgy nézdegélte vele a tollászkodó népet.

Hogy azok rendre vergődtek, Mátyás oda-reccsent rájuk:

— Sorakozz!

A hangyaboly megnyüzsdült a kastélyudvaron. Kiki iparkodott a helyére mentől előbb. Mátyás végigbaktatott a lénia mellett, aztán megállt a gazdája előtt.

— Alássan jelentem, kész, a tereintésit!

Lőrinc szeme végigsiklott a peckes sorokon.

Harminc palotai fattyun feszült a kék dolmány.

Kemény kötésű, vastagnyaku, élettől dagadó fiatalság mind. Az orcájuk tulipiros, majd kicsattan az erő-
től és a jókedvtől. A fegyvere vadonatúj mindnek.
A főveg piros nyelve félrecsapva, mint a kakastaréj.
Az egyforma csebeli csizmák ragyognak ékesen. És
szól az ének szíveket igézőn:

»Várj engem galambom, virágos kapunál,
Ha majd visszajövök, szép rózsabokornál...«

A vén Mátyás rámosolyodik a vörös-kék Czibak
zászlókra.

— A kkeserű irrgalmát az apátoknak!...

De Lőrinc ur erre se éled. Sőt, mind jobban
elsötétül. Aszott kezével bágyadtan int.

— Elmehettek.

Ő pedig fölvitette magát az ágyasházba. Onnan
is kiparancsolt mindenkit. Egyedül akart lenni.

Hanem Imre sehogy se értett a parancsról. Ott
lomotolt az apja körül és türelmesen várta, hogy
majd csak megszólal. Lőrinc elnézte egy darabig
némán, aztán elfordult és kibámult az ablakon, üres,
tág nézéssel.

A nap épp most bukott le a Kőrös-berek mögött.
Piros fényétől kigyulladt a víz és vörhenylett, villo-
gott, mintha folyékony tűz volna, mely eggyé lob-
bantja a földet az éggel. A báránnyelű rózsaszín
széle megperzselődött tőle. A láp felett egy kócsag
huzott át lassu szárnyecsapásokkal. Harcos fejét előre
szegzi, a csőre mint a tör. Most beleért a sziporkázó
fénybe és hirtelen eltűnt, mint a káprázat.

Lőrinc mélyet sóhajtott. Lehelete megborzolta
a fia fürtös haját.

— Mi baj édesapám?

De a vén szittya elfordítja az arcát. Ugy kell
azt visszaölelni erőhatalommal, hogy a szemébe néz-
hessen.

— Apám!

A fiatalember megrendült.

Az a két barna szem csupa könny. A fényes gyöngyszemek egymásután perdülnek le a szikkadt, szomorú arcon. A hosszú, ősz szakáll harmatos lesz tőlük.

Imre fájdalmas csókkal itatta le azt a két hunyó csillagot. A fiatalságának, az életének két drága, vezető csillagát.

Lőrinc gyengéden bontakozott ki az ölelésből. Megeredt a szava, mint a szitáló őszi eső.

— Hát mégis csak elmész? Megint elmész? — kérdezte.

Majd rábólintott magától.

— Nem sajnállak én, ne gondold fiam, hanem irigyellek! És te se sajnálj engem, mert én rajtam meg az Isten büntető balkeze ez, amért hűtlen lettem a kardhoz, amit a kezembe adott. Hibáztam. A tétlenséget nem menti semmi. Én elvesztettem a hitem egy jobb jövőben és most vezekelek. Az Uristen elvette azt, amit én lettem, hogy vissza ne adja soha többé. És nekem úgy kell elpusztulnom lassan, mint a beteg tuloknak, egyhelybe zuhanva, magam körött tipratódva, nem pedig amint férfihez illő, az eleim szabályjával a halott jobbkezemben. Ez az, ami fáj, látod.

Imre odatérdelt a karosszék elé. A fejét ráhajtotta arra a két reszkető térdre. A válla rázkódott a belső sirástól.

— Jóra fordul még minden! Kegyelmed meggyógyul. Megsegíti az Isten.

— Elsegít az Isten. Így mondd, ha jót akarsz, fiam. Ennél többet én nem kérek, nem várok, nem is akarok.

A fonnyadt kéz ráterült a hullámos fekete hajra, mint valami hosszú utban megfáradt vándormadár lecsüggedt szárnya. Ott pihent áldólag sokáig.

Aztán hirtelen keményen szólalt meg Lőrinc hangja.

— És most eriggy! Vissza se pillants. Ugy akarom.

Imre hang nélkül fordult ki az ajtón.

Lent a kastélyudvarban még egyre zümmögött a nóta:

»Várj engem galambom virágos kapunál...»

A szél messze vitte a tördelt hangokat.

XIII.

A Csáky urak dominiumának a körösszegi vár képezte a magvát. Hires régi bagolyfészek volt ez, melynek mohos kőkockáira már kétszáz esztendő előtt egy király vére fröccsent. Itt ölték meg kedves kunjai László királyt, Kopasz nádor hadai is itt szálltak szembe Károly királlyal.

A nagy időket látott épület meglehetősen elavult állapotban senyvedt mostanra. Hatszegletű donjonjának vastag falai ugyan bátran dacolhattak minden viszontagsággal, de az őrtorony toldva-foldva bomladozott. Födéléről sok helyt lehordta a vihar a zöld cserepet, a körfalak lőréseibe fészket vertek az ég madarai. A hatvankét öl hosszú, negyvenkét öl széles várudvar körött korhadoztak a palánkok és megbomlott a sövénykerítés a sáncokon.

Csáky István haladék nélkül a hiányok helyre-pótlásához látott. Hogy a had elvonult, ebbe ölte a dühét s az ideje javarészét. Hanem a széles sáncárkok is tele voltak sással, náddal, iszappal. Az északi oldalon belepte a moh meg a páfrány és valami odakerült repkényág bolondjába úgy meg-eredt az egyik oldalában, hogy a karvastagságu ág-bogait úgy kellett puskaporral kirobbantani a bástyafal tövéből.

Ennek az ároknak a rendbehozására már nem volt elegendő a várbeli jobbágy. Csáky ur hát pa-

rancsot küldött a cséfaí, pankotai, vásárhelyi, besenyei, berek és nagybőszörményi, a darvasi, inándi, bél-soki külső uradalmaiba is, hogy indítsanak tüstént a sáncmunkára való népet. De hogy a dolog addig se álljon, leszalajtott Szent-Katalin városába a fő-bíróért, megparancsolva neki, hogy a kézmiveseket azonnal állítsa elő. Portánkint két fegyverest adjanak a várba és addig, míg a külső jobbágyok előkerülnek, minden szentkatalinbeli férfi, vagy asszonyi állat, aki csak kezét-lábát bírja, a sáncmunkához rögtön jelentkezék.

A porkoláb épp a Domonkos-rendű kolostor tö-szomszédjában, az iskolában érte az öregbíró. Ott tették a törvényt Miklós deáknál.

A két ember összenézett a parancsra.

A bíró fölszegte az állát s azt mondta a várbeli embernek, csöndesen.

— Jól tudod, fiam, hogy a Szent Katalinbeliek nem tartoznak nektek robottal. Eriggy hát dolgodra és ne zavard mások békességét. A várjobbágyokkal rendelkezetek, hanem a többihez semmi kö-zötök.

A porkoláb megcsóválta a fejét s visszament a hirrel. Ugy látszik, sietve szedhette a lábát, mert kis idő multán már megint jött. Csakhogy most négy fogdmeg csörömpölt utána. Ugy vitték főbíró uramat a Comes elé.

Csáky István épp a várudvaron állt, mikor az egzekució megérkezett.

Rárivalt a főbíróra:

— Kend az, aki megtagadta a parancsot?

A bírónak a szeme se rebbent a nagy hangra. Egyszerűen rábólintott.

— Én bizony, uram. Mert ami nem dukál, az nem dukál.

Csáky előtt elsötétült az ég.

Mióta a világ világ, így még nem beszélt vele paraszt. A kenéyvonala, büszke arc szederjes lett az indulattól.

— Deresre a kutyát! — kiáltotta és sajátkezüleg vágta rá az első korbácsot.

Magához ébredni se maradt ideje a főbirónak, mikor már olyan alaposan kikapta a huszonötöt, mint akármelyik kóbor cigánylegény tyuklopás után a községháza udvarán.

Két megbotozottja is volt hát Szentkatalin mezővárosának! A főbirája, meg a rektora, Miklós deák. Megvitathatták egymással, hogy mi a különbség a palotai és a körösszegi igazságszolgáltatás közt.

Bár a vita elmaradt. Ehelyett a főbíró felpakolt és elindult. Nyomába a Szent Katalin-utcai, meg a Macskás-utcai atyafiság, egyenesre vert kaszákkal, cséphadarókkal. A cihelődő várjobbágyokat Miklós deák vitte utánuk. Addigra már mindnek a mellén ott lángolt a vörös kereszt.

Csáky István várhatta a népét! A csendes tavasi éjszakában fellobbanó tüzek mutatták, hogy merre visz az útja. Körül égett a sok majorház és karám. A mezőségen elszabadult barmok bitangoltak szerteszéjjel.

És Körösszeg hangos lett egyszerre Dózsa György nevétől.

XIV.

A reggel rózsaszín köntösben libbent a buzarengető, virágos táblákra. A nap sugarai olyan élesen hasítottak át rajta, mintha a fényes égi állat aranyfonalakat eresztett volna le a földre.

Imre lovasai gyors menetben ügettek a váradi uton. Jobbról-balról kankalinos mezők villogtak harmatgyöngyösen. A kiöntések mocsaras rétjei felől vízi

csöppen a fáról s azzal rohan is mind a három nagy ordítva a tábor felé. A palotaiak utánuk!

De Imre köztük termett. Leparancsolta a verekedést.

— Nem azért vagyunk itt, hogy cseresznyetolvajokkal kapcáskodjunk, — mondta.

A legények mérgelődve ugrattak tovább. A tábor megnyüzsdült mögöttük. A kurucok felugráltak s szitkozódva, orditozva parittyáztak, lövöldöztek utánuk.

A lovasok vágtában kanyarodtak le a Körös hídjához. Itt már erős várbeli őrség köszöntött rájuk Jézus nevével. A partot Szent László vitézei tartották megszállva. A hidfőt elsáncolták. A fekete földhányásokon látszott a friss ásás. Heőgyártó parancsnokuram közölte Imrével, hogy Pöstyéni mult éjjel letiltotta az átkelést. Igazolás nélkül többé senkit se szabad beereszteni. A város és a vár el van zárva.

Imre nem szólt semmit a hirre, csak a süvegét huzta mélyebben a szemére. Hanem a legényei annál jobban lélekre kaptak! Megéreztek a verekedés szagát a levegőben.

A kis csapat vigan szöktetett a hidra. Hamarosan le is csöppent a lóról! A pusztákat járt tüzes csikók sehogy se akartak megbékülni az ismeretlen faalkotmánnyal, mely üresen döngött a patkóik alatt. Ezeket bizony kantárszáron kellett áthuzgálni rajta.

Mig a legények párosával átkepickéltek, Imre ráért körülnézni az elétáruuló pompás képen. A tavaszi nap milliom aranyugara villódva táncolt a váradi házak sokszínű cserépfödelein, szerteszórva tüzét, mint valami drágaköves, óriás boglár. Délről és nyugatról a Pece-patak vize, mint folyóezüst, keretezte körül a sziporkázó ékszert. A külső Hostátok smaragd-köszöntyük módjára függtek rajta körben, a vizen átkaroló apró hidak kapcsolták egybe az egészet. Napnyugat felől erős védőfalak. Északon és dé-

len sáncok. De mintha még ezek a harcias dolgok is tavaszt mosolyognának a világba! A sáncok falán futó sövénypalánkok kirügyeztek a nap és a víz kettős cirógatására. A sok fűzfavenyige mind megeredt bolondjába. Nekilombosodva játszadoznak a Körös szőke hajával. Olyan derüs, olyan békességes volt ez a város, mintha egyenesen az angyalok kötényéből hullt volna ki a jámbor emberek örvendeztetésére.

Hanem a sövények mögött feketéllő mogorva földsáncok már sejteni engedték, hogy erősségnek is erő lehet arra beljebb ez a paradicsom!

Mikor a lovasok átvergődtek, Imre megint a csapat elejére ugratott. Ugy haladtak át a külső kapun kettesével, hosszan elnyult sorban. A főutcán rendbeszedelőzködött a legénység és nótára gyújtott. Kétoldalt a fa-vázás, pirostéglás hajlékokból asszonyi fejek kandikáltak ki a szép ébresztőre. A felső rend ablakai tele virágokkal. A sok bazsalikom, rozmaring mohón teregeti oda pince-sápadt leveleit egész téli senyvedés után az áldott tavaszi napnak.

Az alsó rend ablakaiban nincs virág. Itt a különböző céhekhez tartozó mesterek munkái ékeskednek közszemlére téve. A váradi sarkantyú, kard, arany és ezüstmivesek, üvegesek, harangöntők, himzők, képírók, gyönggyel-dolgozók meg kőszegők portékái meszsze földön hiresek. Van rajtuk bámulnivaló elég a pusztafiak számára.

A cserépfödeles házakban még csak éppen hogy ébrednek. De a zsindely- és zsuputejű fészkek körül annál nagyobb a sürgés-forgás! Ezeknek most verik le a födelét. Ponyvákat feszítenek helyükbe. A favázás porták elé lajtvizeket, teli csöbröket, dézsákat hordat a gazda. A sok ember alig győz cipekedni, a katonák pedig kitéregetni.

Bizony, ezek ostromra készülődnek! A polgár nagyon mélyen megsüvegezi a katonát. A legények

integtetnek. Imre is alig győz köszönetni jobbra-balra.

A vár előtt elterülő fás térségen végül megállírták a lovasok. A kürtös megfujja a bekéredzést az emelcsős hid előtt. A vár-árok tele vízzel, a kaputorony bezárva. Hivni kell az öröket.

A figyelő donjon meg is népesül mindjárt. Erős kürtszó felel a túlkölésre. Majd a parancsnok busa feje jelenik meg a kapu boronás vasrostélyai közt.

— Kik vagytok és honnan?

— Nemesi bandériumok. A Czibak meg a Csáky nemzetség fegyverei. Összesen száz kopja, — válaszolt Imre. És az illendőség kedvéért hozzátette:

— Én magam Palotai Czibak Imre.

A parancsnok bólintott.

— Isten hozta kegyelmedet, főkapitány uram. Hírből ösmerem.

A felvonó hid nagy csörömpölve hullt le a szádára. Odabelül aztán kezet nyújtott az idegen.

— Kerekegyházi Petrus Mihály a nevem. Ez meg itt a két fiam. János és Gáspár. Ikrek. Szent László vitézei már ők is. No, üdvözlőjétek a főkapitány urat!

Imre lekezelt a legénykéekkel. Két egyforma bihari gyerek volt az, kemény-nyaku, zömök és vállas. A barnapiros arcuk is egyforma. Talán az apjuk se tudná különválasztani őket, ha Gáspárnak nem lenne a homlokán áttól-átig egy egész friss vörös sebforradása. De van. Még pedig alapos. Koponya kellett hozzá, ami ilyen szépen kibirja. Bihari kobak, a javából.

Imre szakértő szemmel nézegette. Nem is állta meg kérdés nélkül.

— Hol szerezted, öcsém?

— Telegdy ur mellett, a Marosnál, — felelt Gáspár és szép nagy világosságot lobbant a szeme. —

Főapródja voltam őkegyelmének, míg itt hadnaggyá nem ütöttek.

— A kincstartó Telegdynek?

— Igen. Telegdy Istvánnak, a vajdának.

— És most bajában elhagyta?

A legénykének kigyulladt a homlok-sebe. Nagyot lélegzett a tiltakozáshoz, hanem utóbb csak lehullt a keze.

— Nincs annak már semmi baja, bátyám!

— Kiszabadult talán a fogságból?

— Ki, — bölintott a hadnagy. — Az Uristen kiszabadította, mint valamikor Szent Sebestyént. Dózsa karóhoz köttette és agyon nyilaztatta. Nem volt annak szüksége rám többé! Nem is segíthettem volna különben rajta. Halott módjára hevertem az ütközet helyén. Annak köszönhetem, hogy egydarabban látom Váradot.

— Telegdy Istvánt felkoncolták?

Imrével hirtelen megugrott a ló. Választ se várva nyargalt át a külső udvaron. Az idősebb Kerekegyházi alig győzte követni.

A várpiac falában nyitva tátongott az őrtorony szárnyas kapuja. Feltartóztatás nélkül mehettek a nagy kövezett térség felé.

Hemzsegett az, mint a nyüzsgő hangyaboly. A kéttornyú székesegyház pompás reneszánsz modorban felujított homlokzata elől épp most szedték le az épület-állványokat. Még alig hogy elhagyták a megboldogult Thurzó püspök kőszegőit.

A térség közepén Szent László hatalmas lovaszobra állt, talpig aranyban. Főlemelt buzogányával a székesegyház kapujára mutatva hirdette az Elmulhatatlant.

Tul rajta három álló szobor ékeskedett arany köntösében. Szent István és László királyok, meg Imre herceg. Mindannyian a kolozsvári Miklós kép-

faragó-mester remekei. Köröttük színes felhője a vörös-sárga káptalani és a Szűzmáriás nemzeti zászlóknak.

Kerekegyházi büszkén mutatott a templom előtt álló, ragyogó csapatra.

— Ezek is László vitézei, — mondta. — Gyülekeznek a kivüllakók.

— Egyházi nemesek?

— Azok. A püspökségé, meg a káptalané. Mi belsők itt lakunk a várban. Tizenöt család. A többi nagyrészt Bihar, Csatár és Püspöki környékén. Hanem vannak még külsőbbek is. Ezeket most készíteték fel. Páncél, sisak, pajzs, mellvért és lándzsa a fegyverzetük. Éppen mint nekünk.

— Látok ott arrébb muskétásokat is.

— Hol?

— A Kisboldogasszony templom előtt.

— Hja, azok a püspökségi rendes zsoldos katonák! Békeidőben is itt szolgálnak. Mink László vitézei csak szükség esetén tartozunk harcolni, váltságképp az örökjogon kapott földjeinkért.

Imre főlegyenenedett a nyeregben és szétnézett. Pöstyéni urat kutatta. De a nyüzsgés olyan nagy volt, hogy nem lehetett tűt keresni a kazalban.

Visszatoporgott hát az embereihez s várt tovább, növekvő türelmetlenséggel.

Kerekegyháziban nem fért a büszkeség. Kis idő múlva megint rákérdezett.

— Látja kegyelmed azt a csákányos csapatot?

— Hol?

— Ott ni, a kapu előtt.

A püspöki palota előterére mutatott.

Imre követte szemmel az irányt.

— A körött a csap-orru atyafi körött akik vannak?

— Igen. Azok közrendű váradi hospesek. Az a rezesorru előttük Jeromos kántor, az alsó templomból. Fene szájas firma! Ugy is hívják az idevalók, hogy

»nagyhangu Jeromos«. De nem baj. Ilyen is jó, ha van a várban. Tud a polgárok nyelvén.

A beszélgetés félbeszakadt. Egy csapat kékdolmányos, kerecsentollas legény csörömpölt előttük. Az oldalukon rezes kard, kezükben fókös. Kurjongatva vonultak az élelmező sáfárházak irányába.

— Ezek ám az ördögök! — intett utánuk Kerek-egyházi. — Főoskolás diákok. Emitt meg a céhek, mind a maga zászlója alatt.

Imre elismerőleg bólintott. Hanem a szeme tulszaladt a tarka képen. Arra feljebb, a Földbástyának futó harántfal tövében fáradt, poros, dultarcu emberek ácsorogtak kisebb csoportokra szakadozva. Messze lerítt róluk, hogy idemenekült nemesek.

A fiatal ember az otthoniakra gondolt és elszorult a szíve az értük való aggodalomban. Csáky Miklós bizonytalan sorsa is újból belehasított. Türelmetlenül fészkelődött a lován.

— Melyik Pöstényi ur?

— Az adminisztrátor?

— Igen.

— Ott áll a székesegyház előtt, Gerlai Ábránffy János főesperes mellett. Most veszik ki az esküt.

Csakugyan, a horgasorru, szikár férfi körött mozgolódás támadt. Az egyházi nemesek odahullámozottak. Egyforma sastollas, aranyozott sisakjaikon megsiklott a nap, amint föltartott ujjal hajadonfővel mondták a főpap után a fogadalmat.

Kerekegyházi sorba mutogatta őket.

— Ni, Heőgyártóék! A Sárközcyek! Mellettük a Bahók, aztán a Benkenek. Odább a Veresek, Pázmárok. Balról Borosék, a Petróczyak. Mögöttük Ghiczcyék meg a Borbélyok. Mind a legrégibb váradi család. Ezeknek az űkapjuk is itt katonáskodott valamikor. Most osztoznak az őrhelyeken.

Imre már azt se bánta. Fő, hogy minél előbb rendre vergődjenek! Minden fölesküdült csoport után

közelebb és közelebb nyomakodott. De bizony jó óra belefájt, amíg kiki a maga állomására jutott. A polgári nép, a diákok, meg a céhek a külső városba, a nemes urak a belső bástyákhoz. A csillag-alakura épült várban volt ilyen bástya öt is. A Csonka, Aranyos, Velencei és a Földbástyán kívül még egy, amelyiknek neve se akadt. Hanem azért csak elfogyott valahára a tömeg. Egyedül Imre rostokolt bandériumaival a Szent László szobor alatt.

Mikor az utolsó tizedalj is elvonult, Pöstyéni oda-intette.

— Kegyelmeteken a sor. Jöjjenek közelebb.

És a főpap nyujtotta mindjárt a feszületet.

— Esküdjél, fiam!

— Mire?

— A vár védelmére. A Krisztus egyházából kiátkozott lázadó parasztok elleni harcra.

Imre a fejét rázta és Pöstyéni urra pillantott. A süvegét hóna alá tette illendően.

— Czibak Imre vagyok, Palotáról, — mondta. — Velem hoztam a körösszegi katonákat is. Nem a kurucok ellen jöttünk mink, hanem Csáky Miklós püspök uram megsegítésére. Ugy írták nekünk, hogy itt gyülekezünk.

— Igaz, — bólintott Pöstyéni s kezét fogott a fiatal emberrel. — Ugy is volt a tervem, hogy indulok Csanádra idővesztegetés nélkül.

— És mostanra megmásította kegyelmed ezt a tervét?

— Nem én, öcsémuram, de az események! Elkészünk. A vár körül van véve, szabadítókból magunk váltunk fogollyá. Csudálom, hogy be birt jönni kegyelmed is! Ugy látszik, hogy észak felől még nem zárták be a kört. Bár, ahogy ezek szaporodnak, rövid idő kérdése az egész. A tűz kellős közepén állunk. Ránkronthatnak, amint elegenden lesznek, mert a káp-

talani levéltárért megmozgatnak ezek eget-poklot! Fő, hogy azt megvédhessük.

Imre a szemöldökét ráncolta.

— Kegyelmednek, elhiszem, — felelt. — Hanem én Csáky Miklós püspököt megváltani jöttem ide.

Pöstyéni a főesperes felé fordult. Jelentőségteljesen köhhentett.

A kegyes ember közelebb lépett, csöndesen szólt.

— Hát akkor küldjön érte öcsém egy fohászt a Mindenható trónusa elé, hogy adjon örök nyugalmat az ő hűséges lelkének.

— Szentatyám!

Imre kerekre tágtult szemmel hökkent a szörnyű hirmondóra.

A pap alázatosan bólintott.

— Miklós testvérem az Urban vértanu halált szenvedett Apátfalvánál. A Teremtő megadta neki azt a különös kegyelmet, hogy karóba huzva, a legrettenetesebb kinok közt, teljes főpapi ornátusban lehetett mártirja az igaz ügynek. Ez így van, öcsém. És utána százak és ezrek jönnek még talán. Bűnösök, meg ártatlanok. Asszonyok és gyermekek. Az ország java, virága, ha áldozatra nem ébred a szivünk, hogy a ragyogó példát követve, életünket ajánljuk a védtelenek megoltalmazásáért. Ha a kegyelmed célja más, akkor haladjon békében tovább az útján. Vezérelje az édes Jézus kegyelmel

És visszavette a keresztet.

Imre nehéz lélegzettel kapott levegő után.

Egy pillanatra átnyilalt rajta a büszke Csáky urak minden ledobbantó fájdalma, megtoldva a magáéval, mert hiszen ő is szerette és tisztelte gyermek kora óta ezt a komoly, méltóságteljes és jóságos főpapot, akihez ezer drága emlék aranykapcsa fűzte.

Aztán egyszerre ököl lett a keze s föllendült magas ivben.

Most már ő volt az, aki a kereszt felé nyult.

— Esküszöm a Jézus fényes orcája előtt, hogy a gyalázatnak megtorlója, az ártatlanoknak oltalmazója és Várad várának hű védelmezője leszek! Isten engem úgy segítsen!

— Ámen, — hajolt meg a pap és a keresztet keblébe rejtette.

Pöstyéni ur kezét nyújtott.

— No, kedves öcsém, — emelt a hangján, — ezek után pedig had köszöntsem a volt fogarasi főkapitány személyében Várad új főkapitányát. Én békés embernek születtem, a stratagémához nincs sok tudásom. A vár védelmét hát átadom kegyelmednek. Mostantól kezdve rendelkezék.

XV.

Imre azon vette észre magát, hogy bent áll, kellős közepében egy ostromolt várnak, melynek fölesküldött kapitánya és egyszersmind foglya is, becsületből. Hogy a kereszt fogadalma alatt letörni indul egy másik keresztet, amelyik szemeláttára emelkedett ki a porból, anélkül, hogy csak egy ujjal is akadályozta volna.

Bent van, kellős közepén egy háborunak, amiben kereszt a kereszt ellen, magyar a magyar ellen és a végzet a józan ész ellen fordul. Mi volt a dolgoknak és az eseményeknek ez a zürzavara? Honnan nyult le megint érte az a láthatatlan kéz, mely ime most is, mint eddig mindig, szakadékot nyit a kiválasztott utja közepén?

Hova lett az új cél, amibe kapaszkodott?

Az »Élet, másokért?«

Egy fordulat, egy fuvalat és lett belőle: »Halál másoknak«. Akiket istápolni, segíteni akart, akik éppen úgy az ősi rögből bujtak, mint ő, akik ugyanazt a nyelvet beszélték és ugyanazt az Istent imádták, mint ő.

Micsoda bomlott tánc ez itt körötte? Ki rendezi és mi lesz a vége?

Nem talált a kérdéseire feleletet, se magyarázatot. A dolgok jöttek és sodorták. Sodortak vele együtt mindenkit valami ösmeretlen végső megoldás felé.

Sorsfigura volt ő itt, az idő fekete subájára hullt tollpehely, semmi más.

Felvonta a vállát s elindult, hogy végére járjon annak, amit nem így akart, amit egész másképp akart, de aminek mégis így kellett lennie.

XVI.

A plébánia-templom tornyából szénézett az elé terülő terepen.

Mélyen alatta zsongott az élet a város zegzugosan futó kis utcáiból. Az apró kanyargó közöket két széles, egyenes főutca karolja egybe. Egyik északról délre a vár és a város közt halad, az olaszí Körös-hidtól a déli Hóstát Pece-hidjáig. Mind a két hid bejáratát kőkapu védi. A másik főut nyugatról keletre metszi ketté a várost, az új Hóstát csatorna-hidjától a vársánc felvonó hidjáig. Ezt is kőkapu zárja a város bejáratánál. A nagy utcáról körül kisebb sikátorok, mint a bogárlábak, szálazódnak a kerítő falak felé.

Északról a Körös, nyugatról a csatorna, délről pedig a Pece-patak vize határolja a várost. A csatorna partján kőfal, közepén meg a sarkokon bástyatornyok. A sarokbástyáktól fel, a Körös és a Pece-patak mentén sövényfonású földsáncok futnak egész a hóstáti kapukig.

Keleten maga a vár rekeszti el a védővonalat. A vársánc ötágú csillagforma, de laposabb. Olyan, mint egy uszó teknősbéka, amelyiknek nincs farka. A mancsait és a nagy buta fejét széles, mélyvizű

árookban fűroszti. Ezek a bástyák. Négy közülük kőből épült, az ötödiket földből döngölték, sövény-nyel megfonták.

A bástyák közt, mint a békateknő karimája, közfalak futnak körbe, csipkés lőrésektől megszag-
gatott mellvértézzel. A falak tövében széles járó ut
s azon túl még egy kőfal. Annak a mellvédjén is
csipkés lőrések. A bástyák lapos tetején két ol-
dalra szabadon kilőhető ágyuk.

A földbástya a város felé esik és hegyével arra
a hostáti kapura mutat, amelyik a Pece-patak hidját
őrzi. A patak keskeny és hozzá ezen a tájon még
két ágba is szakad, egy nagyocska sziget körül.
A hid öreg cölöp-alkotmány. A kapuja is régi.
Négy oszlopon álló, nyitott fészert. Csak a lapos
tetejéről védhető, s onnan is csak puskával. A par-
ton a földsánc avult, omladozó. A palánkok düle-
deznek. A kapu meg a vár közt már egész szabad
az út.

Imre tekintete megállt rajta. A körül táborozó
kurucok a déli részen hemzsegték legjobban. Szálka
pusztától le Iklódig sűrűn egymás mellett kanyar-
gott a tábortüzek füstje. Szembe velük a kis patak,
az öreg földsáncok korhadt palánkjaikkal s leg-
felül a vén kapu, utána nyitott köz a Földbástyáig.
Ha itt sikerül átgázolni a patakon, akkor egy szökés
és bent is vannak az ostromlók a városban. Hátba-
kapják a védőcsapatokat.

Erre a fedetlen közre emberek kellenek s hozzá
kemény emberek! Akik a fegyveren kívül az ásót
meg a lapátot is jól forgatják! Akik tudnak har-
colni és dolgozni egyszerre. Akikben nemcsak bátor-
ság, de szívós türelem is van. A város szeretete.
Ide új futósáncok s új palánkok szükségesek, addig
legalább, míg majd valami okosabbal lehet pótolni
őket.

Imre Jeromos kántorra és a hospesekre gon-

dolt. Itt aztán csilloghat a nagy hazafi! A hospesek is bebizonyíthatják a patriotizmusukat. Soha jobb alkalom, mint mikor a maguk városát védik!

Leszállt a toronyból és hívatta a ragyabunkót.

Jeromosnak még az orra borvirágjai is kivirultak a nagy megtiszteltetéstől, mikor a fontos megbízatásról értesült. A torony két éjjeli órét a rezes tubusaikkal mindjárt maga mellé is vette tábori kürtöseinek és büszke, de bizonytalan léptekkel megindult összetoborozni az embereit.

Imre nem állta meg mosolygás nélkül.

Ez bizony feltöltött a garatra egy kicsit! Sebaj! Majd helyre józanodik, amint ő a borospincét lezáratja!

Ki is adta a parancsot késedelem nélkül. Aztán a három városi bástyát látta el őrséggel. A Csáky-legényeket három részre osztotta. A Vizi-kaput Heőgyártó uram kapta Szent Iászló vitézeivel, az Újkaput pedig magának tartotta Imre. Középütt akart maradni.

Jócskán bealkonyult, mire mindenki a helyén állt. A kapitány igyekezett a kilátójához. Sietve haladt megint a plébánia-templom felé.

A térségen nagy csődület.

Jeromos kántor még most is dikciózott, a hospesek meg hallgatják szájtátva.

Ez dél óta buzditja az embereit!

Imre a szemöldökét ráncolta. Nem szólt semmit, csak sarkonfordult s visszament a várba. Összeszedte a diák-zászlóaljat és rábizta a körötte őgyelgő Ke-rekegyházi Gáspárra. Nekik adta a déli kapu védelmét.

A deákok azonnal el is helyezkedtek a gőlyavárban s ezt a kiváltságukat meg is tartották mindvégig a nagyhangu Jeromos ellen, nem csekély hatásköri villongások árán ugyan, de annál keményebben. Hasztalan voltak tábori kürtősei a kántornak, pa-

rancsnoki rangjában nem maradt számára, csak a sánc-árok. Szerencsére erről a pozícióvesztéről egyelőre semmit se tudott ökelme, mert mással volt elfoglalva. Mikor jó darab idő múltán visszakerült Imre, Jeromos még akkor is beszélt.

A kapitány elkomorodott. Gyors léptekkel ment fel figyelőhelyére, a toronyba, hogy szétnézzen utoljára, mielőtt az éjszaka egész leszáll.

Nyüzsgött a föld mindenfelé. Paraszt táborok és keresztes zászlók köröskörül. Már Olaszit is ellepték a kurucok, ahol alig-alig lézengtek a reggel. A táborból zümmögött a becskerei nóta és a szabad tüzekből békés füst kigyózott a szürkülő égre. Vacsora-tüzek füstje.

Imre bólintott.

Micsoda pokoli ordítás lesz még ebből a jámbor énekből! És azok a fől szálló füstbárányok micsoda viharfelhőbe fognak verődni a virágzó város fölött! Ismerte ő nagyon jól az efajta készülődéseket. Tudta, hogy mit várhat tőlük.

Mikor egész besötétedett, a nóta is elhalt. Imre éppen leszállni készült a toronyból, de valami megállította. Egy éles villanás volt az, déli irányból. Aztán még egy és még egy.

Tul a patakon sorba gyulladtak ki a Hostát-fából épült majorházai. Az elővárosok égtek. Egyre nagyobbodó világosságuk mellett látni lehetett az előnyomuló csapatokat.

Imrének egy kéz nehezedett a vállára. Vissza fordult, Pöstyéni ur volt.

— Látja kegyelmed? — kérdezte a sietségtől lihegve.

— Látom.

— Hát azt látja-e, hogy mekkora tenger ez?

— Én csak azt látom, hogy nagy a csűrhe, kevés a kolomp. Ágyujok nincsen.

— Gondolja öcsémuram, hogy megállhatunk ellenük?

Imrének furcsán villant a szeme.

— Tudom! — felelt nyersen.

Az adminisztrátor röstelkedve tóditotta:

— Persze, persze... Ha Isten is segít...

Ebben a pillanatban a szomszéd-bástyákon eldőrdültek a mozsarak. Mintha a föld szive dobbant volna a templom alatt. A rázkódás erejétől himbálózni kezdtek a kötelek. Egy kis harang megkondult magától. A lélekharang.

Köröskörül vöröskeresztes zászlók usztak lomhán a sáncfalak felé.

Várad körül volt zárva.

Imre még egy bucsupi'antást küldött arra, Páris felé és mélyen fűlőhajtott. Aztán Pöstyéni urat maga mögött hagyva lesietett a korhadtt falépcsőn.

A piacon most is ott szónokolt Jeromos kántor. Alighanem épp akkor érhetett a legjavához, mert karjait az ég felé emelve nagyokat bömbölt.

Imre hang nélkül rugta ki alóla a hordót és belóditotta a hospesek közé.

— Indulás!

XVII.

Hetek óta tartott már az ostrom. A parasztok egyre dühösebben és egyre vadabb elkeseredéssel támadtak. Imre kirohanásokkal igyekezett visszaszorítani a mind közelebb szoruló gyűrűt. De egy levert csapat helyébe két új támadt. Nemhogy fogytak volna, inkább szaporodtak s velük az Imre felelősége, gondja.

Pöstyéni ur igazi sáfári pontossággal folyvást a kulcsárt számadoltatta a kiadott ruhák, elfogyasztott lőpor és az ételmezés felől, hanem mikor vala-

milyen katonai feladatra került a sor, azt egész Imrére hagyta.

— Csinálja öcsém, ahogy jobbnak gondolja!

Imre aztán rendelkezett is. Szilárd meggyőződéssel hitte, hogy amilyen önfeláldozással dolgozik ő itt másokért, abban a mértékben fogja jóra igazítani közvetve az övéi sorsát is.

A váradiak lassankint megszokták, hogy nem a volt parancsolójuk az igazi kapitány, hanem a kint-ről jött bihari ur s mert az intézkedései mindenkor bölcssek és célravezetők voltak, engedelmeskedtek neki szívesen.

Lám, az új erődítéssel is milyen jól sejtett! Az ostrom iránya hirtelen megfordult. A támadás most délről érte a várost, Szálka-pusztá felől. Még hozzá váratlanul fel is javult a kuruc sereg! Máról holnapra jól fegyverzett, jól begyakorolt csapatok s ami a legfenyegetőbb, ágyuk jelentek meg a tulparton.

A helyzet kezdett aggasztóra válni.

Imre éjjel-nappali munkával sürgette a sövényfonókat és ácsokat, hogy mennél hamarabb és minél jobban megerősítse az új palánkot.

A Kőrös felőli részen ezalatt a légy se mozdult. Minden nélkülözhető ágyut, mozsarat, puskát és talpást átrendelt hát a szorongatott déli részre. Átterelte a nélkülözhető kézmivéseket is.

A munka szépen haladt. Imre kedvtelve állt meg lovával egy-egy körjárat után a dolgozó emberek mellett s ha nem lett volna olyan nehéz a lelke az övéi miatt, bizony még maga is belerikkant a kapun táborozó deákok vidám nótázásába.

Hanem egy este nagy csetepatéra érkezett. A legények a keskeny földsávon összefutva bámulnak lefele a sánc innenső aljába. Az árokban nagy hangon szónokol valaki. Azt hallgatják. A sövénynél nem dolgozik senki. A sáncok üresek. Jó szerencse, hogy

a kurucok kedvet nem kaptak kényelmesen átsétálni a patakon!

Imrét elfutotta a harag.

— Mi dolog ez itt? — csörrent az álldogálókra.

— Takarodnak kentek a dolgukra?

Az emberek szétsompolyogtak. De az ordítózás csak nem szűnik.

Imre leszökött a lóról, a friss földhányáshoz ment. Lenézett az árokba. Ott, a fenéken a fiatal Kerekegyházi Gáspár, meg Jeromos kántor huza-kodtak.

— Mit mivelsz, öcsém? — piritott a legénykére. — Hát ezért küldtelek én téged ide, hogy népgyűlést tartsatok?

A fiatalember megröstellkedve vonogatta a vállát. Az arcán dulakodás mérge látszott.

Jeromos felelt helyette borizű hangon.

— Pofonvert a bestye!

— Igaz ez?

Gáspár rábólintott duzzogósan.

— Igaz. Én bizony lekentem neki egyet. Mit ug-rál át mindég?

— Hova ugrál?

— Át. A tulpartra.

— A hidon?

— A hidon.

Imre megfordult és a kapufülke felé indult.

— Jöjjenek utánam!

Bent aztán vallatóra fogta a két embert.

Kiderült, hogy Jeromos esténként átjárogat a Hostátba. Van rá eset, hogy jól oda is marad. Ilyenkor beszszelve kerül elő. Rég figyeli már a kis Gáspár, míg most rajtakapta.

A kapitány egyre komorabb arccal hallgatta a vádakat. Odaüött az állával Jeromosnak.

— Beismeri kend?

— Mért ne?

— Hát azért, — ordult el Imre, — mert kend esküt tett, hogy ostrom alatt a várost elhagyni nem fogja!

— Hiszen csak tréfából történt! Hadd lássák az emberek, hogy Jeromos kántor nem fél a Belzebubtól se!

— Az is tréfából történt, hogy oda maradozott kend? Mit művelt ilyenkor? Hol járt? Adjon számot róla! Honnan keríti a szeszt, mikor a városban lezárattam minden borospincét?

Jeromos zavartan pislogott a szövétnek imbolygó fényébe. Aztán egyszerre kihuzta magát. Odadüllesztette a mellét Imrének.

— A kurucok közt jártam, — mondta.

— A táborban?

— Ott.

— Megveszett kend?

— Nem én. De tudni akarom, hogy mire készülnek odaát. Fortély kell uram a hadviseléshez! A jó vezér róka is, meg oroszlán is legyen egy személyben.

— Kend beszélt a kurucokkal?

— Mint a pinty. Értek a nyelvükön. Egy piros keresztet meg könnyen tűzhet a mejjére akárki. Mindjárt közülük valónak néztek. Kipakolták minden szándékukat és tetejébe még innom is adtak. Tudja-e azt főkapitány uram, hogy kikkel állunk szemközt? No lám! Én már azt is tudom. Ezek itt nem bugrisok többé, hanem a Nagybotu Mészáros Lőrinc pap emberei. Dózsa alvezéreé. Rendes katonák. Ágyusok, puskások, árkászok. Csatát járt mind egy lábíg. Ezek majd jobban értik a módját, mint az a gyülevész nép, amelyikkel eddig passzióztunk!

Imre kettévágta az áradó beszédet.

— Mért nem jelentette kend nekem ezeket a dolgokat?

— Azért uram, — riszálta vállát a kántor, —

mert nem akarom, hogy más egye meg azt a gesztenyét, amit én kaparok ki a parázsból! A dicsőségben senkivel se osztozok! Ez a rész énrám van bízva, az a dolgom, hogy megtartsam. Ahoz, hogy milyen módon csinálom, senkinek semmi köze. Legkevésbé ennek a nyálasképű kölyöknek itt. Főkapitány uramnak se több, mint hogy igazságot szolgáltatson nekem a csufságomért, vagy én úgy ütöm le ezt a fattyat, mint a kutyát!

Imre megállt a rezesorru előtt.

— Kend itt nem követelőzhet, — mordult rá nyersen. — Kend itt fegyelemtörést mivelt, amiért nem pofon, hanem akasztófa dukál. De mert a hír, amit hozott, fontos, ez egyszer megelégszem azzal, amit már megkapott. Ez legyen az igazságszolgáltatása. Most pedig hordja el magát!

Az ember dörmögve oldalgott ki az ajtón.

Odakint megállt. Visszanézett, mint akinek volna még valami mondanivalója. Aztán csak legyintett.

— Ott csapjon belétek az istennyila!

És elballagott a sövények felé.

XVIII.

Imre a fiatal legényhez fordult.

— Neked pedig, öcsém, megtiltom, hogy katonát pofonnal fenýíts. Az ember arca virág, amiről a legkisebb érintés is letörli azt a himport, amit az Uristen lehelt rá. Az arculütésnél nincs nagyobb büntetés. Ezt jegyezd meg jól. Mert a kard csak sebez, de a pofon meggyaláz és lealacsonyít. Megértettél?

-- Meg.

A kapitány kezét nyujtotta.

— Akkor eriggy öcsém és legyen ezentul is ezer szemed mindenre. Ma estétől te vagy a déli kapu parancsolója.

Ezzel kilépett az őrszobából.

Várad alatt csakugyan Dózsa katonái álltak. A temesvári veszített csata után ide vonult vissza seregeivel Mészáros Lőrinc pap, a rettegett alvezér, hogy Várad várát elfoglalva Biharban újra szervezze hadait és rettenetes bosszút álljon legyőzőin. Nagybotu Lőrinc maga ekkor még Palota alatt harcolt ugyan, de a tüzérsége és ostromcsapatai haladék nélkül Várad megvívásához láttak.

XIX.

A Körös felől eddig nem támadtak a kurucok. A parton meredek sővényfonás huzódott a sánc külső falán, fölötte magas mellvéd-palánk. Ezt az akadályt megmászni nem ígérkezett könnyű mulatságnak. Amellett a Körös is zöld-árjában, megdagadva rohant, tulnőve az útjába eső homokpadokon. A várvédők szempontjából csupa megnyugtató dolgok ezek.

A sáncokon majsztramék őrködtek. A céhek közt itt-ott egy puskás várbeli talpas, hogy a háborunak tessék-lássék, valami nyoma legyen.

Majsztramék lassankint egész otthonosan berendezkedtek a sáncokon. A tétlenkedést elunva, sorba vándoroltak ki hazulról a háromlábu székek, meg a kaptafák. Aztán a lábszíjj és az inas. Végül a szilke is megjelent. Majsztramné asszony kikocogott megtudakolni az ő kuruc-ölő vitézzé dicsőült élete-párjától, hogy izlett-e ugyan a csikos káposzta? És a tokány beborsolása sikerült-e?

Majszter uraiméknak igazán semmi kifogásuk se lehetett. Meg voltak elégedve nagyon az ő derék váradi menyecskéikkel, aminek látható jeleképpen derékon is veregették a szemrevaló fehérnépet.

Ennek a barátságos fogadtatásnak persze hire futott a városban. Egyre több és több asszony indult ki a palánkhöz. A szomszédos házak közt megkezdődött a nemes gasztronómiai verseny s végül már annyi cipekedni-valója akadt némelyik menyecskének, hogy felfért ott bizony az eladó segítsége is.

Az érdemes céhbeliék egy szép nap azon vették észre magukat, hogy szerencsésen köréjük verődött az egész kis család. A sáncok aljába pokrócok terülnek, a háznép körül-üli a gazdát és egymást kínálgatják nagy békességesen, mintha a kuruc ott se volna a Körösön tul.

A közellét együttjár a barátkozással. A különféle céhek összemelegednek s elkezd bujdosni a pohár, a jóféle méhser, meg a dugott váradhegyi vörösbor. A legények, lányok nótáztatnak, a katonák is odahúzódnak a maradékra. Jut elég és szívet-melegítően szép egyetértés örvendezik a kék bársony ég terítője alatt. A csizmadia és varga céhek bölcs atyái politizálnak, az asszonyok se állják meg, hogy bele ne kottyanyjanak néha. Egyebekben pedig az embereik lapockáját vakargatják otthonosan.

Csak az inasok ödöngenek. Itt, a majszter szemeláltára nem lehet se kövel dobálózni, se kutyát uszítani. Fa sincs, amelyiken fészket kereshetnének. Viszont majsztramné ölében tartja a szakajtóruhát a turósbélessel és így a félkéz-kalmárkodásnak se nyílik tere.

A reménybeli palánták hát unatkoznak. Bámulják a gazdájukat. Aztán a nagyfene tüskös palánkot bámulják. Idők múltán néhány a bátrabbjából föl is csimpeszkedik a cölöpök bütykein. Átnéz a tulpartra és kunnyog. Erre megindul mind. Másznak

a mellvédre. Előbb csak az orrukat dugják ki, majd, hogy az első már lovagol a palánkon, kedvet kapnak s mellészökdösnek. Nyujtogatják a nyelvüket a kurucok felé:

»Bátya, bátya, kell-e kendnek kecskebéka?

Bátya, bátya, ha kell, fogjon, itt a véka!»

Lassankint megtelik inassal a palánk. Énekelnek, ahogy a torkukon kifér.

Majsztramék felütik a fejöket a menyecske öléből. Nevetnek. Az asszonyok is nevetnek. A kutya is verdesi a földet a lompos farkával és villogtatja a fogát.

— Ni a bébillérjeit! Mit nem mernek ezek!

A kölykek vihognak. Hogyne vihogának, mikor lám, újabb mulatságuk akadt a palánkon! Az egyik nebuló a tulpartra mutogat.

— Ahol e! Fürdik a kuruc.

Csakugyan.

Az átellenes oldalon egy szálfá gurul a vízbe. Elindul a tükrén szép csöndesen. Elől is lubickol rajta egy paraszt, meg hátul is. Hajtják fenéklő rudakkal és hadonásznak hozzá, mint a lébe pottyant cserebogarak.

Az inasok majd megpukkadnak a sövény tetején.

»Egy kerek kecskerek, brekekek, Beeskerek...«

Teli tüdővel brekeg a reményteljes váradi ifjuság. De azok ott nem zavartatják magukat. Oldalognak, csápolnak közelebb. Néha megpördül velük a szálfá s megöblögeti őket. Sebaj! Átölelik, mint a paripa nyakát, aztán kapálóznak és csákányoznak tovább.

Az inastársaság oda van az elragadtatástól.

— Ni, már kettő fürdik! Ott is kettő!

Bizony, azok szaporodnak. Versenyt futnak a Körös vizén. Iparkodnak beérni egymást. Ákik ösz-

szetalálkoztak, azok vaskapcsokat akasztanak a fába s úgy folytatják a lubickolást, négyesben.

A palánkról biztatják őket.

— Szaporábban, bátya! Bugyogójába nyomják kendnek azt a horgot!

Pedig nem kell nógatni azokat! Ahogy a sötétség lejjebb száll, egyszerre gyorsabban jönnek. Oda csuszkálnak a fal alá. Az első kuruc derekáról lerepül a kötél. A végén vaskarom. Azt beakasztják a sánc-karóba. Majd még egyet, meg még egyet.

Ez tetszik csak igazán az inasoknak! Lepökdösnek a parasztok süvegére.

A kurucok nem törődnek velük. Mig az aranyifjuság mulat, ők dolgoznak serényen. Tíz tutaj is elkészül a sáncfal alatt rövidesen.

Akkor váratlanul hatalmas dördülés rázza meg a levegőt. Olyan, mint mikor az ég zeng, csak sokkal erősebb. És a villámnak kőből van a magja. Oda zuhan a töltés kellős közepébe. Repül a sok szilánk, meg az inasok a palánkról. Mester, nem mester, felborogatnak mindenkit, aki az utjokba kerül.

Mire a derék céhbeli atyák valahogy rendet teremtenek az összegabalyodott állásban, és maguk is felbátorkodnak a sáncokra, egész szálfaterdő hintál a Körösön. De jönnek ladikok is és rajtuk katonák. Ugrálnak át a tutajokra, szétfutnak a sáncfal alatt. Nyomukban ostromlétrák emelkednek. Vaskampós végük belevágódik a palánk tetejébe. És fülsiketítő ordítással mászik is a kuruc. A vöröskeresztes zászlók a börtüszőkbe szurva.

Nosza, a talpasok meg a céhbeliak puffogatnak a sötétbe, hanem mit ér az már!

Jönnek a kurucok, jönnek, mint a küldött ördögök. Azokat ugyan meg nem állítja a késő káromkodás!

A gonoszak órája ütött Várad fölött!

XX.

Imrét a piac közepén érte az ágyuszó. Fölkapta a fejét és figyelt.

A lövés az északi oldalról jött. Az utána következők is. Semmi kétség, a kurucok megneszelték, hogy hol leggyengébb az őrség és most rajtaütéssel akarnak a városba nyomulni!

Megsarkantyuzta a lovát s vágóban nyargalt a főutcán végig a Vizi-kapu felé. Ott leugrott és futott fel a falra.

Persze, hogy jól sejtett! Meglepték ezeket.

Ráordított a lőréseknél fejetlenkedő emberekre:

— Ne puffogass, az apádat, hanem aprítsd!

Ő maga is a falhoz szökött.

Egy ostromlétra vége épp előtte bukik fel a palánkon. Két vaskarma a szemöldökfába akaszkszik.

Elkapja a létra szárát. Nekifeszül, hogy a kerek bölény-nyakán pattanásig dagad minden izom. Kiemeli a létrát karhosszuságra. Aztán hirtelen elereszti.

A lajtorja visszacsapódik, tompán reccsen és derékba törik. Az alul csimpeszkedő kurucok cigánykereket vetve zuhannak le a tutajra, a lent nyüzsgők nyaka közé.

Imre nagyot fujtat és utánuk kiált.

— Bátya, bátya! Erre az ut Becskerekére!

Azzal nyul a másik létráért.

A tréfát megnevetik, akik hallják. A többi meg azt neveli, hogy a szomszédja nevet. A jókedv ragad. A megriadt emberek lélekre kapnak, hogy a kapitányt maguk közt látják. Kezdi fejszével, csákánnyal vagdosni a létrákat.

— Szorítsd, — biztatja őket Imre és nekifeszül a palánknak. Szaggatja le róla a szemöldök-gerendát. Zúditja a törtetőkre.

— Ehol ni, bátya! Ne kapaszkodjék kend utána.

A gerenda széles ösvényt vág a létrákon s repül vele a kuruc a himbálózó tutajra, emberekre. Nyaka törik annak is, aki esik, meg annak is, aki az eleven áldást a kupájára kapja. A nehéz tölgyfaoszlop úgy dobban a talpra, hogy a vaskapcsok mind kiugrál-nak belőle.

Hátrálnak a parasztok, hőkölnének vissza. De a csónakok egyre öntik a tenger népet. Nyomják őket előre. A kapocs nélkül maradt szálfák ellazul-nak a nagy tülekedésben. Ugy potyog le róluk az ember, mint szétnyitott ujjak közül a köleskása. Rémült ordítással, hangos cuppanásokkal esnek a vízbe.

— Fürödj, bestye! — rikkant egy legény Imre mellett.

A kapitány odanéz. Kerekegyházi Petrus János a hetvenkedő. Meg nem állhatja, hogy rá ne mosolyodjék a kigyulladt szemű, helyes kis katonára.

— Várj csak, öcsém! Mindjárt jön a szappan. És odakiált a talpasoknak:

— Tűz!

A muskéták megdördülnek, sánc hosszában, végig. Most már eredményes a puskagolyó! Az egy-tömegben evickélő kurucok közt sűrű rendet kaszál.

Az első roham vissza van verve. A meglepetés nem sikerült.

Hanem a kuruc hamar összeszedi magát, megint támad. Tervszerű harc ez már, egységes vezetés mellett, Dózsa iskolájában edződött, ostromokban okult emberekkel.

És Várad a bihari fölkelők után izelítőt kap. Nagybotu Lőrinc hadaiból.

Imre látja a figyelő helyéről, hogy a kuruc csónakok, amint lerakják a legénységet az ostrom-talpakra, maguk visszafordulnak a Körös medrébe. Ott felállnak egyenlő közökben. Hosszu, egyenes sor,

parttól partig, ladik ladik mellett. Amelyik helyére ér, az horgonyt vet. Összeakaszkozik a szomszédjával. A csónakokból mindjárt nyujtják a pallót. Az evezősök szegeznek, kapcsolják a hidlást. Ami csónak egyszer leállt, az már kész járó. Kemény hajóhid. Jönnek is rajta a kurucok, hemzseggel! A keresztes zászlók sűrűn emelkednek.

Imre megtörülte az izzadó üstökét. Odaintette a kis Kerekegyházit.

— Pattanj öcsém a déli kapuhoz és hívd a másik feledet.

— Gáspárt?

— Azt. Mondd, hogy fusson azonnal a diákjaival!

— Igenis.

— Aztán a palotai legényeimet hívd a főkaputól. Helyükbe menjen husz a Csákyakból.

— Megértettem.

Kerekegyházi sarkon fordult és eliramodott. Kisvártatva jött rohanvást az egész kollégium. A diákok kapva kaptak a nekik való mulatságon. Pattognak föl az állásokra, mint a szöcskék. Már az egész fal hosszában folyik az ostrom. A deákok kurjogatra biztatják a fölfelé törtetőket:

— Gyerünk apám, gyerünk! Itt kolbászt osztogatnak! Aki előbb ér, hamarabb kap.

Az ígéretet ölmosbotok és rézfokosok magyarázzák a kemény kuruc koponyákba. A deákok dolgoznak rogyásig. De hiába. A létrák egyre sokasodnak. Ugy állnak ki a mellvéd falából, mint sün hátán a tövis. Tíz annyi kéz kellene hozzá, hogy mind letaszígjálja.

Kerekegyházi Gáspár megdörgöli az orrát mérgeledve.

— Valami szaporább mesterség kellene ide!

Gondol egyet és lecsöppen a falról. Fut a házak felé. Mikor visszakerül, egy irdatlan szarufa lóbálózik a vállán. Cipeli a palánkhoz. Kitolja a

résen. Boldogabbik végét aláfeszíti a küszöbfának. Akkor odakiált a diákjainak:

— Föl a hintára, hé!

Egy bakkalaureátus legény felkap a gerenda végére. Ráül ló módjára. Noszogatja. Hanem a palánkon sok a létra. Nehéz a teher. Az emelő sehogyse akar mozdulni. A többiek hát belekapaszkodnak alulról. Huzzák lefelé. Kurjongatnak.

Épp mikor a kapitány odavág a szemével a nagy héhózásra, abban a pillanatban mozdul meg a furcsa hinta. A deákok sülyednek, az ostromlétrák pedig emelkednek, egy jókora darab palánkkal együtt.

Egy reccsenés, egy ordítás: a kurucok hanyatt-homlok zuhannak a vízbe. Rájuk a palánk. A diákok meg a sánc aljába hemperednek, úgy kacagnak ülő életmód mellett a földön.

Pompás mulatságnak ígérkezik ez! Akad is utánzója mindjárt. Nyargalnak a diákok emelőrudakért. Lekapkodják a közeli házakról a tetőgerendákat és egykettőre hintál az egész deákcsapat.

Hogy a palánkon rések támadnak, a kis Kerek-egyházinak újabb ötlete támad. Összeszedi az ereszek alul a lehányt zsupkőtegeket. Felkap belőlük egy bálával s cipeli a sáncra. Meggyujtja és a palánk résein ledobálja a kurucokra. Ez a mulatság meg majsztramék tetszésével találkozik. Ha nem takar a földél, legalább világítson!

A deákok hintálnak, a céhbeliek pedig csóvákat dobálnak.

Közben megérkeztek a palotai legények is. Ezeket a Vizikapuhoz küldte Imre, mozsarakért. Ne álljanak ott hiába, ahonnan úgy se lehet löni a hidat!

A legények hát cipekednek, hordják a puska-poros, meg az olajos hordókat, kenderkócot, golyót. Huzkodják a potrohos mozsarakat. És mert a zsup időközben elfogyott, rákerül a sor a zsindelyre is.

Akkor a kapitány odakiált Kerekegyházinak:

— Gáspár fiam! Ehol a hordók ni! Olajba márt-sátok! Rongyból kanócot neki és puskaport a bendőjébe, hadd szőljon, az ebadta!

Lesz ebből olyan görögtüz, amilyet még aligha látott a kuruc! Köpköd is tőle. Káromkodik. De a baj nem áll meg ennyinél! A sok rakétázó, sistergő tüzes gombolyagtól egyszer csak lángot fognak a talp-fák. Hiába nedves a tutaj, a gyantás fenyőszálak lobbót vetnek. Aztán kigyulladnak a sáncgerendák, létrák, meg a horgonykötelek is. Merő tűz az egész part. A kurucok bámulhatják riadtan azt a csudát, mikor a víz is ég.

A lángoló talpak leszakadnak horgonyaikról, a Kőrös pedig lassan megpördíti az ostrom-tutajokat. Az egész szikrázó pokol elkezd uszni a víz sodró-árjában. Menekülnének a rajtalévők a hajóhidra, a hid-verő katonák is erőlködnek, hogy megkössék az elszabadult talpakat, míg a katonák leszökösnek róluk. Hanem Imre siet kihasználni a kavarodást. Maga irányítja be az első ágyut.

— Tüzelj! — rival a pattantyusokra.

És a mozsarak felbömbölnek. A szálfák patognak, recsegnek. A csónakok közt széles hézag támad, válik ketté az egész alkotmány és megindul sebes siklással lefelé a vizen. Végig, amerre halad, kísérik a város bástyaágyui. A kurucok üvöltenek az égő tutajon, mint a kárhozottak, rémültükben és tehetetlen dühükben. Mert se kard, se puska nem használ ez ellen a veszedelem ellen! A tutaj az elszakadt hiddal együtt rohan feltartóztathatlanul a biztos pusztulásba. Aki teheti, megkisérel menekülni. Az emberek égő ruhákkal ugrálnak a vízbe és usznak ész nélkül a tulpart felé.

Ezek se próbálnak egyhamar ostromot!

De a nagy tűzijátékban lángot fogtak a palán-

kok is. Égtek sánc hosszában. Imre hát oltásnak látott.

— Ide a lajtokat a házak elől! — parancsolt majszterékre.

Mig a csöbör-hordozók megérkeztek, ő maga csá-kánnyal, horgokkal állította neki az embereit. Szag-gatták, dobálták a kigyulladt részeket a vízbe.

Sikerült is hamarosan szárnyát vágni a vörös kakasnak. A kapitány akkor sövényfonókat rendelt a hézagokra, aztán a sebesültjei után nézett. A diákok a sánc aljában gyülekeztek. A két Kerekegyházi már ott volt a legényeikkel. Az ikrek egymást kötögzgették.

— Mi bajotok esett? — kérdezte Imre.

— Szálka ment az ujjomba, — nevetett Gás-pár a bal kezét rázva — épp most vegyük ki be-lőle. Emez meg itt újból megkeresztelkedett, — mu-tatott a testvérére.

János büszkén tapogatta a bebógyált fejét.

— Az ám! Kuruc lettem magam is, főkapitány uram!

— Hogyhogy?

— Kettőt kaptam a búbomra, keresztbe.

— A fejedre? — mosolyodott el Imre. — Hiszen akkor egyenesen kuruc püspök lettél?

— Bizony. Itt a pilis hozzá! — Döfködte meg a legényke a véres kötést.

Imre a kezét nyujtotta.

— Derék vitézek vagytok mind a ketten. Sok ilyen katonát adjon Szent László Várad városának! És szétnézett a többiek után.

Halott nem sok esett a deákok közül, de ép ember se maradt. Föl kellett ezeket váltani és bor-bélyokat adni melléjük.

A kapitány sorakozót fuvaltott.

— Indulás a várba!

A diákok rendet álltak és felharsant a nóta.

Az utcákon végig rémült emberek ácsorogtak. A holmi batyuba kötve. Némelyik még a jószágot is maga mellett tartja kötőféken, kész minden pillanatban a menekülésre.

A deákok nevetve biztatják az ijedt atyafiakat:

— Menjen tatám haza, humni. Lekésett már kend a cécóról!

A kis csapat vigan kanyarodik ki a nagy utcába.

Ha tudták volna, hogy most kellene csak igazán felkelni még a cinterem halottjainak is!

XXI.

A vár előtti piac torkolatánál Imre hirtelen megállt. Megfogta Kerekegyházi karját.

— Csitt csak! — neszelt előre. — Miféle zaj ez?

— Micsoda?

— Mintha tojásokat esapkodnának a kövezetre. Még most se hallod?

— De hallom már én is.

Imre vállat vont.

— Különös. Ugy csoszog ez, mint a boeskor.

A kis csapat megállt. Feszülten figyeltek a sötét éjszakába. A holdat felhő takarta, a nyáreleji éjjél sűrű fekete palástba burkolózott. Nyugat felől vihar készült alighanem, mert a felhők a csillagokat is bakacsin-fátyolba takarták. Tíz lépést se lehetett látni előre.

Imrének mégis úgy tetszett, mintha a piac-téren, a Pece-patak kapuja irányából valami mozgolódnék. És mintha a mély éjszakában még mélyebb árnyékok imbolyognának ide s tova.

— Nem adott parancsot őrségváltásra, főkapitány uram? — kérdezte Kerekegyházi.

Imre a fejét csóválta.

— Nem. Jeromos kántor egész éjjel áll a hos-

pesekkel, meg a munkásokkal. A várjobbágyok fonnak.

— Akkor érthetetlen.

A kapitány lehagyta az embereit. Maga indult előre a hadnaggyal.

Ott, ahol a piaci vásáros bódék sora kezdődött, megint megállt. Visszarántotta Gáspárt is. Előre mutatott.

A sátrak közt lapulva, ponyvától ponyváig osonva egy csapat idegen ember! A fejökről lebukó álladzó kendő, meg a telekes bocskoraik mutatják, hogy parasztok.

A kuruc behatolt a városba!

Hol történt? Hogy történt?

Imre egyelőre gondolkozni se birt rajta. Beledermedt a megdöbbenésébe. Ujjai vaskapcsokként szorították a hadnagy karját.

— Látod?

Válasz helyett Kerekegyházi a kardjához kapott. De Imre lefogta a kezét.

— Esztelenség! A többiekre kell gondolnunk. Mész, amilyen gyorsan csak birsch, a toronyhoz. Félre kell verni a harangot és megtülköltetni a vészjelt. Minden ember ide a kapuhoz!

— És kapitány uram?

— Én itt várlak titeket.

— Egyedül?

— Egyedül.

A fiatalember szeméből két nagy sugár lobbant.

— Nem engedhetem, — mondta és ismét a kardjáért nyult.

Imre hangja egyszerre nyers lett.

— Indulj!

Ő maga fordult meg elsőnek. A sátrak árnyékába húzódva ment vissza a Fő-utca torkolatáig. Ott megkerülte a vásáros bódékat és figyelt.

A lopakodó árnyékok egyre jöttek a déli kapu

felől. Nem sokat kellett várni ahhoz, hogy mindent megértsen. Rövidesen jobb felől is felhangzott a csoszogás. Aztán egy ismerős hang ütötte meg a fülét.

— Erre atyámfiai, erre!

Jeromos volt, a váradi kántor. Utána, a Pecepatak felé legyező formán táguló apró zeg-zug utcákból kezdtek özönlenni a parasztok, mint mikor az eldugott palack szája mebuggyan. És most már a békésen alvó házak ablakai is nyiladoznak. Ijedt kiáltások sivalkodnak minden felül.

De ugyanakkor a plébánia-templom tornyában is megkondul a vészharang. A Főkapu donjonjában az őr kürtje rekedten rikolt rá vissza. Fújja a riasztót.

Erre elbődül Jeromos:

— Észrevettek, a tüzes kéneső tenné porrá őket! Most aztán előre atyámfiai, mielőtt egész magukhoz ocsudnának, különben...

Nem folytathatta tovább a fölvetett textust. Itt félbeszakadt a nagyhangú Jeromos kántor utolsó beszéde. A nagy utca sarkáról felhőző sötétségből egyszerre villan valami keskeny fénysáv. Fut bele egyenesen. A kántor sarkon fordul és végigvágódik. Az emberei is dülnek jobbra-balra. Czibak Imre most indult rohamra a deákjaival. És az éjféli sötétben süvölt a harci jelszó:

— Korpázd a bestyét!

A harangok kongnak, bongnak, bögnek a kürtök és bufog a csákány, amikor puhát ér. Egyetlen rémült üvöltés, egy hörgés az egész éjszaka. És ömlenek a katonák, nyomukban futva a nép, a Fő-utca felől. Bezzeg jól jött az előbbi ijedelem! Aki össze volt pakolva, az iramodhat is mindjárt családotól, harmostól a várba. Magyarázni se kellett senkinek, hogy az egyedüli menekülés a várkapu.

A polgárok egymást tiporva tolongtak a felvonó hid felé. A vártoronyban is felbődült a kürt. Rövidesen hallani lehetett, amint a nehéz vashíd

dübörögve vágódik a partra. Egy csapat László-vitéz buggyan ki rajta a várból, segítségnek. A diákokkal együtt vivják a piacot. Ezt meg kell tartani mindenáron, míg az utolsó polgár is a várba nem jutott.

A kapitány most a Nagy-utcába fordul. A Csáky-kopjások, meg a palotai legények nyomulnak utána.

— Elállni az utcák bejáratát! — ordítja tul Imre a fegyverropogást és a menekülők jajveszékeltő zsváját.

A katonák rohanva vágtatnak szét. Hellyel-közzel puska dördül, de elnyeli azt is a harci zaj. A csákány, csattog, bufog a buzogány, kard, fokos és cséphadaró, köröm- és tépőfogak, minden fegyver jó itt, ahol nincs kegyelem és nincs hátrálás, mert magyarral áll szemben a magyar....!

Áll a harc végig a nagy utcán s fel, a várpiacon. És hulla-szérük jelölik a stációkat, ahol meg-meghorkant a védő csapat. Lépésről-lépésre huzódik vissza az, s vérrel itat meg minden talpalatnyi földet. A hajnal átdereng az oszladozó felhőkön, mikorra végül takarodót zeng a bástya tornyán a kürt, jelezve, hogy az utolsó polgár is bejutott a várba. Ugyanakkor friss csapat ront ki a piacra. Az öreg Kerekegyházi Petrus hozza a kapuőrseget. Pihent emberek ezek, teli ádáz dühhel, tüzzel. A piacról fedezik a fáradságtól roskadozó, tépett, véres katonák visszavonulását.

Imre utolsónak lépett az emelkedő hidra. Fent a bástyafokon aztán megállt. Lőporfüstös, verejtékes homlokát beletörülve a dolmányujjába, visszanézett.

A piactéren hullahegyek. A nap sugarai mintha egyetlen nagy, közös sirt ásni futnának le a földre. Távolabb a váradfoki Premontorium ég. Ég a sóház, a törvényház, az iskola, a fenyítő ház, a Betegedő Ház, a város két nagy malma, a plébániatemplom födele is ég. A házak kapuján keresztbe tűzve mindenütt vörös-keresztes zászlók.

Összeszorította a fogát és a fekete-fürtös feje mellére hanyatlott, hangtalan, befelé csorduló férfi-sirással.

Könyves Kálmán király, II. István, I. Károly, Zsigmond, Nagy Lajos leányának, Máriának és Beatrix királynénak hajdan kedvence fészke, Szent László városa elesett.

XXII.

A vár csak katonai erősségnek készült, szűk volt ennyi ember befogadására. A kaszárnnyák egy részét ki kellett hát üriteni az asszonyok és gyermekek számára, a többi nép pedig megrekent a belső piacon. Ezek közt ponyvákat osztatott Imre, hogy legalább sátrat verhessenek maguknak a szabad ég alatt. És Várad fiai nézhették lángoló tekintettel, komor dühhel, azt, ami az ő szép ősi városukból megmaradt.

A házak fölperzselve, a virágos kertecskék letiporva, a sétaterek dísz-bokrain kapeákat szárit és teheneket legeltet a paraszt. Űszök, rom, szenny, pusztulás mindenütt.

A plébániatemplom tornya csonkán mered az égre. Gerendái szabadon függnek és a nagy, rézzel kiveret kereszt, arcrabukva, fölöttük. Mintha nem akarná látni, amit láthat.

László vitézeinek könnyes a szemük, hanem a kezük, az ököl. Mint a ketreche zárt vadak, járják a maguk szűk pár lépését a falon. Oda, vissza. Oda, vissza. Néha meg-megtorpannak, mintha mély szakadék nyílnék előttük. Aztán megint folytatják a rab-orozslánok egyhelyben tipratódását tovább.

Imre a vár leggyöngébb pontjának, a Földbástyának védelmét vette át a deákokkal és a nemesi bandériumokkal. László vitézei az Aranyos és a Csonka-bástyát szállták meg, rendes állandó katona-sággal.

Ostrom ostromot ért. A kurucok szakadatlanul támadtak. Első győzelmükön felbuzdulva azt hitték, hogy semmi se lehetetlen többé nekik. De az első napok kudarcai csakhamar megmutatták, hogy Vitéz János püspök nem hiába erősítette meg roppant falakkal, tornyokkal és épületekkel a nagy városalapító nyugvóhelyét! Ezt a várat nem olyan könnyű megvívni, mint amilyen könnyűszerrel az árulás a kurucok kezére játszotta a várost!

A rohamok után véres fejjel kullogtak vissza a falak alól a parasztok. Okultak a sikertelenségen. Megint rendes, tervszerű ostromba kezdtek. A szomszédos szőlőhegyekre ágyukat vontattak és visszahúzták a rohamcsapatokat, az árkászokat meg előre tolták. Tíz napig éjjel-nappal törették a falakat. Zúgtak a kőbombák, röpködtek a gyújtógolyók s amerre leszálltak, perzseltek, tüzet szórtak.

A gyermekek leszorultak a kazamátákba, a polgárok hordták a vizes lajtokat, az asszonyok pedig követ, rőzsét a falak réseihez. Mikor az ágyuzás lejjebb hagyott, aki tehetett, ment a kápolnába misét, vagy prédikációt hallgatni. Mind a négy kőbástya földszintjében volt egy-egy ilyen kápolna.

Az ostrom tizennegyedik napjának délutánján létánia közben történt, hogy a Névtelen bástya kápolnájának ólmos ablakán a harci csend kellős közepette berontott egy ötven fontos golyó. Tüzes ivben vágott le az oltár előtt. Az asszony nép sikoltozva ugrált föl. De hogy Gerlai Ábránffy főesperes ur csak ottmaradt tovább térdelve és imáját folytatva az oltárszőnyegen témfergő hatalmas bomba mellett, a golyó meg ott füstölgött ártatlanul meglapulva a szakramentum előtt, ahová esett, a riadozók elszégyelték magukat és visszaültek helyeikre. A lelkekben pedig magasra nőtt a felsőbb hatalom pártfogásában való hit. Megtízszerezte a keserűség és az akarat erejét.

Az ájtatoskodókat nem zavarta többé semmi. A kuruc ágyuk is mintha megjuhászodtak volna, elnémultak. Több lövés nem esett.

Imre a fejét csóválta és a kilátó tornyába sietett, kutatva a szokatlan csend okát. De nem látott semmi rendkívülit. A kurucok nyilván pihenőt tartottak. A vár körül csak apró kis csapatok őgyelegtek.

Már éppen leszállni készült, mikor egyszerre megint visszatorpant. Valami furcsa dolog vonta magára a figyelmét.

A sáncárokból eltűnt a víz. El, az utolsó csöppig. A mély mederben csak a Pecéből idevezetett Hévíz zöld hináros iszapja látszik.

Most tudta meg, hogy mire volt jó az a nagy bombardó és hogy mik voltak azok a lézengő kis csapatok lent a vár aljában! Árkászok, még pedig a javából. Levezették a sánc vizét a Körösbe. S lám, a kuruc kezdi összehordani a rőzsét! Az ágyuk újból megdördülnek. És ezuttal minden bomba a Földbástyát zuzza... A város felől is új ágyuk vonulnak fel. Az öreg bástya fonott sövénykosarai törnek, omlanak. A gerendák recsegve, ropogva hajladoznak ki. A palánkok alól dül a föld az üres árokba. A mellvédek a levegőbe meredeznek, elfogyott alóluk a talaj. Az ágyuk elnémitva hevernek szerteszéjjel, mint a lebunkózott vaskutyák.

Imre tehetetlen dühhel nézte a rombolást. Ebben a pokoli táncban meg nem állhatott se munkás, se katona. A réseket lehetetlen javítani, míg az ágyutűz tart. Később pedig nem marad idő.

Ahogy az este lejjebb száll, megnyüzsdül a kuruc tábor. A tülkők szólnak, a nép szétfut a falak körül, mint az esőviz-patak. Minden habja ember és minden ember a végzet ágense.

Most már a várban is harsognak a rezes tubusok. Az őrség puskája ropog. A két szomszéd bástya ágyui megdördülnek. Szinte reng belé a Kisboldogasszony

templom rézfedeles tornya. A harangok megkondulnak maguktól, mintha tudnák, hogy ebben a nehéz órában egyéb dolguk van a férfikezeknek, mint hogy rajtuk keresztül küldjenek hirt annak a magas hatalomnak, mely most tenyerén tartja az egész virágzó, boldog Bihar sorsát.

Imre keresztet vetett és a szája egyetlen mély fohászra nyílt:

— Szent László, őrizd meg a te várad!

XXIII.

Ott lent, a Földbástya előtt, a piactérségen hatalmas máglya lobogott. Felkigyózó vörös lángnyelvei rávetődtek a komor, csillagtalan égre és bevilágították nagy messzeségben a tájat. A rommálott kincses várost, a fölperzselt utcákat, melyeken éhes ebek kószáltak falukába verődve. A Hostátok üszkös romladékait, az élet és kenyér letiport áldását, föl, egész addig, ahol már az elhagyott otthon elé von palástot a távolságnak éjszakával bélelt leple.

Imre szíve egyszerre nagyot dobbant, mintha megütötték volna. Hirtelen minden tagja elnehezült. Aztán amilyen gyorsan jött, olyan gyorsan el is mult ez a furesa nyomasztó érzés.

A máglya vörös fényében magas, szikár férfi jelenik meg. Sovány aszkéta arca csontos és élesvonalu. A tűz mellett áll, hordókból hevenyészett emelvényen. Szőresuhát visel, kezében galagonya ágából faragott pásztorbot, azon görcsösen, töviskesen, ahogy a föld megteremte.

A férfi beszél. Hogy mit, az nem hallik ilyen messzi, de a szavainál többet is mond az az arc ott, a máglya kísérteties fényében!

Sohase látta Imre Nagybotu Lőrinc papot ezelőtt, mégis bizonyosra tudta, hogy vele áll szemben. A

kérlelhetetlen, kitesztelt Eszmével, a sorsdöntő fordulattal, mikor talán századok jövője előtt szakad az út jobbra, vagy balra, hogy soha vissza ne térhesen többé az, aki egyszer elindult rajta... Tudta, hogy elérkezett a próbatétel ideje, az ő nagy napja, a végső leszámolás döntő órája.

Fölszegte a fejét és elindult.

Szent László harangjai még mindég csengtek, bongtak, esengtek fönnt a magános toronyban.

XXIV.

Öt roham jött egymásután ezen az éjjelen. A megtizedelt védőcsapatokat minduntalan váltani kellett.

Legtöbbet a Földbástya szenvedett. Az ingataggá lett alváz nem birt már ágyuterhelést. A kidőlt kasok mögött küzdő várbeliek csak a puskájukra szorítkozhattak. Közelharc dult itt, irtózatossággal, míg egy minden eddigit felülmúló erejű támadás el nem söpörte azt is. A kis »kuruc-püspök«, Kerek-egyházi János, ott esett el Imre mellett. Egy ötven fontos ágyugolyó izekre szaggatta. Gáspárt a kapitány rántotta magával. A hadnagy képtelen volt lábbaállni a nagy vérvesztéstől.

A rommálott erősséget nem lehetett tovább tartani. A hatodik rohamnál a Földbástya elesett és a kurucok beözönlöttek a várba.

A viasszaszorított kis maradék-csapat a belső udvarba hátrált, ahol a menekült nemesek sátrai álltak. Ezek az első ostromnál védték a falakat s most holtra fáradtan és nagyobbbrészt sebesülten heverték a fölváltás után. De a bástya elestének híre, meg a bent-szorult asszonyokat, leányokat fenyegető veszedelem egyszerébe elfelejtetett velük éhséget, szomjúságot, sebeket és fáradalmakat. Egymásután szökdöstek talpra.

Ezek az emberek nem csaptak nótába, nem szitkozódtak és nem hetvenkedtek. Némák s rettenetesek voltak, mint az a titok, ami a szétdult, meggyalázott otthonaikból ide a várba üzte őket, megmaradt tüzhelyeket védeni. Hanem a kezük nyomán elhallgatott az élet, s megszűnt a mások nótázása, elcsöndesedett a mások szitkozódása is! Összeszorított fogakkal, ököllel, minden emberi erejük végső megfeszítésével rontottak még egy rettenetes rohamra és mikor a hajnal rózsaszín fényudvarral ráderengett a várra, a Földbástya romjain megint ott lengett a szűzmáriás nemzeti zászló.

A kurucok leszorultak a falakról. A csatazaj elült.

Az összeborult kasok közt a várvédők úgy heverték, mint az élettelen zsákok. A legrikoltóbb kürtszó se tudott volna többé lelket verni beléjük. Az emberi erő felmondta a szolgálatot.

Csak az öreg Kerekegyházi Petrus ödöngött a romok közt. Sorba fürkészte az élők arcát és belenézett a halottak pókos szemébe is. Megmozgatott minden sövénykosarat, kőomladékot s körültaogatta a földbe furódott ágyutalpakat. Keresett valamit.

Vagy valakit?

XXV.

Imre Pöstyéni urral járta a falakat. Megvizsgált apróra mindent, aztán hagyta pihenni az elnyult embereit tovább.

Hiába itt már minden mesterkedés!

Még egy máglyagyújtás, még egy intés attól a töviskes pásztorbottól és a vár sorsa meg van pecsételve. Ottmaradnak mind egy lábíg, néma rendekbe tarolva azoknak a falaknak tövében, melyeket a tenger árja és a gyilkos gyűlölet vadsága ellen megvédeni kevés az önfeláldozás.

Hát akkor legalább ne sok öröme teljen a martalócoknak!

Megfordult s a mellette álló, lőporfüstös arcu, komoran maga elé meredő Pöstyéni vállára tette a kezét.

— A parancsot kiadta kegyelmed? — kérdezte halkan, mintha attól félne, hogy felkölt valakit.

Az adminisztrátor bólintott.

— Ki. »Abban« a pillanatban repülnek a lőporvermek és a kazamaták...

A két férfi kezét szorított, elváltak. Pöstyéni ur visszament a belső várba, Imre pedig pihenni küldte a bástyán őrködő strázsát. Maga lépett a helyébe. Lenézett a kuruc-táborra, aztán Palota felé siklott a tekintete s végül megállapodott a szőnyeghimes, végtelen mezőkön.

— Akárki marad is felül, magyar lesz az, — ütött át rajta a gondolat. És ettől megint kisimultak az arca mély redői s a homloka visszalötte a nap sugarait a véres felhő-bárányokat legeltető égre.

XXVI.

Délnyugat felől a messzeségben kürtök szava zengett. Nem a városból, hanem túl a kuruc-álláson, Iklód irányából.

Imre feszült figyelemmel fürkészett a táborhely felé. Napbarnított, lefogyott arca elé ellenzöt formált tenyeréből, úgy próbálta elárnyékolni a tola-kodó napsugarakat.

Kisvártatva lent is felordítottak a tülkök.

A kapitány akkor élővé mozdult a szobor-állásból. Intett az öreg Kerekegyházinak, aki még mindig az omladékok közt hajladozott, kutatva valami jelt, valami látható és megkönyezhető darabot abból, akit tegnap még fiának szeretett.

— Kérem kegyelmedet!

A vén harcos odaállt. Főlnézett csendesen.

Imre elfordult a tekintet elől.

— Föl kell mennem a toronyba, — szólt. —

Amig odajárok...

— Értem.

A kapitány némán köszönt és megindult sietve.

Mire a tornyot elérte, már dörgött lent az ágyu.

Valami orkán módjára támadt zsvaj reszkettette meg a levegőt.

Rohanva ment fel a korhadtt lépcsőkön s lenézett a déli ablakból.

Csak egy széles porcsikot látott, de villogott benne valami, mint a macska-ezüst csillámai és fölötte mintha vihardarak repkednének széles szárnycsapásokkal. A villogás, verdesés egyre közeledik, egyre bontakozik.

Fegyverek azok és zászlók! Szűzmáriás nemzeti zászlók! Köztük kékszegélyes aranysárga lobo-gók kevélykednek, a holdra üvöltő farkassal, hármas halom cimer-mezejében.

Imre leemelte a süvegét és csak ennyit mormolt halkán:

— Zápolya János.

De ezt úgy mondta, mint a hitvallást.

Lent felujongtak a rezes tubusok.

— Fegyverrel!

Az emelcsős hid tompán dübörgött a rohamra induló várbeliek lába alatt.

XXVII.

A két tűz közé került, fáradt kuruc-sereg nem vette föl a harcot. Elvonult északra. Várad felszabadult.

Az öröm első vihara után lecsendesült a vár.

csak a halott-hordó szekerek csörömpölése és a harangok nyelve nem akart elnémulni.

Imre bejárta a falakat, maga ügyelve rá, hogy a felcserek minden elesett hőst gondosan különválasztanak azoktól, akikben még az élet szikráját lehetett gyanítani.

A Földbástyánál nagy halom kőomladék, fegyverdarabok és faltörmelék mellett guggoló alakba botlott. A busafejű emberben az öreg Kerekegyházira ösmert.

— Mit művel kegyelmed?

A vén katona egy vér-elfutott, ezüstláncon függő érmet szorongatott. A romhalmaz felé mutatott.

— Ott... Hisz mondtam, hogy László vitéze volt?

XXVIII.

A székesegyház előtt Zápolya János leszállt lováról és Imrét a kísérettel hátrahagyva, egymaga követte az előtte lépkedő egyházfit a tágas boltívek alá.

A vajda soká időzött bent a királyi siroknál. Mikor visszajött, finom keskeny arca szokatlanul sápadt volt és a szemében valami foszforos fény égett.

— Mi történt nagyságoddal? — kérdezte Imre, elcsudálkozva, hogy a mindég hűvös, fölényes nagyurat ilyen felindultnak látja.

János izgatott mozdulattal felelt.

— Látomásom volt.

— A templomban?

— Igen. Zsigmond király sirjánál imádkoztam éppen, mikor egyszerre valami különös hidegség csap meg. Fel akartam nézni, de egy jeges kéz lenyomta a vállam. Tisztán hallottam, hogy egy halk hang így szól: »Bízd magad a csata rohanó árára. Aki a parasztháborút befejezi, azt mindenhol diadallal

fogják ünnepelni.« Most már föl tudtam emelni a fejem. Egy ködpalástos árnyék állt előttem. Az arcát elfödte, hanem a fején koronát láttam csillogni. A magyar koronát.

— És mi lett a jelenéssel? — ütődött meg Imre. János mélyet lélegzett.

— Eltűnt, mint ahogy jött. Köddé vált a Zsigmond király sirboltja előtt.

Imre észrevette, hogy a vajda fehér keze gyöngén reszket a lova nyakán s a homloka üvegszerűen fényes a veritéktől.

Nem válaszolt Jánosnak, a babonás áhitattal köröttük hallgatózó katonákat hessentette.

— Lóra!

A csapat megindult a tábor felé.

A kapitány ut alatt jobban szemügyre vette a mellette ügető vajdát. Megdöbbent azon a változáson, amit rajta észlelt, azóta, hogy utoljára látta.

A gyöngéd, lányos száj merev, mintha halvány piros mozaikból rakták volna fel a sápadt arcra. Az ajkak szélei élesen és fájdalmasan lefelé görbülnek, mintha valami állandó, visszafojtott gyötrelmet titkolnának. A domboru homlok halántékai behorpadva, a teli rózsák lefogyva és elszintelenedve. A tiszta kék szemek, melyeket úgy megcsodált valaha, most tétován repdesnek. És a kéz...! Az az erősnek ismert, keskeny kéz folyvást reszket, reszket, mintha hidegláz tördelné!

Imre kishijján felkiáltott bámulatában.

Hát a férfiévek delelő napja »ezt« az embert érlette »abból« az ifjúból, akit kőnél keményebbnek és a kilőtt nyilnál is határozottabbnak mutatott a multból az emlékezete?

Mi történt vele? Ugyan mi tehetett ilyenné?

Néma csudálkozással követte Jánost a sátorba. De a vajda nem időzött, csak öltözetet cserélt és a

fegyvereit adatta magára. Aztán lóra ült s kiszöktetett a sereg elé.

A Zápolya-hadak, meg a váradiak egy oszloppá állva üdvözölték süveg-lengetéssel a vezért, akinek látomásáról már minden katonája tudott. A vajda köszönetet bólintott és erősnek akart hangon fordult a legényekhez.

— Isten parancsa, hogy a gazoknak büntetésére legyünk. Én eszközül a kardot választom. Kövessetek!

Hanem Imre mintha ingadozást érzett volna a hangban is.

Még kerekerebre emelte a szemöldökét, mint aki nek sehogyse fér a fejébe valami.

Bihar alatt beérte a sereg Nagybotu Lőrinc menekülő kurucait. A paraszt-tábor a bihari Földvár sáncai közt huzódott meg. Mén Marot néhai erősségéből már csak egy négyszögű föld-torlasz állt, egyetlen bejárattal. Ez lett Dózsa seregének utolsó menedéke.

Valamikor itt aratta döntő diadalát a honszerző sereg. Most itt készült döntő csatát vívni a hon-pusztítás.

XXIX.

Imre az előhadakat vezette. Mikor rábukkant a kurucokra, késedelem nélkül hadi rendbe állította csapatait. Ő maga visszalovagolt a derékhadhoz. Addigra fölfejlődött az is a bihari mezőn. A sereg dandára a község alatt hullámozott, mögötte a tábor-ütők verték a sátrakat. A vezéri szállás ormára épp akkor tüzték ki a Zápolya-lobogót, mikor Imre leszállt a lóról.

A fősátor előtt öröket talált. A katonák kockáztak egy leterített köpenyegen. A bejáratnál Palócsy

Máté ur üldögélt mogorván, magasra halmozott farkasbőr gereznákon. Dühös vakkantásokkal igyekezett távoltartani a sátor előtt jöszménkedőket. De Imrét előre intette.

— No mi hir, öcsém? Talán bizony kegyelmed is kísértetet látott?

A kapitány megrántotta a vállát.

— Azt nem. Hanem madárijesztőt annál többet. Ott a kuruc a Földvárban! Együtt az egész falka, csak szét kell ugratni.

— Vagyis, hogy kellene öcsém! De amint láthatja, mink nem igen ugrálunk itt. Inkább tán majd füstölünk, vagy borsót hintünk. Mert most ilyen világ jár nálunk, fordulna le róla a csillagos ég!

— Be' haragos kegyelmed! — neszelt föl Imre és kérdőleg pillantott a dörmögő vén medvére. — Történt valami?

Amaz kivetett maga alul egy vastag dec-bundát és rábökött.

— Üljön le uröcsém, mig el nem unja állni. Mert a sátorba ugyan be nem szagol egy darabig! Nem történt itt semmi rendkívüli, csak mint Temesvár alatt. Ott is tárgyaltunk, huzakodtunk, ahe-lyett, hogy belevágtunk volna, a teremtésit! Majd kiégett a szemem a gödréből. Fi!

— Ej, ej, bátyám, — csóválta Imre a fejét mosolyogva. — Régi vágásu gyerek már kegyelmed! Manapság kimélni szokás az ember-életet, amennyire lehet. Inkább stratagéma kell a jó vezérnek. Ezen ugyan kár mérgeledni.

— Kár az istennyila! A magyar ugy kiméli az ellenfelét, hogy levágja becsülettel. Azzal kész. De körülszaglászni? Paktumot ígéretetni és végül álnok módra kelepcébe csalni, hogy aztán csörgő nyállal gyönyörködjük a más kinján?

Patócsy ur keserűen rázta a loboncos üstökét.

— Hol táborozik kegyelmed, uröcsém?

— Az előhadnál.

— Mi néppel?

— Bihariakkal.

— No, — állt föl Patócsy, hirtelen pulykavörössé biborodva — akkor ez nekem való. Számítson öcsém még háromszáz kopját az eddigiekhez.

— Miért?

— Beállok kegyelmedhez, hadnagyának. Belőlem ugyan nem csinálnak ajtónállót vén fejjel! Hát kellek-e?

— Komolyan beszél, bátyám?

— Ahogy Patócsy Máté a nevem.

— És a vajda?

— Megelégettem.

Imrének nem maradt hátra egyéb, mint hogy kezet rázzon a fölbuzdult emberrel.

— Isten hozta kegyelmedet.

— Öcsémuram pedig igyekezzék befele. Ugy látom, szabad az út.

A sátorból három ember lépett ki. Imre utánuk ámult. Ismeretlen, sanda pofák. Hát ezekkel volt olyan bizalmas titkos tanácskozásban a vajda?

— Kifélék? — kérdezte.

— Ágensék. — Mondta Patócsy kurtán. — Nem látja rajtuk kegyelmed a vörös keresztet?

— Kurucok?

— És hozzá követek! Alkudozni jöttek.

— A vajda szóba áll Nagybotu Lőrincsel?

— Amint látja, öcsém.

— Ohó! — indult meg Imre gyorsan és félrevonva az ajtókárpitot, belépett.

János a medvebőrös heverőn nyújtózott. Épp egy tele billikomot üritett fenéig, mikor a ponyva összecsapódott.

Félig nyitott szemmel odanézett.

— Nos? — kérdezte.

Imre meghajolt tisztelettudóan.

— Vajda, a kurucok bevették magukat a bihari Földvárba. Előttük állok az előhadakkal. Azt tanácsolnám, hogy ne engedjük őket berendezkedni. Alkudozni is kár velük, mert csak időt akarnak nyerni.

— Ugy. — Bólintott János. És a feje a mellén maradt. — Szép, szép. De ne siessünk talán. Várjunk egy kicsit. Hátha sok is volt már a vér? Nem gondolja kegyelmed? Én hívó ember vagyok és rettegem az Örökkévaló ítéletét. Félem az Istent.

Elhallgatott. Merev szeme mintha nem is látta volna a félig lehullott, kékes szemhéjjak alól az előtte állót. Mint aki megsiketült, úgy nem felelt többé a hozzáintézett kérdésekre. Válla lassan lejjebb siklott, míg egyszerre a heverőre hullt. Elterült egész hosszában s úgy maradt mozdulatlanul. A szája szagatott szókra nyílt, mint aki álmában beszél.

— Igen... Az... Csak most fáradt vagyok... Pihenni... — Dadogta és a szeme elfordult a sátor mennyezete felé.

Imre vállatvont s kifele indult.

— Ez ittas. — Mormolta.

XXX.

János egész éjjel úgy feküdt a heverőn, ahogy odazuhan. Fejénél szövétnek égett, kékes fényt vetve a viaszosan tündöklő arcra. A szövétnek mellett ezüst tálak álltak, tele süttekkel, gyümölcsökkel.

A vajda szünet nélkül evett. Evett és ivott, olyan mohósággal, mintha az éhenhalás elől menekülne. Hajnalig váltották a fogásokat, meg a kupákat. Akkor aztán mély álomba merült. Azt se hallotta már, mikor püspöki felől megharsantak a kürtök. Pedig Patócsy Máté hangszai ugyancsak derekasan feleltek rá.

Imre egy pillanat alatt serkent talpra. Kidörögölte szeméből az álmod és kilépett a sátrából. Háttal az oszlopnak támaszkodva nézett merőn a fehér szalag módjára kanyargó széles ut felé.

Nagy fegyveres csapat közeledett onnan zászlólengetve.

Nem hitt a szemének.

Jól lát? Igazán kardot tartó medve volna az a cimer azokon a kék-fehér lobogókon? És az a nyulánk, karcsu férfi ott a táncoló fehér csődör hátán, az kicsoda?

Egy darab a multjából, a boldog és derűs tegnapból. A visszahozhatatlanból!

Földbe gyökerezett a lába, mintha egyetlen lépés felkölthetné ebből a boldog révületből. Pedig most már nyüzsgött körötte az egész tábor és kiáltozott minden torok:

— A királyi seregek! Vivát Tomory Pál! Vivát Tomory Pál!

Csak akkor mert hinni, mikor a buzavirág-kék dolmány a dolmányához simult s az a régen nélkülözött erős baráti kéz megszorította az övét.

— Testvér!

A két férfi hosszan nézte egymást, mintha esztendőik mulasztását egyszerre akarnák pótolni. Imrét olyan erővel rohanta meg az öröm, hogy elfelejtett tábor, kurucokat, Patócsyt és mindent. Egyre Pált szorongatta, tuszkolta a sátrába, mintha attól félne, hogy elrabolják tőle.

— Hogy kerülsz te ide?

— Zápolya előhadait vezettem, pajtás.

— Te is?

Imre sugárzott. Észre se vette, hogy Tomory arca zavart és hogy nyugtalanul pillog a szeme. Vidáman tette hozzá.

— Hát akkor hol késtél eddig?

— Egy kis vargabetűt csináltam időközben.

— Miért?

— Inkább úgy kérdeznéd, hogy kiért? Teérted, Imre. Még Temesvár alatt vettem a hírt, hogy Váradra szorultál. Azt is hallottam, hogy Kőrösszeg elesett.

Imre barna-piros arca elfakult az inge bodráig.

— Mit beszélsz? Kőrösszeg elesett? — mondta akadozva.

Pál bólintott.

— Ugy van, pajtás, fájdalom.

— De hiszen ottmaradt Csáky István? Ott maradtak a szalontaiak, sarkadiak, kölesériek is!

— Szélfogó az orkán ellen!

— Pál!

Tomory maga mellé karolta a rászakadt fájdalomában lázadozó embert.

Levonta a tábori nyoszolya szélére.

— Nézd, — szólt kisvártatva. — Ez, amilyen szomorú, épp olyan érthető dolog. István comes tul-szigoru volt a jobbágyaival. A keménység most megbosszulta magát. Röviddel rá, hogy te eljöttél, ellene zudult az egész kőrösszegi tábor. Két hétig tartották magukat az elavult várban. Hanem a védősereg nagyon kevésnek bizonyult annyi tenger néphez. Akkor egy csapat a menekült nemesekből megpróbált kitörni, hogy Váradról hozzanak segítséget.

— Egy se jutott be hozzánk. — Fordult el Imre.

— Nem, mert a parasztok körülfogták és mind felkoncolták őket. De a védelem is meggyöngült ezzel a veszteséggel. Röviddel rá a kurucok bevették a sáncot és megrohanták a várat.

— Rettenetes öldöklés lehetett!

Tomory sóhajtott.

— Ott bizony külön kellett megvívni minden ajtót és ablakot, úgy haladtak szobáról-szobára. Végezetül már csak az öreg donjon maradt és benne, akik még éltek. Percek kérdésének látszott, hogy ide is

betörnek. És ekkor jött egy regiment, csupa rémekből. Egy csomó csonka, béna. Kinek a karja hiányzik, kinek a lába. Az első sor halálfej. Ezeknek nincs orra.

— A Lazaretum!

Pál igenlően intett.

— Hallom, hogy ti gondoztátok őket Cilikével. Hát most ők akartak segíteni nektek. A kísértet csapat élén béna vezér, fájdalmakban megrokkant beteg árnyék, akit úgy kellett a lovára szíjjazni. Szablyáját a balkezében tartja.

— Apám! — jajdult fel Imre.

Tomory átölelte a megvonagló vállakat. Most már egyfolytában beszélt.

— Igen, a te győzedelmes hős apád, Imre. Ettől a fölmentő seregtől jobban elhátrált a kuruc, mint a pokol minden ördögétől. A kezét se merte ráemelni senki. Az öreg vezér pedig át a sáncon, belovagolt a várba. Kézenfogva hozta ki Csáky Cilikét és a többi bent-szorultat. Átvitte mind hozzátok, Palotára. Miklós deák meg a körösszegi bíró testőrséget álltak, hogy bajuk ne essék. Ott is maradtak mindvégig Palotán s harcoltak becsülettel.

— És Csáky István bátyám?

— Ott esett el a kastély kapujában. Se kardhoz, se más fegyverhez nem nyult egész ostrom alatt. Egyetlen ölmosvégű kutyakorbács volt nála, azzal védte a bejáratot.

Pál elhallgatott. Majd hozzátette:

— Eggyé lett a fészekkel, amit védett, daccal, uri büszkeséggel. Az az érzésem, hogy ő maga kívánta így.

Nehéz csend támadt. Tomory némán bámulta a köröttük nyüzsgő táborát. Várta, míg Imre élővé mozdul. De jó időbe telt, míg a széles vállak megrebentek és az ébredő lassan fölemelte a fejét.

— Azt mondtad, hogy Miklós deák ott harcolt Palotán.

— Azt.

— Eszerint hát Palotán is harc volt?

— Igen. Csakhogy nálatok nem a bihari fölkelők jártak. Mikor Dózsa vert hadai Biharba özönlöttek, a rettenetes dúlásban Palota se kerülhetett el a sorsát. Ostrom alá vették. A külső épületeket s amit lehetett, mind lerontották, fölperzszelték. Bizony, maga a kastély is megszenvedett. Hanem azért áll, rendületlenül!

— Azt mondd, hogy mi lett a bentvalókkal! Mi lett az apámmal?

— Boldog volt, Imre. — Felelt Tomory megizzott hangon. — Ujjászületett, megelevenedett. Bent ő maga vezette a harcot. Nem lehetett megtagadni tőle. Fölvitték a szakáll-szárítóra, ahol olyan szívesen fanyázott mindég. Innen vezényelte a pattantyusait és verte vissza egyik támadást a másik után. A kurucok nem birtak Palotával. Végül magának a vezérnek kellett beavatkoznia. Személyesen vitte rohamra az embereit. Hasztalan az is.

— Nagybotu Lőrinc?

— Igen. És akkor érte a golyó édesapádat. Ugy halt meg boldogan, győztesen, Várad felé fordult arccal.

— Meghalt?

Mintha rugó lökte volna fel, szökött talpra Imre. Két lépéssel kint termett a sátorból. Alig ért a nyomába Tomory, mikor már lovon is ült. A strázsa riadót fújt.

— Előre!

A löbbi szinte pillanatok alatt történt. Az emberek csak akkor eszméltek magukhoz, mikor már vágtattak is, sűrű gomolyagban kavarogva. A palotaiak, a Csákyak, a váradiak, Patócsy ur legényei, összekeverten Tomory csapatával. A bosszuért lihegő

és napok óta elégedetlenkedő katonák mentek vakon a Földvárnak, a gátját szakított ár vadságával.

Egy órán belül szét volt verve az egész kuruc tábor. A bihari sáncokat hullák százai borították és foglyoktól nyüzsgött a rét. Nagybotu Lőrincet vasba verve vitték a vezéri sátor elé.

A vajda épp akkor ébredt ólmos álmából. Arcán nyoma se látszott többé az előző nap ördögárkainak. Friss volt és üdén fiatal. Nyugodt, finom mosolygás virágzott a szája szélén, mint hajdanában.

Imrével udvariasan kezet szorított.

— Ha így látta jónak, kedves öcsém, az én számomra nem marad más hátra, mint hogy gratuláljak. A foglyok fölött pedig ítélkezni fogok.

És a szeme éles kristályfénnel csillant.

XXXI.

A táborban ünnepre készülődtek. A legénység tisztálkodott. A harcviselt gúnyákat diszruhákkal cserélték föl, a táborverők meg azon buzgólkodtak, hogy a hálaadó miséhez összerótt oltárt zöld gallyakkal minél ékeesebbé tegyék. A vajda ragaszkodott hozzá, hogy a Te Deumot még ott a helyt, a táborban megtartsák.

A tollászkodó emberek közt egyedül Imre nem készülődött. A kitombolt fájdalom után elernyedve, üres nézéssel bámult maga elé. Csak akkor rezdült össze, mikor Pál a vállára tette a kezét.

— Öltözz, pajtás! Lásd, én már elkészültem!

— Az uristennek jó vagyok én így is, — nézett föl Imre és gunnyasztott tovább.

Tomory hát nem erőszakoskodott, hanem mellé ült csendesen és halkán mondta:

— Térj magadhoz, pajtás. Ne gyóntasd a semmit. Zavaros időket élünk, nem csak a jövőt, a jelent

is sűrű köd takarja előlünk. Formálódó világ ez a miénk. Majd ha kialszik a lángja, száz évek multán talán látni fogják, akik utánunk jönnek, hogy milyen részei voltunk a Kozmosznak és mivégre kellettünk.

Imre szemében fekete zászlókat lobogtatott a visszaemlékezés.

— Uj cél! — Bólintott keserűen. — Látod, mi lett belőle?

— Látom. Egy nagy tanulság. Őrizkedj mindentől, ami Zápolya. Kár volt, nagy kár, hogy a keze közé adtad Lőrinc papot!

— Azt a fenevadat?

— Igen. Ennek az őrzőgőnek itt, akit majd a hősök aureolájával fognak övezni érte a vakok. Az ország szabadítójaként fogják ünnepelni, mikor pedig nem más, mint egy mindenben keresztülgátló szerencsevadász. Hiu és ingadozó, mint valami asszony, kapzsi és számító, mint a kalmár s kegyetlen, mint a vámpír.

Tomory szokatlan szigoruságu szavai végre fölrázták Imrét.

Csudálkozva nézett fel.

— Tudod, hogy minden, amit mondassz, ki nyilatkoztatás előttem. De ebben az esetben tévedsz. Én jobban ösmerem a vajdát, hisz mellette gyerekeskedtem, mellette éltem. Én tisztábban láthattam, mint te.

— Mikor? — kérdezte Pál. — Mikor még éretlenek voltatok mind a ketten. Te, egy jóhiszemű gyermek, aki külsőségek után ítél, ő pedig egy báb, aki nem tudja, hogy akartatnak és cselekedtetnek vele.

— És Erdély? — vetette ellen Imre.

— Ott csakugyan mutatott nagy képességeket ez az ember. Tartós jó befolyással lehetett volna is valamivé gyurni a puha szláv sarat. De a mi befolyásunk megszűnt és János a Tescheni karvaly

ketrecében érte meg azt a forduló pontot, ami a bontakozó férfi jellemét kiformalja. Nincs mit kezdeni vele többé.

Imre felütötte a fejét.

— Másodszor hallom már. Patócsy is ugyanezt mondta.

— És igazat szolt. Ókegyelme látta meghalni Dózsa Györgyöt.

— Hát Dózsa meghalt?

Imre számára ma a gyászos meglepetések ideje járta. Most hallotta először a hirt és komor vára-kozással függesztette tekintetét Tomoryra.

Az igent intett.

— Temesvárnál kivégeztette Zápolya. A cigány-hóhérok maguk elborzadtak a saját munkájuktól. A pokol fantáziája kellett ehhez a szörnyűséghez! A bakók ágast ástak a földbe, elé tüzes zselyeszéket tettek és az övig meztelen óriást ráültetve, az ágas-hoz kötötték. Egy vas szájkosarat, amelyet bivalyokra szokás tenni, parázson izzitva a fejére borítottak koronának, kezébe tüzes vasbotot adtak jogarnak. Így gunyolták a »parasztkirályt«. Háromszor hevítették újra a koronát és Dózsa még mindig eszénél volt. Állta az iszonyatos gyötrelmet egy jajszó nélkül. Erre a még élő kilenc főemberének kegyelmet ígért a vajda, ha a vezérük testéből esznek. Nádsip, hegedű és füttyre táncolva haraptak a kiéheztetett nyomorultak, minden fordulás után egyet az élő husból. Négyet belőlük, aki visszaborzadt, ott helyt levágtak. Dózsának egy izma se mozdult. Mindössze ennyit mondott: »Most látom, hogy kutyákat neveltem.« Erre aztán lecsapták a fejét és elküldték, ad perpetuam memoriam, Szegedre. A testét föl-négyelték. Majd ha visszamégy Váradra, már ott láthatod kiszegezve egy darabját a várkapura, annak az embernek, akiben százszor több rátermeltség volt egy nemzet vezetésére, mint Zápolya Jánosban, a

hóhérjában. Mit tehet róla, ha a rohanó események magukkal sodorták, ha nem engedték mindent végig-gondolnia?

Imre elszintelenedve döbbsent Tomoryra.

— Te ott voltál? — kérdezte. — Láttad mind ezt a szörnyüséget?

— Nem. Jól tudod, hogy én az előhadakat veztettem. Igyekeztem Lőrinc pap nyomában maradni.

— Akkor nem is megbízható a hír. Lehet, hogy János kivégeztette az ellenfelét, ez utóvégre a győző joga. De ebben az egész rémhistóriában én nem hiszek.

— Bár megtarthatnád ezt a hitetlenségedet! — sóhajtott Pál. — És bár hihetném én magam is, hogy amit tett, az nem volt több felháborodásnál, amit a sok ártatlan áldozat pusztulása miatt érzett. Fájdalom, nem álltathatom magam. Mert ha ez így igaz, akkor a vajdának késedelem nélkül ide kellett volna jönnie, Temesvár után. Hát mért nem sietett? Itt pusztították Bihart, lángban és vérben állt ez a szép ősi megye. Végigdulhatták háborittatlanul, mert ő ezalatt Lippát, Gyulát és Solymost, Brandenburgi György birtokait dézsmálta, nyugodtan türve, hogy a Nagybotu csapatai tért és időt nyerjenek. Én mondom neked pajtás, hogy apád ma is élne, ha ő nem késlekedik!

Imre összerándult és némán meredt az utra, ahonnan most fordult ki templomi lobogók alatt a misét szolgáltató Gerlay Ábránffy főesperes ur processziója.

A menet énekelve kanyarodott le a tábori oltár felé.

XXXII.

Imre az oltár mellett állt és megzavarodott lélekkel hallgatta a békeesség s a szeretet igéit. Értelmetlen káosz volt az, amit magában hordott. A vajda arcát

fürkészte, onnan próbált leolvasni valami magyarázatot.

János karszékből hallgatta az Istentiszteletet. Nyugodt derű ömlött el rajta. Tiszta kék szemében az áhitat mély elragadtatása csillogott. A gömbölyű áll szlávosan gyöngéd, a finom ajkak imát morzsoltak s a fehér kéz összekulcsolva pihent a térdén.

De amint a pap az Urfelmutatáshoz közeledett, a vajdát egyre jobban elhagyta ez a békés harmónia. Az arc elváltozott, dult és szenvedő lett, s a szétszóró vonásokat valami rémült várakozás élesítette ki.

— Most figyelj! — sugta Tomory.

Imre megütközve nézte a talányos gyorsasággal átalakult embert. Hogy a pap az oltár fölé hajolt, János összerándult, mintha ostorcsapás érte volna. Lélegzete ziháló lett és a verdeső pillák alatt ijedt villanásokkal hunyorgott a tekintet. Mikor a szentség lassu méltósággal a magasba emelkedett, a vajda hangosan felnyögött s reszkető kézzel eltakarta a szemét. Az ujjak fölött nagy veritékcsöppek gyöngyöztek és végiggurultak a behorpadt halántékon. Aztán mozdulatlaná dermedt, mint a villámsujtott.

Tomory intett a szemével:

— Temesvárott is jelenést látott. Dózsa máglyája füstjében a Szűz Mária képe mutatkozott meg előtte. Azóta nem tud a Szakramentumra nézni, — mondta. — Ilyenkor megvakul és összeroskad.

Csakugyan, a vajda szinte élettelenül hevert a zselyén.

XXXIII.

A portyázó csapatok üres kézzel tértek vissza a bihari táborba. A vidék nyugodt volt és néma. Nem maradt itt már se pusztító, se pusztítani-való, semmi. A lovasok csöndes ügetéssel haladtak a tábor felé vezető úton. A két barát hangtalan poroszkált egy-

más mellett. A Földvár előtt Imre megrántotta a kantárszárat. Hirtelen megállt.

— Te még láttad édesapámat ugye? — kérdezte.

— Még élt, amikor én megjöttem a felmentéssel. Ott voltam a testamentumnál is, tanuként.

— Végre rendelkezett?

— Igen. Meghagyta, hogy a papotoknak örökös otthona legyen Palotán. A vén Mátyásnak élete fogytáig kenyere és szabad telke. Miklós deáknak, a kőröszegi birónak és a köleséri papnak grácia adassék. Aztán rólatok rendelkezett. A dominiumot egész rád hagyta, csak Palotát szánta Péternek, hogy a két árva együtt maradhasson.

— Két árva?

— A nagyasszony meg Cilike. Ezért akarta, hogy Palotával házasítsd ki Pétert.

Imre kicsit megzökkent a nyeregben.

Tomory csudálkozva nézett rá.

— Te talán észre se vetted, hogy a két fiatal szereti egymást? Pedig úgy mondják, hogy gyerekkorból való história. Igaz, te messzi jártál akkor, amikor szövődött.

Imre nem felelt. Csöndes poroszkálva megindult. Bihar alatt jártak már, mikor újból megszólalt:

— És Cilike beleegyezett?

— Nem értelek pajtás, — lepődött meg Tomory.

— Kész örömet! És te megütközel ezen?

Imre elfordult.

— Nem. Csak váratlanul ért a hír. Ennyi az egész.

Bealkonyult, mire a tábort elérték.

XXXIV.

A tábor szokatlanul élénknek látszott. A katonák jöttek-mentek, a markotányos szekerek körött pedig csobolyókkal mérték a bort.

— Ezek áldomást isznak, — mondta Pál. —
Ugyan mi nap lehet ma?

— Kisasszony havának tizedik napja, tüzes Szent
Lőrinc, — felelte Imre. — Szegény apám névünnepe.
Pál az ajkába harapott.

— Bocsáss meg, ha kiméletlen voltam!

És oldalt igazodott, hogy amaz leszállhasson a
nyeregből.

Gyalog indultak a vezéri sátor felé. De a nép
sűrűn állt, egymás hegyén-hátán, az utat háromszoros
kötéllel tartották elzárva a katonák. A két főtszót hát
oldalt került, innen próbálkoztak. Ez se ment könny-
nyen. A tábor-piac irányából keserű párát sodort
feléjük a szél.

— Ugyan mi a csodával tüzelnek ma ezek a
markotányosok, — köhécselt Tomory. — Elviselhe-
tetlen a büze. Nem érzed, milyen orrfacsaró? Mint
a nedves tűzeg.

Imre nem tudott felelni. Egy erősebb szélcsapás
egyenesen az arcába verte a füstöt. Ő is köhögni kez-
dett.

A vezéri sátor előtt aztán megértették a csődü-
let okát.

A térség közepén magasra emelt »verő« parázs-
lott. A máglya fölött vasrostély. Rajta egy vonagló
hustömeg, ami ember lehetett valaha, míg a gyötrel-
em állati vadsága le nem törülte homlokáról az
Isten képére való hasonlatosság jegyét. Az eltorzult
arc föl-földobódott kinjában és a feketére vérzett
szájon minden hörgésnél sűrű barna füst gomoly-
gott ki.

A jövevények megdermedve kövültek egyhelybe.
A lassu tűzön piruló ember Mészáros Lőrinc volt,
a nagybotu ceglédi pap, a szétvert kuruc sereg bihari
vezére és vele szemben, trónszerű emelvényen, ott
ült a vajda!

Ünnepelte tüzes Szent Lőrinc napját...

Idő telt, míg Imre az elváltozott arcban Jánoséra ismert. Azok a kihólyagosodott szemek, a sárga fényben veritékező homlok, a fájdalmasan lefelé szoruló, csöndesen szivárgó ajkak: mindez annyira emlékeztette valakire! Hol látta ő már ezt az ördöngös révületet?

A vajda merevvé feszült testén most átütött egy delejes rándulás. A sűrű szőke pillák ernyedten hulltak alá.

Imre majdnem fölkiáltott.

Ebben a pillanatban egy kép jelent meg előtte, hirtelen világosággal. Saját magát látta a karszékekben ülni és fölé egy másik arc hajolt, ugyanilyen szőke, hosszú pillákkal, ugyanezzel a szenvedő vonással a lefelé hajló ajkak körött, ugyanezzel a viaszos fényen.

Borbála arca volt ez az arc! Zápolya Borbáláé, amint a tört próbálgatja az ő mellében, valahol a multak régmult messzeségében, Szepesváron.

Egyszerre libbent föl előtte a rejtelmek függőnye.

Egy elítélt faj gyötrellem-éhsége nyílt ki lázas bűnrózsákkal ebben a két beteg lélekben, hozva az apából a harcos kegyetlenséget, az anyából pedig a végzetes értelmet, ami minden kárból hasznót és minden szenvedésből gyönyörűség-vámot tudott szűrni. A tul rohamos lendülés, a testi erő s a szellemi kiteljesültség katasztrofálisan gyors egymásba-rontása volt ez a két lázvirág, akik a kinok ingyencségével habzsolták elfajzott örökségük szörnyű torát.

És ebből az emberből koronázzanak átkot az ő vakká kódósódott szemű népének? Még egy ország nyögje a megcsufolt természet kérlelhetetlen bosszúját? És éppen ő segítse hozzá, aki magán próbálta ki a könnyek izét és a saját sebeinek mélységével tanulta megmérni a fájdalom nagyságát, amit ezek a kezek osztani tudnak?

Hirtelen megragadta Tomory karját.
— El innen, ebből a pokolból!

*

A markotányos szekereknél ott állt még a két fölnyergelt ló. Vad vágatással iramodtak neki a langyos nyári éjszakának. Kisasszony havának millió csillaglámpása sziporkázva világított előttük. A letiport mezők, az üszkös majorházak elomlott falai, az élet és reménységek letarolt rétjei aludni látszottak az ezüst islógos kék szemfödél alatt. Palotánál a hold is kibukkant a bárányfelhő közül. Dermedt fényerávilágított egy égett ház füstös falaira.

A hajlékon nem volt tető, az ablakok helyén kormos üregek tátongtak, mint az enyészet megannyi éhes, fekete szája.

A szegény-azilumnál jártak. Kapuján a rézveretes betük még most is ott hirdették:

»Anno Domini 1514...

Isten dicsőségére.«

Imre kurtán fölnevetett.

— Látod?

— Látom.

— A kezdet és a vég. Hiu célok, hasztalan vivódások, üszök és temető! Elvész az a nép, amelyik nem ösmer halát, tekintélyt! Elvész az a nép, amely taglót csinál a keresztből, hogy egymást ontsa vele! Nincs itt mentség többé. Nincs itt remény se.

Tomory fölemelte a fejét. A hold fehér fényében szinte világított ez az arc, mint a prófétáké.

— De van, — mondta szilárd hangon, mely ugy csengett a halál-álmát alvó mezőn, mint az ezüst kürt ébresztője. — Van egy gyöngé szikra, pajtás. Álljunk mellé, szítsuk, óvjuk, akkor szép, erős jövő lesz az. Tűzszlop, ami vezet a pusztai vándorlásunkban.

— A gyermek?

— Igen, Ludovicus.

XXXV.

Palotán csak egy napot időztek. Csak annyi időt, míg a sirbolt ajtaja előtt egyet fohászkodni, két reszkető öreg kezét megcsókolni és a szétdult fészket följárni lehetett.

Mikor ez megtörtént, Imre magához hívatta a fiatalokat a régi tanulószobába. Összehajtott pergamenlapot tartott a kezében, azt nyújtotta Péternek üdvözlétképp.

— Nézd öcsém, — szólott. — Itt van a hitlevél, ami rádruházza valamennyi bihari dominiumunkat. Én magamnak Szőreget tartom, Szeged mellett. Mától kezdve te vagy az ur itten, én csak vendég, aki néha-néha majd kopogtatok az ajtótokon bebocsáttatásért. Azon az ölelésen kívül, amit tőletek várok, ne kössön ide többé semmi. Ugy kívánom! — emelte meg a hangját, látva, hogy Péter tiltakozni készül.

— Kegyelmed itthágy bennünket? — riadt föl Cilike is és izgalmában forgatni kezdte az ujján fénylő karikagyűrűjét.

— Csak elmegyek hugom, ennyi az egész. Ti pedig gondozzátok helyettem is édesanyánkat, meg azt a sirt... A templomot Péter, állíttasd helyre és abban Fülöp atyusnak lakása legyen. Aztán legyetek jó, de nálam szigorubb és javakban mértékletesebb gazdái annak a népnek, amit a gondjaitokra bizok és éljetez nagyon boldogan.

— Csókold meg bátyánkat, — tolta előre Péter, maga is könnyezve, a zokogó leányt.

Hanem Imre csak a kezét nyújtotta.

— Majd átadod te az én részemet is.

Mintha meggörnyedt volna egy kicsit az a két vasból vert váll, mikor kifordult az ajtón...

XXXVI.

A tornácon csendes ember-árnyékot talált, írásba merülten. Mögéje lépett és a kiterített árkusokba pillantott.

A Lazaretum rendszabályai voltak azok s a hajlotthátu, galambfehérre őszült férfi, Miklós deák.

Vastag ludtollal szorgosan karmizsált a papiroson. Szavakat huzgált ki és másokat irt helyettük. A »követel« fölé határozott betűkkel karcolta: »instáll alásan«. Az »emberjogok« fölé »irgalom« kerül. Meg egy nagy kövér könnycsepp a gyulladt szemekből.

Imre megtétovázott egy pillanatra. Aztán összeszedte magát és kezét nyújtott a billegőfejű vén diáknak.

Az volt az érzése, hogy ezzel az irgalommal meg ő tartozik, cserébe azért a könnyért ott a papiroson.

*

A história-rovók csudálkozva forgatják kezükben azt az okmányt, mely Ulászló aláírását viselve, nagy királyi pecsétje fölött, így kezdődik:

»Gratia cruciatis...«

A köleséri pap, a körösszegi bíró, meg Miklós deák kegyelmi irata ez, az egyetlen kegyelem, melyet az irgalmatlan megtorlásnak ez a rémkora a borzadó utódok számára hátrahagyott.

*

Százezer ember, százezer magyar pusztult el a kurucjáradással.

Micsoda sereg lett volna ez, ha nem a gyűlölet, hanem a lelkesedés sodra viszi? Vajjon nem lett volna-e elég erő arra, hogy megállítsa a végzet kezét, mely már ott munkált mindenben és mindenkinben, rettegővé borzolva a szunnyadó ösztönöket, felköltve a babona khiméráját és megszólaltatva a sötét sej-

telmeket, melyek a sok összekuszált fonál közül a sors hálójából szabadulni igyekeztek? Nem lett volna-e elég kemény lefogni a fátum markát, mely keletről lassan kinyult a bűnös nép felé, aki egymást rikatta, marcangolta, mialatt a török Magyarország elpusztítására fegyverkezett?

Késő kérdés és késő bánat! Hibára halmozott hiba az a végzés is, ami a szaggató gyötrellem vad, életösztönös felágaskodása után még szögesebb jármot és még nehezebb terhet rakott a paraszt nyakába. Adóját, dézsmáját, robotját fölemelték, egyetlen még meglevő jogát, a szabad költözködést elvették és aki a bitófát, nyársat, karót vagy máglyát elkerülte, az megmaradt a fölperzselt falujában örök rabszolgának.

Eddig csak a főnemesség és a nemesség gyűlöltek egymásra. Most itt volt harmadiknak a magyar nép kilenctizede, a paraszt, aki feneketlenül gyűlölte mind a kettőt.

És ugyanaz az országgyűlés, mely meghozta a kor legtragikusabb jogfosztó törvényét, látta először a magyar jogérzék és jogtudomány örök dicsőségét, Tripartitumot.

És mind a kettőnek ugyanaz volt a szerzője.
Verbőczy István.

XXXVII.

A két csöndes ember jól beillett társnak a budavári árnyak közé. Ulászló napja végleg bealkonyult. Alig maradt annyi ideje, hogy élete egyetlen művét, a kettős házasságot gyeremekei és Miksa császár unokái közt elgyűrűzze s velük elszerződje Szent István országát is a Habsburgoknak.

Mikor az ünnepélyről, Wiennából hazajött, ágy-

nak esett és 1516 Böjtmás havának 13. napján megcsendült sirósan a budai várkapolna lélekharangja.

A király magához kérte régi hű szolgáját, Bakács Tamás primást.

Forró szájával lihegve mondta:

— Dusa moj, ütött az óra.

— Milyen óra felség?

— A szabadulásé, dusinkó. Anka vár reánk, földseges hitvesünk. És mi szívesen megyünk. Oh, szívesen! Csak előbb az édes Jézussal szeretnénk megbékélni. Gyóntass meg, öreg szolgánk. Tudod, a prágai dolgok nagyon nyomják a szívünket... Beatrice!... Nem lett volna szabad. Az a komédia a szent házassággal... Ma már tudom, hogy bűn volt. Későn. Ó Ischiában, én itt... Egyedül. Jaj, kedves felünk, szomorú ez nagyon.

A délutáni nap megsiklott a primás fehér haján. A gögös fej lehorgadt és valahonnan mélyről, a jobb emberi érzések rejtekéből felsírtak a komor igék.

»Confiteor Deo Omnipotenti...«

A két erőszakos ököl a domboru mell boltozatára hullt:

»Mea culpa, mea maxima culpa...«

Ulászló meggyónt, megáldozott alázatos szívvél. Fölvette a haldoklók szentségét is. Aztán György grófot Lajosért küldte. A kis Anna akkor már messze Stiriában volt, német szóra, Habsburg-nevelőben.

Lajos a két legkedvesebb tanítómesterével, Tomoryval és Czibak Imrével a szomszéd teremben várakozott. A kék szoba volt ez, Anna királyné egykori otthona. A butorok most is ugyanazon a helyen álltak, minden változtatás nélkül, mint hajdan. Csak a szuperlát kék színét szívtá meg a nap, majdnem fehérre, meg az imazsámolyról hiányzott az ajtatoskodó.

Imre a szétdult ágy fölé hajolt.

— Parancsol felség?

A beteg a pillátlan szemével intett.

— Te erős vagy. Tartsd ide nekünk Ludovicust.

Imre átkarolta a tizesztendős, fejlett, szőke fiucs-kát és odaemelte a haldokló szájához.

Ulászló vértelen ajkai megpihentek a domboru homlokon.

— Fiam, — sugta elhaló hangon, — tartsd tiszteletben az emlékünket és legyél jó. Jó ember, jó király. Jobb, mint mi voltunk.

Könnyek lepték el az arcát. Intett Imrének.

— Köszönjük nektek kedves hiveink... És ké-rünk, szeressétek őt helyettünk is.

A fénytelen szemek lecsukódtak. A sorvadt test hevesen megvonaglott. Aztán este hét órakor végképp elcsendesült.

*

Mikor a halott-vivő gyászhintó előállt, hogy a tetemet Székesfehérvárra vigye, a fehér asszony már-vány-nyoszolyája mellé ágyazni örökös pihenőre, Brandenburgi György gróf a koporsóra mutatott.

— A király szeme kinyilt. Vár valakit maga után!

XXXVIII.

Őt kurta esztendő alig növesztett mohát a székes-fehérvári kő-szárkofág oldalán, mikor Bakács Tamás-nak is meg kellett hallania a hívó szót. Nyolcvan év sok felelőssége, bűne, terhe, megtért az esztergomi kápolna hűvös cintermébe.

A temetés napján valóságos itéletidő tört ki és egy kősza villám belevágott a primás elárvult budai palotájának kőből faragott cimerébe.

Izzé-porrá zuzta rajta a faragásokat.

*

Szaporodtak a temetők és fogytak a bölcsők. A fáradt turáni ér bágyadtan lüktetett Európa érzéketlen testében. A zajos tivornyák megpróbálták ugyan elkábitani a Végzet szavát halló füleket, de a szemek könnyesek maradtak és sóhajtások szele hajtotta az idők nagy, fekete malmát, melynek kövei közt a Hétvezérek vetése őrlődött áldozati kenyérré, a mohácsi gyászoltárra.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

GULÁCSY IRÉN

történelmi regényei

Jezabel. (Két kötet)

Nagy Lajos király. (Három kötet)

A kállói kapitány. (Két kötet)

Pax Vobis. (Három kötet)

Fekete vőlegények. (Három kötet)

Singer és Wolfner Irodalmi Intézet
kiadása

GULÁCSY IRÉN

m ű v e i

Erdély jogán. Cikkek. Karcolatok

Tegnap és régmúlt. Elbeszélések

Hamueső. Regény

Förgeteg. Regény

Ragyogó Kovács István
Elbeszélések

Singer és Wolfner Irodalmi Intézet
kiadása

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

